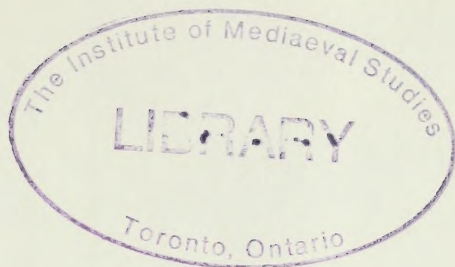

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

Sept. 26, 71

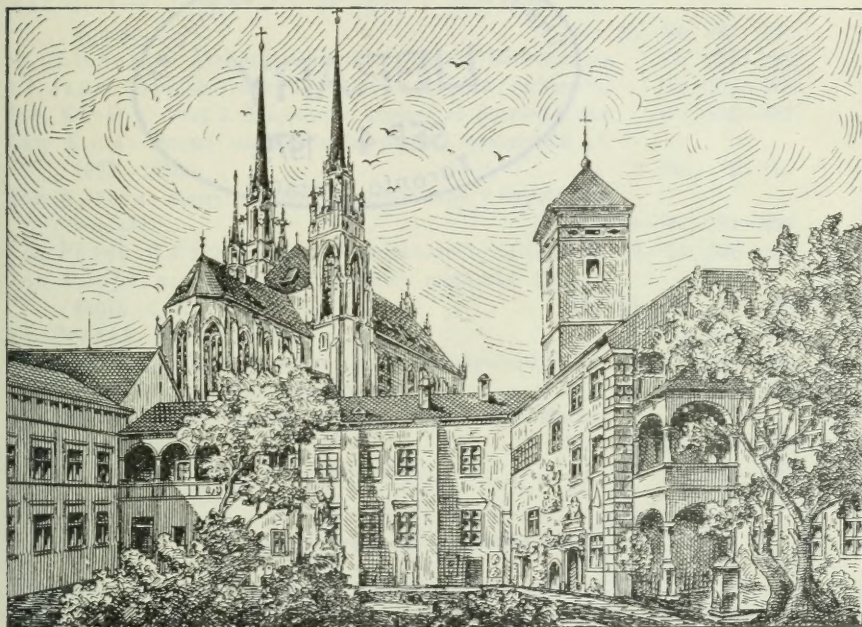

ČASOPIS

MORAVSKÉHO MUSEA ZEMSKÉHO.

VYDAVÁ

MORAVSKÁ MUSEJNÍ SPOLEČNOST.

REDAKTOROVÉ:

Dr. K. ABSOLON.

Dr. H. TRAUB.

Dr. J. PODPĚRA.

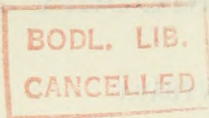
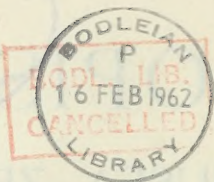
ROČNÍK XIV.

V BRNĚ.

TISKEM MORAVSKÉ AKCIOVÉ KNIHTISKÁRNY.

1914.

Obsah ročníku XIV.

A. Rozpravy a pojednání.

I. L. Červinka: Kultura galská na Moravě.	Str. 159—200.
Ant. Gottwald: Předhistorické nálezy z okolí Určie (Dokončení).	Str. 25—48., 327—338.
M. Chleborád: Archeologické nálezy okresu bučovického.	Str. 272—282.
J. J. Jahn: Denudační relikty miocénové v Bruntálu ve Slezsku.	Str. 308—313.
Jos. Klvaňa: Prof. J. Šimův studie krojové ze Slovácka mor.	Str. 283—307.
Jan Kozá: Sirotci na někdejší panství hodoňském z l. 1623—1656	Str. 1—11.
Jan Kučera: Spory měšťanů s předměšťany v Kyjově (Dokončení).	Str. 78—96., 339—356.
Jos. Pešek: F. J. Schopfa jeho „Vesnické noviny z Čech“. Str. 12—24., 366—379	
Jos. Podpěra: Doplnky ku květeně moravské (Dokončení).	Str. 49 65., 414—428.
Fr. Pražák: Jan Ev. Kosina	Str. 314 326.
Jan Smyčka: Založení města Litovle (Dokončení).	Str. 66—77, 357—365.
P. Tesař: Výpisy archivu Napajedelského.	Str. 139 158.
H. Traub: Ohlas říjnové revoluce vídeňské na Moravě. (Dokončení).	Str. 97—138., 380—413.
J. V. Želízko: Geolog V. J. Procházka	Str. 235 271.

B. Zprávy vědecké a národopisné.

Výsledky výzkumných cest po Balkáně. (Část třetí). K. Absolon.	Str. 216—222.
Zvěřina. J. Domínek.	Str. 429—437.
Zpráva o dvou nových nalezištích vltavínů Fr. Dvorský.	Str. 214—216.
Pamětní knížka P. Svobody z Tišnova. Fr. J. Rypáček.	Str. 201—214.
Příspěvek k historii národní gardy bučovské. H. Traub.	Str. 437—438.

C. Literatura.

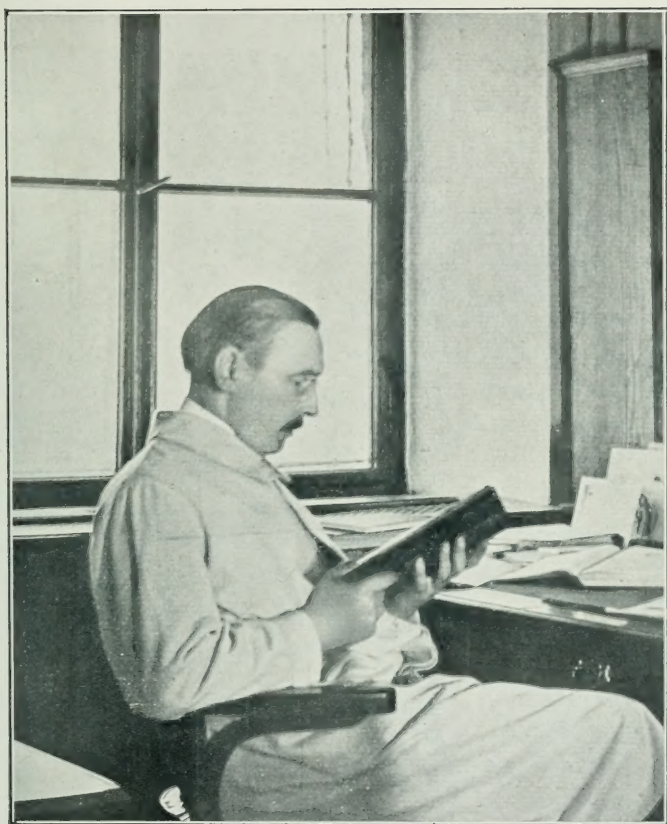
K novému vydání básni Alše Balcárka. (P. Váša).	Str. 223—235
Český houbař. Jan Macků. (J. Podpěra).	Str. 223.
Historicko-kulturní atlas. (M. Hynais)	Str. 225—226.
Květena v Plzeňsku. Fr. Malách. (J. Podpěra).	Str. 225.

Geschichte der biologischen Theorien in der Neuzeit E.

Rádl. (J. Podpěra).	Str. 226—229.
Česká politika. Zd. V. Tobolka. (H. Traub).	Str. 229—233.
Česká Politika. (Fr. Pražák).	Str. 438—444.
Mor.-Krumlovský okres. Vilém Hanák. (Kratochvíl). . . .	Str. 444—448.

D. Sdělení z musea zemského.	Str. 449.
--------------------------------------	-----------

E. Sdělení redakční.	Str. 233., 449
------------------------------	----------------

† DR. J. V. PROCHÁZKA.

Geolog V. J. Procházka.

Jeho život a práce.

Napsal J. V. Želízko.

Ubohého, milého druhu není již tedy více mezi živými.

Po dlouholeté, bludné pouti světem, když v jeseni svého strastiplného, leč vědecké činnosti cele zasvěceného života stanul u cíle svých dávných snů a tužeb, s lepšími nadějemi do bezstarostné budoucnosti, ale s hlavou stále stejně přeplychnou novými problémy, překročiv sotva padesátku, vydechnul 30. října 1913 ideální svou duši v útulném rodném Tišnově, u staré, předobré matičky.

Setkal jsem se s Procházkou naposled 15. března minulého roku, když přednášel jsem v Turistické jednotě brněnské o pravěkém tvorstvu země. Po přednášce dlouho do noci seděli jsme v Besedním domě, Procházka, snilek-pesimista, rozpovídal se svým známým způsobem, jak činíval při intimních rozhovorech s těmi, jimž důvěřoval a kteří mu rozuměli. Vyprávěl o své činnosti v moravském zemském museu a v technice, rozhovořil se o nových literárních plánech, o studijních cestách v cizině k vůli své třetihorní fauně moravské, a jako spoluredaktor Časopisu moravského zemského musea žádal mne důtklivě o nějakou delší stat o diluviálním člověku evropském.

A když po té loučil se se mnou před Slavií, znovu si mé spolupráci literární vyžadoval. Při tom zdálo se mi, že hlas jeho nějak zvláště zvroucněl a i ta ruka jeho moji nad obvyčej dlouho tiskla, jakoby byl tušil, že je to rozloučení — na vždycky — — —

Ještě krátce před smrtí, 12. října, obdržel jsem od Procházky poslední dopis tohoto obsahu:

Milý příteli!

Časopis musea moravského nechal jsem Vám poslati a k českému časopisu, řekl jsem, aby přidali zároveň německou Zeitschrift d. mähr. Landesmuseums. Myslím, že Jste již oboje obdržel.

Co robíte? Do Brna Jste nepřišel — a já se nemohu jaksi rádně vydati do Vídně, kam se již po delší dobu chystám.

Byl jsem letos v Budapešti. Obhlédl jsem si tam pontický materiál fossilní. Letos v zimě pojedu tam asi na 3 týdny, abych srovnal svůj fossilní materiál pontického stupně jižní Moravy s oným rozsáhlého území uherského. Odtud zajedu pak do Záhřebu ke Krambergrovi. Na vídeňský se, rozumí se, též rádně podívám.

Do Brna před novým letošním rokem asi sotva přijedete. Anebo přece? Pište mi — ale brzy — a bylo by mi velmi milé, kdybyste mi poslal slíbený článek pro Časopis našeho musea.

Pište a pošlete.

Vás srdečně pozdravuje a všeho nejlepšího Vám přeje

Procházka.

Z obsahu uvedeného dopisu vysvítá, jaké ještě plány měl Procházka v době, kdy smrt již obeházela na blízku jeho pracovny, čekajíc jen na vhodný okamžik, až bude moci ve-
tknouti záludný spár v šíji vyhlédnuté kořisti.

Nezapomněl tedy Procházka na onen mnou slíbený článek, na nějž se těšil. To ovšem netušil, aniž jsem já předvídal, že první příspěvek můj v Časopisu moravského zemského musea bude zcela jiného obsahu, než jak si přítel Procházka původně přál. Že to bude ale bohná vzpomínka posmrtná, to nemohl tenkrát také nikdo věděti — — —

Vzpomínkou touto a následujícím životopisným nástinem uctívám památku nezapomenutelného druhá, v němž Morava ztratila jednoho z nejzdatnějších synův, a jehož předčasného odchodu česká věda bude dlouho a upřímně želeťi.

Vladimír Josef Procházka narodil se 25. září 1862 v Tišnově. Prvního vyučování dostalo se mu na české škole obec-

né v jeho rodišti. Po té studoval na tehdejší německé městské reálce v Brně. Po maturitě 1882 a po odbyté vojenské jedno-roční službě vstoupil roku 1883 jako řádný posluchač na německou vysokou školu technickou v Brně, maje v úmyslu věnovati se studiu věd přírodních a osvojiti si potřebné vědomosti k povolání reálního učitele. Zde Procházka navštěvoval zejména přednášky Makovského z mineralogie i geologie a Habermannovy z chemie. V Brně Procházka setrval toliko po dva semestry, 1883—1884, načež se odebral na filosofickou fakultu české university do Prahy, kdež ztrávil jako mimořádný posluchač čtyři roky (1884—1888). Mezi tehdejšími jeho učiteli nacházel se též proslulý Jan Krejčí, u něhož Procházka poslouchal všeobecnou geologii a geologii Čech, Moravy a Slezska. Mimo to navštěvoval též přednášky Fričovvy a Vejdvorského ze zoologie, Novákovy z palaeontologie, Velenovského z phytopalaeontologie, Čelakovského z botaniky, Vrbovy z mineralogie a Šafaříkovy z chemie. Rovněž i do přednášek Strouhalových, Studničkových, Durdíkových, Hostinského a Gebaurových docházel.

Láska k vědě geologické, vzbuzená v něm — jak sám doznává — učitelem jeho, slavným českým geologem J. Krejčím, vedla Procházku na c. k. říšský geologický ústav do Vídně. Šel tam, doporučen prof. J. Palackým, aby obohatil a prohloubil své vědomosti v geologii a mimo to aby se vzdělal též v praktické geologii. Ve Vídni působil od roku 1888 do roku 1893, jsa hlavně zaměstnán jako voluntér při museu vzpomínutého ústavu. Za vídeňského pobytu poznal na četných exkursích geologických ráz Dolních i Horních Rakous, Štýrska, severovýchodních Tyrol, Kraňska a západních Uher. V přírodovědeckých sbírkách vídeňských neopomenul přirozeně oboznámiti se s veškerým geologicko-palaeontologickým materiálem, který se vztahoval k jeho studiu geologie zemí českých. Výsledky těchto studií Procházka publikoval po té ve »Věstníku« Král. České Společnosti Nauk v Praze, jakož i v »Sitzungsberichte« téže společnosti a ve spisech c. k. říšského geologického ústavu ve Vídni.

Bohaté sbírky zkamenělin z neogenu jižní, střední, západní a severozápadní Moravy, snesené jím do musea uve-

deného ústavu, svědčí o jeho tehdejší vědecké činnosti. Roku 1892 dostalo se Procházce od České Akademie a po té roku 1908 z Riegrova fondu podpory na pokračování jeho monografických prací o třetihorních zvržených moravských a o moravském Krasu.

Nemoha se ve Vídni definitivně uchytili z příčin, jež později uvedeme, Procházka odebral se roku 1893 do Prahy, kdež vstoupil opět jako volontér do Musea král. českého, zaměstnan býv u prof. A. Friče, u něhož pobyl dva roky.

Hned po svém příjezdu do Prahy byl pověřen Kommissí pro přírodovědecké prozkoumání Čech úkolem, probádati a znovu popsat východočeský miocén. Úkolu toho se zhostil r. 1895 spisem »Miocén východočeský«.

R. 1894 obdržel od České Akademie cestovní stipendium, aby se zúčastnil mezinárodního geologického kongresu v Curychu. Po kongresu tom prostudoval proslulou dynamicko-geologickou sbírku prof. A. Heima v polytechnickém ústavu curyšském, dále několik z nejdůležitějších profilů ve středních Alpách švýcarských a navštívil geologicko-palaeontologická musea ve Štuttgartě a v Mnichově, kdež studoval zejména útvar dyasový, křídový a neogenový.

Od roku 1895 do roku 1901 byl asistentem na vysoké škole technické v Praze u prof. A. Slavíka při stolici mineralogie a geologie. Roku 1901 podrobil se s úspěchem písemné státní zkoušce z přírodopisu pro vyšší matematiku a fysiku pro nižší třídy škol reálných. Studii těch ale Procházka neukončil, nemaje již nyní chuti k povolání středoškolského učitele. Kromě toho jakýsi spor s prof. Slavíkem vyhnal jej po osmiletém pobytu z Prahy, tak že byl nucen uchýliti se do svého rodiště Tišnova, kamž Procházka odjel s úmyslem, věnovati se soukromě dalším vědeckým a literárním pracím.

Sedm nových svízelných let prožil Procházka v Tišnově, živě se většinou z výtěžku klopotné literární driny. Psal drobné i větší stati do různých odborných i denních listů, jsa současně spolupracovníkem Ottova Slovníku Naučného a Ottova zeměpisného Atlasu.

Procházka již r. 1897 zahájil své studie o moravském Krasu, vydav po té řadu menších publikací, zejména o po-

vrchové morfologii dotyčného území se stanoviska moderního badání. Leč to, co dosud uveřejnil, jsou jen předběžné zprávy. K velké monografii o moravském Krasu, k níž se zesnulý po léta svědomitě připravoval, bohužel již nedošlo.

Přípravné práce Procházkovy k velkým kompendiím zemí českých přiměly jej, aby se obeznámil tolikéž se starší geologickou literaturou, týkající se vzpomenutých zemí. Snahy ty, z nichž by také i jiní měli užitek, vedly jej k tomu, že sestavil velké soupisy literatury mineralogicko-geologicko-palaeontologické zemí českých, z nichž díl I. vydala Česká Akademie.

Naléhavá nutnost obohatiti českou literaturu přírodovědeckou vynikajícími spisy, jmenovitě populárně-vzdělávacími, přivedla Procházku na myšlenku, že přeložil a na mnoze doplnil řadu děl německých, anglických a francouzských, jako od A. Geikieho, Alex. z Humboldtů, K. Petersa, Wahn-schaffa, Jul. Vernea a J. Waltera. Též snaha, opatřiti české inteligenci spolehlivé naučné knihy, vedla jej opět k tomu, že se odhodlal vydávati sbírku »Illustrovaných katechismů naučných« nákladem Hejdy a Tučka v Praze za spolupracovníctví některých českých odborníků.

Roku 1904 stal se Procházka členem Kommissie pro přírodovědecké prozkoumání Moravy a o čtyři léta později zvolen byl za redaktora její spisův a současně i za redaktora přírodovědecké části Časopisu moravského zemského musea. Za podpory uvedené Kommissie prostudoval od r. 1905 až do r. 1909 veškerou oblast miocenu západomoravského a vykořistil znovu fossilní zvířenu tamějších usazenin pro sbírky moravského zemského musea. Mimo to probádal i oblast jihomoravského kongeriového a sarmatského stupně, jakož i diluvia. O postupu těchto Procházkových prací svědčí referáty, uveřejněné ve výročních zprávách Kommissie pro přírodovědecké prozkoumání Moravy od r. 1905—1909.

V téže době byl náš neúnavný geolog činný též na poli praktické geologie moravské, jak vysvítá z četných, jím zanechaných dobrých zdání. Tento nový obor jeho působnosti měl pak přirozeně za následek, že se Procházka podrobněji obíral

studiem území kaolinů mezi Velkou 'Byteší a Deblínem a Veverčí Bytýškou, dále územím magnesu mezi Novou Vsí a Mohelnem, po té oblastí ohnivzdorných hlin mezi Kunštátem, Letovicemi, Opatovicemi a Mor. Třebovou, dále územím hořkých vod mezi Šaraticemi a Židlochovicemi, ložisky tuhy na Oslavansku a Náměšťsku a j. v.

Pokud se týče stavebných hornin moravských, začal o nich Procházka psát již r. 1895, aby vzbudil v kruzích technických větší pro ně zájem. Důkladný spis o průmyslových a užitkových horninách moravských podal r. 1910.

Vedle této tak úžasné všestrannosti věnoval se Procházka s novým, neutuchajícím zápalom zanedbaným sbírkám geologicko-palaeontologickým v Moravském zemském muzeu, kdež vědecká museální práce byla mu později nade všecko.

Příčiněním profesora české techniky brněnské, dvorního rady dra. J. J. Jahna, u něhož Procházka také nějaký čas vědecky pracoval, obdržel od 1. května 1909 honorované místo volontéra při uvedení muzeu a od 1. července 1912 jmenován byl kustodem oddělení geologicko-palaeontologického téhož ústavu v X. hodn. třídě zemských úředníků. Dvorní rada prof. Jahn, ujav se Procházky, tohoto již více neopustil.

Procházka, dříve než zahájil své práce v Moravském zem. muzeu, shledal, že jemu svěřené sbírky představovaly v části výstavní jen mezerovitý obrázek čehosi, co mělo býti jakýmsi stratigraficko-geologickým obrazem střední Evropy. A jak byly tyto sbírky umístěny, vysvítá z toho, že již r. 1906 usiloval tehdejší jich ředitel prof. dr. Jahn, aby byly přesídleny do místností vhodnějších a prostrannějších než dosud. Snažil se o to, aby se jim dostalo místností, v nichž do r. 1907 byla zemská knihovna, ježto důležitost a význam geologicko-palaeontologických sbírek v rámci Moravského zemského muzea toho plně i naléhavě vyžadovaly. Také bylo nesporno, že ve starých, omezených místnostech oddělení tohoto nebylo by možno sestaviti z dosavadního beztak v mnohých podstatných kusech již mezerovitěho materiálu obraz o geologické svéráznosti Moravy, jenž by souhlasil se skutečností alespoň v hlavních rysech.

Sbírky oddělení tohoto, jak byly v dřívějších místnostech vystaveny a uspořádány, poskytovaly, jak jsme již shora podotkli, obraz mezerovitý, nedostatečný. Procházka uznával sice, že pro různé příčiny nebylo možno sestrojiti tehdy obrazu jiného, ucelenějšího, ale také nijak netajil, že obraz ten, alespoň pokud se týče Moravy, mohl býti přece jen propracovanější a prohloubenější, kdyby bývalo bylo věnováno v minulých letech sbírání fossilního materiálu moravského více péče, pílě a prostředkův. Až teprve v době nedávné, když vysloveno přísně a jasně, že přírodnické sbírky moravského musea jakožto musea zemského mají býti v první řadě věrným obrazem přírodních poměrů Moravy, nastoupeny dráhy jiné, přirozenější, a hleděno v první době alespoň nákupem větších soukromých sbírek vyplniti také v tomto oddělení nejkřiklavější mezery.

Po vstupu Procházkově do zemského musea r. 1909 vyhověno také nejnutnějším potřebám geologicko-palaeontologického oddělení. Dovoleno, aby sbírky jeho přeneseny byly do bývalých místností zemské knihovny, náležitě upravených, kdež měly býti uspořádány na podkladě osnovy, plynoucí z posláni moravského musea jako musea zemského, aby totiž poskytovaly věrného obrazu o geologii Moravy, věrného ovšem potud, pokud musejní materiál jejich toho připouštěl.

Na osnově shora vytčené zahájeny tedy v květnu 1909 práce v museu. Během doby vyřazen všechen materiál z musejních sbírek, který pocházel z oblastí mimomoravských. Výjimka učiněna toliko s fossilním materiálem z českého kambria a silurn, jakož i z alpského triasu jednak proto, že útvary řečené v moravském souvrství nejsou vyvinuté, jednak že navštěvovatel sbírek oddělení geologicko-palaeontologického útvarů těch velmi by pohřešoval, kdykoli by chtěl učiniti sobě představu o nerušeném postupu útvarů, skládajících pevnou kůru zemskou, a když by se snažil poznati zástupce zviřeny i oněch útvarů, které chybí v souvrství moravském. Jako dalším důsledkem, plynoucím z osnovy té, bylo potřebí roztřídití veškerý sbírkový materiál v petrografický, dynamický, stratigrafický a palaeontologický, ježto teprve soubor těchto sbírek, náležitě rozhojněný a vybudovaný, mohl

by poskytnouti podrobného obrazu o geologické svéráznosti Moravy.

Také materiál geologicko-palaeontologický nebyl zinventován a seznamy, stávající při některých kolekcích, byly kusé, takže nebylo možno nabýti o jeho bohatství a členitosti třeba jen přibližně jasné představy. Proto nezbyvalo než jej roztržiti, za roztržování materiál mimomoravský vyřaditi, zabaliti a do beden prozatím uložit, dále ten, který byl dosud v bednách ve skladišti, vybaliti a sloučiti s oným v zásuvkách a ve výkladech skříní. Když také toto vykonáno a po té všechnen materiál přenesen do nových místnosti, započato s definitivním uspořádáním sbírky stratigraficko-palaeontologické.

V nových místnostech vykázán jeden sál sbírce petrografické a dynamické a čtyři sály sbírce stratigraficko-palaeontologické. Bylo-li nutno sloučiti petrografický a dynamický materiál po různu umístěný, dříve než se začalo o něm pracovati, tím více bylo toho třeba u materiálu sbírky stratigraficko-palaeontologické. Již množství jeho vyžadovalo toho jakož i značná jeho rozptýlenost. Vždyť šlo o to, snést jej nejen ze zásuvek a z výkladů skříní a vybrati jej z beden, nýbrž když vykonáno toto, bylo třeba roztržiti jej dle útvarů, geologických stupňů, podstupňů a facií a skupiti též dle oblastí. Také bylo jasno již na počátku těchto prací, že za okolností na hoře vzpomenutých není možno vystavovati ve výkladech skříní dříve, dokud nebude uspořádán všechnen materiál. Byloť svrchovaně nutno věděti, co všechno je ve fossilním materiálu musejním z toho kterého útvaru atd., aby mohl býti z něho sestrojen obraz z význačnějších typů ve výkladech skříní. Procházka řídil se zásadou, aby vystavený materiál pozůstával z nejzachovalejších a nejpěknějších kusů — které by sloužily k poučení širšího obecnstva, naproti tomu aby materiál v zásuvkách, zrovna jako onen ve výkladech, byl zase vědě k užítku. Proto poukazoval k tomu, aby obojí tento materiál byl vědecky zpracován a aby v zásuvkách bylo uschováno vše, byť i jen fragmentárně, co objasňuje charakteristiku druhů.

Když byla skončena i práce tato a když byly zároveň vytčeny zásady, dle nichž se měla řídití další činnost Pro-

cházkovi svěřeného oddělení, byl uspořádán, dilem též přeurčen, namnoze nově určen fossilní sloučený materiál z českého kambria, siluru a devonu, dále z devonu moravského, z permokarbonu západomoravského, z karbonu východomoravského, z kulmu severomoravského a z permu západomoravského. Z moravské jury uspořádán materiál dosud z hruba, a to z liasu od Lukovečka, z doggeru a malmu olomúčanského, rudického, cetechovického, ze Stránské skály, ze Švédských šancí, ze Štramberka a Skaličky. Také zkameněliny z křídového útvaru západomoravského určeny a doplněny Procházkou. S tímto materiálem sloučena sbírka cenomanských a turonských zkamenělin z oblasti moravsko-třebovské.

Přirozeno, že také pečlivě zpracována i sbírka zkamenělin z miocénu moravského, hlavního to předmětu Procházkových dlouholetých výzkumů. Uvedená sbírka byla rovněž doplněna cenným materiálem Procházkou nasbíraným v území západomoravského mediterrannového a jihomoravského sarmatského a pontického stupně r. 1895 až 1908. Sbírka ta plnila již r. 1909 více než 52 zásuvky. Materiál z diluvia středomoravského, jehož valná část byla druhdy v bednách tak, jak byla v hliníku nalezena, byl také pečlivě upraven, vědecky zpracován a určen.

To co jsme v předeházejícím pověděli, postačí snad na objasněnou, s jakými plány Procházka vstoupil do Moravského zemského musea a jaký zde pracovní program rozvinul.

Že to nebyla práce závidění hodná, pochopí nejlépe ten, kdo sám za podobných okolností byl v museu zaměstnán. Leč to vše Procházku nijak neodstrašovalo aby vedle toho nenalézal potřebného času k přednáškám na české technice brněnské, kdež od 1. března 1910 jmenován honorov. docentem pedologie.

I na tomto ústavu Procházka podjal se vytčeného úkolu co nejsvědomitěji a o jeho způsobilosti přednáseti o moderním thematu svědčí, že týž již jako asistent při stolici geologicko-mineralogické na české technice v Praze uvázal se dobrovolně ve cvičení pedologická, klimatologická a meteorologická, což nebylo jeho povinností. Kromě toho suploval i přednášky o pedologii, kdykoli Procházkův chef, zesnulý prof. A. Slavík, byl

buď mimo techniku zaměstnán, anebo když byl nemocen, což stávalo se velmi často. Přednášky o chemii neústrojně, jež Procházka poslouchal u prof. Habermanna na německé technice v Brně a později u prof. V. Šafaříka na české universitě v Praze, v jehož univ. laboratoři na cvičeních poznal princip chemické práce, položily základ k vědomostem jeho o lučbě neústrojně i ústrojně.

V pozdějších letech, když se Procházka počal obíratí podrobněji mineralogií a petrografií, prohloubil vědomosti své o chemii nerostné, pokud se odnáší k říši nerostné a doplnil je zároveň vědomostmi o fyzikálních vlastnostech nerostů, skládajících horniny. Takto nabyté vědomosti usnadnily mu ovšem dráhu k pedologii. Také i časté rozhovory o půdách a výzkumu jejich s prof. Slavíkem, který v letech 1890—1900 obíral se intenzivněji pedologií a jenž položil základy ku české pedologii, na nichž dnes nástupcové jeho budují dále, přiměly Procházku k tomu, že si počal všímati půd a jejich vztahů čím dále více. Ostatně svrchu vzpomenu-té podrobné studie o moravských třetihorách a diluviu vedly jej přímo na výzkumné pole půd a sice všude tam, kde sedimenty řečených útvarů skládají povrch zemský a kdykoli šlo o to, vymeziti plošnou rozlohu jejich členů. Neboť aby zjistil geologické stáří a faciální rozdíly jednotlivých členů, promítnutých nerovnostmi povrchu zemského, jakož i jejich rozšíření plošné, bylo třeba plaviti velmi zhusta ornice ze sta míst, stanoviti palaeontologický a petrografický ráz výplavu, namnoze zjistiti, obsahují-li horniny zvětralé v půdu vápno atd., tedy slovem provésti mechanický rozbor půd v rysech již nikoli hrubých a vymeziti plošnou rozlohu typičtějších jejich členův. A ježto stratigrafické studie přihlížejí též k fyzikálním poměrům krajiny a dbají mimo jiné také otázky spodních vod atd., odkrývají ráz podkladu půd do hloubky mnohem větší, než jak se v pedologii žádá, totiž do 2 metrů.

Procházka doznával, že moderní pedologie pokládá právem půdu za zvětralínu nejsvrchnější pevné kůry zemské. Právě o sobě, že je naukou, která učí, jak půda vzniká, kterými vlastnostmi se vyznačuje, jak se přeměňuje. Proto činí správně, kteří pokládají pedologii za odnož geologie a sice za geologii nejvrchnějších vrstev zemských.

Poměry, jež se během posledních let v zemědělství v Čechách a na Moravě utvářely, přiměly Procházku, že věnoval také vývoji snah na poli pedologických prací náležitou pozornost, napsav řadu statí do tohoto oboru spadajících, jež publikoval v různých odborných i denních listech.

Na žádost českého odboru zemědělské rady moravské Procházka vypracoval promemoria na zřízení geologicko-pedologického oddělení při zemském hospodářském ústavu pro pěstění rostlin. Mimo to snažil se nabádati k agrogeologickému resp. agropedologickému výzkumu Moravy jak moravské širší kruhy agrární, tak i ředitelství výzkumného hospodářského ústavu pro markrabství Moravské. Výsledek, jehož Procházka po té záhy došel, vrcholil v tom, že hospodářsko-lesnické oddělení při »Komissii pro přírodovědecké prozkoumání Moravy«, jež si obralo za úkol chemický výzkum moravských půd, rozšířilo svá šetření i na zjišťování geologicko-petrografické charakteristiky půd těch, kterýchžto prací se Procházka též činně zúčastnil.

Program přednášek o pedologii na technice měl Procházka sestaven následovně: Úvod. Dějiny pedologických prací u nás a jinde. Hlavní součástky půd. Zvětrávání hornin za účinku tepla, mrazu, tlaku (zvětrávání fyzikální). Rozklad hornin za účinku tepla a vlivů chemických (zvětrávání chemické). Rozpustná činnost vody. Zvětrávání za účinku vody, humusových kyselin, ústrojných látek a ústrojenců. Zvětrávání jednoduché a složité. Absorpce půd, vyplavování. Produkty zvětrání hornin. Doprava zvětralin. — Nejdůležitější nerosty a horniny půd a jak zvětrávají. — Ústrojenci půd: rostliny, živočichové. Jich zbytky v půdách: setlívání, hnití. Humus (prst) v přírodě, jeho vznik; účast rostlinstva a živočišstva na jeho vzniku. Chemie humusových látek. Význam prsti pro půdy. Druhy prsti (humusu) — jejich změny v půdách a vliv. Bažiny, slatiny, rašelina, rašeliniště; jich vznik, vzrůst, zeměpisné rozšíření, význam.

Chemie půd; rozbor jejich mineralogický, chemický; jeho důležitost i význam. Součásti půdy. Činnost, síla, úrodnost půd. — Fysika půd. Rozbor bahna. Sloh, profil, hutnost, mo-

hutnost půd. Jejich vztah k vodě (voda půdní a spodní). Barva půdy. Určování fyzikálních vlastností půd, jejich význam. Porovitost, propustnost, vodní a vzdušná kapacita a měrné váhy půd. Vztah půd k atmosférickému vzduchu a k teplotě. — Pokrývka půd: neústrojná, ústrojná. — Poloha půd: osvětlování, množství vody v půdách. Teplota. Působení polohy půd na rostlinstvo. — Agropedologické mapování. — Roztřídění půd. Hlavní jejich typy. — Klimatická pásma půd. — Přehled evropských oblastí půdních.

V říjnu 1911 povýšen byl Procházka na doktora technických věd, v březnu 1912 připuštěn za soukr. docenta geologie a palaeontologie a v květnu 1913 jmenován hon. docentem geologie a nauky o ložiskách, na české technice v Brně.

Program nových přednášek sestavil si Procházka takto: A. *G e o l o g i e*. — Přednáška: Úvod, přehled útvarů, Činnost ovzduší, vody, ústrojenců. Tektonika. Vznik a uložení rudních žil a ložisek nerostů a hornin, pro chemika důležitých, jejich výskyt a těžení. — Cvičení: Geologické mapy a profily, práce geologa v přírodě. Poznávání pro chemika důležitých hornin a jejich rozkladu. — Vycházky: Různé způsoby výskytu nerostů a hornin v přírodě, produkty rozkladu jejich, návod ku geologickému mapování a profilování, posuzování zjevů tektonických a dynamických v přírodě, posuzování hydrologických poměrů.

B. *P a l a e o n t o l o g i e M o r a v y a S l e z s k a*. Úvod. Dějiny palaeontologického výzkumu na Moravě a ve Slezsku. Území moravsko-slezské v rámci geologického vývoje oblasti euroasijské. Vývojepisné pochody na půdě moravsko-slezské. Stručný nárys stratigrafických poměrů moravsko-slezských. Éra archaická (prahorní), archaeozoická (algonkium), palaeozoická (prvohorní), mesozoická (druhohorní), kaenozoická (třetihorní) a anthropozoická (čtvrthorní). Ráz zvířen a květen období těch, rýsovaný jejich zbytky, zachovanými v moravsko-slezských souvrstvích. Význam palaeontologie moravsko-slezské pro technické práce, vyváděné v těchto zemích.

C. *N á v o d k e č t e n í a k r e s l e n í m a p g e o l o g i c k ý c h a a g r o g e o l o g i c k ý c h (p e d o l o g i c k ý c h) p r o f i l ů*.

Jak jsme měli již výše příležitost seznati, vztahovala se publikační vědecká činnost Procházkova v přední řadě k moravsko-českým třetihorám a morfologii a tektonice moravského Krasu, poté k bibliografii a kartografii, popularisování přírodních věd, a konečně k praktické geologii Moravy.

Procházkova biografie nebyla by úplná bez pohrobni vzpomínky, již zesnulému věnoval upřímně oddaný přítel a zastance, dvorní rada prof. dr. Jaroslav J. J a h n, v Lidových Novinách 1. listopadu 1913. Vzpomínka ta, pocházející z pera nad jiné povolaného, je významným dokumentem k životopisu Procházkové a zasluhuje tudíž, aby i v tomto časopisu byla v plném znění uvedena, jak následuje:

»R. 1884 přibyl mezi nás mladé universitány přírodopytce v Praze útloučký jinoch s dlouhými vlasy, Moravan Procházka. Přišel do Prahy, absolvovav první ročník chemie na brněnské technice německé, s vytknutým již cílem: věnovati se geologii a palaeontologii. Zbožňovaný profesor náš, »otec české geologie«, Jan Krejčí, záhy si oblíbil tichého a pilného Moravana, brával ho k sobě do ústavu i do své pracovny a zasvěcoval Procházku do svých ideí i plánů. Procházka přestal se starati o ostatní předměty které mu bylo poslouchati a věnoval se cele geologii. R. 1888 doporučil Procházku profesor Jan Palacký, řediteli říšského geologického ústavu ve Vídni, stejně tichému a pilnému Diviši Štúrovi. Procházka, nedokončiv studia universitní, vstoupil do tohoto ústavu vídeňského jako voluntér. Zahloubal se do studií vídeňských a moravských třetihor, nic se nestarav o vídeňský život společenský ani vědecký. Nám, bývalým spolužákům svým, zmizel z obzoru, jako by se byl propadnul.

R. 1891 po Novém roce přibyl jsem do Vídně, abych se na domluvu profesorů O. Feistmantela a K. Kořistky dále vzdělal v geologii. Sešli jsme se tu znovu s Procházkou. Přihuli jsme k sobě. V denních schůzkách sprádali jsme plány do budoucna, umlouvali dělbu práce, podporovali se vzájemně. Procházka byl tak ryzím Čechem, jakých máme málo.

Tělem žil ve Vídni, duchem ve své horoucně milované Moravě, jejíž prostý lid venkovský přímo zbožňoval. Studoval s tak obdivuhodnou pílí geologickou literaturu, jako snad nikdo ze současníků jeho. Pracoval dlouho do noci, vstával časné ráno. Neznal odpočinku, ani v neděli.

Štúr záhy prohlédl Procházku. Přilnul k němu, uznáváje jeho pílí a pocituje v něm povahu sobě příbuznou. Poměr mezi starcem Štúrem a jinochem Procházkou byl až tklivě důvěrný a přátelský. Štúr bral s sebou Procházku na exkurse i delší cesty, poskytoval mu prostředky (byť i jen skrovničké) ku studiím ve Vídni i v moravském území třetihorním, svěřoval mu nejtajnější záměry své. Byl mu více než učitelem a mecenášem, byl mu druhým otcem.

Odehodem Štúrovým skončena byla vídeňská »kariéra« Procházkova. Neměv dokončených studií vysokoškolských, nemohl býti ustanoven definitivním úředníkem říšského geologického ústavu. Byl propuštěn! Příčiněním tehdejšího svého šéfa, univ. prof. Waagena, vymohl jsem Procházkovi aspoň odbytné. Roztrpčen a do duše uražen odcházel Procházka po 5letém pobytu ve Vídni zklamán do Prahy. Rozešli jsme se tehdež, ne mojí vinou. Procházka si nedal vymluvit, že musel ze říšského ústavu, abych na něm ustanoven mohl býti já. Nevěřil, že nedokončená studia byla vinou jeho nezdaru. Až později to uznal.

Obdařen bohatými vědomostmi, ve Vídni získanými, vstoupil Procházka do Musea král. českého v Praze, opět jako voluntér. Pokračoval u prof. Friče v pracích, ve Vídni započatých. Povahy Fričova a Procházkova se k sobě nehodily. Procházka uhnul, přijav po dvouleté práci v Museu asistenturu u prof. Slavíka na technice pražské. Na domluvu svého šéfa dokončil svá studia, konečně také pustil se do státních zkoušek pro střední školy, ale nedokončil jich, necítiv v sobě náklonnosti k povolání učitelskému na střední škole. Nepohodnuv se pak s prof. Slavíkem, odebral se po 8letém pobytu v Praze do svého rodiště Tišnova, kde věnoval se cele své činnosti vědecké a literární.

Kruté doby strádání prodělal Procházka po sedm let na to ve svém domově. Nechtěje býti odkázán cele na podporu

matky své, vydělával si denní chléb (a opravdu často jen suchý chléb), píše články do brněnských i pražských denních listů a vydávaje překlady různých cizojazyčných učebnic. Neústupná, přísná a nepodajná povaha jeho nedovolovala mu, aby se doprošoval podpor, stipendií nebo nějakého postavení. Raději trpěl bídu, než by byl prosil. V této době strádání jeho sešli jsme se opět. Procházka uznal, že mi křivdil. S radostí ujal jsem se ubohého druhu a přivedl jsem ho zpět do Brna.

Nejprve pracoval v mém ústavě, kde měl svůj pokojík. Remunerace zemského výboru a nadace z fondu Riegrova zajistily mu pro první dobu živobytí. Po té poštěstilo se mi dostati ho do zemského musea Františkova jako slušně placeného volontéra. Brzy na to jmenován byl honorovaným docentem pedologie na naší vysoké škole, poštěstilo se vymoci mu přípuštění k rigorosům a konečně dospěl k habilitaci. V brzkou splněna pak byla dávná touha jeho — stal se kustodem zemského musea Františkova. Loňského roku pověřen byl také přednáškami o geologii při odboru chemickém naší vysoké školy. Nebylo by nyní dlouho trvalo a byl by se stal profesorem našeho vysokého učení.

Jest v tom zvláštní tklivá tragika, když učenec, jehož život byl pln strádání, zklamání a odříkání po padesáti leti boje životního, ocitnuv se konečně blízko cíle, usne na vždy.

Veliká jest řada publikací Procházkových. Kladu ovšem nejvýše jeho vědecké práce o miocénu moravsko-českém. Následují výtečné jeho studie krasové a jeho četné práce z oboru praktické geologie. Záslužny jsou jeho publikace bibliografické, v nichž zračí se bezpříkladná jeho péle a sečtělost. Připomínám dále Procházkovy vzorné práce kartografické, z nichž zvláště vynikají »Přehledná geolog. mapa Rakousko-Uherska« a »Přehledná geologická mapa českých zemí«, obě v Ottově Zeměpisném atlasu. Nepřehledná jest řada referátů a populárních článků novinářských, vyšlých z pera jeho. Ve »Světové knihovně« a nákladem »Přírody a školy« uveřejnil překlady 9 objemných cizojazyčných učebnic.

Obdivuhodná byla sběratelská činnost Procházkova. Již do vídeňských sbírek snesl bohaté zásoby třetihorních zkamenělin, zvláště moravských, zásobil jimi také Museum král.

českého v Praze. Obzvláště cenný jest však vědecký materiál, sebraný pilnou rukou jeho do sbírek zemského musea Františkova v Brně. Opatřiv si motocykl. »Ital« zvěčnělý po celé Moravě, sháněje cenné sbírky pro zemské museum. V tom byl věru neúnavný. Dnes vlekl na zádech mnoho kil. zkamenělin, hornin neb jílů pro výplavy na hodiny cesty, zítra spouštěl se po laně do závratných hlubin krasových podzemních labyrintů, všude klidně, se známým svým úsměvem, jako by šlo o procházku parkem. Přál bych si vřele, aby tato sběratelská a výzkumná činnost zvěčnělého druhu oceněna byla ve zvláštní stati.

Nebyl by úplný obraz životní práce Procházkovy, kdybychom zvláště důrazně nevytknuli jeho činnost museální. Při veškeré úctě před Procházkovou činností vědeckou a výzkumnou nemohu se zhostiti dojmu, že zvěčnělý byl tělem a duší vlastně člověkem musejním. Jeho úžasná, mravenčí pila při určování, preparování, etiketování a montování zkamenělin neznala soutěže. Obdivovali ji již geologové vídeňští i sám vzorně pilný Frič. V posledních letech přidružila se k tomu i jeho veliká dovednost ve fotografování zvláště mikrofosilií. Kdyby poměry v našem zemském museu nebyly tak zbědované, prohnulé, byl by tu dojista vykonal Procházka dílo, jemuž by se byly generace obdivovaly. Než i dnešní jeho instalace sbírek geologicko-palaeontologických je skvostnou ukázkou umění musejního. Jsem přesvědčen, až otevřeny budou obecnstvu tyto sbírky, že značné části jím snesené, že mnohý užasne nad výsledky činnosti jediného člověka.

Ačkoliv jsem sám pomáhal k tomu, aby se Procházka dostal do zemského musea Františkova, jsa přesvědčen, že jest to horoucím jeho přáním, soudím, že krok tento nebyl na prospěch vědeckému vývoji a spisovatelské činnosti zvěčnělého. Věděl jsem již z Vídně, že Procházka dovede věnovati se celou duší, všemi silami svými práci museální, že zapomene pro ni úplně na práci vědeckou, publikační. A stalo se tak, bohužel, i v Brně. Domluvy mé i jiných přátel, aby uveřejnil znamenité výsledky svých četných výzkumů, nic nezpomohly. Procházka sedával i do noci, oddán jen práci musejní, v na-

ději, že na dokončení spisů vědeckých zbude mu ještě mnoho let času, až dokončí instalaci geologicko-palaeontologického oddělení zemského musea. Cítil se zdravým, nezastonal, co ho znám. Přece však, ku veliké škodě moravské geologie, hlodala zákeřná nemoc v jeho nitru, snad následek dlouholetého strádání, až předčasně podlehnul.

Procházka měl rozděláno několik významných děl vědeckých, z nichž, bohužel, žádné nedokončil. Pokud vím, jsou to: objemné dílo tabulové o miocenních korálech, práce o otolitech rybích, pojednání o jakloveckém miocénu, o vrtáních na uhlí v Karpatech, veliká monografie moravského stupně pontického, mnohoslibné dílo o moravském Krasu, spis o moravských lomech na užitečné kameny, o poměrech územních na Moravě za doby miocenní, česká terminologie geologická a příb., mineralogický lexikon, geologie Moravy a Slezska, menší práce o liasu u Klobouk, o miocénu na Hoře sv. Anně v Pruském Slezsku, o Pouzdřanském slínu, o výskytech uhlí v miocénu moravském, o výskytech petroleje v mor.-slezských Karpatech, o mořském karbonu ostravském, dodatky ku dřívějším jeho pracím o miocenních nálezištích moravských atd.

Neúprosný osud vyrazil péro z ruky muži vzácné, obdivuhodné píle, v plné duševní síle a svěžesti v době, kdy očekávali jsme mohli dokončení těchto četných děl, z nichž mnohá jsou nesmírně důležitá. Kdo ujme se této literární pozůstatosti Procházkovy?

Procházka zesnul po krátkém utrpení 30. října v Tišnově. Soudí se, že si stálým fotografováním přivodil otravu hydrochynonem, spoluúčinkovala i srdeční vada, o níž nevěděl. V poslední době ukazovaly se na kůži jeho podezřelé skvrny otravné. Přátelé chemikové varovali Procházku, aby ustal s fotografováním a dotázal se lékaře — on však neuposlechnul. V sobotu pokoušely se o něj mdloby. Napsal to matičce své. V pondělí byl tu již její starostlivý dopis, aby ihned přijel do Tišnova. Poslechnul. V pondělí v Tišnově ještě popocházel po bytu, v úterý zůstal již pádem ležeti a ve 2 hod. v noci ze středy na čtvrtek klidně usnul, tisknuv ruku své matičky. Krátce před smrtí prosil matku, aby knihovnu jeho odevzdala české te-

elnice brněnské a sbírky jeho Zem. museu Františkovu. Obratťe se jen na Jahna a Mareše (školního radu, ředitele škol Vesniných), oni už vše srovnají — byla jeho poslední slova. Pohřbu jeho zúčastnily se davy místního obyvatelstva a deputace z Brna, mezi nimiž zvláště profesorský sbor české techniky byl velmi četně zastoupen. Rovněž i Vědecký klub, Přírodovědecký klub, jehož sekce pro výzkum moravského Krasu byl Procházka ředitelem, jakož i zástupci Moravského zemského musea, doprovodili zesnulého na poslední cestě.

Nad otevřeným hrobem rozloučil se se zemřelým jménem profesorského sboru české techniky prorektor prof. ing. J. Sumec těmito tklivými slovy:

»V hloubi duše dojat přistupuji sem k tomu otevřenému hrobu, abych jménem profesorského sboru české techniky v Brně dal «s bohem» milému druhu, vzácnému muži, kterého jsme právě uložili k posmrtnému odpočinku.

S bolnou směsí úcty a lítosti hledím do toho hrobu: úcty před prací, jakou vykonal vzdor neustálým obtížím, jimiž ho život tiskl; lítostí nad tragickým opravdu osudem, jenž ho sdrtil právě v době, kdy konečně vnější poměry jeho se vyjasnily, kdy byl postaven na místo, jež odpovídalo jeho významu i jeho přání, kdy by byl mohl věnovati se cele, bez vedlejších hmotných starostí, svému studiu a badání.

Nechci zde mluvití o jeho vědeckém významu; k tomu jsou povolání jedině odborníci. Já zde o něm mluvím jen jako o milém druhu a vzácném člověku. Tiše žil, tiše pracoval, a nyní i tiše odchází. Miloval svou zemi Moravu, svůj kraj Tišnovský, toto své město rodné, miloval zde tu půdu, do níž ho ukládáme; studiu její zasvětil všecek svůj život. A krutý osud, než ho zasáhl svou drtící rukou, aspoň toho mu dopřál, navrátiti se k poslednímu odpočinku do toho milého kraje, rodného města, rodné půdy.

A tak Tě tedy ukládáme, milý a vzácný druhu náš, do stínů těch rodných vrchů, jež jsi tolikrát prochodil, jichž nitro tolikrát jsi zkoumal. S tělesnými pozůstatky Tvými se loučíme, jméno Tvé však žítí bude dále a hrob Tvůj v úctě bude trvalé jak u tvých spoluobčanů, hrdých na sourodáka svého, tak i po veškeré naší Moravě.

Budiž Ti lehká země; ta země, ta půda, které jsi zasvětil svou práci, svou lásku, svůj život všecek — budiž Ti mrtvému lehka!

Po té přistoupil k rakvi dvorní rada prof. dr. Jahn, aby dal poslední s bohem zesnulému druhovi jménem vědeckých pracovníků moravských, sdružených ve Vědeckém klubu. Prof. Jahn promluvil následovně:

V době květu chrysantem, ve dny dušičkové, kdy matka země ukládá se k zimnímu spánku, usnula na věky duše vzácná, plná nadšení, která s pílí obdivuhodnou cele se věnovala výzkumu záhad rodné půdy, v níž ukládáme dnes její tělesnou schránku — geologa Josefa Vladimíra Procházky.

Jeho Magnificence pan prorektor naší vysoké školy rozloučil se právě s váženým členem učitelského sboru našeho vysokého učení. Budiž i mně dovoleno pronést poslední vřelý s bohem milnému druhu jménem vědeckých pracovníků moravských, sdružených ve Vědeckém klubu.

Zesnulého soudruha a spolupracovníka svého ukládáme ku věčnému spánku po životě, plném práce a tvoření, ale plném také strádání a zklamání. S nadšením a chutí k práci odjížděl zesnulý právě před 25 lety do Vídně, aby po pěti letech uražen a zklamán prehal do české metropole nad Vltavou. Pracoval-li usilovně ve Vídni, pracoval ještě usilovněji v Praze. Když však hrdá, sebevědomá duše jeho ani tu nenašla ukojení svých ideálů, utekl se po 8 letech sem do rodiště svého. Opuštěn všemi tak zvanými příznivci a přáteli pražskými, hledal a našel útočiště u své předobré matičky, kterou zbožňoval a dětsky miloval, jako málo který druhý syn matku svoji milovati dovede.

Nastala slovutnému geologovi a spisovateli trudná doba dlouhých sedmi let strádání a nouze. Oddán i zde v Tišnově cele své práci vědecké, odkázán byl zesnulý jen na výtěžek spisovatelské práce své pilné ruky a na skrovníčkou podporu své staříčké matičky. Odnikud nedostávalo se mu v těžké době této ani subvencí ani stipendií.

A Procházka i tehdy tvořil, bádál a spisoval dále, nedopřál odpočinku tělu ani duchu. Ký div, že tělesné síly jeho se tím vyčerpávaly a že zachváčeno bylo tímto trudným způsobem žití jeho srdce, to srdce, které tak horoucně milovalo rodný jazyk a lid, rodnou půdu, vyvolenou vědu a svoji matičku.

Když pak usmál se konečně osud na toho, ježž tak dlouho krutě pronásledoval, když octnul se zesnulý u cíle, dávno vytouženého, když zbaven byl starostí o denní chléb a těšiti se mohl z vynikajícího společenského postavení svého, vypovědělo mu službu toto jeho zlaté srdce — ustalo náhle bítí na vždy.

Vědecké práce, které nám zvěčnělý soudruh zanechal, zůstanou zaznamenány zlatým písmem v dějinách vědy geologické i geologie Moravy. Sbírky, jím snesené, budou vždy vynikající ozdobou našich museí. V srdcích nás, svých soudruhů a spolupracovníků, zanechá zemiřelý nejpříznivější vzpomínku milého kolegy a vzoru pilného badatele.

Nuž, s bohem!, tentokrát naposledy, milý příteli. Odpočivej klidně ve stínu tajemné Květnice, v půdě miocénní, v půdě rodné, odpočivej po práci pilné, korunované vzácnými úspěchy, odpočivej po všech útrapách tělesných i duševních, jimiž krátký život Tvůj oplýval. Národ Tvůj děkuje Ti za díla, jimiž Jsi obohatil jeho literaturu, věda děkuje Ti za výsledky Tvého badání, vědecká obec naše děkuje Ti za upřímné přátelství Tvé.

Spi sladee!

Jakým sympatiím se zemiřelý geolog Procházka těšil, vysvítá z množství soustrastných přepisů, došlých jednak rektorátu české techniky brněnské, jednak i kuratoriu moravského zemského musea, jež zaslali: J. E. ministr osvěty a vyučování Dr. Hussarek, J. E. ministr veřejných prací Dr. Trnka, J. E. zemský hejtman markrabství moravského hr. Serényi, náměstek zemského hejtmana Jelinek, místodržitelský vicepresident Houdek, J. E. biskup Dr. P. Huyn, dále rektorát české i německé vysoké školy technické v Praze, německé vysoké školy technické v Brně a ve

Vídni, rektorát české university Karlo-Ferdinandovy v Praze a universit ve Lvově a v Záhřebu, rektorát vysoké školy montanistické v Příbrami, ředitelství c. k. říšského geologického ústavu ve Vídni, Král. Česká Společnost Nauk v Praze, ředitelství moravské zemské knihovny, museum arcivévodý Rainera pro umění a průmysl, moravský zemský výzkumný ústav zemědělský, český odbor zemědělské rady pro markrabství Moravské, král. kapitula při dómě, vesměs v Brně. Z učilišť a korporací: profesorský sbor I. české státní reálky v Brně, české státní vyšší reálky v Kroměříži, české státní průmyslové školy v Brně, ředitelství dívčího reálného gymnasia a c. k. ústavu ku vzdělání učitelek v Brně, státního gymnasia v Boskoviciích a státní vyšší reálky v Telči, dozorčí rada a ředitelstvo škol Vesniných v Brně, ředitelství zimní hospodářské školy v Tišnově a zemské střední školy hospodářské v Přerově, Cyrilo-Methodějská záložna, moravský zemský stavební úřad, ředitelství Hypoteční a Zemědělské banky markrabství Moravského, Právnícká jednota, představenstvo české sekce lékařské komory moravské, c. k. finanční okresní ředitelství, c. k. finanční prokuratura, vesměs v Brně, dále redakce Přírody — Přírody a školy v Mor. Ostravě, obchodní a živnostenská komora v Olomouci, městská rada a úvěrní spolek, záložna a zastavárna v Prostějově a obecní úřad král. města Kyjova. Z jednotlivců: J. M. opat F. S. Bařina, Dr. J. Barvíř, ředitel I. české státní reálky v Plzni, Dr. Edv. Bayer, kustos musea král. českého v Praze, J. E. president vrchního zemského soudu v Brně Bleyleben, poslanec dr. J. Budínský, člen zemského výboru v Brně, prof. Dr. L. Čelakovský v Praze, cis. rada ing. J. Donát v Brně, škol. rada prof. Hubert Fiala v Žabovřeskách, ing. Ant. Hanamann, ředitel zemského zemědělsko-technického úřadu v. v. a hou. docent na české technice v Brně, vicepresident mor. zemského finančního ředitelství Vl. Hanačík v Brně, prof. F. Hasa v Praze, vrchní státní zástupce c. k. dvorní rada Jantsch v Brně, Dr. Jan Jelínek v Praze, arch. J. Karásek, c. k. stavební rada v Brně, vl. r. řed. a konservátor J. Klvaňa v Kyjov-

v ě, naduč. a konservátor J. K n i e s ve S l o u p ě, Karel K o -
p ř i v a, továrník v T i š n o v ě, docent MUDr. St. K o s t l i -
v ý v T ř e b í ě i, Aug. K r a t o c h v í l, kaplan v N á m ě š t í,
Karel J. M a š k a, ředitel c. k. vyšší reálky v T e l ě i, Jan
M á š a, cis. rada, v B r n ě, zemský škol. inspektor Dr. Jan
M a y e r v B r n ě, Karel M ü l l e r, továrník v T i š n o v ě,
F. V. P e ř i n k a, c. k. berní oficiál v K r o m ě ř í ž i, prof.
ing. Karel R a i d l, hon. docent české techniky v B r n ě,
prof. Dr. V. R o s i e k ý v P r a z e, řed. Fr. S l a v í k na K r.
V i n o h r a d e c h, ing. B. S v o b o d a, vládní rada a centrál-
ní inspektor v P r a z e, prof. F. S c h i n d l e r, c. k. dvorní
rada v B r n ě, doc. Dr. Rud. S c h n e i d e r ve V í d n i, prof.
Dr. A. Š t o l c v P r a z e, prof. Vrat. S t ö h r, docent české
techniky v B r n ě, ministerský rada rytíř P o l l a c h ve
V í d n i, prof. C. rytíř P u r k y n ě v P r a z e, dvorní rada
prof. Dr. K. V r b a v P r a z e, doc. Dr. J o s. W o l d ř i c h v
P r a z e, Dr. Jan Z a v ř e l, profesor gymnasia v H r a d c i
K r á l o v ě, J. V. Ž e l í z k o, geolog ve V í d n i a j.

Procházka, jak řečeno, vyslovil před svou smrtí přání,
aby byla bohatá jeho knihovna darována české technice v
Brně. Matka zesnulého odevzdala tento vzácný dar jmeno-
vanému ústavu, který jej uchovává ve svých místnostech v cel-
ku, jakožto »Knihovnu Dra. V. J. Procházky«. Věnovaná
knihovna bude co nejdříve zkatalogisována a učiněna přístup-
nou. Obsahuje přes 1400 vědeckých publikací asi ve 2000
svazcích. Zastoupena je v ní samostatnými díly a separátní-
mi otisky téměř veškerá novější produkce česká z oboru ge-
ologie, mineralogie a petrografie a úplně je v ní obsažena li-
teratura, vztahující se ku geologii Moravy, zejména literatu-
ra jednající o moravském Krasu. Vedle toho darovala staříč-
ká, 84 let čítající matička Procházková české technice též
množství fotografií a fotografických negativů, geologických
map a jiných učebných pomůcek. Veškeré rukopisy Procház-
kovy, zápisky i korespondenci odevzdala dvornímu radovi
prof. drn. Jahnovi, který připraví k tisku rukopisy, pokud
jsou z větší části dohotoveny.

Procházka, ať již jako musejní úředník a redaktor Ča-
sopisu mor. zemského musea, nebo jako učitel vysokoškolský

a vědecký pracovník, byl vzorně svědomitý. Nejlépe to poznáme, na př. probíráme-li se zvláště jeho publikacemi o miocénu moravském a zemí sousedních, ku kterýmžto pracím si sám pořizoval pečlivé výkresy a tabulky.

Že se Procházka v poslední době nemohl odhodlati k dokončení větších, již dříve začatých děl, tomu nelze se ani diviti. Nejenom že jeho činnost v této době byla příliš roztržena, ale nebylo také již té nálady k dílu, jako tenkrát, když byl Procházka v plné mladické tvořivé síle a jemuž záležitosti existenční byly věci vedlejší.

Literární řemeslná práce, zvaná popularisování vědy, placená několika haléři za řádek, nezůstala zajisté také bez zhoubného vlivu nejenom na jeho zdraví, beztak chatrné, ale ona ubrala Procházkovi i značný díl té energie, inspirací a vznětů, potřebných k vytrvalé vědecké práci, jejíž dokončení pak Procházka, padesátník, odkládal ode dne ke dni. Krátce, tělesné i duševní jeho síly byly podlomeny. —

To ale, co Procházka vykonal, stačí úplně ke zbudování nehynoucího pomníku, posvěceného neúmorné práci a zásluhám vynikajícího geologa, jednoho z nejlepších, jež dosud Morava měla.

Seznam spisů, pojednání, článků, map a překladů Vlad. Jos. Procházky.

Studien an mährischen Miocaenkorallen. Sitzungsberichte der königl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften. V Praze 1887. Str. 301—328, tab. I.—IV.

Die Fauna des miocaenen Sandes von Poisdorf nach den Mittheilungen des Herrn Josef Ullepitsch. Verhandlungen der k. k. geologischen Reichsanstalt. Ve Vídni 1889. Čís. 10, str. 201—202.

Über das Auffinden von Rhinoceros tichorhinus-Resten im diluvialen Lehm von Herotic nächst Tischnovitz in Mähren. Verhandlungen der k. k. geologischen Reichsanstalt. Ve Vídni 1890. Čís. 5, str. 107—109.

Ein Beitrag zur Kenntnis der Fauna des Miocaengebietes der Umgebung von Mährisch-Trübau. Verhandlungen der k. k. geologischen Reichsanstalt. Ve Vídni 1891. Čís. 5, str. 99—107.

Predběžná zpráva o strattigrafických a faunistických poměrech nejzazší části miocaenu západní Moravy. Věstník královské české společnosti nauk. V Praze 1892. Str. 325—368.

Miocaen moravský. První příspěvek k poznání rázu zvířeny moravských jílů a slínů severozápado- a středomoravských. Věstník královské české společnosti nauk. V Praze 1892. Str. 458—475.

Ku strattigrafii onkophorových usazenin okolí ivančicko-oslavanského na Moravě. Věstník královské české společnosti nauk. V Praze 1892. Str. 425—457.

O zkamenělých kreusiích miocaenu moravského, dolnorakouského, štyrského a chorvatského. Rozpravy České Akademie pro vědy, slovesnost a umění. V Praze 1893. Třída II., čís. 1., 32 str. s 3 tab.

Příspěvek k poznání rázu zvířeny mořských jílů a na nich uloženého pískovce Walbersdorfského. Rozpravy České Akademie pro vědy, slovesnost a umění. V Praze 1892. Třída II., čís. 37., 24 str.

Příspěvek k poznání zkamenělých korálů z miocaenních usazenin pánve vídeňské. Rozpravy České Akademie pro vědy, slovesnost a umění. V Praze 1893. Třída II., čís. 7., str. 32, 2 tab.

Miocaen králický u Náměště. Věstník královské České společnosti nauk. V Praze 1893. Čís. 16., 71 str. a 2 tab. (tab. XI. a XII.).

Über die Fauna der durch das Bohrloch nächst Gross-Opatowitz dichteften Neogenegebilde. Jahrbuch der k. k. geologischen Reichsanstalt. In Wien 1893. Str. 125—132.

Miocaen židlochovický a jeho zvířena. Rozpravy České Akademie pro vědy, slovesnost a umění. V Praze 1893. Třída II., čís. 24., 90 str. a 3 tab.

O území tak zvaných jílů miocaenových mezi Chocní a Lito-myšlí. Věstník královské České společnosti nauk. V Praze 1894. Čís. 31., 32 str.

Über die vermeintlichen miocaenen Tegel zwischen Chotzen und Leitomischel in Böhmen. Verhandlungen der k. k. geologischen Reichsanstalt. In Wien 1894. Čís. 11., str. 269—278.

Miocaen východočeský. Archiv pro přírodovědecké prozkoumání Čech. V Praze 1898. 148 str. a 70 obr. v textu.

Das ostböhmisches Miocaen. Archiv für die naturwissenschaftliche Durchforschung Böhmens. V Praze 1900. 150 str. a 70 obr. v textu.

Miocaenové ostrovy v moravském krasu. Rozpravy České Akademie pro vědy, slovesnost a umění. V Praze 1899.

Miocaen moravský. Druhý příspěvek k poznání rázu zvířeny mořských jílů a slínů severozápado- a středomořské oblasti. Věstník královské České společnosti nauk. V Praze 1899.

Zpráva o výzkumných geologických pracích za rok 1905. Časopis Moravského zemského musea. V Brně 1906. Roč. 6., číslo 2., str. 259—270.

O nutnosti soustavného výzkumu diluviálních a alluviálních naplavenin v jeskyních moravského krasu. Časopis Moravského zemského musea. V Brně 1906. Roč. 6., čís. 2., str. 244—258.

Moravský kras. Díl všeobecný a dějiny jeho výzkumu. Sborník České společnosti zeměvědné. V Praze 1898. 13 str.

O svéráznosti moravského krasu. Sborník České společnosti zeměvědné. V Praze 1899. 51 str.

Moravský kras. Údolí slepá a poloslepá, vztah jejich k suchým žlebům, údolí holštýnské a jeskynní bludiště potoku »Bílé vody«. Sborník České společnosti zeměvědné. V Praze 1899. 30 str. s mapkou.

Sestup do propasti Macochy. »Moravská Orlice«. V Brně 1898. Vyšlo o sobě.

Sloup, Macocha, Punkva. Průvodce po severním dílu moravského krasu. V Praze 1899. 61 str., mapa a 10 obr. v textu.

Příspěvek k literatuře o moravském krasu. Několik poznámek o »Průvodci do moravských jeskyň« dra. M. Kříže a Fl. Koudelky. V Brně 1904. 16". 40 str.

Nově objevené jeskynní chodby v jeskynním bludišti Ochozském. »Zlatá Praha«. V Praze 1899. Se 4 obr.

Repertorium literatury geologické a mineralogické království Českého, markrabství Moravského a vévodství Slezského od roku 1528. až do roku 1896. Díl I. Seznam auktorů. Vydáno nákladem České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. V Praze 1897. 297 str.

Přehled literatury mineralogicko-geologické a palaeontologické Čech, Moravy a Slezska za rok 1897. Věstník České Akademie pro vědy, slovesnost a umění. V Praze 1899. 116 str.

Přehled literatury mineralogicko-geologické Čech, Moravy a Slezska za rok 1902, 1903 a 1904. »Příroda«. 1905. Str. 226, 228, 260, 295.

Dosáhne západní Morava školy kamenické? »Moravská Orlice«. V Brně 1894. Čís. 267.

Kamenicko-sochařské horniny západní Moravy. »Moravská Orlice«. V Brně 1894. Čís. 276, 277, 278.

Význam průmyslu kamenicko-sochařského pro západní Moravu. »Moravská Orlice«. V Brně 1895. Čís. 47, 49, 50, 51.

Důležitost kamenické školy na zpracování žuly v Telči. »Moravská Orlice«. V Brně 1895. (Ze dne 1. a 2. července.)

Stavební kámen Brna. »Lidové Noviny«. V Brně 1903.

Lidové hornictví na Moravě. »Moravská Orlice«. V Brně 1894. Čís. 291.

Zlato v Českém lese. »Česká Revue«. V Praze 1896.

Výtěžek hornictví a hutnictví zemí českých roku 1898. »Naučný obzor« »Národních listů«. V Praze 1901. Č. 6.

Petrolej na Moravě. »Naučný obzor« »Národních listů«. V Praze 1901. Č. 2.

Petrolej ve východní Moravě. »Příroda«. (»Příroda a škola«). 1905./6. Moravská Ostrava. Roč. 4. Str. 163—167.

Z dějin hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (I. O do-lo-vání na zlato, stříbro, měď, cín, olovo, antimon, zinek a kyzy.) »Příroda«. V Mor. Ostravě 1906. Str. 147—150.

Geologie a praktický její význam. »Příroda«. V Mor. Ostravě. 1904. Č. 3.

Náklad různých států na geologický výzkum svých území a několik slov o našem. »Příroda«. V Mor. Ostravě 1906. Str. 44—48.

Několik slov o agrogeologii ve službách zemědělství. »Pražské hospodářské noviny«. V Praze 1904. Ze dne 15. června, 1. července 1904.

Mezinárodní kongresy geologické. Sborník české zeměvědné společnosti. V Praze 1899. Str. 208—212.

Carte géologique internationale l'Europe. »Česká Revue«. V Praze 1896.

Geologická mapa Evropy (přehledná). Ottův Slovník naučný. V Praze 1894. V měřítku 1 : 20,000,000.

Geologická mapa Moravy a Slezska. Ottův Slovník naučný. V Praze 1899. V měřítku 1 : 1,000,000.

Přehledná geologická mapa Rakousko-Uherska, sestavená dle nejnovějších pramenů. Ottův zeměpisný atlas. V Praze. V měřítku 1 : 2,750,000.

Přehledná geologická mapa Českých zemí, sestavená dle nejnovějších pramenů. Ottův zeměpisný atlas. V Praze. V měřítku 1 : 1,000,000.

Geologický nástin Tišnovska. V pruvodci po národopisné výstavce tišnovské. V Tišnově 1893. Str. 1—63.

Geologie Evropy: Ottův Slovník naučný. V Praze 1894. Str. 867—874.

Pánev Falknovská: Ottův Slovník naučný. V Praze 1894. Sv. VIII. Str. 1032—1033.

Geologie Francie: Ottův Slovník naučný. V Praze 1894. Sv. IX. Str. 454—457.

Geologie: Geologické mapy, geologické společnosti, geologické zemské ústavy, geologicko-agronomický výzkum a mapování, geologický útvar, přehled geologických útvarů: Ottův Slovník naučný. V Praze 1894. Sv. X. Str. 14—28.

O geologické sbírce J. W. Goetha z okolí Karlových Varů v Muzeu království českého: »Vesmír«. 1895. Roč. 24. Str. 122—124. 135—136, 146—147.

Geologie Karpat: Ottův Slovník naučný. V Praze 1898.

O Vzduchu: »Příroda (Příroda a škola)«. V Mor. Ostravě 1904. Roč. III. Č. 3.

Zprávy a výtahy:

»Živa« 1897. **Rubin birmanský. Dolování zlata v západní Australii.**

»Živa« 1898. **Nerostné bohatství Kavkazu, nerostné bohatství Turkestanu, nejnovější zprávy o kamenném uhlí v Sibiři. 79—80. Zlatonosná ložiska sibiřská. Nalezistě drahých kovů a ozdobných kamenů i stavebních hornin v Rusku. 81—83.**

»Česká Revue«. V Praze 1896. **Výroba zlata roku 1896.**

»Naučný obzor« »Národních Listů« v Praze. **Klondike a jeho zlatonosnost. Č. 21. 1901.**

»Příroda« (»Příroda a škola«). 1904 5. roč. III. **Zkamenělý les v Arizoně, str. 50. — Kambricko-silurská-devonská zvířena česká, s. 51. — Nejstudenější kraje na povrchu zemském, s. 87. — Či je Gronsko? s. 87. — O budoucnosti železa, vlastně železářského průmyslu, s. 149. — Výroba železa v posledních dvaceti letech v Rakousku, s. 150. — Karlovarská vřídla, s. 252. — Jméno nejvyššího kopce na povrchu zemském, s. 252. — Tvář země v minulých geologických dobách, s. 287.**

»Příroda« (»Příroda a škola«). 1905 6. Roč. IV., **Nejbohatší zlatonosné doly na povrchu zemském, s. 57. — Katastrofy zemětřesné, s. 253. — Úhrnná světová výroba železných rud, kamenného uhlí, litiny a ocele, s. 285. — Spočívá severní točna v moři nebo na souši? s. 287. — Americký obrovský projekt, s. 288. — O některých zvláštnostech oběhu vody, s. 286—287. — Nerostné bohatství Himalaje, str. 315.**

»Příroda« (»Příroda a škola«). 1906 7. Roč. V. **Největší kamenouhelné doly evropské, s. 60. — Zemětřesení ve Valparaíso ze dne 16. srpna 1906, s. 156.**

»Příroda« 1907—1908. **O vzniku diamantu a jeho výrobě, s. 43—46. — Zlaté doly na Roudném v Čechách, str. 185—188.**

Františkovo museum v Brně. »Moravská Orlice« 1897.

Museum Franciscum Annales. »Moravská Revue«. V Brně 1899.

Otevřený list p. prof. dru. V. Pechovi. (Prof. dra. V. Pecha: Vodopis Čech v Ottově slovníku naučném.) V Praze 1901. 8°. 8 str.

D. Štur. »Vesmír«. V Praze. 1894.

J. Krejčí. »Naučný obzor« »Národních listů«. 1901. Čís. 14. — »Rozhledy« (Pelclovy). V Praze 1901. 10 str. — 1901., s. 259—261, 271, 278—279.

J. Krejčí. »Rozhledy« (Pelclovy). V Praze 1901. 10 str. »Vesmír«. V Praze 1901.

Referáty psal do:

a) »**Verhandlungen der k. k. geologischen Reichsanstalt**«. Ve Vídni 1888, 1889, 1890.

b) »**Vesmíru**«. V Praze. 1894.

c) »**Sborníku české zeměvědné společnosti**«. V Praze. Roč. 4, 5.

d) »**Přírody**« (Přírody a školy). V Mor. Ostravě 1904, 1905, 1906, 1907, 1910.

e) »**Živý**« v Praze, 1897, 1898.

Překlady:

A. Geikie: »**Geologie**«. České vydání upravil. »Světová knihovna«. V Praze 1898. Čís. 25.—27. 185 str.

A. Geikie: **Fysikální zeměpis.** České vydání upravil. »Světová knihovna«. V Praze 1898. Č. 91.—93. 163 str.

K. Peters: **Mineralogie.** České vydání upravil. »Světová knihovna«. V Praze 1902. Čís. 249—251.

Jules Vernes. Křištof Kolumbus. Přeložil. »Světová knihovna«. V Praze 1904. Čís. 428—429. 150 s.

A. Geikie: **Učebnice fysikálního zeměpisu.** České vydání upravil. V Praze 1903. Nákladem J. Ottý. 8 str. VI.—401. 77 obr. v textu a 14 map.

A. z Humboldtů: »**Obrazy z přírody**«. Přeložil. »Světová knihovna«. V Praze 1906. Díl I., č. 523—526, 335 str.; díl II., č. 528—531, 318 str.

V. Wahnschaffe: **Nejnovější theorie o vzniku hor.** Přeložil. »Příroda«. (Příroda a škola). V Mor. Ostravě 1906, str. 241.—246., 270.—275.

J. Walther: »**Škola geologie**«. České vydání upravil. Nákladem »Přírody a školy«. V Mor. Ostravě 1907. 8°. 238 str.

V. Trabert: **Klimatologie a metereologie.** Přeložil. Nákladem »Přírody«. (»Přírody a školy«.) V Mor. Ostravě 1907.

Dodatek.

O praktickém významu geologie. »Venkov«. V Praze v lednu 1908.

Zprávy o výsledcích jeho studií geologicko-palaeontologických ve výročních zprávách komise na přírodovědecké prozkoumání Moravy. Třetí zpráva za rok 1907, str. 23—24; čtvrtá zpráva za rok 1908, s. 16—18; pátá zpráva za rok 1909 s. 18—19; šestá zpráva za rok 1910, s. 15—16.

Zprávy o jeho pracích v geologicko-palaeontologických sbírkách Moravského zemského musea, jejichž je správcem, ve výročních zprávách o činnosti Moravské musejní společnosti za rok 1909, s. 8—13 a za rok 1910, s. 9—16.

Jedovnické propadání jako zdroj síly vodní. »Lidové Noviny«. V Brně v březnu a dubnu (18).

Půda: »Moravský hospodář«. Ústřední věstník českého odboru zemědělské rady pro markrabství moravské. 1909, r. XI., s. 318—320.

O vztahu hornin k půdě. Tamtéž. 1909, s. 317—318.

Horniny průmyslové a užitkové Moravy. Zprávy českých inženýrů v markrabství moravském. 1910, stran 68 a 16 obrázků v textu.

Mineralogický a geologický ústav české vysoké školy technické Františka Josefa v Brně. »Příroda« 1911.

Pedologický ústav c. k. české vysoké školy technické Františka Josefa v Brně. Tamtéž 1911. — Hornické a Hutnické Listy. V Praze 1911, r. XII., s. 104—105.

Das geologisch-mineralogische Institut der k. k. böhmischen technischen Hochschule in Brünn. Montanistische Rundschau der Bergwerkesitzer Oesterreichs. Vídeň 1911, r. III., s. 867—869.

Vedle těchto spisů zanechal Procházka úžasné množství většinou nedokončených rukopisů, jichž úplný seznam uvádíme níže nejenom na doklad k posouzení neúměrné píce zvětňelého, ale i k vůli orientaci těch, kteří se v budoucnosti ujmou jich dokončení.

Rukopisy.

(sestavil Jindř. Starý, asistent na české technice v Brně).

I. Geologie.

Přehled geologie Moravy a Slezska, 1912. — (Nedokončené a neúplné).

Katastrofa sodomská a gomorská ve světle výzkumu geologického. (Nedokončeno.)

Geologické výlety po střední Moravě. (Naznačeno.)

Geologie museální v rámci geologie Moravy. — (Naznačeno.)

Katechismus geologie. (Zacátek.

Peruchy kury zemské. 1904. Překlad z Heina a Margerie.) (Úplné.)

Karbon, Mor. a Poř. Ostrava. (Výpisky a literatura.)

Literatura ku praktické geologii.

Vysýchá střední Asie? (Dokončeno.)

O klimatických poměrech za minulých dob geologických. (Neukončeno.)

Z pravěku Moravy. (Nedokončeno.)

Boskovská brázda. Dva profily a počátek p. p. i. v poznámkách.)

O miocenovém uhlí na Znojemsku. (Nedokončeno.)

Náčrt z geologie dynamické. (Svazek obrazů bez textu.)

Zemětřesení 1903. (Nedokončeno.)

Třetihory na Moravě.

Miocen český. Různé výpisky a poznámky.)

Miocen Bruntálský. (Nedokončeno.)

Seznam vrtných děr v Karpatech. Miocaenní zvířena z vývrtů. (Nedokončeno.)

Studie o miocaenovém útvaru moravském. Díl 1.

Miocaenová oblast západo- a severozápadomoravská. 1897. (Neúplné objemné dílo, mnoho seznamů zvířen [zvláště mikrofauny] ze známých i nových nalezišť, profily, popisy nalezišť, literatura a výpisky.)

Příspěvek k poznání miocaenových usazenin území mor.-ostravsko-karvinského. Zvířena jílů z jam Bedříšky a j., slepence a jílů na Jaklovci a j., se 4 tabulkami, 2 nové druhy. (Neúplné.)

Pontický či kongeriový stupeň na jižní Moravě.

Popis nalezišť, seznamy zvířen. (Neúplné.)

Rozčleňování neogenu moravského a sousedních oblastí. (Neukončeno.)

Diluvium a stupeň kongeriový. (Neúplné.)

Grundský horizont a onkophorové vrstvy na Moravě. (Literatura.)

Foraminif. zvířena miocaen. jílů u Čech blíž Prostějova. (Seznam rodů.)

Seznam nalezišť zkamenělin v širém okolí Brna. (Neúplné.)

Z českého siluru, devonu, moravský devon, kulm, mor. karbon uhlo-nosný, mor. perm, mor. jura, zvířena štramberského tithonu, křída Karpaty, Frenštát atd. (Neúplné.)

Miocaenová zvířena v diluviálních pískách maloměřických. (Neúplné.)

Diluviální valouny moren ledovcových. (Neúplné.)

Tektonika jednotlivých krajů. (Neúplné.)

Praktický význam geologie. (Asi nedokončeno.)

O užitku geolog. výzkumu. (Neúplné.)

Dolomitický slín u Těšan a Šanova při Světlé a Blatnici při Mor. Ostravě. (Neúplné.)

Geologie pro dívčí lycea 1903. (Neúplné.)

O geologických dobách. (Skoro úplné.)

Jura.

Lias: Lukoveček. (Neukončeno.)

Oxfordský stupeň cetechovický. (Jen poznámky.)

Tithonský vápenec u Skaličky. (Hlavně dle Remeše.)

Tithon. (Výpisky, houby a foraminifery.)

Tithon u Vlčovic blíž Příbora. (Hlavně dle Remeše.)

Dogger Koryčanský. (Neúplné.)

Atlas, útvar jurský. (Oxfordien. Olomoučany, Rudice.)

Zvířena olomoučanského stupně oxfordského.

(Většina těchto uvedených prací jest jen ve výpiscích.)

Diluvium.

- Diluviální vrstvy okolí Tišnovského. (Profily hliníků. Výpisky.)
Diluvium Moravské. (Literatura.)
O rhinoceru od Štěpánovic u Tišnova 1905. (Výpisky.)
Diluvium. Různé výpisky a literatura.)
Rhinoceros tichorhinus na Moravě. (Výpisky.)
Bytýšské (Veverí) naleziště mamutu. (Poznámky.)
Moravské diluvium. O nejstarších výkopech v jeskyních území brněnského. (Výpisky.)
Různé výpisky a záznamy o diluviu, moravském Krasu a jeskyních. (Diluvium mimojeskynní, diluv. člověk a praehist.)
Nové vykopávkové práce v diluv. nánosech jeskyň mor. Kasu. (Nedokončeno.)
Diluv. zvířena z naplavené hlíny předsíně jeskyně čís. 16 v Hložku u Ostrova 1912. (Výpisky, literatura.)
O Rzehakových dějinách 50leté práce geologického výzkumu na Moravě. (Polemika.)
Geologická mapa Moravy a Slezska. (Jednotlivé politické okresy: Literatura.)
Profil kelčanské flece. Průřezy šachet.)
Nauka o mapách. Překlad Geleich, Santer, Dinse. 1903. (Skoro úplně.)

2. Palaeontologie.

- Seznam zkamenělin na Moravě (Hlavně Molluska, Bryozoa, Foraminifera.)
Stupeň sarmatský na Moravě. 4 tabulky a text, 44 nových druhů, úplně.)
Zvířena kongeriového stupně jihomoravského. (Tabulky se 42 novými druhy a text, ukončeno.)
Miocenní foraminifery moravské (Literatura, atlas: 7 tabulek s 29 novými druhy a seznam rodů. Poznámky o foraminiferách výpravy Challengerovy.)
Foraminifery mořského miocaenového jílů litavského vápence na Moravě. (Seznam rodů.)
Foraminifery. (Literatura a seznam rodů.)
Foraminifery, spec. vyjmenování pozorovaných a popis nových druhů. Foraminifery. (Tabulky s nákresy.)
Miocaenové korále: Srovnávací studie. (Poznámky a výpisky.)
Korále mořského miocaenového jílů na Moravě. Hlavně seznam rodů. (Neúplné. — Literatura záp. Moravy.)
Die fossilen Korallen des österr.-ung. Miocaens. I. Beitrag zur Mioc. Korallenfauna Mährens mit 13 Tafeln.) Skoro úplně.
Monografie o zkamenělých korálech miocaenu česko-mor.-slezského území. 1897. S tabulemi. (Popis jednotlivých rodů.) Skoro úplně.
Dva svazky tabulek, první 20 tabulí kreslených s vysvětlivkami, asi 100 nových druhů, druhý 25 tabulí fotograf. a fotografie na dalších asi 25 tabulí, dalších mnoho nových druhů. (U druhého svazku text pouze k tabuli 1—3.)
O paludínových vrstvách u Mossbrunn. 1891. (Seznam a popis jednotlivých rodů.)
Kongerie. Seznam a popis jednotlivých rodů. Výklad s tabulkami. (Bez textu.)
Fossilní Ostracoda rak. vrstev třetihorních. 1891. (S tabulkami, neúplné.)
Ostracoda moravského miocaenu. (Seznam rodů.)
Crustacea. (Seznam rodů. Práce naznačena.)

- Rybí otolithy. (Nové tabulky kreslené, celkem 36 a vysvětlivky.)
Rybí otolithy. (Nové tabulky celkem 5, fotografované, bez vysvětlivek.)
Studie o rybích otolithech neogenu českomoravského, dolnorakouského a uherského. Praha, 1899. (17 tabulek kreslených a text. Skoro úplné.)
Palaeontologie Moravy a Slezska. (Nedokončeno.)
Zvířena mořského karbonu ostravského. (Výkresy nových druhů, poznámky o nich, literatura.)
Různé nedokončené práce palaeontologické.

3. Mineralogie.

(Petrografie, balneologie a jiné.)

- Nejnovější literatura mineralogická o Moravě a Slezsku.
Zeolithy. (Naleziště.)
Německo-české názvy nalezišť!
Naleziště moravských, případně i slezských nerostů. (Veliké dílo, 13 svazků rukopisů. (Neúplné.)
Různé práce mineralogické. (Většinou jen počátek těchto): Nerosty pochýbně určené.
Topika, literatura.
Místopis nalezišť. (Místopisné poznámky.)
Seznam nerostů mor.-slezských chybně určených.
Schirmeisen. — Varia.
Dějiny mineralogie na Moravě a ve Slezsku. — (Poznámky k rukopisným pracím mineralogickým.)
Rašeliniška moravská. (Z literatury.)
Příspěvky k nalezištím mor. minerálů.
Kapitoly z mineralog. Moravy a Slezska a různé poznámky. (Neúplné.)
O výskytu turmalínu (skorylu, křemene, křišťálu, záhnědy, chalcedonu a jiné) a andalusitu na Moravě a ve Slezsku, jak nerosty řečené jsou zastoupeny v mineralogické sbírce mor. musea zemského a o mých výsledcích mineralog. vykořisťování pegmat. žil mezi Dolními Bory a Cyrilovem u Vel. Meziříčí. (Nedokončeno.)
Nová literatura o Moravě a Slezsku.
Nové práce. (Kapitoly k mineralogii Moravy.)
Menší práce mineralogické, většinou nedokončené:
Prahory (česko-mor. vysočina). — Jen literatura.
Květnické vrstvy u Tišnova.
Tuha v česko-mor. vysočině. (Literatura.)
Rudní žíly v česko-mor. vysočině. (Literatura.)
Rudy Sudet (jen literatura).
Tuha v Sudetách (jen literatura).
Spousta žulosyenitová.
Lepidolith v Rožné.
Meteory moravské.
Vltaviny moravské.
Chemické analýsy hornin a rud.
Diamant. 2 svazky skoro úplné.
Tuha, uhlí. (Neúplné.)
Petrografie Moravy a Slezska. (Neúplné.)
Místopis Slezska. 1 svazek. (Asi neúplné.)
O bohatství rudném Moravy. (Baryt.) (Neúplné.)
Hořká voda od Jaloviska (Goldhofu) u Židlochovic na Moravě.
Chemické rozborý vod.

Balneologie Moravy a Slezska.
Prameny Luhačovické.

4. Moravský Kras.

Různé výpisky a poznámky.

Různé práce většinou nedokončené:

Suchý žleb lažanský.

Náhorní rovina rudická a její závrt.

Jedovnické slepé údolí.

Slepé údolí rudické a jeho jeskynní bludiště.

Údolí Josefské. (Východové údolí Býčí skály.)

Slepé údolí křtinské a jeho jeskyně.

Suchý žleb křtinský a jeho jeskyně.

Náhorní rovina babická.

Náhorní rovina ochozsko-mokerská.

Slepé údolí hádecké.

Suchý žleb hostěnický čili »Kamenný žlíbek«.

Suchý žleb hádecký a jeho jeskyně.

Slepé údolí hostěnické a jeho jeskynní bludiště.

Údolí ochozského potoka.

Východ Říčky.

Suchý žleb mokerský.

Literatura, všeobecná.

Ménší práce o Krasu, rovněž nedokončené:

Jeskynní bludiště sloupské.

Jeskyně pod hradem holštýnským »Hladomorna«.

Referát o práci Absolonově ve Vesmíru 1903.

Ilana.

Náhorní plánina sloupsko-ostrovská.

Suchdol. Závrt.

Údolí, jímž běží silnice rájecko-sloupská a tamější jeskyně.

Slepé údolí sloupské.

Suchý žleb sloupský.

Slepé údolí holštýnské a jeho jeskyně.

Suchý žleb holštýnský a jeho jeskyně.

Severní suchý žleb ostrovský a jeho jeskyně.

Jižní suchý žleb ostrovský a jeho jeskyně.

Macocha.

Údolí Punkvy a údolí Skalské.

Za očistou v Mor. Krasu. Na objasněnou tamějších dnes svrchovaně spletitých a neutěšených poměrů. (Nedokončeno.)

Vznik jeskynní sekce při přírodověd. klubu v Brně. (Nedokončeno.)

O katastrofách Sloupsko-Jedovnicko-Holštýnských. (Neúplné.)

Průvodce po Brněnsku a moravském Švýcarsku. 1895. (Neúplné.)

Poznámky k Absolonově dílu Mor. Kras a jeho podzemní svět.

Absolon, pořad chyb a omylů atd.

Několik informačních slov pro navštěvovatele mor. Krasu. (Začátek.)

Sloup, Macocha, Punkva. (Průvodce po sever. dílu mor. Krasu.)

Ménší práce a různé výpisky:

Mor. Kras 1908.

Výpisky o zvířetě jeskynní.

Rozvrh thema přednášky o mor. Krasu.

Jeskyně Šošůvská, Eliščina, Údolní závrt.

Rasovna 1900. (Neúplné.)

Sloup, slepé údolí a sousedství. (Poznámky a črty profilů.)

Moravský Kras a naučení p. Mart. Křížovi, čeho má dbáti, než začne.

(Skoro úplné.)

- Macocho, část morfologická a jiné poznámky. (Neúplné.)
Rozvrh přednášky o zkrasovělých ostrovech litovelských na Moravě.
Několik slov o poměrech severní části mor. Krasu a o nových jeskyn-
ních chodbách v Šošůvském dílu jeskynního bludiště sloupsko-šošůvského.
(Neúplné.)
O vývoji morfologického rázu mor. Krasu. (Neúplné.)
Moravský Kras. Oblast jižní. — Výsledek studií r. 1899 a 1900. (Ne-
úplné.)
O mor. Krasu. (Lažánky, Jedovnice, Štaigerhof u Olomoučan.) (Ne-
úplné.)
Drobné stati z mor. Krasu (tektonika a stratigrafie devonu, dějiny to-
pograf. práce výzkumné a jiné. (Většinou neúplné. Sem též výpisky o rozmě-
rech Macochy, jednotlivých jeskyní a chodeb.)
O svéráznosti mor. Krasu.
Moravský Kras 1912: Různé poznámky. (Slepé údolí sloupské, Komen-
ského jeskyně, Ostrovská propast.)
Různé stati a výpisky o mor. Krasu. (Názory o vzniku krasových fe-
nomenů):
O některých jeskyních na Moravě a jejich podzemních vodách, Brno,
1878.
Dějiny výzkumů v mor. Krasu.
Údolí mor. Krasu.
Býčí skála.
K tomu veliké množství fotografií, plánů, profilů a map.

5. Dobrá zdání.

- Přehrada údolní na Bystřičkách u Vsetína 1913.
Dobrozdání o úložných poměrech jihozápadního úbočí Ostrohu, zvané-
ho Brdo, severně Doubravníka a příčiny tamějšího sesouvání se vrchních
vrstev.
Stránská skála. Cementárna 1913.
Dobré zdání o kaolinu ze Svatoslavi u Tišnova.
Dobrozdání o výskytu užitečných hornin v Rožné a Smrčku na
Moravě.
Dobrozdání o požadavcích Maršovské obce za přenechání plochy za-
brané vozovou poľní cestou Montánní akciové společnosti v Praze.
Dobrozdání o sřícení se pískové stěny naproti budově firmy Matějů a
Mráček pod Stránskou skálou u Židenic.
Dobrozdání o území hořkých vod u Šaratic, Otnic a Újezda na Moravě.
Rajhrad. Studna, vrtná díra.
Dobrozdání o vrtání v Kunčičkách.
Dobrozdání o údolní přehradě Bystřičky. (Kojice.)
Surový petrolej v údolí potoka Červíka u Starých Hamrů, p. Březiny
u Frenštátu. (Petroleum u Ostravice.)
Doplňk k dobrozdání o ohnivzdorné hlině na Kohlbergu severozáp. od
Jevíčka, přístupné štolou na pozemcích p. Kubička.
Geolog. dobrozdání o cihlářských hlinách na pozemcích cihelny města
Třebíče a kolem ní u Řípoava.
Geolog. dobrozdání o projektu zásobování město Třebíč vodou pitnou od
Poušova mlýna.
Geolog. dobrozdání o magnesianosném území p. Vencálka a spol. u
Nové Vsi u Oslavna v okrese ivančickém.
Dobrozdání o vodonosnosti vrstev na území pole rajhradského velko-
statku při císařské silnici.
Dobrozdání o kam. lomu v Lulči.
Dobrozdání o výhradném kutném poli emer. notáře p. Odstrčila v Ho-
doníně.

Křížanov 1912. (Plán.)

Mapa majetku p. Frant. Kytřla v Řířpově. (Okres Třebíč.)

6. Užitečné nerosty a horniny.

Hlavně z Moravy.

Uhlí, jeho vlastnosti, výskyt, povstání a národohospodářský význam.
1892. (Neúplné.)

Magnetitové lomy u Nové Vsi u Ivančic, Moravce. — Vencálka spol.
(Nedokončeno.)

Železné rudy u Rudice. (Železářství na Moravě.) (Neúplné.)

Hornictví a hutnictví v českých zemích. (Neúplné.)

Užitkové horniny a rudy Čech, Moravy a Slezska. — (Různé výpisky.
Naleziště. Literatura.)

Petrolej. (Literatura a různé výpisky. (Neúplné.)

Seznam hornických důležitých míst 1900. (Histor. nástin prací horní-
ckých a seznam jednotlivých míst. — (Nedokončeno.)

Pojednání o uhlí. (Asi dokončeno.)

Užitečné nerosty a horniny markr. Mor. a vévodství Slezského. (Ne-
dokončeno.)

Různé výpisky a poznámky:

Železné rudy na Moravě. — Železo a železné rudy.

Literatura Moravy a Slezska (užitečných hornin a nerostů).

Průmysl železářský na Blanensku.

Užitkové nerosty Moravy.

Kaolinové ložisko mezi Maršovem a Lažánky severozáp. od Veverčí
Bytýšky.

Různé příspěvky k užitečným nerostům a průmyslovým horninám Mo-
ravy. — Menší statě, literatura, seznam nalezišť miner. a jiné. (K tomu různé
příspěvky mineralogické.)

Železné rudy. Západní Morava. 1913. (Výpisky a poznámky.)

Minerální, rudné a horninné bohatství Moravy. (Různé příspěvky.)

Hornictví na Moravě. (Různé příspěvky.)

Příspěvky k různým pracím většinou neúplné:

Zlato.

Ohnivzdorné hlíny moravské.

K dějinám hornictví na Moravě.

Kaolíny, hlíny, magnesit, tuha.

Radioaktivní nerosty.

Profilv, řachty a vrtné díry: Dubňany, hnědouh. útvar u Kyjova, Čejč.
Mistřín, Kelčany a j.

Průmysl kamenický na Moravě.

Různé statě a výpisky.)

»Němci v Rusku.« (Nedokončeno.)

Výpisky o kamenných lomech a průmysl. horninách moravských.

Různé stavební hmoty na Moravě.

O průmyslových horninách. 1894.

Stavební horniny Moravy. (Přípis zemskému výboru markr. Mor.)

Kamenné lomy na Moravě. (Různé výpisky.)

O kamenické škole na Moravě.

Průmyslové horniny moravské, 1899, s vložkami:

Průmysl kamenický na Moravě. (Výpisky a poznámky.)

Moravsko-slezské rudy a průmyslové horniny.

Různé příspěvky ku stavebním hmotám Moravy:

Pernštýn. (Prohlídka hradu.)

Pernštýn.

Doubravník a doubravnícký kostel.

Zábrdovice, Adamov, Černá Hora, Bořilov, Drnovice.

Tišnovský klášter, Lomnice, Lysice.

Tišnovský klášter. Porta coeli.

Veverí hrad. Kostel u Veverí hradu.

Malíři doby barokové.

Velká Byteš.

Žďár. Zámek Mitrovský. Křižanov.

Třebíč, Rajhrad, Oslavany. (Klášter.)

Telecký zámek na západní Moravě.

K tomu veliké množství fotografií stavitelských památek moravských.

Cementárny na Moravě. (Neúplné.)

Stavitelství.

Literatura poříčí Svratky.

Tišnovsko. (Výpisky.)

P ů d o z n a l s t v í .

(Agrogeologie.)

Agrogeologie. (Výpisky z literatury.)

Fúdoznanství Moravy. (Nedokončeno.)

Stručné základy nauky o půdě, vzhledem k potřebám technického života. Brno 1912. (Nedokončeno.)

Agrogeologický výzkum Moravy. (Nedokončeno.)

Půdoznanství. (Různé výpisky.)

Zemědělství. (Různé výpisky.)

Geologicko-agronomické mapy pruské. (Výpisky, neúplné.)

Několik kapitol z českého zemědělství:

Fysika půdy. (Naznačeno.)

Nauka o půdě. Překlad z Ramanna. 3. vydání. (Nedokončeno.)

Agrogeologický výzkum českých zemí. (Neúplné.)

Různé menší statě a výpisky:

Půda. (Celé.)

O vztahu hornin ku vzniku půdy.

Mapování půd v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

Náčrtek k podání o zřízení místa zemského geologa a pedologa.

7. Literatura, bibliografie, kritiky, překlady, průvodce a jiné.

Průvodce včelínem. (Návod mobilnímu včelaři. Překlad z Bertranda, skoro úplné.)

Darwin, O vzniku druhů. Překlad, neúplné.

Vysvětlivky k Humboldtovi.

Eman. Kanta: Theorie vesmíru. Překlad, neúplné.

Literatura v seznámech bohatá a četná z různých odborů. Palaeontologie, geologie, hlavně o třetihorách, dále literatura fotografická, o vulkanismu, o vrtání, mineralogie, místopisy, mapy atd.)

Literatura Moravy a rakouského Slezska. (Geologická, mineralog. a palaeontolog., o moravském miocaenu, devon, kelm, perm, karbon, jura, křída.)

Výpisky a poznámky ku geologii Moravy. (Makowsky, Metelka, Uhlig, Laube.)

Topografická literatura Moravy.

Seznam literatury sarmatského stupně a stupně kongeriového, geologie a různé.

Literatura Morava a Slezsko. (Hlavně geologie historická, horniny, rudy, minerální prameny, nerosty a žiloviny.)

Dějiny geolog. výzkumu markr. Moravského a repertor. literat. geolog. a mineralog. Moravy od 18. století do r. 1904. (Skoro úplné.)

Přehled literatury přírodovědecké Moravy, Slezska a uher. Slovenska od roku 1905.

Různé výpisky z literatury. (Zemětřesení, Walther: Geolog. ve škole, Dunajský průplav a mnohé jiné.)

Ilustrovaný průvodce západní Morávou. Díl I. Brno.—Něm. Brod. (Hlavně Brno a okolí.) (Neúplné.)

Seznam životopisů a nekrology (1898).

O fotografování. (Neúplné.)

Kritika prací:

Klement Salač, Přehled. geolog. mapai zemí sudetských.

Prof. Počta, Stručný přehled geologie Čech.

8. Vodovody a různé.

Vodovody na Moravě a ve Slezsku.

Vodovod města Brna. (Výpisky a poznámky.)

Zásobování Prahy pitnou vodou. (Jen poznámky.)

Jedovnické rybníky a okolí. (Výpisky a poznámky.)

Vlastivěda Moravy a Slezska. (Neúplné.)

Fysika v otázkách a odpovědích. Překlad z Uleho. (1908.) (Skoro úplné.)

Karel rytíř Kořistka, jeho činnost a publikace.

Ze statistiky moravské. (Příspěvky.)

Přednášky brněnské techniky.

Pedologie (praktikum, asi neúplné).

Nauka o půdě. (K tomu též chemie půdy. Skoro úplné.)

Přednášky z geologie (též ložiska minerálů a hornin).

Cvičení geologická. — Geologie (se zřením ku chemikům. (1913, skoro úplné.)

Návod, jak čísti geolog. a pedolog. mapy, jak je sestrojovati, jak se vyvádějí profily. Práce v poli. 1912. (Neúplné.) K tomu též vsunuta pedologická cvičení. (Asi neúplné.)

Archeologické nálezy okresu bučovického v letech 1912 a 1913.

Soudce Mirosl. Chleborád.

Obrázky maloval prof. Fr. Vavroušek.

Když pročetl jsem spis c. k. konservátora p. inž. I. L. Červinky „Pravěk Moravy,“ povšiml jsem si, že kromě nálezů z bezprostředního okolí obce Dobročkovice maličko je zaznamenáno nálezů z okresu bučovického, a usoudil jsem proto, že, ať již z jakékoliv příčiny, nálezy této krajiny nebyly soustavněji shromáždovány.

Hned při první procházce v únoru r. 1912 kolem cihelny, patřící p. Frant. Olmoutkovi u Vicomělie, obce 20 minut od města Bučovic vzdálené, všimnul jsem si mohutné, až $\frac{1}{2}$ m silné, tmavé vrstvy, z níž tu a tam trčely střepy. Při přesnějším prohlížení pozoroval jsem, že střepy jsou různě zdobený. Nález tento probudil můj zájem o archeologii.

S motykou v ruce pustil jsem se do hledání, kopal jsem vytrvale a opravdu málo kdy odcházel jsem bez úlovku. Úspěch v tomto místě nutkal, abych všiml si celého okolí po stránce archeologické a tu vytěžil jsem ledasco, co jistě bude dobrým příspěvkem k pečlivému badání dalšímu archeologů osvědčených.

Nálezy, posbírané v letech 1912 a 1913, rozdělují dle obcí, z jichž teritoria pocházejí.

Nejbohatší. nejen kvantitativně, ale i kvalitativně, bylo území obce Vicomělie.

Naleziště toto má rozlohu asi měrice, ležíc těsně při levém břehu říčky Litavky, na svahu asi 10—15 m nad řečištěm v místě, kde nyní postavena jest cihelna. Na podkladě cihlářské hlíny tkví kulturní vrstva, jak zmíněno, až $\frac{1}{2}$ m silná, v níž tu a tam

prohloubeny jsou jámy odpadkové, až přes 3 m pod povrch jdoucí, podoby komolého kužele, některé při vrchu širší, některé při patě.

Nálezy odtud patří kultuře římsko-gallské.

Z jam, dosud mnou prokopaných, největší měla 3 m průměru, jsou skoro též 3 m hluboká. Stěny obloženy byly pálenou hlínou o šíři asi 10 cm. Kotlina vyplněna byla skoro celá čistým, jemným a sypkým popelem, který jen nepatrně tu a tam byl promísen žlutou hlínou.

Ukázky zdobených stropů ze sídliště tohoto získaných, z nichž bohužel nepodařilo se mi sestaviti ani jediné nádoby, viděti na připojených prvních třech tabulkách I., II., III. —

V jámě právě zmíněné vykopal jsem též 2 pulky misek, zrobených z jemné, tmavé hlíny, z nichž jedna má ucho 1 cm nad okraj nádoby vyčnívající. Z jiného místa tohoto sídliště získal jsem nádobu až na hrdlo celou, mající podobu láhve na vodu (tab. XIII. č. 5.) Jest 11 cm široká a 13 cm vysoká, při hrdle třemi řadami rýh zdobená. Zrobena je ze šedé, velice hrubozrné hlíny a má stěny 1 cm silné. —

Dále vykopal jsem tu dva hliněné, necelé kadluby, určené, soudě dle formy, k odlévání jehlic (tab. V. č. 3. 4).

Přeslený sebral jsem tu čtyry. Zdělány jsou z dobře pálené, nažloutlé hlíny a jsou bez ozdob (tab. IV. č. 15. 16. 17).

Železných předmětů je hojně (tab. VI.) Nejzajímavější formou jest nůž, 28 cm dlouhý, $2\frac{1}{2}$ cm široký a $\frac{1}{2}$ cm silný, podobný formou zahnuté šavli (čís. 1.) Vykopal jsem jej též v oné velké, svrchu zmíněné jámě.

Další železné předměty ze sídliště tohoto jsou:

dýka, 21 cm dlouhá a $3\frac{1}{2}$ cm široká (čís. 2), obyčejný nůž, 11 cm dlouhý, $1\frac{1}{2}$ cm široký (čís. 3), pak malý nožík, 11 cm dlouhý a 1 cm široký (čís. 4), kroužek s přidělaným hřebem (čís. 5) a několik úlomků, z nichž celku těžko se dohadnouti. Konečně železné držadlo, 11 cm dlouhé s dobře patrnými zbytky dřeva, jež nafixováním podařilo se mi uchovati.

Předmětů bronzových bylo po skrovnu (tab. VII.). Jsou to:

2 hlavice jehlic, jedna kulatá plochá, druhá o hrbolatém povrchu (čís. 1. 2.). Obě jsou hrubé patiny. Jehlice čtyřhranná, na silnějším konci sploštělá se špatnou patinou, $13\frac{1}{2}$ cm dlouhá

(čís. 3.) Šipka z bronzového plechu, jen asi $\frac{1}{2}$ mm silného. Bronzovina jeví jen nepatrný přídavek cínu (čís. 4.). Konečně sponka o nožce 5 cm dlouhé, špatně patinovaná (čís. 5.). —

Kromě korálů z hrobu, jež dale teprv popíši, sebral jsem na tomto sedliši 9 korálů (tab. IV.). Tři z nich jsou zrobeny ze špinavě zeleného skla (čís. 7. 9. 13.). Korál čís. 6. je z mastku, čís. 8 z břidlice. Korálky čís. 1. 2. 3. zhotoveny jsou z pevné neprůhledné hmoty, jako porcelán tvrdé. Největší z nich (čís. 3) je barvy okrově žluté, zdoben jsa čtyřmi páry terčů barvy modré na světle-modrém podkladě. Okolo terčů jest 1 mm široký bílý pásek.

Stejně pomalovány jsou druhé dva korálky (čís. 1. 2.). Korálek čís. 1. má ale 4 terče modré s bílým páskem kolem, kdežto korálek čís. 2. jsa též značně tenší, má jen 3 terče.

Korálek čís. 5. jest z kobaltově modrého skla, při obou otvorech se sebrušenými ploškami. —

Všechny pocházejí z oné velké, svrchu popsané jámy a z bezprostředního okolí jejího, kde též sebral jsem mezi střepy krystalek skorylu (tab. IV. čís. 4.).

Opracovaných kostí je dost (tab. VIII.) Získal jsem odtud dva úlomky jehel (čís. 1. 2.) a 5 sídel (čís. 3—7), z nichž jedno zroběno jest z úlomku srnčího parůžku (čís. 5.). Též odevzdány mi byly odtud dva kostěné hřeběny. Menší opatřen jest otvorem nad zuby (čís. 8), větší zdoben je podélnou rýhou (čís. 9).

* Pěkný lesk všech těchto předmětů svědčí, že jich bylo k práci používáno hojně. —

Mimo to vykopal jsem tu dvě držadla, z nichž jedno zhotoveno jest z kusu jeleního parohu. Obě mají na jednom konci otvor asi k zasazení kovové součásti (tab. V. čís. 2., tab. VIII. čís. 10.).

Mezi celou řadou kostí zvířecích našel jsem též pět (pocházejících z nohy buď hovězího dobytka či koňské), jež na jedné straně po celé délce jsou pěkně ohlazeny. Čtyři z nich nemají koncu zaoblených a hladkých, aby mohlo se o nich tvrditi, že snad bylo jich používáno jako hladítek. Pátá kost (tab. V. čís. 1.) jest ale na obou koncích zaoblěna a důkladně obroušena. Zda je to snad brusle, netroufám si tvrditi, zejména pro nedostatek prvrtu k upevnění.

Jednu jámu, skoro 2 metry hlubokou a při vřehu přes metr širokou, mající podobu kužele na špičku postaveného, prokopali

cihláři za mé nepřítomnosti. Vypravovali potom, že našli v ní též kus „hadru“, látky, jak tvrdili, asi $\frac{1}{2}$ m² velké, jež prý se ale rozpadla na prášek, když ji brali do ruky. Látku s hlinou vyházeli a teprv později mi nález oznámili, takže již nepodařilo se mi něco z tkaniva toho naléztí a zachrániti.

Nejzajímavějším nálezem z Vicoměřické cihelny jsou dva hroby, jež jsem vykopal, byv na ně upozorněn cihláři. —

V zárezu do žlutky učiněném, 160 cm hlubokém a 62 cm širokém, vyplněném sypkou žlutou hlinou, nepatrně jen smíšenou s popelem, ležela kostra na znaku natažená, k severovýchodu nohama obrácená, majíc lebku k pravému rameni natočenu. Ruce byly připaženy, nohy při sobě uloženy.

Kostra tato, z níž podařilo se mi uchovati neporušenou lebku (tab. IX.), patří dolichocephalu, a to mladé dívce, soudě dle milodarů (tab. X.) a dle toho, že spodní moláky jsou ještě nevvinuty, trčíce pod povrchem v čelisti.

Po obou stranách lebky v místě uší uloženo bylo po náušnice ze zlatého, tenkého plíšku v podobě válečku na konci stůžného (č. 1. 2.). Na prsou ležela ozdubka z bílé směsi (čís. 3), pěkně jak nikl se lesknoucí, s neumělým ouškem pod krajem jednoho konce. Druhý konec vybíhá v ostří. —

U lokte levé ruky umístěny byly 32 korály, a to 12 jantarových různé velikosti a síly, z nichž některé jsou ozdobeny vroubkem při kraji kolem běžícím (čís. 4.). —

Z ostatních 19 jest skleněných a z nich zase 18 (čís. 5.) v podobě kuliček, barvy tmavohnědé se žlutými a místy červenými skvrnami. Devatenáctý korál (čís. 6.) je dvanáctistěn barvy světle modré. Dvacátý korál (čís. 7.) je váleček z bílé, těžko rýpatelné hmoty.

Při těchto korálech ležely dva bronzové kroužky, z nichž jeden se hned rozpadl. Druhý, pěkně patinovaný (čís. 8.), jsem zachránil.

Kolem ukazováčku pravé ruky seskupeno bylo jako prsten 8 malých korálků z bílého skla, potažených na povrchu stříbřitou hmotou jako slída se lesknoucí, jež při doteku se odlupuje (čís. 9.).

Konečně u kotníku levé nohy uložena byla železná přeska, 5 cm dlouhá a 3 cm široká (čís. 10.).

Dva metry na východ od tohoto vykopal jsem hrob druhý. Byl stejně hluboký a široký. Kostra byla 189 cm dlouhá, o velice silných kostech. Ležela stejně jako nebožtík předchozího hrobu. U hlavy položena byla železná sekerka, 17 $\frac{1}{2}$ cm dlouhá (tab. VI. čís. 8.).

Lebku kostry této, mající chrup značně poškozený a zuby pořádně otřelé, též jsem uložil do své sbírky.

Kromě těchto dvou hrobů cihláři prý tu r. 1912 vykopali ještě jiné dva hroby. Ničeho bližšího o nich nezdařilo se mi zjistiti. Lebku z jednoho z nich našel jsem pohozenu a též ji pro svou sbírku zachránil.

Na poli za cihelnou, kamž až sáhá kulturní vrstva, sebral jsem během oněch dvou roků celkem tři římské bronzové mince. Na všech dobře viditelná jest hlava imperátora, nápisy jsou až na slabiku „aug“ jednoho penízu nečitelný.

Z jedné jámy odpadkové byl mi odevzdán kulatý mlýnek v průměru 38 cm a silný 6 cm. ze svoru hotovený, s provrtem uprostřed. Též několik kamenů zakulacených, ohlazených, asi 10 cm v průměru, určených k drcení obilín, jsem tu našel a konečně též úlomek kamenného mlátu.

Co se týče zvířecích odpadků tohoto sídliště, nejčastějšími jsou tu úlomky kostí hovězích s množstvím jich zubu, sem tam též úlomky kostí koňských a zuby koňské. Též asi 10 čelistí psích jsem tu našel a jednu celou psí lebku a hojně kostí i zlomků z chrupů prasečích.

Srnčích parůžků vykopal jsem 5 a 2 úlomky parohů jeleních.

Přehledem tímto je zhruba podán archeologický výtěžek ze sídliště Vicomělického. —

Podotýkám ještě, že tu ve hloubce 11 metrů při dobývání písku přišlo se na spodní čelist mamuta, kterou podařilo se mi po dlouhém a obtížném preparování skoro celou zachrániti a do své sbírky uložit.

Kloboučky.

Od Vicomělického naleziště směrem jižním jdeme do mírného svahu asi 800 kroků na vrch. Tu prostírá se rovinka, na níž v břehu při pískování odkopávaném našel jsem čtyři jámy, svědčící kultuře člověka neolitického. Jámy jsou o šíři asi 1 metru

a jen asi 70 cm hluboké, vyplněny jsouce hlinou, hojně s popelem smíšenou.

Většina střepů, mnohá tu vykopaných, je z hrubozrné hlíny, při některých s vrstvou červenavé hlíny plavené na povrchu. Značná část střepů má pupíky, malické jako hrášek, ale i větší

Střepů nějak ornamentovaných či malovaných jsem tu nenašel.

Z pazourkových nástrojů, jež tu jsem vykopal, nejvýznačnější zobrazeny jsou na tabulce XII.

Nožik čís. 4. je jemně vyštípaný, sotva jeden milimetr tlustý, velice ostrých krajů. Některé z nástrojů těch jeví značné opotřebování (čís. 4., 5., 8., 10., 12., 13.). Též našel jsem tu úlomek obsidiánu (čís. 17.) a větší úlomek žlutého jaspisu (čís. 18.).

Z naleziště tohoto odevzdána mi byla též nádobka (tab. XI.). Je zrobena z hrubé hlíny, červeným pískovcem promísené a má jemný vlnitý ornament kolem.

Pískari bylo mi vykládáno, že nalezena byla v hrobě asi $\frac{1}{2}$ 2 metru hluboko při kostře, na bobku sedící. Dělnici hlinu z hrobu pohřichu rozházeli, takže nepodařilo se mi ani jediné kosti již zachrániti a něco přesného o hrobu zjistiti.

Při obcházení poli okolních našel jsem úlomek hliněné lžice ze šedivé, velice hrubozrné hlíny zdělané (tab. V., čís. 5.).

Též sebral jsem tu kamennou sekerku, 9 cm dlouhou, o pěkném ostří, z hadce pořízenou.

Mezi střepy v jedné jámě našel jsem zlomek hliněného válečku s podélným provrtem (tab. XII., čís. 21.).

V jiné jámě vykopal jsem předmět, zobrazený na tab. XII., čís. 22., jež těžko nějak příhodně pojmenovati. Vypadá jako plochá lopatka. Shotovena je z břidlice a má na všech stranách okulacené kraje.

Na opačné straně obce Klobouček, na jih, asi 2 minuty cesty za obcí, při cestě vedoucí k lesu, zjistil jsem též naleziště, ale jen nepatrné rozlohy. Střepy tu, pokud jsem je dosud našel, byly bez ornamentu a bez malování.

Získal jsem odtud šidlo, z kosti řezané, 12 cm dlouhé, velice ostře zašpičatělé (tab. VIII., čís. 11.). V břehu cesty pod tímto nalezištěm vyrýpl jsem obsidiánový nožik, jen 3 cm dlouhý na širším konci jemněounce retušovaný.

Bohdalice.

Jda tu jednou při komisi kolem, zahlédl jsem v břehu cihelny popelovité skvrny. Zkusil jsem kopat a hned vedle řady neornamentovaných střepů vykopl jsem bronzovou jehlici bez hlavice, kulatou, 13 cm dlouhou, v krásné, světlezelené patině (tab. VII., čís. 6.). Též úlomek pazourku jsem tu vyrypl.

Na to v září 1913 donesl mi p. četn. strážmistr Jurka hrnek, 20 cm vysoký, o jednom uchu, bez kruhu z tmavohnědé hlíny pracovaný (tab. XIII., č. 1.). Sdělil se mnou, že cihláři přišli na dva takové hrnky ve hloubce 150 cm při silných kostech, prý hnátch ležících. Jedna nádoba při zakopnutí se rozpadla. Hned došel jsem na místo, nenašel ale než rozmetané úlomky kostí. Také nepodařilo se mi zjistiti polohu kostry.

Bučovice.

Nálezy z teritoria obce Bučovické jen nepatrně přispěly k rozmnožení moji sbírky.

Jednou při honě sebral jsem za židovským hřbitovem úlomek kamenného mlatu s částí provrtu. Nad městským parkem „Kalvarií“ při cestě našel a odevzdal mi p. nadučitel Kroupa z Nēm. Málkovic krásný, úplně zachovalý exemplář hadcové sekerky, 16 cm dlouhé.

V trati „na Liškách“ při hranici obce Letonické našel jsem úlomek pazourkového nože.

V úvozové cestě za Bučovicemi, „za Kastýlkem“ zvané, zjistil jsem též kulturní vrstvu, nenašel jsem v ní ale kromě malých úlomků neornamentovaných střepů a kostí ničeho jiného.

Čerčín.

Nad touto obcí v břehu úvozové cesty, vedoucí k „čerčínskému hájku“, našel jsem část lebky a zlomky kostí holenních, člověku patřících, a to asi $\frac{1}{2}$ metru pod povrchem. Ostatek kostry již vypadl do cesty a byl koly vozů úplně zničen.

Necelý metr dále za hrobem, jen asi 20 cm pod povrchem, našel jsem částečně porušený hrneček o jednom uchu (tab. XIII. č. 2.).

Dobročkovice.

Odtud ze známého a již registrovaného depôtu bronzových nástrojů, jehož část ale při nalezení hyla obyvateli rozebrána, podařilo se mi získati dvě sekerky, jednu bohužel s nadobro opilovanou patinou. Kovář, jenž mi ji odevzdal, přichvaloval si zálibně zásluhu: „půl dne, pane soudci, jsem ju piloval, abych jim ju mohl pěkně lesklou odevzdat“. — Je 12 cm dlouhá, bez ohrnutých stran.

Druhá (tab. VII., č. 7) jest užší, pěkně patinovaná, okrajů trochu ohrnutých.

Hvězdlice Staré.

Při kopání jámy na sklep v zahradě p. Hromka přišlo se na řadu hliněných nádob. Nálezci ihned je roztloukli, aby se přesvědčili, „zda snad v nich není zlato“.

Podatilo se mi tři z nich zachrániti (tab. XIII., čís. 7., 8., 9.).

Největší z nich (čís. 8.) je ze žluté, jemné hlíny robena, je 12 cm vysoká a má na nejširším místě břicha 9 pupků kolem. Druhá (čís. 9.) jest 11 cm vysoká, o průměru $11\frac{1}{2}$ cm na vrchu. Konečně třetí (čís. 7.) je $9\frac{1}{2}$ cm vysoká, 10 cm při vrchu v průměru, majíc na nejširším místě břicha dokola 3 pupiky.

Nad Star. Hvězdlicemi v trati „pod borovicí“ našel jsem kulturní vrstvu. Sebral jsem tu jen různé úlomky střepů. Jeden z nich je tuhován a na vnitřní straně šikmo vstříčným ornamentem zdoben. Majitelé pozemků odtud mi vykládali, že našli tu též při orání hromádku bronzových kruhů (nákrčníků), jež ale pohodili na mez a vše se ztratilo.

Těž půl kamenného mlatu jsem odtud získal.

Chválkovice.

Z hradiska na známém kopci Chválkovickém“ získal jsem hrneček $9\frac{1}{2}$ cm vysoký džbánkovitě formy, z hrubozrnné hlíny bez kruhu robený, na povrchu s vrstvou žluté, plavené hlíny (tab. XIII. čís. 4.).

Těž několik přeslínků bylo tu sebráno a mně odevzdáno. Jeden z nich je pálen z tmavošedé hlíny a má 12 pásků na obvodu, od vrchního k spodnímu otvoru vedených (tab. IV., č. 14.).

Mimo to odevzdáno mi bylo odtud p. nadučitelem Jelínkem z Chválkovic z krevelu porizené hladítko, $6\frac{1}{2}$ cm dlouhé, na

spodním konci $\frac{3}{4}$ cm silné, na obou koncích pečlivě hlazené (tab. XII., čís. 20.).

K o z l a n y.

V zahradě rolníka p. Jos. Pospíšila při kopání sklepa přišlo se na kosti, při nichž nalezeny dva náramky o hrubé patině (tab. VII., čís. 10., 11.). Oba mají konce roztepané v plošky. Menší z nich je vroubkován.

Z téže zahrady odevzdán mi byl bronzový římský peníz, o krásné, olivově zelené patině. Na jedné straně jeho jest hlava vladaře, pěkně uchovaná a kolem nápis, jež ale pro nedostatek příslušných znalostí nezdařilo se mi dosud rozluštit

L e t o š o v.

V trati nad Letošovem za školou sebrána a odevzdána mi byla kamenná sekerka, jen 7 cm dlouhá, při ostří 5 cm a na vrchu 2 cm široká.

M á l k o v i c e N ě m e c k é.

S poli kolem této obce obdržel jsem několik přeslenův a jeden pěkný, pazourkový nůž, 9 cm dlouhý a $1\frac{1}{2}$ cm široký, na ostří ale jen hrubě retušovaný (tab. XII., čís. 23.).

Za školou v břehu našel jsem pás kulturní vrstvy a tu úlomky střepů, z nichž několik bylo zdobeno ornamentem píchaným.

M a r h e f y.

Nad železniční trati proti obci vykopali dělníci při skopávání nové cesty v břehu dva hrnky (latky) bezuché, jež ale rozbili. Odnosl jsem z nich jen dna. Rolníci mi vykládali, že pod touto strání v polích několikrát již vyorali různé nádoby hliněné, odhodili je ale, neznajíce jich významu.

M i l o n i c e.

Na polích směrem k Dobročkovickým sebrán a mně odevzdán byl placatý, kamenný mlat, černé barvy, krásně hlazený a lesklý, mající podobu širokého obdélníku o zakulacených hranách. V prostřed má provrt.

V téže trati vyoráno bylo několik bronzových kruhů (nákrčníků), z nichž jeden celý a jednoho polovici jsem získal. Patina je značně porušena. Ve směsi jest jen maličko cinu.

Mouchnice.

Okolí této obce známo jest již nálezy. patřícími kultuře neolitické.

Získal jsem odtud krásný, úplně zachovalý mlat, z hadce robený, pěkně broušený, 21 cm dlouhý, provrtem opatřený a několik kamenných sekerek.

Z pomezí této obce směrem ke Koryčanům odevzdána mi byla p. nadučitelem Fráňou z Mouchnic krásná šipka pazourková, velice jemně retušovaná, 6 cm dlouhá (tab. XII., č. 19.).

Nemochovice.

Za školou z břehu nad obcí získal jsem prostřednictvím p. nadučitele Urbáška úplně zachovalý celt, s neporušenou, olivově zelenou patinou (tab. VIII., č. 8.).

Nesovice.

V trati, táhnoucí se za školou k Dobročkovicím posbíráno bylo několik kamenných sekerek a mlatů, z nichž 3 jsem od p. nadučitele Poláčka dostal.

Nevojice.

Okolí Nevojic je dosti bohaté na nálezy kultury novokamenné. Ze 34 kamenných nástrojů (kromě pazourků), jež mám z okolí bučovického, podstatná část pochází z okolí obce Nevojic, a to hlavně z trati „lhoty“. Pan nadučitel Pařez při honech posbíral a odevzdal mi odtud několik hadcových mlatů a sekerek, jedno sídlo kostěné a několik nezdobených přeslenů hliněných.

Pavlovice.

Bylo mi oznámeno, že v příkopě silnice, několik kroků za školou směrem k Bohdalicím, leží kostra. Prokopal jsem toto místo a zjistil, že opravdu tu ležela kostra, ale bylo patrné, že již tu bylo kopáno, neboť kostra byla tak rozrušena a kosti přeházeny, že nedala se poloha určit.

Potom jsem zvěděl, že dělníci hrob rozkopali a vybrali odtud 2 nádoby. Kam se poděly a co se s nimi stalo, jsem se nedozvěděl.

Šardičky.

V malém hlinníku za školou při úvozové cestě, vedoucí k „čerčinskému hájku“, přišel jsem na prehistorické pohřebiště.

Bylo mi vypravováno, že již několik hrobů bylo tu nalezeno.

Sám též jeden, ač již částečně rozrušený, jsem vykopal. Kostra ležela v sypké žluté hlině, jen nepatrně popelem promísené, v hloubi skoro dvou metrů. Natažena byla na znaku, majíc nohy při sobě a ruce připaženy. obrácena jsouc hlavou k jihu a nohama k severu. Při hlavě dnem vzhůru byl postaven bezuchý hrnek (latka), neornamentovaný, naplněný hlinou (tab. XIII., čís. 6.).

Rolník p. Dokoupil, skopáváje tu břeh, přišel na další hrob. Spolu jsme jej vykopali. Podařilo se mi celou skoro kostru i s lebkou pro sbírku uchovati.

Kostra ležela stejně jako předchozí, ale obrácena byla hlavou k východu a nohama k západu. Při pravé kyčli se špičkou do pánve obrácenou ležel železný nožik, 12 cm dlouhý.

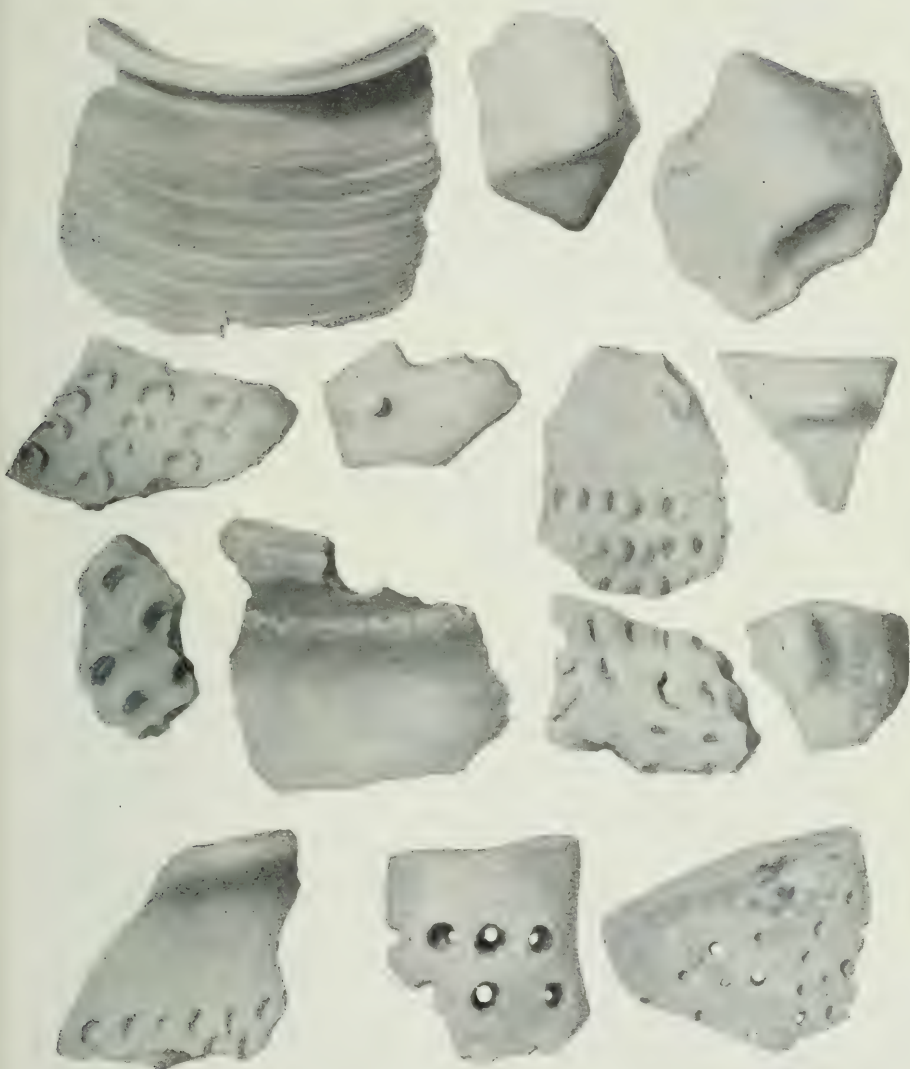
Mimo to odevzdán mi byl z tohoto hlinníku malý hrníček, bez kruhu robený z jemné, tmavohnědé hlíny, o jednom oušku (tab. XIII., čís. 3.).

Uhřice.

Nad obcí ve svahu polí, táhnoucích se k „čerčinskému hájku“, nalezen a odevzdán mi byl bronzový celt, podobný onomu, jenž je svrchu již popsán. Má stejně pěknou patinu (tab. VII., čís. 9.).

Výpočtem tímto podal jsem svůj archeologický výtěžek v okrese bučovickém za léta 1912 a 1913.

Slušná rada památek těchto patrně svědčí tomu, že Politavi též v této krajině je bohato kulturou pravěkého člověka, a že to, co podařilo se mi tu posbíratí, je zajisté jen nepatrným zlomkem toho, co ještě uloženo je v území této krajiny.

0 10 20cm.

TAB. I.

TAB. II

0 10 20cm.

TAB. III.

1

2

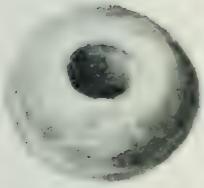
3

4

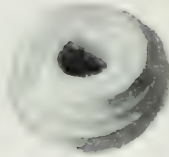
5

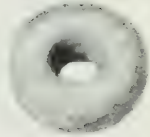
6

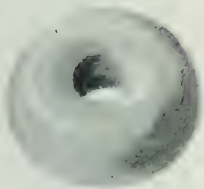
7

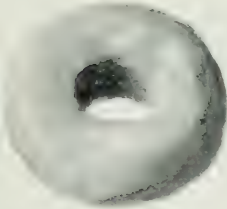
8

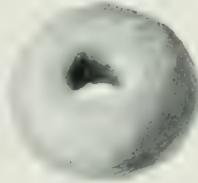
9

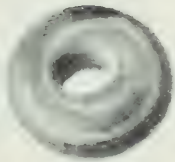
10

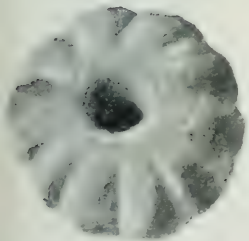
11

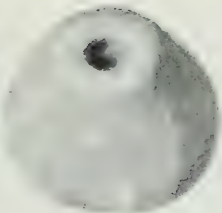
12

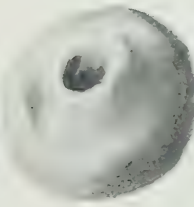
13

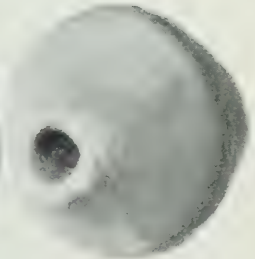
14

15

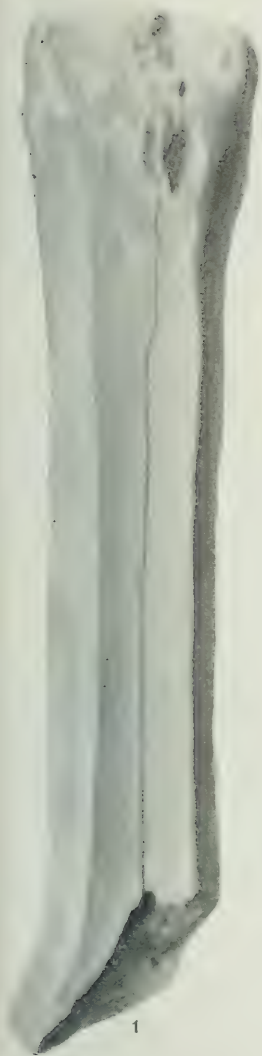
16

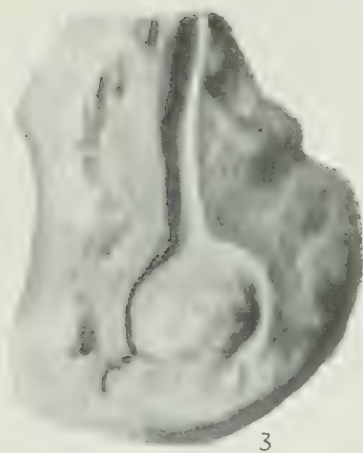
17

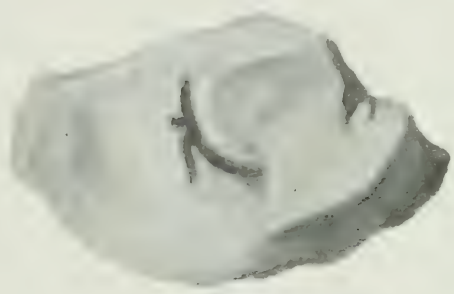
TAB. IV.

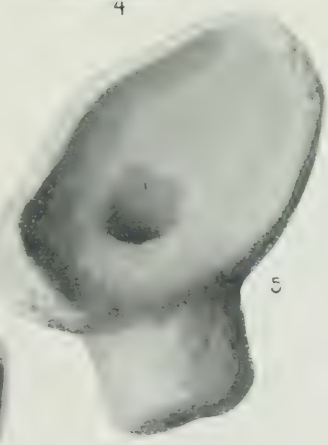
1

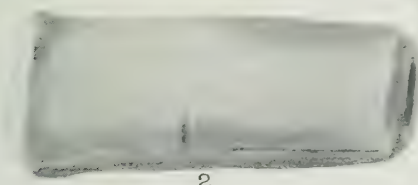
3

4

5

2

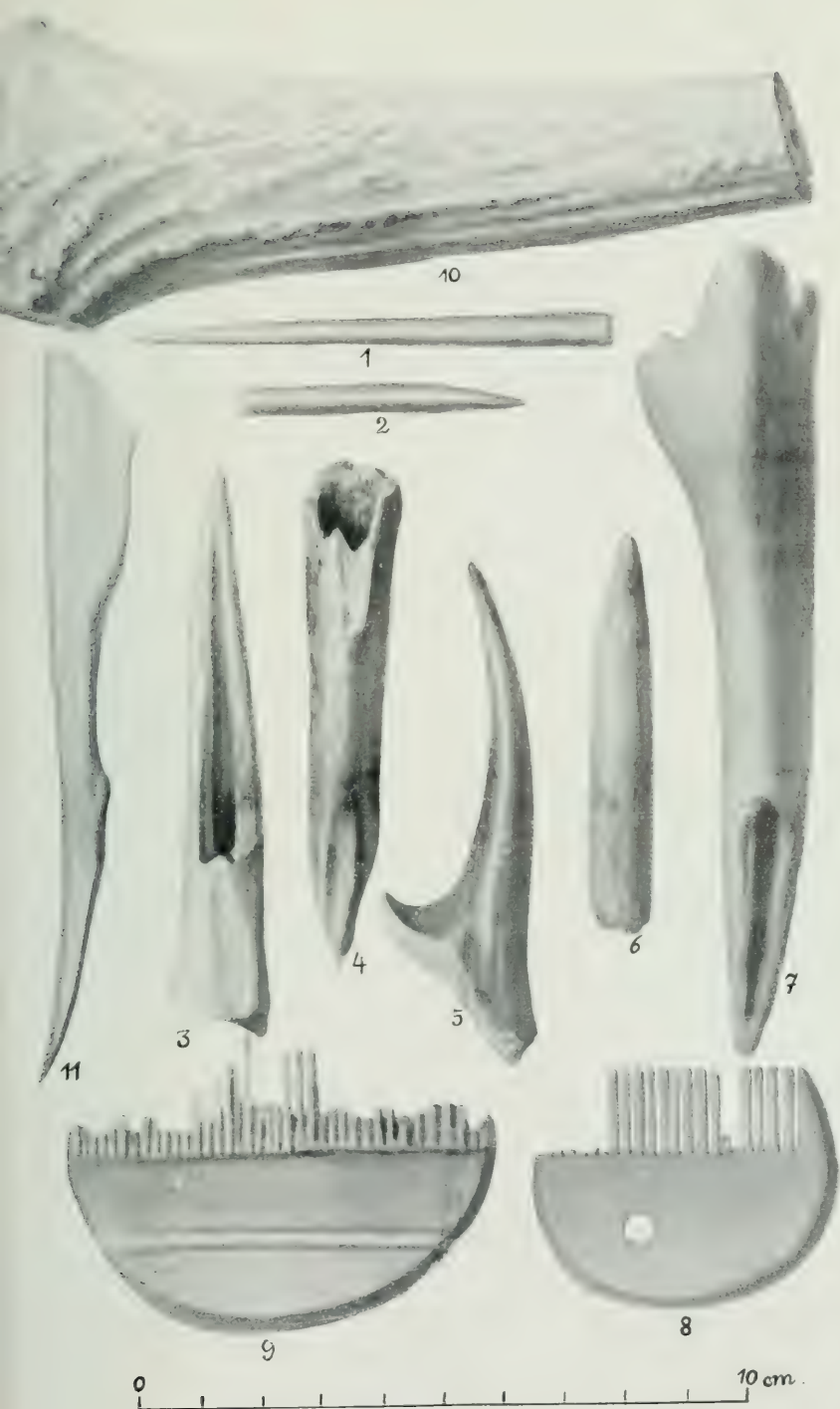
TAB. V.

TAB.VI.

TAB. VII.

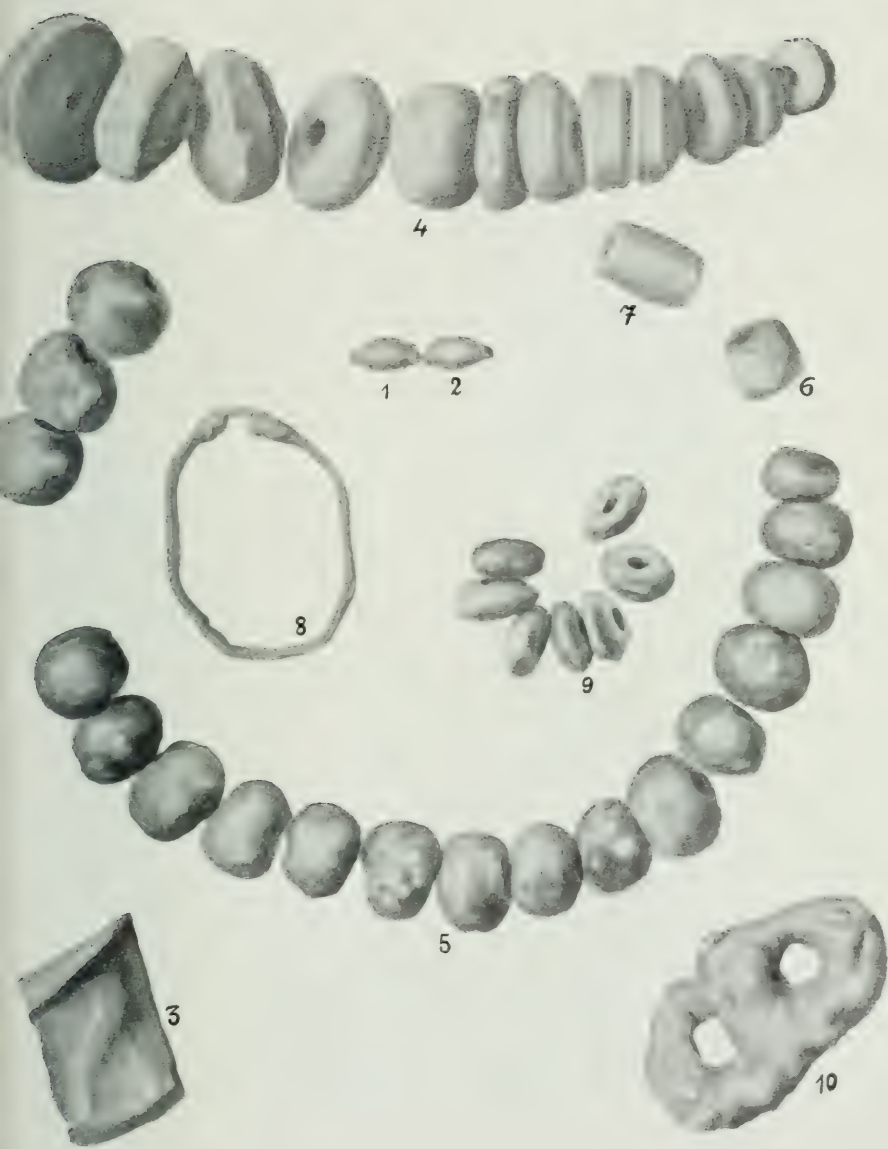

TAB. VIII.

TAB. IX.

10 cm.

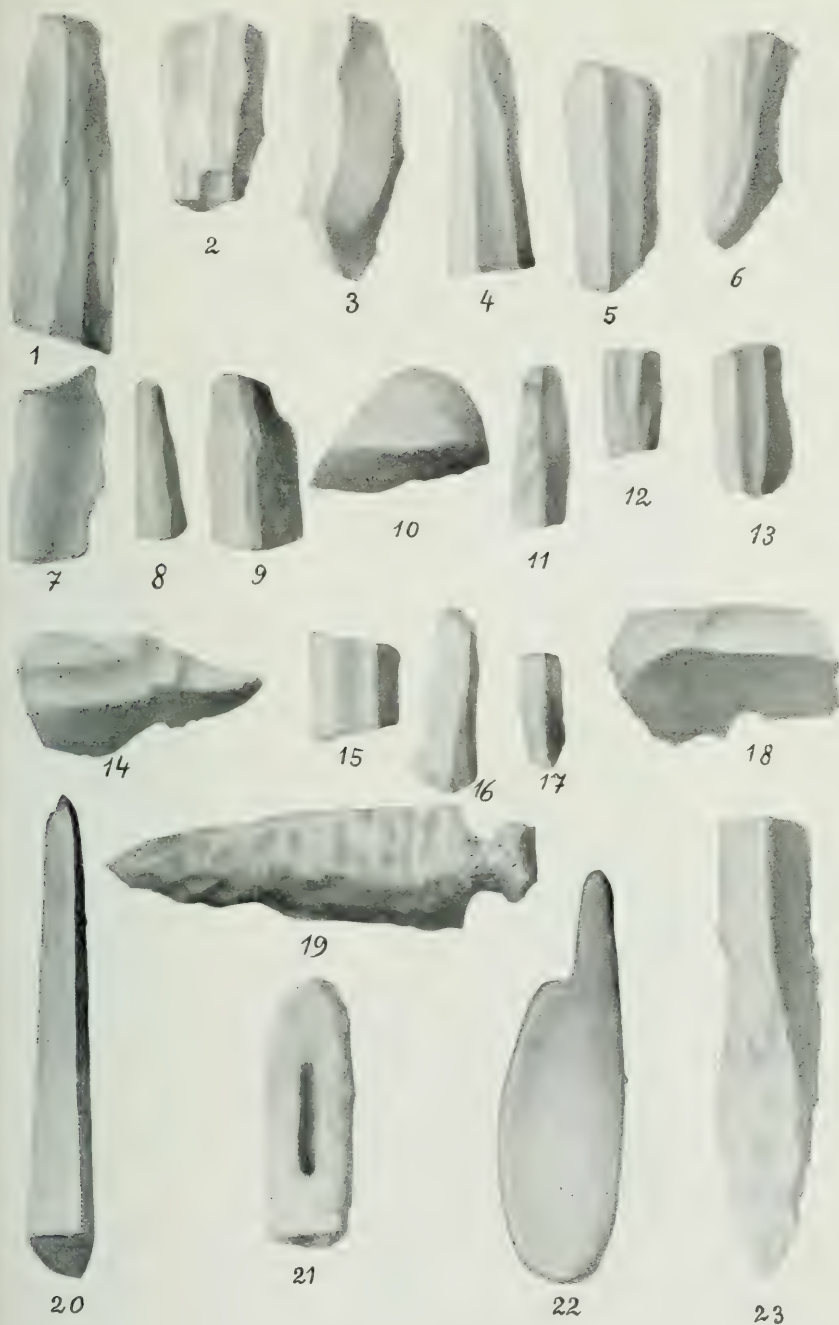
0 10cm.

TAB. X.

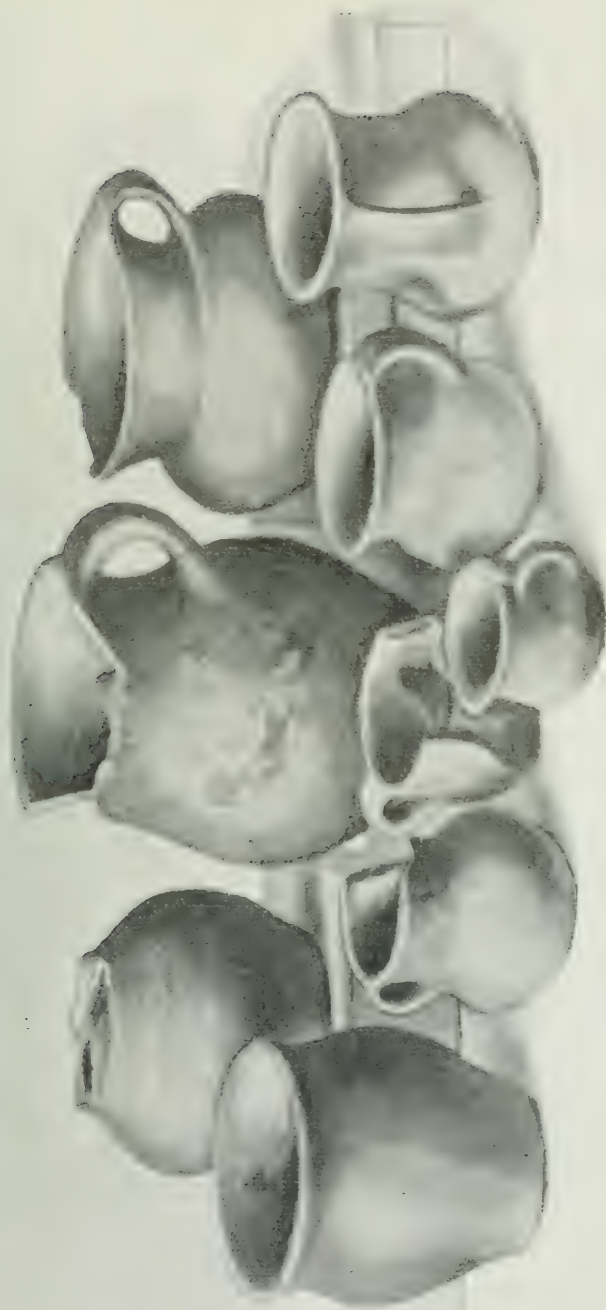

TAB. XI.

Skutečná velikost.

TAB. XII.
Skutečná velikost.

6 5 4 3 2 1 7 8 9

20cm.

TAB. XIII.

Prof. Jos. Šímy studie krojové ze Slovácka mor. z r. 1885-86.

Sděluje Jos. Klvaňa.

(Věnováno prof. Jos. Šímovi v Brně v upomínku na
společné potulky národopisné).

Úvod.

R. 1885 a sice v listopadu navštívil mne v Uh. Hradišti
švagr můj Jos. Šíma, tehdy ještě architekt a kamenický mistr
pražský.

Tak jako mne zaujalo neobyčejně celé Slovácko, tak na
plnilo nadšením i Šímu. A protože byl dobrým kresličem, jal se
ihned i tužkou i barvou do svého „škieáku“ zachycovati různé
krojové typy z okolí Uh. Hradiště.

Ve školním roku 1885-86 ředitele Lošťáka a mým působením i celá řada žáků tehdejšího nového (teprv dvoutrídného)
českého gymnasia v Uh. Hradišti, z různých míst moravského
Slovenska pocházejících, chodila hlavně v neděli ve svém parád-
ním domácím kroji. Toho použil i švagr můj, aby celou řadu
těchto krojových studentů barvou a tužkou ve svém náčrtníku
zachytil. Tak povstaly četné obrázky z Dolněmči, Kunovic, Lanž-
hota, Nového Poddvorova, Strážnice, Vracova atd.

Slovensko nadchlo Šímu tou měrou, že po celou následu-
jící zimu zaměstnával se kreslením a malováním různých mor-
avsko-slovenských vzorů výšivkových a pak i kraslic, takže již
o Velikonocích r. 1886 podal ve Světozoru kraslice v obraze ku
článku Renáty Tyršové: Slovenská vajíčka velkonoční (č. 20.,
str. 317.)

Koncem srpna r. 1886, kdy z prázdnin vrátili jsme se
s ním do Uh. Hradiště, vydali jsme se spolu na obchůzky po

Slovácku: já, abych mohl doplnit své vědomosti krojové a ornamentální pro slíbený článek „O krojích na mor. Slovensku“ pro Světozor, a Šíma, aby jej doprovodil příslušnými výkresy.

Před vycházkami učinili jsme ještě malý výlet do Olomouce, abychom poklonili se jednak slavné trojici Wurmovi, Wanklovi a Havelkovi a ovšem, abychom si prohlédli i olomúcké vlastenecké museum s jeho poklady národopisnými. Při návštěvě vikárky Wurmovy uviděli jsme na dvorku jejím krásné „obrovnávky“, které si P. Wurm dal krajankou svou z Brněnských Klobúk namalovati. Obrovnávky ty byly první korist náčrtníku Šímovy o prázdninách těchto, dnes opravdu již velice cenná — i historicky, neboť v Brněnských Klobúcích již obrovnávek není.

Hned třetí den na to vydali jsme se z Uh. Hradiště na cestu do Lanžhota, kdež pobýli jsme 4., 5. i 6. září v milé a pohostinné rodině tamějšího pana nadučitele E. Folprechta. Získali jsme tu jednak koupí celou řadu nejkrásnějších starých výšivek lanžhotských, kterých tu ještě hojně bylo, jednak nakreslil a namaloval Šíma velké množství studií krojových, výšivkových, obrovnákových atd.

Jelikož jsme šli do Lanžhota z Břeclavy, nakreslen v Břeclavě i pěkný kus starého zámku, na zpětné cestě pak z Lanžhota, která nás vedla přes Kostice, Tvrdonice a Týnec do Nové Vsi, leccos poznačeno, mezi jinými i originelní tympanon nade dveřmi tvrdoňského kostela.

Rozumí se samo sebou, že i můj zápisník se značně naplnil nejen výkazy finančními o nákupech, než i poznámkami krojovými, o nichž ještě z první polovice XIX. stol. mně nejlepší zprávy podala stařenka Halůzka z Lanžhota, která ostatně také svou znalostí radila, kde možno staré výšivky, hlavně šatky a obojky, koupiti.¹⁾

Již dne 8. září vydali jsme se z Uh. Hradiště na novou cestu a sice přes Vracov do Dubňan u Hodonína, kdež jsme měli výborného pomocníka v záku našem Bačikovi. Tu se zas, byť i v menší míře, opětovala práce jako v Lanžhotě: malování, kreslení, kupování a mé zapisování. Přes Vacenovice vrátili jsme se nazpět.

¹⁾ Z tohoto výletu pochází největší část lanžhotských výšivek ve sbírce Šímově, mé, čes. Musea v Praze a Musea Náprstkova.

Následující vycházka byla 12. září na Ostrožsko a sice hlavně do Kvačic, kdež nám pomáhal žák Hanus.

Dne 13. září učinili jsme výlet na Nivnicko do Dolněmčí, kdež pomáhal zase výborně žák můj A. Polášek.

Dne 14. byli jsme v Hračovicích u Uh. Brodu u starosty Cahla, kdež pomocníkem byl stud. Černůšek.

Ve dnech následujících konal J. Šima vycházky jednodenní do vzdálenějšího i bližšího okolí Uh. Hradiště, odkudž já jsem již dříve poznámky učinil. Tak 17. do Tupes a Buchlovic, 18. do St. Města, 19. do Kunovic, 21. ještě do St. Města, čímž malířské studijní vycházky skončeny s velkým výtěžkem i pro náčrtník Šimův i pro mé zápisky.

Náčrtník Šimův, který dostal se v poslední době do Mor. Musea zemského, kamž vlastně patří, má neobyčejnou důležitost krojovou, protože zachytil studie velice věrné z doby slováckého kroje, kdy tento ještě v posledních zbytcích svých zachován byl ve způsobě staré, jednodušší, ale rázovité.

Ale je dobře oživiti studie Šimovy ještě obsírnějšími poznámkami a poukázati zvláště na to, co při každé z nich je důležité. A protože jsem se studii těch sám účastnil, myslím, že nejlépe poznámky ke studiím těm učiním sám, maje k tomu vedle upomínek na studijní cesty Šimovy i potřebnou znalost odbornou.

Na konec poznamenávám, že studie v zem. Museu moravském jsou jednak nalepeny na dvaceti kartonech — studie většinou celých figur a v barvách —, jednak na 100 stránkách číslovaných — jednotlivosti hlavně výšivkové, obrovnávkové, kraslicové atd. obsahujících velikosti 23×30 cm.¹⁾

I. část.

Větší figury krojové.

Celé nebo poloviční tyto obrazy krojové jsou i svými typy zajímavý, neboť Šima dovedl i podobu zobrazených lidí dobře

¹⁾ Článek můj „O národních krojích na Mor. Slovači“, který koncem roku 1886 ve Světozoru (str. 648 a násl. 819) vyšel, ten použil již částečně obrazového doprovodu studií Šimových, ovšem v reprodukci jednobarevné.

zachytiti. Naprostou důkladnost a přesnost věnoval kroji. Jen tam, kde části kroje ničím zvláštním nevynikaly, načrtával Šima pouze po způsobě Mánesově, hlavně ve spodních částech těla.

V následujícím seřaděny jsou obrazy dle krojů.

A. Kroj Staroměstský (Uhersko-Hradišský).

Děvče ze Starého Města (Helena Nováková) ve svátečním úboru. Velice pěkná tvář děvčete šestnáctiletého provedena tužkou tak jako i ruce. Vázání šátku, rukávce bohatě vyšívané, kordulka se širokou hedvábnou pentli, květovaný fěrtúšek, bílý fěrtoch, jehož ovšem jen na pravé straně sedícího děvčete malý kousek viděti, i bílý, červeně vyšitý „šátek do ruky“ jsou provedeny barvou.

Na obraze zvláštní pozornosti zasluhuje pěkný typ děvčete a staroměstské vázání šátku. (Kresba provedena 20. listopadu 1885.).

2. Šohaj (Matúš Novák) ze Starého Města v nedělním šatě. Šohaj je „bez obleku“, t. j. jen v kordulce, po letně. I jeho tvář jest typická, důležitější však celkový ráz kroje od malého „širáčku“, pro staroměstský kroj tehdy význačného, až po čizmy s červenými růžicemi na holínkách. Široké rukávy košile bohatě vyšívané, kordulka s červeným šňůrečkováním a „kytkami“, t. j. štrapeci u krku a u kapes i bohatě šňůrované černomodré nohavice, jaké nyní již skorem mizí, ba i ten šáteček tibetový v levé vnitřní kapse kordulky, jsou velmi charakteristické. Šáteček tibetový nosívá se jednak pro parádu, jednak proto, aby ovíjel pravici šuhajovou při tanci a tím aby se uchránila kordulka děvčete pravici objatá. Zastupuje tedy rukavice. (Kresba provedena 19. září 1885.).

3. Děvče v kožiše (Františka Pavlicova ze Starého Města.). Kresba sice tužková, ale velice krásná i typem i krojem, kterýž barevně vyznačen postranními poznámkami. Na rozdíl od děvčete Heleny Novákové má Františka Pavlicova šátek zavázaný s konci dolů visícími, jak se nosí do kostela. Helena Nováková má „hore“ konce, jak se nosil jindy, hlavně k muzice.

Dnes bohužel staré tyto velké „turecké“ šátky ustupují novomodním šátečkům pod bradu uvázaným. Kožich bílý s černo-

modrou beráncinou a širokým pásem vyšíváním obvázaný, jak na obrázku vyznačen, nosí se dosud. Zajímavý jest pěkný útvar rukou divčích. Po bocích obrázku jsou naznačeny ozdoby pásu kolem kožicha uvázaného. (Kresba provedena 24. listopadu 1885.).

4. Hoch Josef Holáň (asi osmiletý) ze Starého Města, vlastně jen typ pěkného černoookého slováckého chlapce, provedený ve svrchní polovici těla. Má jednoduše vyšitou košili, konopné gatě a kordulku s modrým šňůřečkováním kolem krku i modrými kytkami. Rodina Holánů byla totiž velice „starosvětská“ a celá nosila proto jen modré šňůřečkovaní na kordulkách, místo obvyklého červeného. (Obrázek proveden 21. září 1886.).

5. Žena ze Starého Města Barbora Holánová, asi čtyřicetiletá. Také hlavně typem důležitá, velice pěkná, matka hošíka predešlého. Má tmavý šátek turecký s konci „nahoru“. Kordulka a rukávce jsou jen naznačeny. Je to bystrá Slovenka, která na Národopisné výstavě sama vyzdobila celou „Jízdu králů“ nyní v Národopisném museu chovanou. (Obrázek malován 18. září 1886.).

B. Kroj Kunovický.

6. Děvče (Ludmila Paškova) z Kunovic ve svatebním „pentlení“. Obraz vystihuje hlavně překrásné a zajímavé „pentlení“ (věnčení) nevěst a družiček v Kunovicích, jak jsem je na jiných místech obšírně popsal. Ale i typická modrá kordule kunovická se zelenou pentlí a červenými zdejšími „kytkami“ je vyznačena, ba i charakteristické zdejší rukávce starožitné s červenohnědým vyšíváním a ohrnutým oboječkem u krku jsou dobře nastíněny. Pentlení zdejší velice souhlasí se středověkým věnčením děvčat vůbec. (Obrázek malován 19. září 1886.).

C. Kroj Buchlovský.

7. Děvče z Buchlovic (Marie Jurčova). Typ velmi dobrý děvčete již staršího. Ukazuje zajímavé vázání šátku v Buchlovicích — je to hodně volnější než na Hradištsku. Také charakteristické jsou rukávce s obojkem navarhánkováním po způsobě hanáckém a s rukávky krátkými o malých kadrlicích. Taktéž zcela zvláštní buchlovská kordulka, hodně vystřižená, modrá, s červenou, nabíranou pentlí kolem krku je význačná. Světlý fěrtušek je jen nastíněn. (Obrázek ze dne 17. září 1886.).

D. Kroj Polešovský.

8. Viktora Tománkova z Tupes. Je to jaksi starodávnejší typ hradištského kroje. Vyznačuje se hlavně volnějším vázáním šátku a rukávci, jejichž rukávy mají spadité bány v nadloktí. Kordulka je jako na Hradištsku; fěrtůšek z látek jednodušších. Obrázek podává dobrý typ staršího děvčete svobodného. (Ze dne 17. září 1886).

E. Kroj Ostrožský.

9. Tetička Hanusova z Kvačic. Na obrázku nakreslen jenom typ charakteristický a význačné zdejší vázání šátku vdaných žen. Rukávce bohatě vyšité se zdejšími velice dutými rukávy a soukenná černá kordulka s červenými „kytami“ (střapeci) jsou jenom nastíněny. (Obrázek ze dne 12. září 1886).

10. Matůš Hanus z Kvačic v kožuchu. Zvláštní pile věnována zdejšímu bohatýrskému „kožuchu dubennému“ (lnědému), bílou a uprostřed červenavou kůží lemovanému se širokými, černými „prémy“, t. j. kožešinovou obrubou kolem krku, přednic, spodku i výložků na rukávech. Podrobnosti kožešinové a kůžové jsou nastíněny tužkou v pravo i v levo od šohaje, který má baranicu a za ní kosírek. (Obraz z téhož dne jako předcházející).

11. František Hanus z Kvačic „enem tak“, t. j. jen v korduli. Mladý hoch sedící na truhle má černé, bohatě modře šňůrované nohavice, význačnou ostrožskou košili, vyšívanou bohatě, se širokými rukávy. Také kordula zdejší s velikými a četnými „kytami“ u krku a u kapes je význačná, ba i ten šedivý „širáček“ se zelenou pentlí, jaký se tehdy nosíval. Dnes už se bohužel, nenosí, ustoupiv kloboukům městského rázu. Vysoké vrapené čizmy mají v předu modrou růžici a jsou nahoře modře lemovány. V levo na obrázku naznačen tužkou šohaj ze zadu a výš zvláštní zdejší knoflíky, husté na kordule. (Obrázek malován 12. září 1886).

12. Děvče z Nové Vsi (Terka Kusáková). Děvče sedící v nedělním úboru. Typický šátek zavázaný na záušnice, rukávce bohatě vyšité s balonovitými rukávy a kordulka hedvábná, tedy bez střapeců v předu, za to se širokou pentlí a portou kol výstřihu. Červený fěrtůšek má kolem krajky, pro zdejší kroj význačné a „trhačky“ (stuhly), tehdejší mody, bílé s červenými srdci, z nichž zelené lístky vynikají. (Obrázek ze dne 29. listop. 1885).

F. Kroj Hračovský.

13. Anča Cahlova z Hračovic. Obrázek děvčete v svátečním zdejším vázání šátku. Je to z nejjednodušších vázání slováckých, kdežto nejsložitější je kunovické a ostrožské. Kordulka má širokou pentli a portu, rukávce bohatě žluto-černě vyšité mají spadité rukávy a modrá „podvazadla“ t. j. pentličky, kterými se rukávy v nadloktí zavazují. Fěrtušek jest pruhovaný a při tom kvítkovaný a červenou „haraskou“ (drsnou stuhou) v předu zavázaný. Na nohách jsou střevíce, jež vyjímečně na Slovácku jenom při zdejším kroji se nosí. Ke střevícům pak jsou vždy punčochy napříč pruhované, jak viděti na obrázku Šimové, který namalován 14. září 1886. V levo od děvčete nastíněn tužkou zadní pohled vázání šátku.

G. Kroj Nivnický.

14. Šohaj Jos. Ježek z Dolněmčí. Také nakreslen „enem tak“. Na hlavě má pěkný nivnický širáček s hojnými žlutočervenozelenými „houseskami“. Význačnou pro dlouhou zdejší korduli černou, červeně vyšitou v předu a kolem stojatého línce. košili vyšíváním málo zdobenou a nohavice modře, ale ne tak jemně šnúrované jako na Ostrožsku. Boty mají zase modrou ružici a modré lemování. (Obrázek ze dne 13. září 1886).

15. Anča Polášková z Dolněmčí. Mladé toto děvče ukazuje jednoduchý ale starodávný dívčí kroj nivnický. Vázání šátku je podobno hračovickému. (Ženy ovšem i tu i tam mají různé vázání). Rukávce typicky vyšívány rudým, černým a žlutým hedvábem mají dosti baňaté rukávy. Kordula velmi dlouhá, vždy fialová se zelenou pentlí kol výstřihu přednic a kapes je červeně vyšitá. Fěrtušek nosil se tehdy jednoduše mušelínový, světlý, červenou haraskou ovázaný, jak obrázek ukazuje. Na nohou má děvče čizmy svrapané, špičatě zakončené. (Obrázek ze dne 13. září 1886).

16. Hošík Jan Cmol (nynější odborný učitel kreslení v Příboře) z Dolněmčí. Obrázek tužkou nakreslený ukazuje malého tehdejšího studentika ještě ve své halence chodícího a podává zvláště výborně ráz zdejších halen a dosti neohrabaných bot. Širáček jest s „houseskami“, kteréž nad čelem tvoří „kšičku“. (Malováno 22. listopadu 1885).

II. Kroj Dubňanský.

17. Děvče z Dubňan (Anička Zahradková). Obrázek děvčice této, namalovaný 8. září 1886, je velice instruktivní pro tehdejší jednoduchý a přece bohatý zdejší kroj. Děvče má „holý“, t. j. jednobarevně červený šátek „zarejděný“ na hlavě význačným dubňanským způsobem. Rukávce mají černé vyšití nejen u „kadrlí“ a na širokém, krajkami zdobeném qbojku, než i přes baňaté rukávy, kterážto moda se poněkud nyní vytrácí. Krátká kordulka je černá s obvyklým širokým a červeným ohraňčením a bíločervenými portičkami. Kratička zdejší kanafaska (suknička) je shora dolů žlutě a červeně pruhovaná, jak tehdy bývalo v oblibě a obvyklý černomodrý fěrtůšek, dole bohatě a pestře vyšíváný, zakončen je širokými chorvatskými krajkami. „Rubáček“ (spodní suknička) přechází kanafasku asi o 8 cm. jak to v kraji zdejším bylo zvykem. Čížmy navrpené hustě jsou velmi vysoké a z měkkého kordovanu.

18. Šohaj František Ilčík malován téhož dne jako předešlé děvče a má parádní kroj sváteční. Na hlavě jest úzkostřechý „širák“ s červenobílými housenkami a stříbrnými střípečky, třemi „kosírky“ a kyticí z krámských květů. Vlasy kolem rázovité tváře jsou přes uši rovně zastřižené. Košile má široké, krajkami a vyšíváním černým zdobené rukávy i „punt“ na prsou. Na krku je černý, hedvábný šátek, znak šohaje odvedeného. Kratička zdejší kordulka je modrá, květovaná, červeně lemovaná. Nohavice modravé, bohatě černě šňurované a řemenem stažené mají v puntu nohavicovém furiantsky zastrčený červený květovaný šátek. Boty nejsou čížmy, ale přece jsou navrpené. Na levé straně pěkného obrázku je tužkou přikreslena svrchní část šohaje ze zadu, na níž viděti typické zastřižení vlasů a kordulku zdejší kratičkou a pestře vyzdobenou.

I. Kroj Lanžhotský (Podlužácký).

19. Alois Folprecht z Lanžhota. Je to náš tehdejší student z druhé třídy, syn nadučitele z Lanžhota. Uměl v kroji výborně chodit, neboť se tu narodil a vyrostl. Má malý zdejší širáček s tlustými zelenočervenobílými housenkami a pentličkou krepinovou nahoře. Střípec těchto „šmuků“ je na pravé přední straně a za ním kytice krámských květů. Sváteční košile s neobyčejně dlouhými a širokými rukávy, jaké jsou na Podluží zvykem, je

svázána pod bradou a na pravé straně bílými stuhami. Vedle toho je kolem krku pestrý šátek uvázaný. Kratičká kordulka je zelená, červeně lemovaná a má na levé straně ještě stuhu s ozdobným špendlíkem. Ohnivě červené nohavice mají modré šňurování. Za puntem zastrčen zase šátek, ale bílý, vyšíváný. Čižmy mají červenou růžici. Dlouhý červenofialový štrapec, v letech šedesátých minulého století obvyklý, se tehdy nenosil. Teď zase přichází do módy. Vedle obrázku studenta nastíněn zase pohled ze zadu, který naznačuje zvláště typický střih zdejší kordulky. (Obrázek nakreslen 5. září 1886).

20. Rozára Bartošova z Lanžhota. Pěkné děvče to namalováno také 5. září 1886. Obrázek ukazuje nám celou nadýchanost a lehkost tehdejšího podlužáckého kroje. Dnes lehkost ta hlavně těžkými plyšovými a sametovými sukněmi a hedvábnými fěrtůšky a těžkými šatky vymizela. Děvče má lehký, květovaný šáteček pod bradu, lehké rukávečky, jejichž obojku na záda spadajícího ovšem nevidět, modrou, červeně lemovanou kordulku, modrofialovou hedvábnou širokou sukni, červenou pentlí dole zdobenou, a široký bílý v pružích vyšíváný a krajkami lemovaný fěrtůšek. Na nohách jsou lehké čižmy a pod krkem pro větší parádu růžová stuha. Bílá visí od obojku.

* *

Tím serie větších obrázků Šimových ukončena. Přece však setkáme se ještě několikrát v ostatních nákresech Šimových s celými figurami krojovými.

II. část.

Menší národopisné studie ze Slovácka, hlavně krojové.

Druhá část studií prof. Jos. Šímy pocházející také z let 1885—1886, obsahuje menší studie krojové, kraslice atd. Ale i v této části obsaženo je několik akvarelových i tužkových obrázků, celých anebo alespoň většinou celých figur, zajímavých často různými detaily. Důležité je velice různé vázání ženského šátku v různých krajích Slovácka, jež pomalu vymizí — pro svou praconost.

U většiny obrázku Šimových dá se zjistiti, kdy byly malovány nebo kresleny, a bude datum příslušné vždy připojeno.

1. a) Ze zámku břevlanského (4. září 1886). Nežli jsme se vydali na cestu do Lanžhota z břevlanského nádraží, zastavili jsme se na chvíli v Břevlavi samé a prohlédli si nejen v zámku tamním, v počátcích svých starobylém, sbírku parohů jeleních neobyčejně zajímavou, ale i zámek sám. Šíma nakreslil potom i zajímavou věž zámeckou v zřícenině pěkně napodobenou.

Marně jsme ovšem v Břevlavi hledali malovaného slováckého domku, jak jej před více než 30 lety (r. 1850) J. Manes byl namaloval. Na levém břehu Dyje bylo sice ještě několik domků se „žudry“, slamou pokrytých, ale pomalování jim scházelo. To jsme viděli až v Lanžhotě.

1. b) Tu v Lanžhotě (5. září 1886) nakreslil si Šíma typický domek zdejší, který měl pomalovanou „žebračku“, jak tady žudru říkají i lafkový (hontový) plůtek kolem a před okny t. zv. „lešení“ pro vinnou révu, jak již Mánes na svém obrázku břevlanském je namaloval.

2. Jan Cmol z Dolněmčí v halénce. Na dvou tužkových kresbách je tu načrtnut studentík náš v Uh. Hradišti z první třídy a sice 22. listopadu 1885. Studentík ten 'je, jak již při obraze 16. l. části uvedeno, nyní odborným učitelem kreslení v Příboře. Náčrtek ukazuje výborně halenu kroje nivnického i „širáček“. Halena má výložek trojbarevný (náčrtek první) a dlouhý visutý límec, tu „hazucha“ zvaný, se širokou tmavou obrubou na dolním okraji (náčrtek druhý).

3. Tužkový náčrtek kožucha z Dolněmčí. (Josef Ježek) (13. září 1886). Kožich jest tu krátký dubenný a má v pravo i v levo vzadu z kůžiček zelených a červených zvláštní příkrasu, kteráž v levo od hlavního náčrtku je ještě zvlášť nastíněna.

4. Na druhé straně předešlého náčrtku je tužkou vyznačeno pěkné „šňůřečkování“ ze ženské černomodré soukenné kordulky z Nové Vsi u Uh. Ostroha.

Šňůřečkování takové, tu „stromek“ zvané, bývá na předních kordulky a jest jasně červené do oranžova. Prostřední část jest však stehy vyšívána. Nad tím pak jsou na každé straně ony kadeřavé „kyty“, to jest velké střípce, které tak krásně zdobí přední i zadní část zdejších kordulek ženských i mužských. Mate-

riál na šňůřečkování i kytý jest tak zvaný kamrhól (Kameelhar), to jest drsná srst velbloudí. (Náčrtek nakreslen 29. listopadu 1885, kdy malována Terka Kusáková, obrázek 18. z části I. Šimových studií.

5. Tomáš Friedrich z Vracova. Akvarel tento patřil by vlastně do části I. Obsahuje celou figuru našeho tehdejšího žačka první třídy gymnasiální v Uh. Hradišti, nynějšího úředníka při dráze v Kyjově. Hoch vyobrazen v typickém vracovském kroji z modré šerky. U kabátce (lajblu) jsou červené výložky. Také širáček se „šmuky“, červenými to housenkami a žlutou krepinkou, jest pro kroj vracovský na moravském Slovácku jedinečný a význačný.

Zdejší kroj pokládá se totiž za staropruský nebo švábský, přivezený sem ve století 17. osadníky německými, kteří opuštěný Vracov tehdy osadili. (Obrázek malován 18. listopadu 1885).

6. Náčrtek slavnostního „guláče“ lanžhotského. „Guláč“ lanžhotský jest starodávní klobouček s úzkými střeskami, obemknutý dole „šmuky“ a „krepinkami“, nahore pokrytý cele krámskými květy a zakončený „štrosem“, to jest pštroším perem, na konci malou kuličkou zatíženým. Tyto štrosy nosí se na Podluží (Břeclavsku) místo severnějších kosírku (bílých per kohoutích). Pod náčrtem guláče jest slabý náčrtek koníka na pastvě a pasáka u něho ležícího. (Náčrtek pochází z 5. září 1886).

7. Mužák z Boršova u Kyjova. Tužkový nákres hlavy staršího muže. Zajímavý jest typ muže a potom charakteristický, starodávný zdejší účes vlasů. Nyní už se málokdy a jen u starých lidí vídá. Rozdělení vlasů jest uprostřed, česání přilehlé a uši úplně zakrývající. (8. září 1886).

8. Svoboda František ze Strážnice. Je to žák z naší tehdejší první třídy ve svém strážnickém kroji letním, přes to že na hlavě je „beranice“ s černým štrápcem. Košile má typické, otevřené rukávy, kordulka je kratičká, květovaná a nohavice mají starodávný „punt“ (poklopec). Tužková kresba tato patřila by také do I. části pro svoji propracovanost. Hoch je neobyčejně „trefen“. (18. listopadu 1885).

9. Vázání šátku dívčího v Starém Městě u Uh. Hradiště. Šátek je na hlavě Heleny Novákové, o níž v I. části (obr. 1.) byla řeč a ukazuje vázání z předu. Vázání to pomalu mizí.

10. Totéž vázání (staroměstské) z levé strany. Oba dva výkresy jsou tužkové a ze dne 21. listopadu 1885.

11. Barabáš František z Vracova, také žák první naší třídy. Tužkový nákres celé postavy, tentokrát v kordulce soukenné (tmavomodré). Ozdůbky u šůsku a u kapes jsou zvláště vedle a v barvě namalovány, neboť jsou pro tento кроj velmi typické. Širáček se šmuky a boty s „kytkami“, růžicemi modrými doplňují кроj. Rázovitý hoch, který nyní je nadučitelem v Medlovicích, je dobře vystižen. (5. listopadu 1885).

12. Svatební čepec zámožných nevěst z Ratiškovíc. Čepec ten, namalovaný na rubu nákresu předešlého, nosí se od mladých žen při čepení a nějaký čas po něm pod šátkem „zarejdným“ (zavázaným). Jest jako jiné čepce na Milotsku a Dubňansku u Kyjova, ale bohatě barevně vyšitý, s tylovým zadkem.

13. Štěpán Zahradka z Dubňan. Tužkový náčrtek hlavy bývalého vojáka dubňanského, jehož odznakem je tu černý hedvábný šátek na krku. Na náčrtku jest charakteristický účes vlasů, klobouček se šmuky, kosírka však tento nemá, neboť Zahradka byl tehdy ženat. Tvář je rázovitá. (8. září 1886.).

14. Anežka Cahlová z Hračovic. Zase tužková kresba a sice na rubní straně předešlé kresby. Pěkná hlava starostovy ženy se šátkem nedělně uvázaným a pro zdejší кроj zvláště význačným. Nosí tu totiž vdané ženy vlasy v jelítkovitých vodorovných „obalenkách“ a ty je znáti i na nedělním vázání šátku. Ostatní кроj: kordulka i rukávce se spaditými rukávy jsou jen naznačeny. (14. září 1886.).

15. Pasáček Josef Pilka z Hračovic. Pasáček ten, tužkou načrtnutý v halence, jest význačný svou sedící pózou (14. září 1886.).

16. Formůsek Josef z Podolí (u Kunovic). Zase náš malý student ze zadu a v kožiše. Ale není to bílý kunovský kožich, jaký se nyní nosí i v Podolí; takové nosí lidé jen staří. Mládež nosí hnědé dubenné kožichy, ovšem s bílou beránčinou kolem krku a v předu. A takový kožich má i Formůsek.

17. Týž hošík z předu. Viděti dobře bílou beránčinu kolem krku i v předu na způsob dámské „boy“. Tento i předcházející náčrtek jsou kresby tužkové ze dne 20. září 1886.

18. Babuša Černůškova z Hračovic. Tužkový nákres velké, pěkné a výborně trefené hlavy děvčete hračovského vyznačuje se obzvláště svým charakteristickým dívčím vázáním šátku v Hračovicích a sice svátečním. Že je neobyčejně zajímavé a starožitné, pozná se na prvý pohled po jeho jednoduchosti (14. září 1886.).

19. Anežka Čahlová ze zadu. Náčrtek tužkový ukazuje hlavně nedělní vázání vdané ženy s vodorovnou, jelitkovitou „nátěstou“ (obalenkou). Ostatně i zvláštní zdejší kordulky s hustým vyšíváním vzadu nad četnými šůsky a rukávce se spaditými rukávy jsou dosti vyznačeny (14. září 1886.).

20. Jan Mazůrek z Nového Poddvorova. Celá figura tohoto „slováckého Hanáka“, našeho tehdejšího studentika, nyní učitele ve Velké u Strážnice, nakreslena je tužkou. Širáček opentlený, černý šátek na krku, „lajbl“ (kabátec) s dvouřadovými knoflíky a jednoduché nohavice charakterisují dobře všední kroj z okolí Čejkovic za doby tehdejší. Lajblik je tmavosedý, nohavice světlejší. (25. listopadu 1885.).

21. Ludmila Paškova z Kunovic. Tužková kresba dívčí hlavy v neobyčejně zajímavém zdejším svátečním vázání šátku. Připomíná z předu nápadně na egyptské stíngy: žel Bohu, že tu na Kunovicku přestává se nositi, neboť jest velice umělé a pracné. Ostatně i zdejší „lajbl“ (kabátec), tvarem typický, jest na výkresu viděti (15. září 1886.).

22. Náčrtek z zadního pohledu na předešlé vázání šátku (15. září 1886.) doplňuje výkres předešlý.

23. Jan Paška z Kunovic. Tužkový náčrtek otce předešlé dívčiny v kožiše starých lidí. Kožich jest původně bílý a pěkně zdobený černými kůžickami, rudočervenými „prémy“, kolem kraje černou beráncinou a běloskvoucím přehrnutým límcem beránkovým kolem krku (15. září 1886.).

24. Tomáš Miklik z Kunovic. Tužková kresba našeho studentika. Hoch jest jen v gatich konopných, má zdejší úzkou zástěrku, jež se nosí zde ke gatim, v košili význačného zdejšího střihu a charakteristické zdejší kordule s hustou řadou olověných knoflíků na pravé, světlemodrým šňůřečkováním na levé straně a červenými „kytkami“ (strapci) u krku a u kapes. Obvyčejná beranička doplňuje oděv (25. listopadu 1885.).

25. Marina Vítková z Kunovic. Velmi krásná, tužková kresba, podávající pěknou tvář mladé ženy v kroji svátečním. Šátek je uvázaný na „rožky“, jimiž liší se od vázání děvčat svobodných (viz obr. č. 21.). Rožky jsou totiž drátěná, čtvercová „obalenka“, do níž jsou na temeni hlavy vdaných žen vpleteny vlasy v kroji kunovickém. Obalenka ta je zřejmě i pod šátkem, ať všedně, ať nedělně uvázaným. I nedělní vázání šátku u vdaných připomíná na sfingy. Vedle toho je na kresbě pěkně propracována modrá, hedvábná kordulka zdejší se zelenou pentlí kol výstřihu a červenými kudrnatými „kytkami“ u „předniček“. Také zajímavý tvar zdejších rukávů, pro celé okolí Kunovic význačný, je podrobně vyznačen (21. listopadu 1885.).

26. Ciprys Michal z Lanžhota. Výborný tužkový nákres hošika lanžhotského ve všedním obleku. Klobouček bez kosárka, konopná košile s krátkými rukávy, jak se v tom kroji na všedno nosí a široké, konopné „gatě“ a ovšem boty: toť jest celý všední кроj podlužácký (4. září 1886.).

27. Anička Benešova z Lanžhota. Náčrtek malého „bábečka“ (děťátka) lanžhotského v charakteristické zdejší čepičce („pupině“) květované s velkou frčí (mašli) na temeni. Děvčátko to as roční má šatečky v celku a na rukávečkách malé krejzlíčky (5. září 1886.).

28. Náčrtek děvčete v „šubě“ a v rožkách. Je to tužkový náčrtek družičky, mající na hlavě čepicovité rožky a kolem nich šátku starodávnou, jaká se nyní již zřídka a jen o svatbě a pohřbech nosí. Slavnostní kabát „šuba“ bude ještě v pozdějším čísle vyznačen. (Obrázek bez data.).

29. Na rubu předešlého obrázku vkreslen tužkou konec šňůrování lanžhotského z nohavic podaný v čísle 68. Pak jsou tu motivy z lanžhotského obojku se srdcovitým ornamentem, jen po roku 1860 se v Lanžhotě vyskytujícím, a dole pohled na Buchlov od Uh. Hradiště (15. září 1886.).

30. Apolena Lenkovičova z Lanžhota. Velká hlava děvčete v „rožkách“ tužkou nakreslená. Slavnostní rožky jsou bez šatky, jak nosivají se o „hodech“ aneb o velkých svátcích. Na dolejších okraji jsou i ze zadu naznačené. Také význačný účes zdejších děvčat na „rozmárinku“ je zřejmý na profilu dívčím. Kol krku nastiněn obojek a rukávce s kulatými rukávy zdejšími (5. září 1886.)

31. **Tetička Tučkova z Lanžhota.** Tužkový nákres zdejšího ženského bílého kožíšku, jaký nosí se již na celém Kyjovsku, Hodonsku i Břeclavsku. Kolem krku u rukávů a na fráčkovitě přeložených súsících jest černá kudrnatá beránčina. Na hlavě má „tetička“ šátek na „hanačku“, jak dříve nosívaly starší ženy. (6. září 1886.).

32. Týž kožíšek ze zadu. Viděti na něm pěkné, fráčkovitě přeložení šůsků, na pravé straně provedena, propracována beránčina, kolem níž jest ještě černý „prém“ kožený. Na šůsku jsou dvě pěkné ozdůbky kožené, t. zv. „můry“, od nichž každé visí dolů kožený štrapeč (6. září 1886.).

33. **Anička Zahradkova z Dubňan.** Tužkové naznačení zdejšího charakteristického „zarejdění“ (vázání) šátku a sice nahore z předu, dole z boku. Také pěkná tvář! (8. září 1886.).

34. **Kašpar Hanák z Dubňan.** Sedící postava „mužáka“ (ženatého muže) v bílém zdejším kožíše se širokým černým beránkovým límcem a „buchtičkami“ na pokraji předním a spodním. Buchtičky jsou bílé a černé čtverečky, kožich lemující. Výkres tužkový. (8. září 1886.).

35. **Štěpán Zahradka z Dubňan.** Tužkový nákres, znázorňující nošení halen, když neprší. Vyznačen širáček, šátek na krku — znak odvedeného — krátká zdejší kordulka, košile se širokými rukávy, šňurované nohavice a boty s „kytkami“.

36. **František Mléčka z Kunovic.** Hlava malého hošíka ve světle šedém, tehdy oblíbeném širáčku s kvítím a kosiřkem a naznačenou zdejší kordulkou (tužkou). Na druhé polovici načrtnuto — též tužkou — děvče kunovické v kožíše a šátku uvázaném na „babušu“ (na všedno). (19. září 1886.).

37. **Šohaj z Luhačovic** (dle náčrtku Jos. Klvaně). Starý kroj luhačovský! Šohaj má na hlavě typický, rovnostříškový klobouček s pávím pérem, kordulku zdejší s mnohými knoflíčky, široký opasek, nohavice šňurované (šňurování vyznačeno podrobněji v pravo) a čizmy s dlouhými štrapeci v předu. Kroj ten — bohužel — již skorem úplně vymizel. Výkres tužkový. (20. září 1886.). —

38. **Francka (Pavlicova) ze Star. Města u Uher.** Hradiště. Velká tužková kresba hlavy, na níž propracováno všední vázání šátku ženského „na babušu“ (21. září 1886.).

39. Totéž vázání ze zadu. (21. listopadu 1886.).

40. Vyorálek Tomáš z Březolup. Tužkový ná-kres mladého hochy (nynějšího městského fysika v Uh. Hradišti), jímž znázorněn hlavně flanelový bílý „lajbl“ s červenými výložky, jak se tu nosíval na podzim mladými a na svátek i v létě staršími lidmi.

41. Tomáš Blaha ze Star. Města. Tužkový ná-črtek staříka v kožichu, kde hlavně význačný jest starodávňý, slovácký klobouk z okolí Uh. Hradiště, jaký se již v letech osmdesátých málo nosil. Mánes jej má na svém Postavovi z Březolup! (10. září 1886.).

42. Anička Polášková z Dolněmčí. Tužkový ná-kres děvčete ze zadu v slavnostním vázání šátku, jak jej dívky v neděli nosí. Jednoduché vázání to je pro Nivnicko význačné a zároveň starožitné. Ostatně viděti na nákrese i neforemnost zdejších dlouhých kordulek a pěkný tvar rukávce (12. září 1886.).

43. Různé motivy z dubňanských úvodnic a fěrtůšků vysívaných. Jest to celá řada starožitnějších motivů vyšivkových z úvodnic, které bývají pěkně vyšitý červenou přízí v pruhu uprostřed a pěknými rohy na koncích. (Nedatováno).

44. Anička Hanusová z Kvačic. Akvarel děvčete ze zadu. Podáno tu zase hlavně vázání šátku „na ocas“, poněkud podobné svátečnímu vázání z Dolněmčí v č. 42, ale mající kolem čela věnec z konců šátku. (Na Jihlavsku děvčata dosud nosí podobné uvázaný!) Modrá kordulka hedbávna, jak se na Ostrožsku nosí o svátcích s červeným šňůrováním a červenými „kytkami“, je dobře viditelná. (12. září 1886.).

45. Na rubu obrázku předešlého vyznačeno jest u různých formiček, jak vyšitý bývaly na límcích hradištských a kunovických šorců a fěrtochů. Pres jemné límcové faldíčky (vrapy) přešívaly se velmi pěkně na fěrtoších bílých hedbávem žlutým a na černých šorcích pestré a velice uměle zcela zvláštní formy, jež na tabuli 45. schematicky jsou vyznačeny. Umělost takového vyšívání přes faldíčky je zvláště v Anglii velmi ceněna a tam známa pode jménem „smock“. Na Slovácku, kdež i v horách je rozšířena a také na Uher. Slovensku, rychle zaniká. Nabírájí ji nyní různé, pestré, široké tkanice do límců všité (9. květen 1886.).

46. Různé barevné výkresy. a) Dvě výšivky ze Star. Města a sice jedna na výřez (zvláštní ažúr, pro Slovácko význačný), jedna jednoduchá jen na stehy křížkové. b) Límec, šorce vysitý barevně (vlnou) tak, jak v předešlém čísle bylo pověděno. Formička slove, tuším, „na hrubé klůče“. c) „Šmuk“ z hanákoslováckého širáčka z Nového Poddvorova. (Srovnej č. 20.). Širáček má nad stříškou 8 pestrých kulatých „housesek“, pak červenou, vzorkovanou pentli a nad ní úzkou bíločervenou krepinku, stříbrněnou nitkou proplétanou. Širáčky takové i na Čejkovsku, kamž Poddvorov patří, mizí (25. listopadu 1885.).

47. Kordulka mužská z Jarošova. Pěkný barevný nákres kordulek zdejších z předu i ze zadu. Zvětšeně nakreslena „kapca“ korduly a konec předníčky u krku, takže dobře viděti i límec i četné dlouhé dirky. Zvláště je zajímavé zdejší šňůřečkování v červeném a modrém „kamrhólu“. (Kresleno 16. listopadu 1885.).

48. Vyšívání střední pruh z úvodnice staroměstské. Vyšívání barevně naznačeno. Střední pruh vysit vlnou a pošíť buřtkami — lesklými patáčky. Vedle toho úzké proužky žlutočerveného vyšívání hedbávného. Úvodnicím ovšem zde říkají „plachta“. (27. srpna, 1886.).

49. Šňůřečkování na kordule staroměstské. Šňůřečkování zdejší je úplně shodné s jarošovským. (Srovnej č. 47.). Tuto v přirozené velikosti barvou provedena „kapca“ a tužkou v přirozené velikosti nakreslen jeden „tulipán“, jak bývají tři na zádech kordulí. Vedle toho naznačeny i skupinky žlutých knotlíků na předu kordulí zdejších. (17. listopadu 1885.).

50. Popis (stručný) kroje staroměstského a jeho odrůd a kroje kunovického. Při prvním vyznačen jest pěkně pérokresbou starodávný zdejší klobouk, o němž v čís. 41. byla řeč. (Bez data, ale z roku 1885.).

51. Šňůřečkování mužské korduly z Dolněmčí. Provedeno tužkou, částečně barvou. Viděti zřejmo, jak zdejší šňůřečkování jest mnohem jednodušší než na Hradištsku, ale přece zajímavé. Šňůřečkování slováckého dalo by se velmi dobře i na různé moderní věci látkové (polštárky, halenky, pokrývky) použití a zasloužilo by si pozornosti dříve, než vymizí. Na nohavicích kromě Břeclavska, Kunovska i Vlčnovska již silně hyne. (Bez data.).

52. Výšivka (barevná) z Jarošova, ze ženských rukávce a jiná z Borsic. Obě jsou na výřez. Borsická má velké knoflíkové výřezy, pro Polešovský кроj význačné. (Bez data.).

53. Šňůřečkování ze ženské kordulky hedvábné uherskoostrožské. (Srovnej č. 44.). Sváteční, hlavně dívčí kordulky zdejší jsou z modrého hedbávi často květovaného, jak Šíma barevně v čísle tomto vyznačil. Tužkou nakreslil vedle v přirozené velikosti střední a boční šňůřečkování na zádech, vždy rudě červenými šňůřečkami provedené a to velmi pěkné. (19. května 1886.).

54. Motivy kraslic. Motivy tyto starodávné, nyní již nikde neužívané, pocházejí z Popovic u Kunovic, z Dolněmčí, z Ostroha, z Louky, Slavičína, z Chýlic, Blatnice, Hluku a z Ostrožského Předměstí. Provedeny jsou tužkou, některé barvou vyznačeny; všude však barva napsána. Zvláště zajímavá jest kraslice z Popovic s figurami ženskými, ornamentálními. (Bez data.).

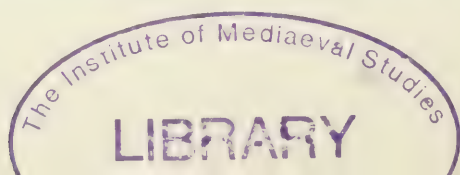
55. Střední tulipán ze ženské všední kordulky novoveské. Všední kordulky jsou černé, soukenné a z předu i na zádech pěkně červeným kamrhólem šňůřečkované. Šňůřečkování na polovici zadního „tulipánu“ podrobně tužkou vyznačeno. Srovnej též č. 57. (19. května 1886.).

56. Kordulka staroměstská dívčí a kordulka ratiškovská dívčí, obě dvě naznačeny tužkou z předu i ze zadu a vše popisem poznačeno. (Bez data.).

57. Šňůřečkování na ženské soukenné kordulce z Nové Vsi u Uher. Ostroha. Tužkou nakreslené šňůřečkování „tulipány“ na zádech ženské kordulky, a sice prostřední a postraní. Také „kapca“, která bývá vyšita řetízkovým stehem, jest na obrázku naznačena. (Srovnej č. 55.).

58. Tužkový náčrtek tetičky Poláškové, „pudmístřeny“ v Dolněmčí. Náčrtek ukazuje hlavu ženy v profilu a zvláště názorně zdejší jednoduché nedělní vázání šátku, ovšem ženy vdané, tedy s „obalenkou“, která v kroji tom je jako kopyto a ostře na temeni hlavy je zřetelná. Svobodná děvčata jí ovšem nemají a proto jsou na temeni kulatá. Srovnej č. 42 (13. září 1886.).

59. Šňůřečkování na nohaviciích z Kunovic. Jemné a husté zdejší šňůřečkování, neobyčejně pěkné, ze světle modrých

hedbávných šňůreček, jest tu pečlivě tužkou v přirozené velikosti nakresleno a sice z přednic nohavic, t. zv. „kapec“. Staré slovácké nohavice zapínají se totiž vždy po starém způsobu t. zv. „puntem“, to jest poklopem, který na pravé i levé straně má otvory, t. zv. „kapey“. (Srovnej tab. 66.). Kolem těchto otvorů bývá nejkrásnější šňůřečkování. V zadu nohavic jest vždy jen malá ozdubka, jak i na tomto obrázku v pravo vyznačena. Šňůřečky drobné i širší, prostřední, si kunovičtí krejčí upravovali sami. Vedle obrázku jsou různé poznámky Šimovy, týkající se jeho dřívějších slováckých kreseb.

60. Náčrtek tužkový chasníka z Kunovic v kožiše a rozložený náčrtek pentlení kunovického. (Srovnej č. 6. I. část). Nad pentlením vyznačeny jednotlivé součásti pentlení toho zajímavého: první t. zv. klobouk, druhé t. zv. „pentle“, třetí t. zv. „věneček“, čtvrtá t. zv. „káňka“, pátý t. zv. „šilión“ a šestý t. zv. „růže“. Ovšem pořad vlastního upravování je jiný než nakreslen. Nejprve přijde klobouk, pak pentle visuté, na čelo káňka, do týla šilión, růže na boky a nahoru věneček korunkovitý. Vedle náčrtku pentlení kunovického jest i schematický náčrtek pentlení ostrožského.

61. Šňůřečkování z mužské korduly kunovické a sice t. zv. „stromek“ na levé straně přednice a kousek stojatého límce korduly. Tento je částečně barvami podán, aby charakter byl zřetelný. Stromek ovšem jest jednobarevně nakreslen i typické zdejší olověné knoflíčky u korduly.

62 Šňůřečkování na zádech kunovské korduly a na kapsách. Šňůřečkování kroje kunovického jest nejpracnější a nejhustší. To viděti i na dodatku tomto ke šňůřečkování předšlých tabulí (15. září 1886).

63. Různé náčrtky: „košule“ mutěnské, modrých nohavic mutěnských s pěkným šňůřečkováním, jež částečně i barvami naznačeno a to na předu i v zadu. Konečně je tu i nákres „haleny kabátové“ uher. Slováků ze Súče, kteří r. 1885 na pouť chodili na Velehrad.

64. Zadní ozdoba vyšíváná na lanžhotských nohavicích. (Srovnej č. 68.). Tužkový nákres modrého vyšívání na zdejších červených nohavicích.

65. Výzdoba šňůrečková z jiné kordulky kunovické. Je to druhá variace zdejších „stromků“. Také „kapec“ a „pán“ č. „tulipán“ na zádech jest poněkud odchýlný, jednodušší než v č. 62. (15. září 1886).

66. Barevný obrázek celé korduly kunovické z předu i ze zadu a kapsy, kde viděti i pěkné, červené zdejší „kytky“ (třípce) kadeřavé na kordulce. V levo tužkou nastíněny i nohavice a zvláště zapínání „puntu“, t. j. slováckého poklopce na nohavicích.

67. Látka z fěrtůšků v Boršicích, vedle náčrtků ženské kordulky z předu i ze zadu. Látka vyznačena barevně. Je to stará, květovaná látka „harasová“ se vzorem protkávaným na červené půdě. Kordulka je ve foudu brokátová.

68. Šňůrečkování „kapec“ na nohavicích lanžhotských, tady „cifrování“ zvané. Pěkné šňůrečkování to, jehož vrchní zakončení je v čís. 29. (na kraji), jest jen naznačeno tužkou. Jen dole nastíněn kousek nohavic barvou cinobrovou a šňůrečkování barvou modrou.

69. Podrobnosti „kožucha“ mužského z Kunovic. Tužkou naznačeny hlavně výzdoby křížíčků barevných v předu a u šůsků. (15. září 1886).

70. Šňůrečkování na nohavicích z Jarošova u Uh. Hradiště. Šňůrečkování to je zase jiné než předešlé a sahalo — modré nebo i černé na černomodrých nohavicích — až skorem ke kolenům. Bohužel již téměř vymizelo.

71. Motivy výšivkové z lanžhotského „obojka“ starého a dole „vydrovka“ čili „aksamitka“ z Dolněmčí. Tužkové výkresy.

72. Náčrtek pro šňůrečkování z Jarošova, zadní strana (značka a), vedle toho širáček a lajbl ze Strážnice (značka b) Jednoduché náčrtky tužkové. Lajbl strážnický byl ovšem černý.

73. Fěrtůšek z Boršova u Kyjova. Tužkový výkres polovičky vyšivaného fěrtůška do „stínku“ šitého, t. j. s prostředním umělým švem, t. zv. „stínkem“, takže levá polovice ve výkresu podaná se souměrně na pravé straně opakuje. Starší a jednodušší halouzka i rohový květ, ale vkusná. (10. března 1886).

74. Fěrtůšek z Vlkoše, zase stínkový. Levá polovice s na-

značením barev. Co je tužkou nakresleno, značí bílé vyšívání. (10. března 1886).

75. Fěrtůšek z Ratiškovie „do stínku“. Bohatý fěrtůšek v poloviční velikosti s naznačenými barvami. Bílé části jsou zase na většině obrazu tužkou naznačeny.

76. Pruh fěrtůšku dubňanského v přirozené velikosti a v barvách. Typické jsou zejména jablíčkové a srdcové i „dubkové“, j. dirkové, zvláště pak rázovité svrchní „pálkové“ květy, bílé, palmetovité, jinž na Kyjovsku říkají „ratiškovjaky“.

77. Týž pruh, ale celý zmenšený a barevný.

78. Pruh z fěrtůšku dubňanského, velmi bohatého v poloviční velikosti v barvách. Zejména krásné jsou vrchní zakončující květy pruhu a spodní formička „růžičková“. (18. února 1886).

79. Jiný pruh z fěrtůšku dubňanského, v barvách, v přirozené velikosti. I u toho jsou jako u všech předešlých naznačeny rozměry, stehy a názvy vyšitých motivů.

80. Na rubu předešlého výkresu nastíněno barevně jednoduché vlněné střední vyšívání z úvodnice z Jarošova u Uh. Hradiště.

81. Motivy a poznámky k různým výšivkám: k dýnku čepece z Kvačic, obojku z Dubňan, mužské košili (přednicím) z Ratiškovie a fěrtůšku z Ratiškovie, který podobá se úplně dubňanským. Náčrty tužkové.

82. Další motivy dubňanských výšivek a sice a) z rukávců a b) z fěrtůšků. Nákrasy tužkové.

83. Návosloví různého vyšívání: a) z Lanžhota, b) z Dubňan. Velice zajímavé návosloví s příslušnými nákrasy. Dnešní generace nezná v Lanžhotě vyšívání na starých šatkách a obojcích a v Dubňanech na starých fěrtůšcích. Za své návštěvy r. 1886 zachytili jsme mnoho u staré švadleny.

84. Kraslice od Uher. Ostrohu (z Nové Vsi a Chylic). Barevné obrázky! Jsou tu jednak vzácné staré motivy na černé půdě, jednak nové, mozaikové kraslice, začátkem let 80tých min. stol. od malířky kraslic staré Bartýsky v Nové Vsi vynalezených. Tehdy ještě nemalovaly se anilinovými barvami, nýbrž jen bílé, žluté, oranžové, červené a později i černé. (25. února 1886).

85. Motivy kraslic z dědin: Slavičina, Znorov, Derflí, Předměstí Ostrožského, Dolněmčí, Hluku a Cahnova. Jsou to vesměs motivy starožitné, nyní již neznámé, protože neužívané. Zejména důležité jsou motivy z Cahnova v Dol. Rakousích, nyní poněmčeného. Slavičinský motiv je již valašský. (20. května 1886).

86. Další motivy kraslicové z Nedachlebic, Kostelan, Popovic, Derflí, Boršic, Mutěnic, Dolněmčí, Zlína a Korytné Mutěnské jsou vyleptané „šajvostrem“ (lučavkou) na červené půdě. Všechny pak jsou velmi starodávné, zvláště popovické. Zlínské jsou již také valašské. (20. května 1886).

87. Další motivy kraslicové z Dolněmčí, Chylic Dubňan, Boršova a Hluku. Dubňanské a boršovské jsou zase leptány lučavkou na červené půdě a příbuzny tamnímu vyšívání. (22. května 1886).

88. Z hanáckého lajdíčka z Loučan (u Náměště). Lajdíček (ženská vestička) červený a na něm krásně vyšité výzdoby hanáckým způsobem u „prorámků“, provedeno v barvách. Vedle toho tužkou nakreslen vyšitý límce hanáckého „fěrtocha“ bílého, rubač a vyšívání na zádech hanáckého „oplíčka“. (3. září 1886).

89. Vyšívání z Chylic u Ostroha. Barevně podáno křížkové vyšívání na mužské košili (malého hochy) a kousek ženského obojku, křížkově vyšívaného. Tužkou naznačen kousek vyšívání na límci mužské korduly zdejší. (3. února 1886).

90. Motivy obrovnávek od Brn. Klobouk. Již v úvodu uvedeno, že naše první návštěva r. 1886. ptatila olomúcké trojici Wanklovi, Wurmovi a Havelkovi. Ve vikárce Wurmově uviděli jsme na stěně namalované obrovnávky, které malovala žena z Klobúk, krajanka vikáře Wurma Franeka Pilátotova. Šíma namaloval si je ihned (1. září 1886) barvami, a jsou tyto malby nejen velmi krásné, ale, jak již v úvodě řečeno, také velmi důležité. Zasloužily by zvláštního vydání, aby na Klobúcku zase oživilo pěkné malování starodávných obrovnávek. Motivů je 5 pruhových a jeden věneček v barvách: zelené, červené, modré a malo žluté.

91. Podrobnosti halen y a širáku v Dolněmčí. V barvách naznačen tu typický výložek modro-červenočerný halen y kroje nivnického, k němuž Dolněmčí patří a dále charakteristická obruba límce (hazuchy) vysutého z téže halen y. Obojí je

v přirozené velikosti. Výložky halen při jihovýchodní hranici moravské skládají se z různých barevných sukének, nejspíš to byly druhy barvy vrehnosti.

Třetí barevná drobnost jest na této tab. „šmuk“ z kloboučku dolněmeckého. Dole jest 5 pestrých housenek, pak „krepinky“ a nejvýš červená pentlička vzorkovaná. V předu širáčku ze všech těch součástí je vidělaná „kšička“ dolů visící. (24. listopadu 1885).

92. Vyšitý „punt“ (přednička) z mužské sváteční košile lanžhotské. Velmi jemně a podrobně provedené červené ploché vyšívání lanžhotské na svátečních tenkých košilích bývá zvláště u mládeže červené vyšito a sice rázovitým zdejší ornamentem, u Šínů ovšem starožitným. Všední košile konopné bývají vyšity jen „vrkůčkovým stehem“ (16. prosince 1885).

93. Obrovnávka pestrá z Lanžhota. Velice vkusných obrovnávek těch již v Lanžhotě a okolí skorem nevidět a přece byly tak veselé a krásné a patřily ovšem k malovaným žebračkám a síním chalup podlužáckých. K obrovnávce té, která ve Světozoru r. 1886 str. 829 uvedena omylem tiskovým jako střední pruh ze staré koutnice z Dolněmčí (zaměněno s vyobrazením nad obrovnávku, kteréžto je z oné koutnice), přidán jest ještě náčrtek pěkné starodávné postele (postranice a pelest) z Lanžhota a dřevěného sloupu, kterýmž podepřen hlavní trám ve světnici lanžhotské, pocházejícího z roku 1829 (4. září 1886).

94. Kordulka mužská z Lanžhota (záda). Kordulky šohajů v Lanžhotě jsou neobyčejně krásné, sice brokátové, ale krepinkami a pentlemi, hlavně zelenými, velice vyzdobené a pro Podluží velice typické.

95. Přední část kordulky lanžhotské. Podrobnosti na tomto i předešlém obrázku jsou bedlivě připsány.

96. Starý obojek z Lanžhota, barvy kermesínové s připsanými názvy stehů i motivů. Obojky tyto, barvy hnědě karmesínové s význačným typem ornamentálním — hlavní charakter tvoří hrozničky s čtyřhranými zrny — byly vyšívány koncem let 50tých, zároveň s podobnými obojky barvy černé. Až do let 40tých min. stol. vyšívaly se podobné obojky „malované“, t. j. pestré, žlutočervenozelené, v letech 60 a 70tých červené a na konec teprv bílé. (26. února 1886).

97. Kozich z Lanžhota „dubeňák“ (záda). Náčrtek tužkový. Za stará nosily se na Podluží kozichy bílé „buehtičkové“, jako v Dubňanech, ale delší; teprve v letech 70tých m. st. začaly se šířit dubenné, červenohnědé nynější dlouhé kozichy s pestrými vyšitými tulipány na zádech a černým líncem beránkovým. (6. září 1886).

98. Svatební ženská šuba z Lanžhota. Nosila se jen na svatby. Byla z tmavomodrého sukna s červeným šňurováním na zádech a na prsou a širokým černým beránkovým líncem a přednicemi a krajem rukávů. Náčrtek tužkový nastiňuje předeek i zadek. (6. září 1886).

99. Šuba mužská z Lanžhota. Svatební kabáty mužské byly podobné šubám ženským, ale nikoliv červeně, nýbrž modře šňurované. Šimův náčrtek z předu i ze zadu jest jenom zběžný. (6. listop. 1886.). (Na obrázku připsáno rukou Šimovou, zač nás na Podluží při našem putování pokládali: za milosrdné bratry, za fotografisty, za agenty a pod.).

100. Náčrtek zajímavého „tympanonu“ kostela v Tvrdo-
nicích a žebráčky (žůdra) v Týnci. Tympanon na kostele
tvrdonském je velice zajímavý. Dal jej kníže Lichtenstein z kach-
líků emailových sestavit a je na něm obraz Kristův a v pravo
i v levo lid tvrdomský (podlužácký) v starodávném zdejší kroji
z let 60tých m. st.

Žebračka týnecká byla velmi krásně pomalována a já ji
později i fotografoval. Šima ji jenom zběžně načrtl na konci na-
šeho putování z Lanžhota. (6. září 1886.).

D o s l o v.

Končím poznámky své ke studiím Šimovým.

Figurální studie jsou ovšem důležitý svou věrností, ukazu-
jící nám jednotlivé kroje slovácké, jak byly uprostřed let 80tých
min. stol.

Detaily krojové studie ty dobře doplňují. Vedle toho mají
studie Šimovy důležitost pro vyšívání slovácké, neboť je na vý-
šivkových výkresech a malbách podrobně podán ráz výšivek
z různých krajů, ale i poznamenáno názvosloví jejich v různých
krajích užívané, staré, velmi případné, dnes již na mnohých

místech zapomenuté. Studie Šimovy zasluhují tedy i ve příčině ručních prací ženských veliké pozornosti.

Velmi důležité jsou také obrázky kraslic ve studiích Šimových podané.

Za dnešní doby máme plno kraslic, překrásných, po světě prodávaných, hlavně z Ostrožska. Starodávne kraslice ale již neexistují, nemalují se. A přece měly takový archaistický ráz, takovou starobylost!

A celou serii takových starožitných kraslic slováckých a částečně valašských Šima ve svém náčrtniku zachoval z doby, v níž ještě se udržovaly. Dnes již ráz ostrožských kraslic všechen jiný skorem zatlačil.

Bylo by záhodno, aby Šima podle svých náčrtků kraslicových vydal celé dílko barevné o starých kraslicích moravských: jako druhá část mohly by se připojit kraslice nynější.

Ke všem předešlým studiím druží se v náčrtniku Šimově i několik pěkných ukázek obrovnávek, žebraček, chaloupek a slováckého nábytku. Bohužel není jich mnoho, jakkoliv by i tato část lidových prací zasloužila pozornosti a snesení ve zvláštní dílo.

Z celku však vysvitá nemalá důležitost „náčrtniku“ prof. Jos. Šimy.

Denudační relikt miocenový v Bruntálu ve Slezsku.

Z poznámek zemřelého Dr. Jos. Vl. Procházky.

Sestavil Jaroslav J. Jahn.

R. 1905, kdy prováděli práce kanalisační v Bruntálu, byl zvláště na Olomouckém předměstí otevřen opětovně na několika místech modrošedý a světle šedý jíl, mohutný 2—4 m. Ano v údolíčku Köhlerseifen, na sev. úpatí vyhaslé sopky Uhlířské, zjištěn byl tento jíl při současně prováděné stavbě čerpací stanice v mohutnosti až 6 m. Proto mnohé domy na Olomouckém předměstí bruntálském vystaveny jsou na pilotách.

Soudil jsem, že by tento jíl bruntálský mohl býti miocením. Proto nasbíral jsem vzorky jeho a odevzdal je k prozkoumání kol. Procházkovi, jenž prohlásil jíl za miocenní a sdělil mi charakteristiku výplavu i zvěřeny z tohoto jilu. Sdělení Procházkovo uveřejnil jsem pak ve své práci „Über die Altersfrage der sudetischen Basalteruptionen“.¹⁾

Později nasbíral jsem další vzory miocenního jilu v Bruntálu, větší kusy téhož jilu od nemocnice bruntálské zaslal mi pak přítel můj, MUDr. Cyril Heřman, c. k. okresní lékař v Bruntálu. Také tyto všechny vzory odevzdal jsem Dru Procházkovi, který z nich sice pořídil výplavy, avšak zkamenělin z nich již nevybral ani neurčil. Pouze z malých ukázek jilu, mnou r. 1905 nasbíraného, určil zkameněliny v nich nalezené, nedospěl však k uveřejnění příslušného pojednání, k němuž zanechal v rukopisu jen některé poznámky, jež níže sděluji.

Jak mi oznámil Ing. R. Siebert, jenž řídil práce kanalisační v Bruntálu, leží tam obyčejně svrchu bělavě modrý jíl, pod ním

¹⁾ Sitzungsber. d. Kais. Akad. d. Wiss. i. Wien, math.-naturw. Klasse, BdCXVIII., odd. 1. ledna 1909.

vrstva písku a nejspodněji modrý jíl. Tento sled vrstev se prý několikráte opakuje na místech, kde je miocen v Bruntálu ve větší mohutnosti zachován.

O povaze jilu bruntálského napsal Procházka¹⁾:

„Bruntálský jíl rozpouští se ve vodě poměrně snadno. Zanechává hojně detritu z hornin prahorních i kulmových. Většina ho je z dosti hrubých kousků, majících hrany a rohy jen nepatrně otřené, což dokazuje, že úlomky pocházejí z blízké pevniny.

O miocenovém stáří tohoto bruntálského jilu svědčí typická foraminiferová zvířena. Ráz její souhlasí se zvířenou jílů badenských (II. středomořský stupeň).

Až dosud povedlo se zjistiti ve výplavu bruntálského jilu 11 různých druhů foraminifer a úlomky ostnů mořského ježka, rozšířeného v miocenových jilech moravských.

Foraminiferové druhy zmíněné přísluší 9 rodům, z nichž na druhy nejbohatším osvědčil se rod *Nodosaria*. Rodová i druhová jejich pospolitost svědčí názoru, že jíl ten byl uložen ve vodě poměrně mělké nedaleko pobřeží, za nímž dále na severu se vršily Sudety. V souhlase s tím jest přítomnost druhu *Amphistegina lessoni* d'Orb. a též, že *Globigeriny* jsou tu činitelem svrchovaně podřízeným.

Pokud se týče zachovalosti schránek foraminifer a něžných úlomků ostnů mořského ježka, jest mi zdůrazniti, že jest výtečná. Dokazujef, že sedimentace jilu bruntálského děla se za poměrů normálních a že od doby, kdy jíl ten byl uložen, nedoznal podstatných místních změn nebo přemístění“.

Zvířena miocenniho jilu bruntálského.

1. *Nodosaria* (Dent.) *consobrina*, d'Orb. . . 1 ex.
2. „ „ *filimormis*, d'Orb. . . . 1 ex.
3. „ „ *soluta*, Reuss 1 ex.
4. *Polymorpha problema*, d'Orb. . . . 1 ex.
5. *Pullenia sphaeroides*, d'Orb. sp. . . 1 ex.
6. *Uvigerina pygmaea*, d'Orb. . . . 2 ex.
7. *Textullaria aff. sagitulla*, Defr. . . . 1 ex.
8. *Globigerina bulloides*, d'Orb. . . . 4 ex.
9. *Nonionina communis*, d'Orb. . . . 3 ex.

¹⁾ Ibid. str. 4.

10. *Discorbina rosacea*, d'Orb. sp. 1 ex.
11. *Amphistegina lessoni* d'Orb. 1 ex.
12. Ostny ježovek 7 ex.

Poznámky k jednotlivým druhům.

1. *Nodosaria* (D) *consobrina*, d'Orb. Pouze jediný exemplár a to ještě ne zcela zachovaný povedlo se ve výplavu dosavadním nalézt. Fragment ten je z prostředních komůrek, za to však pěkně zachovaných, vlastně neporušených. Na nich a dle způsobu jich srůstu možno poznati, kterému druhu náleží.

2. *Nodosaria* (D) *filiformis*, d'Orb. Také pouze úlomek, leč spodní části schránky povedlo se dosud nalézt v bruntálském jilu tohoto druhu, v sedimentech moravského miocenu velmírozšířeného. Na ni lze pozorovati velmi ostře charakteristický ráz nejstarších komůrek, svéráznými příčnými stěnami oddělených, jakož neméně charakteristické narůstání jmenovitě komůrek spodní části schránky a jejich poměr ku komůrkám mladším horní části schránky jaksi uvolněným, alespoň pokud se tvaru týče, který tu je změněn v soudečkovitý a není již válečkovitý jako v části dolní. Ostatní povrch komůrek je bezvadný a pod silnějším zvětšením stejnoměrně dírkovaný.

3. *Nodosaria* (D) *soluta*, Reuss. Jeden sice exemplár leč výtečně, ba bezvadně zachovalý povedlo se dosud zjistiti, v zelenkavém jilu bruntálském. Komůrky jeho skoro souměrně vyvinuty spočívají svými podélnými osami v mediální čáře schránky. Ani hrot na embryonální komůrce schránky nechybí.

4. *Polymorpha problema*, d'Orb. Pouze sice jeden exemplár, leč velmi charakteristicky vyvinutý i zachovaný povedlo se dosud zjistiti ve výplavu bruntálského jilu. Náleží skupině význačně tím, že komůrky rostou až trochu nápadně do šířky. Tím se schránka jeví do jisté míry jakoby do šířky stlačena a liší se z části od schránek skupiny, jejíž jedinci jsou štíhlejší, ježto komůrky prodlužují se trochu v mediální ose celé schránky.

5. *Pullenia sphaeroides*, d'Orb. sp. Maličký exemplár, bezvadně zachovaný, povedlo se z jilu bruntálského vyplaviti. Jeví všechny charakteristické známky individuí hojně rozšířeného to-

hoto druhu v miocenových sedimentech jílových a slinových jak na západní, tak i ve střední Moravě.

6. *Uvigerina pygmaea*, d'Orb. Dva skoro bezvadně zachovalé, dorostlé exempláře tohoto v miocenových usazeninách velmi rozšířeného druhu byly zjištěny ve výplavu bruntálského jilu. Neliší se ani nejmenší odchylkou od individuí tohoto druhu, odjinud z moravského neogenu známých.

7. *Textullaria* af. *sagitulla*, Defr. Zařazuji prozatím maličký exemplár — pěkně zachovaný — do obvodu tohoto druhu. Zdá se mi, pokud na něm lze zjistiti, že kuželovitější schránka jeho, jejíž boky jsou docela oblé, ukazuje k druhu od tohoto odchýlného, třeba s ním příbuzného. Nedostatečný však materiál nedovoluje podrobnějšího porovnání s typy druhu *T. sagitulla* Defr.

8. *Globigerina bulloides*, d'Orb. Čtyři více méně pěkně zachovalé exempláře povedlo se dosud naléztí ve výplavu bruntálského jilu. Překvapují až poměrnými rozměry, porovnáme-li je s ostatními druhy foraminer, jež se daly dosud získati z této lokality miocenu moravského.

9. *Nonionina communis*, d'Orb. Tři exempláře, dva z nich jsou bezvadné. Náleží individuí zcela vyspělým. Srdčitý tvar poslední komůrky, jejíž čelná stěna je mírně sklenutá, dodává bruntálským individuí vzhledu trochu odchýlného od typů druhu tohoto.

10. *Discorbina rosacaea*, d'Orb. sp. Velmi pěkně zachovaný exemplár z výplavu bruntálského jilu. Náleží starému, poměrně velkému jedinci. Druh tento vyskytuje se již v eocenu grignonském ve Francii, dále byl zjištěn na velmi různých územích miocenu evropského, později nalezen v pliocenu italském, ale též v cragu norfolském a saffolském: tolikéž jsou jeho schránky domovem v postpliocenu britských ostrovů a na ostrově Ischii. V nynějších mořích žije u větším množství a rozšířenější je spíše v mělčích oblastech mořských, než v hlubších, kde ve hloubce větší 250 uzlů je zjevem velmi řídkým.¹⁾

11. *Amphistegina lessoni*, d'Orb. Pouze jeden exemplár tohoto pro bathymetricky vyšší niveau také našich morav-

¹⁾ Brady: Report on the Foraminifera collected by H. M. S. Challenger during the Years 1873—1876.

ských miocenových usazenin důležitého druhu podařilo se dosud v bruntálském jilu zjistiti. Je pěkně zachován. Jedinci jeho vyznačují se vlastnostmi, které lze pozorovati též na exemplářích v pobřežní facii mořských miocenových usazenin, zejména na západní Moravě. V nynějších morích žije *A. lessoni* ve značném množství individualním ve hloubkách menších než 30 uzlů, což tedy je v souhlase s jeho miocenovými předchůdci také v usazeninách našeho miocenového moře moravského. Ve hloubkách větších, kde druh tento byl expedicí Challengerovou vyloven, zjištěn v množství nepatrném, tak v severní části Atlantského oceánu vyloven z hlubin 1070—1750 uzlů, v jižním díle Atlantského oceánu toliko ze 675 uzlů. — Pokud se týče geologického jeho rozšíření, objeveny jeho schránky v eocenu pánve pařížské a švýcarských Alp. V miocenu rakousko-uherském je zjevem poměrně dosti obyčejným v sedimentech nižších bathymetrických niveau a pobřežních. Také v brakových usazeninách našeho mocnářství není zjevem neznámým. Leč dosud není zcela dokázáno, žil-li druh tento v sarmatské době také u nás, či nejsou-li jeho schránky v usazeninách sarmatského vnitromoře na druhotném nalezišti, kam byly zaplaveny, byvše vodou vyluhovány z mořských miocenových usazenin. Tolikéž z miocenu jihofrancouzského, jihovýchodošpanělského, italského, malteského ostrova z Costa Ricy, z Jamajky, San Dominga atd. je znám“.

Veškeré doklady k této práci nalézají se ve sbírkách Mineralogicko-geologického ústavu c. k. české vysoké školy technické v Brně.

Nález denudačního reliktu miocenního v Bruntálu má veliký význam pro naši představu o reliefu Moravy a Slezska za doby miocenní.

Již dříve popsán byl Tietzem obdobný denudační relikt miocenový v Nizkém Jeseníku u Vítkova a nedávno objevil Bartonec třetí takový relikt u Nových Vrbek. Porovnáme-li nadmořské výšky těchto dosud známých miocenních zbytků denudačních v Nizkém Jeseníku:

Vítkov	480 m.
Nové Vrbky	475 m.
Bruntál: Olomoucké předměstí . . .	530 m.
Bruntál: údolí Köhlerseifen . . .	540 m.
Bruntál: nemocnice	545 m.,

vidíme, že miocenní depót bruntálský honosí se dosud největší nadmořskou výškou.

Bylo-li za doby II. mediterraniho stupně u Bruntálu v nadmořské výšce 545 m moře asi 20—30 uzlů hluboké, (jak dosvědčuje zviřena bruntálského jilu), musíme souditi, že v době té značná část Nízkého Jeseníku byla pod mořem.

O otázce této rozepsal jsem se již ve své práci „Über die Altersfrage der sudetischen Basalteruptionen“¹⁾.

Také Procházka zabýval se v poslední době pronikavě toutž otázkou. Prednášel o tom velmi zajímavě v červnu 1913 ve „Vědeckém klubu“. Rukopis této přednášky nenašel se však bohužel v pozůstalosti zesnulého přítele.

¹⁾ l. c. p. 7—8.

Jan Ev. Kosina.

Frant. Pražák.

Snad nikdo nebyl literárně méně oceněn, než-li J. Ev. Kosina. Nevystihuje jeho dílo ani úplně článek Miloslava Hýska v Literární Moravě¹⁾, neboť jest založen z ponejvíce na vlastní, neukončené biografii Kosinově a na Vávrovu Epilogu.²⁾ Dílo Kosinovo neslo osud neštěstí. Druhý díl Hovorů Olympských nenašel nakladatete. Život starého kantora není dokončen, rukopis jeho se ztratil, nebo dle jiné verse Kosina sám jej spálil, sebrané jeho drobné články, vydané učitelem Bayerem r. 1888, jsou tak nekriticky roztrženy, ani podle ideového pojítka, ani chronologicky, bez poznámek, místy chybí celé věty, jinde řeč stylově měněna, takže lépe by bylo, kdyby byly ani nevyšly. Vávra napsal k autobiografii Kosinově Epilog málo cenný literárně, hrozný slohově, učiněno jím mnoho nepietního, měl-li jiný literát dopracovati jeho beletristickou práci.

Literární pozůstalost Kosinova jest malá. Vyčerpává se články v Čas. Matice Moravské v ročníku sedmém a dvanáctém, v prvých ročnících Komenského, jehož byl též zakladatelem a redaktorem, některými úvahami novinářskými a knihami, jež ve studii této budou posouzeny. A přece reprezentuje Kosina jednu celou epochu literární na Moravě, je posledním nositelem literární tradice staré Olomouce, ztrácející se s léty osmdesátými. Jest typem moravského diletanství doby brusičů gramatikálních, literárních kritiků nemajících smyslu pro estetiku, pravé pojmy krásy, utápějících se jen v pedantickém hledání mluvnických nesprávností díla a oceňujících vše brýlemi zkostnatělé morálky. Ale při tom zůstává sám svérázným, bystrým beletristickým vypravovatelem, rovnajícím se životností postřehů Kosmákovi, v leccems i Němcové.

¹⁾ Str. spisu 204—213.

²⁾ O Kosinovi psali zvláště ještě: Bartoš Fr., J. Vlček a J. Kvičala.

Jádro literární činnosti Kosinovy spadá do let, kdy působil na gymnasiu v Olomouci. Tu vypracoval se jako kritik. V maličké restauraci v Pekařské ulici scházivali se olomoučtí profesori, v malém výklenku měli svůj stůl, tu pravidelně sedávali v zimě po sedmé, v létě po osmé hodině. Bylo to ohniško vyškolených debat z různých oborů duševního vědění, malý moravský aeropag literatury i politiky — později Olymp, když přestěhoval se do nově zřízeného Besedního domu. Kosina stal se pro Olomoučany jaksi jejich Diem. Nad svými přáteli tu shromážděnými jako Praskem, Havelkou, Sýtkem a Blažkem dobře cítil duševní převahu a jeho temperament, školený pestrým životem a zvláště i kulturou poiskou, působil tím více, že dovedl si uhájiti v domácí literární sněmovně olomoucké primát, který snažil se přenést i do knihy *Horvovy Olympské*.

Tu vedly se rozhovory o životě českém bez ostychu a bázně. Kritisovalo se tehdejší šosácké vlasteneectví, literární směry, i filosofické debaty o náboženství rozprádaly a ovšem živil a pěstoval se i proslulý separatismus moravský, ku kterému se Kosina mnohokrát přiznával i v listech Bartošovi.¹⁾

Odtud z Olympu možno datovati i vznik časopisu *Komenský²⁾*, listu, jenž rychle získával půdu i v Čechách. Roku 1873 vyšlo prvé číslo. Redaktorem podepsán byl profesor Havelka, rovněž moravský spisovatel (dějepisec a paedagog), ale de facto jej řídil Kosina, na němž spočívala veškerá práce a to nejen obsahová, ale i starost o zabezpečení listu. Nechce pěstovati v něm školskou paedagogiku, ale přeje si, aby byl více listem literárním, který by mohl čestně konkurovati s českou prací duševní. Učitelské listy sám nazývá ničemnými, bandou.³⁾

Byl to zvláštní poměr Kosinův k přispívatelům i celé literární obci, osobně ne vždy pěkný. Dopisy Kosinovy Bartošovi, jež chovány jsou v zemském archivu moravském, jsou toho nejlepším dokladem. Zvláště často míval půtky s Praskem, jehož jednou vyzýval ku

¹⁾ O nich podrobněji v mé studii v *Hlídce Času* (literární) 1913 pod názvem: *Přspěvky k moravskému kriticismu a zvláště kriticismu Kosinovu*.

²⁾ Vychází podnes s různými změnami. 1876 přestěhoval se do Prahy k Fr. A. Urbánkovi (redaktor Karel Kobližek), odtud opět na Moravu (redaktor Slaměník), nyní vychází v *Zábřehu* (red. Fr. Merta).

³⁾ Kosina—Bartoš 15. srpna 1874.

psaní, a jinde ¹⁾ píše, že neví, co s jeho články si počítí. Podobný boj byl mezi ním a Kadeřábkem, Havelkou, Sýtkem, Terebou. V základě možno v tom ohledu chápati Kosinu. Jeho značně vyspělý criticismus hleděl se odtrhnouti od lidí, jimž literatura byla pouhou látkou k náhodnému psaní. Za to v Čechách hledal i našel přispívatele a nejedno jméno literární. Psal do Komenského Herben i Šmilovský. Také Komenský záhy byl více v Čechách rozšířen, než na Moravě. Redakci, ač podepsán na časopise nebyl, věnoval se Kosina celou duší. Vyhledával mladé literáty, řídil jejich práci, upravoval jim články do časopisu často tak, že byly více jeho články.

Ale záhy počal časopis finančně váznouti. Morava, zejména učitelstvo nebylo tolik probuzeno ještě, jsouc deptáno germanisacními snahami ve školství, aby mělo náležitý smysl pro hutnější literaturu. Již r. 1875 (10. října) píše Kosina Bartošovi o Komenském: „Zanikne. K mizerii literární nyní se i kalamita peněžní druží. Nakladatelstvo nemá chuti do dalšího vydávání a bude-li časopis přece vycházeti, nehodlá přistoupiti na reformy mnou ponavržené ve smyslu našich úmluv“. Ku konci října učinil knihkupec Urbánek v Praze nabídku na převzetí časopisu. Kosina se tomu bránil, neboť tušil, že tím ztratí v listě mnoho vlivu. Proto vymíňoval si, aby redigován a tištěn byl Komenský v Olomouci. Měl vycházeti jednou týdně, a to tak, že vše specificky učitelské tisknouti se mělo ve zvláštní příloze, která měla býti i zvláště honorována. Honoráře měl platit Urbánek dvanácte zlatých za arch. ²⁾

Vskutku Urbánek Komenského převzal. Vytýčil mu veliký program a zdálo se, že list bude opravdu průkopnickým. Měl obsahovati populární vědecké články ze všech oborův: paedagogické, didaktické, gramatické, syntaktické, z dějin literárních, země- a dějepisné, pojednání topografická a archaeologická, mathematické úvahy, z věd přírodních, z fysiky, z přírodopisu, lučby, technologie, duševědy, logiky, krasovědy, hudby, zpěvu, kreslení, rýsování, malování, tělocviku, zdravotvědy, recense literární, věstník bibliografický. ³⁾ Kosina sám napsal do prvního čísla novelu Před padesáti lety, jakýsi náběh k Životu starého kantora. Byly tu i básně.

¹⁾ Když se mu Prasek nabízel k vedení paed. archivu v Komenském.

²⁾ Kosina—Bartoš 28. října 1875.

³⁾ Viz vydavatelské provolání ze dne 12. pros. 1875.

lavně moravského učitele Antonína Kosiny, soudce Jana Nečase, rýmovánky Potěhníkovy a dětská balada Žebráček od A. V. Šmilovského. Literární kritiky psali hlavně Vin. Prasek (pseud. Mil. Radlinský), Jos. Klika (paedagogiku) a J. E. Kosina buď pod svým jménem, nebo skrytě (Ostrý, Severin Karas).

Urbánek sice přistoupil na podmínku Kosinovu, aby mohla býti díla literární s výběrem a nejostřeji kritisována, ale záhy toho nedodržoval, uplatňoval svůj vliv a žádal, aby recensována byla díla toliko paedagogická. A když chtěl i péro Kosinovo formovati, stěžuje si tento Bartošovi: „A já, nepiši-li z hloubi srdce a duše, psáti vůbec nemohu“ (28. května 1876). Brzy na to, již v září téhož roku, oznamuje Bartošovi, že do Komenského přestane nadobro přispívati.

Tehdy měl Komenský devět set odběratelů. Kosina pilně sledoval jeho rozvoj administrační a zatím sám zkoušel, jaká by byla na Moravě půda pro nový literární časopis, zvláště tenkrát, když založena byla proti Komenskému Koleda¹⁾, proti které se bránil (do ní vstoupil a byl spoluzakladatelem přítel jeho Havelka), Kosina mínil utvořiti nový literární spolek moravský, který by zreformoval Časopis Matice moravské.²⁾ Chce soustřediti v něm zvláště mladé síly literární, hlavně i kněze, mínil, že potom zmírnil by se boj mezi nimi a laiky. Počíná fedrovati úsilně Časopis Matice moravské mezi studujícími, takže 1876 jen v Olomouci bylo mezi nimi odebráno 201 výtisk. Chtěl míti z časopisu tohoto list výhradně kritický a několikrát vyjednával o tom se svými přáteli, hlavně na Moravě. Spolek potom měl kontrolovati literaturu i kritiku a určovati její směr, což ovšem bylo požadavkem značně naivním.

Z Kosinovy činnosti redaktorské je blízko k práci jeho kritické. Kosina napsal řadu recensí spisů a úvah o zjevech uměleckých, dovedl za nimi plně státi, a to až do krajnosti, dovedl je věcně hájiti, měl v nich mnoho nových průřezů, průhledů, ale neměl smyslu pro pravé vnitřní umění, krásno díla, pro jeho myšlenkový význam a slohovou pružnost. Viděl mnoho stranicky politicky, viděl úmyslně očima moravským. Jsa nervosně až napiat proti nové Praze, zvláště Gebauerovi a Mladočechům. Ve všem chtěl míti didaktiku. Jako Prasek pitval i on více gramatikální povahu

¹⁾ Vycházela 1876—1882.

²⁾ Dopis ze dne 16. listopadu 1876.

díla, než aby měl zření k její obsahové stránce literární. Havlasovy Tiché vody oslře odsuzuje, že tu líčena maitresa Bohdana, že žena beze studu učiněna hrdinkou románu, který vždy má líčiti jen nevinné dobro. V kritice této vlastně podává celý svůj názor na moderní tvoření románu, beletrie, jež vrcholí ve větě: „Všecko písemnictvo národní, uvážíme-li věc kolem a kolem, není než národu vychovatelem“. ¹⁾ Klasičnost díla určitého spočívá dle něho jen v tom, kterak přiblíží se tomuto paedagogickému ideálu. A jinde píše: ²⁾ „Román ať historický, ať sociální, ať seriosní, ať humoristický, více než kterýkoli jiný útvar básnický v sebe pojati může, ba i pojati má živlu didaktického . . . Román měl tendenci, . . . tendenci mravnou“.

Jos. Durdíka má za jediného literáta, který může slouiti českým kritikem, právě pro nadržování této tendenci v estetice, a právě proto odsuzuje i Tiché vody. Vytýká Havlasovi, že jako jinoch chce poučovati druhé, že píše o cizoložství, že poráží boha, božství. Kosina neposuzuje tu psychologii, vystižení její nikde, nýbrž jen váže dobro a zlo dle svých názorů. Vedle toho naopak velebí nekriticky básně Krásnohorské pro jejich didaktické pasáže, rýmovánky didaktické učitele Antonína Kosiny (Kvítí luční 1874), kde přiznává, že nemají sice obsahově a formou ničeho pozoruhodného, ale jsou dobré literárně tím, že pěstují lidovou didaktiku. Rovněž tak i kritisuje bezvýznamné básničky historicko-epické Ohlasy libické od Pavla Jehličky. Douškou ku všem posudkům bývá skoro vždy seznam gramatických chyb a jejich suchopárné, až titěrné vysvětlování.

Literát u Kosiny měl býti více fotografem než umělcem v pravém slova smyslu. Proto třeba epická báseň dle něho má obsahovati vždy jen líčení děje, nikoliv citu, proto i zbožňuje J. E. Vocela a dává jeho rýmovačky za příklad dokonalé epiky. Mravouku slučuje s náboženstvím, respektive s katolictvím. Chválí proto jako nejlepšího básníka moravského své doby Vladimíra Šťastného, zvláště pro jeho Kytku z Moravy, vyhlašuje tyto bezcenné jeho verše za poklad národní, jimiž po věky má se sytiti národ československý.

Vedle tendence mravoučné literatura má býti dle Kosiny národní, vlastenecká a pravdivá. Vlastenectví chápal úzce, čistě v ideách

¹⁾ Kritika Tichých vod str. 82.

²⁾ Dto: str. 83. a 84.

Kollarových, v první řadě dle řeči. Jazyk je mu prvním pojátkem lásky k národu. Pisemnictví má učiti lid nadšenými, krásnými slovy milovati vlast. Byl již z počátku proti Gebauerovi pouze proto zaujat, že tento delší část studijních let strávil v cizině — ačkoliv sám studoval v Haliči.¹⁾ Herben se mu líbil, že „počíná skládati v duchu národním“ (měl v 2. čísle Komenského r. 1877 „povídáčku“ o Nových zámcích). Masaryk byl mu nesympatický, hlavně proto, že všimal si mnoho ciziny. Nejvíce ovšem útočil na Vrehlického. Nazývá jej „úplným bankrotářem“ (17. prosince 1879), jeho věci plácaniny, on prý „odřezal se od živoucího těla národního a — usýchá“. Sbírá o něm se zálibou anekdoty, podřívající „jeho národní charakter“ (dodávají mu je Zeyer, Kosmák, Světlá), sám líčí jednu charakteristickou, která Vrehlický byl se Zeyerem u Světlé, která mu vytýkala světovost jeho básní. Nastala prudká kontroverse. Vrehlický prý v ní se vyjádřil, že Čechové by mohli býti rádi, že píše vůbec po česku. Paní Světlá se tak rozčilila, že až ochuravěla a několik dní si poležela.²⁾ O Vrehlickém tendenčně přednášel též v Umělecké Besedě v Praze.

Hlavně z vlasteneckého hlediska odsuzuje též Hála Vít. v Hovorech Olympských.³⁾ Soud na svou dobu podivuhodný. Paralelně i nepříznivá studie o díle Hálkově jest Durdíkova. Po letech vystupuje v Naší Době J. S. Machar proti Hálkovi nepřítel v podstatě úplně nic nového, je to více revise kritik starších, markantněji akcentovaná slabá místa Hálkovy tvorby, definitivněji vyjádřené soudy. Je to vlastně i odboj proti celé staré generaci básnické, která upjatě zastávala tradiční stanovisko názoru vžitých. Vznikají odtud celé dvě knihy polemik (Knihy feuilletonů I. a II.)

Všimněme si Kosinova posudku o Hálkovi blíže: Hála četl skoro celého, ale zůstal při něm chladným. Útočí zvláště na Goara a Alfreda. Táže se: Alfred je náš krajan? Odpovídá: Je to hastroš bez kostí, bez pleti, národnosti a charakteru. V básni této nejlépe zřejmo, že Hálek nemá tvůrčí sílu k vytvoření individuálnosti charakteru. A Goar? Je Slovan. Němec, křesťan, pohan, či co? Je v něm tolik jasných hvězdiček nastláno a kvíteků, až z narkotické jich vůně umoruje se umělecká kom-

¹⁾ List Bartošovi 20. srpna 1876.

²⁾ Dto: 1. března 1878.

³⁾ Hovory Olympské, str. 251—268.

posice. nelíší se u Hála od komposice kronikářské, je tu úplný též nedostatek rázovitých charakterů. Chválila-li se jako přednost Hálova krása přírodních popisů v tomto díle, má to právě Kosina za nedostatek, neboť „pro samé líčení přírody nedostáváme se k tomu, bychom se dopídili hrdiny samého, pro jednotlivosti zmařen celek“. Kosina ukazuje tu správně ke Goethovu Hermanu a Dorotheě jako částečnému vzoru, připomíná stále se opakující kvítečky, hvězdičky, slavíky a zefýry. Ukazovalo se na poetičnost Děvčete z Tater. Nikoliv správně, jak praví Kosina. Třeba Němcové Chýše pod horami jest proti této sbírce pravá perla básnictví, ač psaná prosou. Slovák Tomša jest u Hála ne junákem, ale ulízaný student, hejsek, commis voyageur. I nepsychologičnost, nelogičnost vidí u Hála při všem. Třeba s počátku v zmíněné knize líčí polského šlechtice jako darebáka, ale náhle bez spojitosti a odůvodnění ho ku konci povznáší.

Dědicové Bílé Hory považuje Kosina za nejechatrnější Hálovu báseň. Není v ní jednotící organické ideje. Básník mísí tu římskou Messalinu s Husitou a hned zas Slávy dceru s ději více méně středověkými. Genius český v nich zbankrotělý jako nějaký dvorní rada, který jezdí do lázní a z lázní, nikde není svůj, v ničem nemá pravého života. Ovšem při správné kritice esthetické svádí k soudům těm Kosinu mnohde i úzkoprsá morálka.

A stejně Hálek dramatik je Kosinovi naprosto špatný. Kosina četbou dramatických děl právě nejvíce se zabýval. Vždyť i sám z mládí pokusil se o divadelní kus Čechové před Milanem, který byl hrán na podnět Tylův ve stavovském divadle r. 1850, ale propadl. ¹⁾ Navštěvoval jako student divadelní představení pilně, a i do svého stáří četl básně dramatické se zápalem; vždyť v patnácti letech uměl dramata Schillerova z paměti, bezpočtukráte četl Shakespearova dramata, jako oktáván prý, jak sám tvrdí, celého Goethova Fausta odříkával na paměť, vydržel čísti i Štěpánkovy kusy divadelní, znal celého Klicperu — ale z Hála nemohl dočísti ani Záviše ani Alexeje. „Jsou to nečeské charaktery, školácké nápodobení Shakespeara“, píše. „Je v nich zhubřelá mluva, chvástu podobná, myšlenkami po nuzáčku chudá“.

Kosina věří ve veliký talent Háloův, ale přímo praví, že scházela mu dobrá havlíčkovská kritika, která by jeho práce řídila,

¹⁾ Rukopis jeho potom Kosina spálil.

vedla, která by ho nutila k hlubšímu studiu. — V řadě názorů srovnává se tu tedy až nápadně Kosina s Macharem.¹⁾ Machar vyčítá rovněž Hálkovi nepůvodnost a nesamostatnost, ukazuje k německým pramenům literárním, ukazuje na jeho slávky, růže, hvězdy, nepsychologičnost, hrubou imitaci, v dramatech slabou charakteristiku osob, naivnost k přírodě. Ale i v mnohém jiném v kritice shoduje se ku podivu Machar s Kosinou: v názoru na Čelakovského (veliká obliba u obou), v úctě k Svatopluku Čechovi,²⁾ v napiatém poměru k Václ. Vlčkovi.

Právě se stránky národnostní odsuzoval Kosina i boj rukopisný. Ale nejen tak. I tím, že vedli jej někteří z mladočechu a hlavně v pravdě vědecká Praha, již se Kosina dosti obával (i ředejším Gebauer). Bylo to něco podobného, jako odehrávalo se u Fraska v nejstarších jeho letech. Kosina ve vši své kritice uplatňoval i složky politické i osobně stranické, máje značnou míru ješitnosti a bojácnost o svoji prioritu moravskou. Třeba poměr jeho ku Gebauerovi. Desátého června 1876 gymnas. profes. Prusík v Příbrami poslal do Komenského list proti Gebauerovi. Kosina jej neuveřejnil, že si Gebauera „velmi váží“. „Kritika je velmi ostrá“, píše Kosina Bartošovi. „zdá se mi i spravedlivá býti. Píše tam [Prusík] že celé stránky Gebauerova spisu opsány jsou z díla Bedřicha Müllera „Grundrisz der Sprachwissenschaft“. Proto i nerozepisuje se sám o díle Gebauerově. Ještě i tenkrát nazývá ho znamenitým talentem a chválí ho. Ano v srpnu ještě přichází, aby oplatil návštěvu Gebauerovi v Pardubicích. Ale již tu byl k němu velmi zdrženlivý, protože Gebauer v Olomouci jemu odkazoval se otevřeně za mladočecha a byl odpůrcem Rukopisů. Kosina sám byl urputný staročech (ku konci života mýnil kandidovati na program mladočeský, jistě povahová nedůslednost), nenáviděje všeho, co vyšlo z hlav mladočeských, proto i byl literárně odpůrcem Nerudovým.

Vrhá se hněvivě na profesory, kteří hledají v staročeském plagiátu Hankovu skutečnou podstatu falsifikátu. Píše třeba proti universitě pražské: „Sláva naší universitě . . . Je to hrstka nadutců pod blýsknavým praporem vědecké pravdy a to vleče národ v kal sprostoty a prodává za jidášský groš největší národu památky“. Šemberu zasypává nadávkami za jeho snažení o důkazech pro

1) Viz Naši Dobu 1892.

2) Kosina zvláště si váží Čechova Čerkeše.

nepravosti. Píše doslovně: ¹⁾ „Starého Šembery výkaly, přemáhaje se až do unavení, jsem přečetl. Darmo mluvit o tom. Dnešní Prager Zeitung nemešská „šedému učenci“ vavřínový věnec podati. Ať mu z něho paní Šemberová uvaří chutnou omáčku“. Trpce nese, když i Bartoš písemně mu v dopise vyslovuje určité své pochybnosti o pravosti nálezu Hankova. Jak jinak choval se Vašek k těmto směrům, jak strážlivěji vedl při, nebo i Prasek tehdá!

Kosina ve svých kritikách byl jinak svědomitý. Přečetl každou knihu k recenzi několikrát a činil si detailní poznámky, jež ještě novou četbou revidoval. Ale jako všichni brusíči doby tehdejší vážil více stavbu slova než význam, uměleckou architekturu celku. Základně viděl správně, ale oportunistickými zásadami svými zkazil dílo posuzované sám. Byl lepší tam, kde bořil a negoval, čím autor byl mu dobou vzdálenější. Ale byl přístupný i proudům mladým a nejmladším, dovedl vyhledati z nich často velmi bystře závažná literární plus a tím právě mnohé úsudky jeho uchovaly plnou platnost podnes. (Viz třeba pozoruhodnou kritiku jeho o almanachu Zora) Posuzoval též spisy vážné, ale většinou jen obsahu paedagogického nebo filologického. Je přirozeno, že za své názory často dosti trpěl. Byl zvláště pražskou kritikou nenáviděn, předmětem anekdot, tím více, čím více psal i politicky. Sám se o tom zmiňuje: „Běda každému, kdo v národě našem československém se osmělí míti o čemkolivěk mínění samostatné, kdo se osmělí dívati se na věci očima vlastníma. Tak v politice, tak v literatuře, tak ve školstvu, tak v životě, tak ve všem“.

Kosina vlastně počal jako klasický filolog. Nebudu se ani dotýkati jeho Latinské mluvnice, že byla svou dobou velikým pokrokem, jako jeho a Bartošova Slovesnost, což řečeno již několikrát. ²⁾

Hovory Olympské ³⁾ pokračují vlastně v literárním, uměleckém a politickém hodnocení života. stávající se jaksi životní filosofií a typickou Kosiny jako kritika. Po šestnáctiletém pobytu v Olomouci je píše, doprovázejí je v předmluvě, reminiscencemi na Olymp v Besedě. První část Hovorů pojednává O Purismu. Hájí v ní autor brusíčství, vlastně celý ten literární cech let 1873 v Olomouci.

¹⁾ Ze dne 13. II. 1879 (Bartoš — rukopis).

²⁾ Malá Slovesnost 1875. Bartoš v listech klade větší důraz na práci Kosinovu, než svou vlastní (Praskovi).

³⁾ Vyšly 1879 v Brně.

Předem akcentuje, že naše žurnalistika se musí vychovávat a potom vychovávat ku správné češtině. Správná řeč musí býti vlastností lidu, aby dovedl vésti své děti. A tu právě brusiči mají býti takovou národní gramatickou policií. Báseň nedokonalá po stránce jazykové je mu pouhé nic. V prose chce více řeči biblické, zavrhuje psaní dialektem, ale správně souhlasí, že do řeči lidu, přímé, mluví-li v knihách, zaveden býti nejen může, ale i má. To je názor jistě plně moderní, za který bili se Němci daleko později. Poukazuje v tom směru na Němce Pohorskou vesnici, jak tu důsledně dialektu upotřebeno, a jak tím vlastně barvitost stylu získala. Za ideální řeč má knihy Šafaříkovy, Palackého, Jungmanna a Sušila.

V oddílu druhém, Právu materštiny, vlastně bojuje za češství hlavně škol. Na židech vidí špatnosti, ale uvádí je příkladem i českému člověku. Mnohde má tu i značně triviální charakteristiky, jde mu tu hlavně o tendenci. Zvláště v knize cenné jsou statě Dialekty a mluva spisovná a další O literárním kosmopolitismu (vlastně rozhovor o kráse). Vzpomíná tu hlavně i své četby a vychází podobně jako G. A. Lindner z estetických názorů Schillerových. Z druhého dílu Hovorů Olympských jsou jen trosky, líčící právě Kosinu jako kritika po slabší stránce.

Hovory Olympské jsou dílem svérázným, ale, až na malé výjimky, věcně i formou stylovou zastaralým. Jedině způsob dialogu se v kritice literární u nás i v cizině časem ještě objevuje. Těžkopádnost stylu vadí tu celé knize po stránce estetické. Hovory mají formu literární, mluví o literatuře a umění, ale zabíhají do podružných oborů: známka jistě diletantské snahy po všeobecnosti. Jsou do značné míry dílem školské paedagogiky, rozhovorem z katedry, dialogem profesora a žáku. Ať pronáší v nich soud Vodan, Čejka, nebo kdokoliv, stávají se řeči jejich více otázkami a Ostrý-Kosina, bezpodmínečná, mnohdy i nedoložená autorita k nim prostě odpovídá, nebo je vyvrací

Kosina do let nejmladších a můžeme říci ještě dnes ceněn jest v první řadě jako paedagog — a kritik. Jako paedagog měl bezesporný význam pro svou dobu (o něm se ještě zmíním), ale vychovatelné jeho názory jsou již tak přezity, jako Havelkovy. Kde však třeba Kosinu teprve rehabilitovati, ukázati plně na jeho význam i v době nové — jest v memoirové jeho beletrii Život starého kantora.

V díle tomto stojí nejvýše, je zkrátka nejlepší jako beletrista. Je dobrý pozorovatel, umí bystře postřehnouti jednoduché události, spíše řekl bych ještě prvky životní, logicky vřaditi je nenápadně v řetěz událostí románového vypravování. Není slovíčkář, ale psycholog se zdravým smyslem pro nenucenou formu vyprávění. Jeho *Život starého kantora*, v němž on sám viděl vlastně jen zajímavou biografii, je v pravdě knihou národní a významem svým možno ji zařaditi k mnohým spisům Kosmákovým. V nejednom je podobna *Babičce Němcové* (věcně), *Holečkovým Našim*, *Al. Mrštika Roku na vsi*, *Herbenovu Do třetího a čtvrtého pokolení*.

Již jako student měl Kosina rád přírodopis. Drobná pozorování konal podobně, jako líčí K. Starý, a vkládá je s oblibou ve své dílo. V celém spise je život v plné jeho nahé síle, tak jak autor jej za mlada žil, jak jej chápal a dovedl postihnouti. Nic naneseného a přec mnohé věty jsou na kritiku Kosinu značné šíře básnické. Místy připomíná Šlejhara. Zvláště jeho Lípa (zmiňuje-li se o zabiti lípou představeného kláštera, strana 141) líčí smrt kozy nápadně podobně s povídkou Maupassantovou. Celá kniha mluví o realismu tvůrce. A zmiňuje-li se Kosina, že od mládí byl nakloněn k romantismu, že jím žil a tvořil, v tomto díle jsou jen záblesky jeho, celek jest skutečnost, jak ji chápe ne Kosina olomoucký, mnohdy nervosní, filolog, ale mladý hoch, plný životní vehemence. Kosina tu shodil se sebe šat kantora a odkrývá se jako člověk.

Je pravda, i v *Životě starého kantora* jsou scény romantické, jako tragedie lásky Lenorky Hromádkové, která pro nevěru mužovu věší se na roztrhaných mužových šatech, nebo líčení poprav vrahovy se vši hruzy plnouobřadností (vliv Máje Máchova), scény, při nichž nechybí ani hrad, ani měsíc, magický oheň atd. Ale to jsou vše nahodilosti, a v nich je více psychologického pozorování, než vnějšího fantastického děje.

Typikou zdravého realismu Kosinova jest postava slavkovského husara, který bolestí ze zkrvavělých zad po trestu holí přebíhá po dvoře (vzpomenete tu na líčení Garšina, Gogola). Kosina jistě mnoho v Haliči četl i ruských autorů a mnoho naň působili, zvláště za dob pobytu jeho ve Lvově. Mnoho v díle svém má i momentů sociálních.

Již jsem se zmínil, že *Život starého kantora* je dílo opravdu národní, které možno srovnati s *Babičkou Němcové*. Bohdaneč,

kde zažil nejlepší léta života, učinil Kosina svými Ratibořicemi. Co vkládá Němcová své Babičce do duše i do úst, to Kosina stělesňuje ve svém dědečkovi, kantoru bohdanečském. Ale řekl bych, že Kosina stojí v tom směru mezi Němcovou a Světlou. Němcová bere národní tradici z pohnutek citových, krásy, dobroty, idealisuje ji svým jemným cítěním, kdežto Světlá hledá v ní více momenty psychologické, ovšem podávajíc je dosti suše, nevystižně a materiálně. Kosina vyzdvihuje v tradici národní momenty sociální a sbírá fakta chronologicky tak, jak postupují za sebou, jak podává je skutečnost denní. Nedá se unésti jako Němcová, ale má radost, že bude vyjadřovati život bez příkras, poněvadž ani stylově mu nedovede dobře ony příkazy vsugerovati. Beletristické popisy u něho, jako mnohde u Světlé činí na vás často dojem konstrukce vědecké prosy.

Líčí kováře, svého otce, srovnává ho s Lešetinským kovářem Svatopluka Čecha, ač je opakem jeho, staré zvyky, celé dětství, bohdanečskou školu tak, jak líčení Pana učitele Němcové neb Pamětí Jiráskových (I. díl). K přástkám, loutkám zavádí, osvětluje celý zjev Matěje Kopeckého, předvádí staré kantory s jejich housličkami, nadšené hudbou, při svých vojenských zvycích a vzdělání plně idealismu. Vzpomíná i na Škroupa, skladatele písně Kde domov můj. Navštěvoval ho jako hoch o zpěvích na kruchtě. Vypráví se sladkou vřelostí o svátcích venkova a radosti dětské, o posvícení, o ministrování, o pohádkách, zkrátka načrtává celý život bohdanečský prvé polovice devatenáctého století. Mezi jarmarky vodí, vesnické návštěvy líčí, celou poesii vesnice od svátku do svátků — a přec v té tradici pohybují se vlastně lidé doby jeho, on sám, jak byl tenkrát, když psal.

Život starého kantora je pln zajímavých kulturních i historicko-literárních líčení. Kosina podává v něm vzpomínky na Jirečky, syny kováře vysokomýtského, z nichž jeden byl později ministrem. Na Langeru básníka tragického života. Kosina jako hoch šel k němu s naivním předsevzetím: naučit se u něho básnit. Byl tenkrát studentem. Langer bydlel v Bohdanči v přízemním domku, který měl šest oken na náměstíčko. Byl člověkem velmi rozervaným. Kosina vypráví celý jeho román. Měl rád Márynku, deuru porybného, ale nedali mu ji. Hoře své proto Langer utápěl v kořalce, kašlal při tom a kašlal a rostl stále více pro hrob. I svým zevnějškem byl nápadný. V létě nosil beranici, ohromný žlutý kožich,

sahající po paty, jak by nejvíce tuhlo. Kosina mistrně líčí slovy matky jeho Langrovu tragedii, jedno z míst v Životě starého kantora z nejcennějších. I o Pospíšilovi a Klieperovi má velice zajímavé vzpomínky a dovede správně při nich rozlíšiti cenné věci kulturně-historické od osobních detailů.

Dílu vadí místy vkládané sentence didaktické, často naprosto nesouvisle k ději kladené. Je škoda, že kniha zůstala neukončena, torsem, byla by jistě v další své části jedním z nejlepších příspěvků k literární historii moravské.

Jako paedagog byl Kosina více praktik a organisátor. Neměl nových, vůdčích myšlenek, ale mnoho učinil tím, že dovedl učitelstvo sepnouti stavovsky a při tom vyzvednouti jeho význam kulturní a potřebu řádného jeho vzdělání. Ale o tom jindy a jinde.¹⁾

¹⁾ Autor vydá knihu Kapitoly z dějin paedagogiky české, v níž bude po této stránce Kosina oceněn.

Předhistorické nálezy z okolí Určic.

Píše Ant. Gottwald.

(Dokončení.)

166. hrob (S.) měl nádoby tak rozmačkané, že nebylo možno rozeznat, jak byly uloženy. Vybral jsem všechny střepy, z nichž podařilo se mi zcelit popelnici (V.—18.) a osudí (I.—38.). Miska hnízdečková, nízký hrnek a osudíčko, vesměs sličně zdobené, slepiti se nedaly. Stranou u hrobu vykopán byl bronz vyhraněný podob. (VII.—25.).

167. hrob (P.). Za popelnici užito bylo mísou zakryté látky se šálečkem uvnitř. Z jedné strany přiléhal šálek, z druhé hrnek (IV.—2.), osudí se dvěma šálky a bronz (VII.—25.).

168. hrob (S.) byl rozházen.

169. hrob (L.). Popelnice (III.—1.) kostí neměla. U ní stál šálek a na protější straně osudíčko, miska a mísa. Pod hrobem dva ploché kameny.

170. hrob (P.) měl též popelnici uprostřed. Po stranách stály dvě látky, jedna miskou zakrytá, žláb, hrníček a osudí.

171. hrob (S.). Hromádka kostí zakryta velkými střepy z hrubé látky; poblíž střípky ze šálku.

172. hrob (S.). Střed hrobu tvořila popelnice (V.—17.). Po stranách stála dvě osudí a pod šálkem jiný menší. Při nádobách nacházely se rozházené střepy z látky a potroušené kosti.

173. hrob (S.) měl látku a popelnici, ve které byly šipky (VII.—27.). Ve hlíně při látce vyskytla se šipka (VII.—30.).

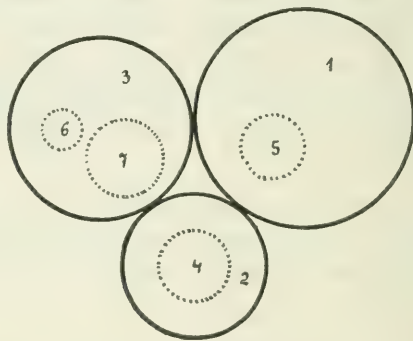
174. hrob (S.) byl zcela rozrušen.

175. hrob (S.). Popelnice, zdobená širokými, mělkými žlábkami, zakryta byla mísou. Po stranách stálo osudíčko a látka.

176. hrob (L.). Velká popelnice (III.—15.) postavena byla na kameni. Při ní nacházela se miska, dvě osudí a dva okříny; v jednom (III.—7.) byl hrot z jehlice.

177. hrob (S.) měl popelnici uprostřed. U ní dvě mísečky, proti nim osudíčko a hromada různých střepů s poškozeným kadlubem s otřelou formou pro jehlici.

178. hrob (S.). Překlopená mísa, popelnice (V.—10.) a převrácené osudí (IV.—24.) byly v jedné radě. U posledních dvou byla mísečka (obr. 19.—2.), osudíčko a látka. Při popelnici nalezen byl úlomek náramku, poblíž mísy bronz. plech (VII.—31.).

Obr. 23. Hrob 186. (1/10).

179. hrob (S.). Nepatrná popelníčka zakryta byla mísou. Vedle pod velkým střepem z mísy položena byla látka. Mezi kostěčkami v popelnici vězela jehlice (VII.—4.).

180. hrob (S.) měl popelníčku na drobečky rozpadlou.

181. hrob (S.). U dvou velkých kamenů pod mísou (II.—21.) dvě osudíčka (I.—9.) a popelnice s velmi širokým kanelováním; u ní jehlice (VII.—3.).

182. hrob (S.). V blízkosti velkého kamene překlopená popelnice a látka. Mezi oběma knoflík (jako VII.—40.).

183. hrob (S.). Popelnice a na ní jehlice (VII.—6.).

184. hrob (S.). Pod mísou látka s drobnými kostmi.

185. hrob (S.). V radě za sebou osudíčko (jako I.—20.), popelnice (pod. V.—15.) pod mísou, velké osudí, látka a dvě menší

osudí. V popelnici byly dva kroužky (jako VII.—24.) a zlomky kostěných knoflíků.

186. hrob (S.) (obr. 23.) měl tři převrácené mísy. Pod dvěma bylo po osudíčku, pod třetí též osudíčko (I.—20.) a popelníčka s 2 jehlicemi (VII.—7. a VII.—12.) a prstenem ze stoč. drátu.

187. hrob (S.). Pod miskou nacházela se popelníčka, vedle osudí a za ním jiné mísou zakryté.

188. hrob (S.). Popelníčka zadělaná miskou (obr. 21.—1.).

189. hrob (S.). Popelníčka (pod. I.—30.) pod mísou a bokem mnoho různých střepů.

190. hrob (S.). Na 60 cm hluboko pod plochým kamenem popelníčka a v ní na kůstkách mísečka. Vedle přistaveno osudíčko a při něm kam. kolečko (VII.—5.). Pod kamenem, ještě hlouběji uloženým, naskytla se směsice střepů.

191. hrob (S.). Osaměle stála bezúhň nádobka (V.—2.) a za ní v řadě 2 překlopené misky (obr. 19.—3.), pod jednou osudíčko (I.—16.), na pohozených kůstkách osudí, popelnice (V.—11.) pod mísou a látka (I.—28.). V popelnici půl náramku.

192. hrob (S.). V hromádce střepů několik kustek a poklopená nádobka vyhraněná (IV.—19.).

193. hrob (S.). Pod miskou popelníčka, vedle látka a nakupené střepy.

194. hrob (S.). Popelníčka (I.—30.) zakrytá hlubokou mísou II.—10.).

195. hrob (S.). Za sebou v řadě šálek, popelníčka pod miskou a látka.

196. hrob (S.). Pod mísou nacházela se mističkou krytá popelníčka se špičkou jehlice.

197. hrob (S.). Na popelníčce osudí, stranou osudíčko (jako I.—16.).

198. hrob (L.). Pod mísou popelníčka, opodál okřínek (jako I.—12.)

199. hrob (S.). Popelnice (pod. IV.—21.) a při ní osudíčko, zakryté mísou.

200. hrob (S.) byl zcela rozrušen.

201. hrob (L.). Velká okřínová popelnice se zlomkem něja-

kého bronz. předmětu postavena byla vedle kusu velkého osudí a částí misky.

202. hrob (S.). ač značně hluboko uložen, měl střepy z nádob úplně rozházeny.

203. hrob (S.). V položené látce ukryta byla šálková misečka s koncentrickými kroužky na vnitřní straně; kosti a úlomek jehlice uloženy v pouhé zemi.

204. hrob (S.) byl zcela zničený.

205. hrob (L.). Mísou (jako II.—7.) zakrytá popelnice (pod. VII.—15.) měla jen úlomek bronz. K ní přikloněna byla látka se šálkem uvnitř a z druhé strany miska. Nad hrobem byl okřínek.

206. hrob (S.) měl popelničku pod miskou.

207. hrob (L.). Pod mísou (II.—2.) popelnice (jako III.—6.). V polokruhu umístěny 2 osudíčka (I.—24.) a velké osudí.

208. hrob (S.) byl rozorán.

209. hrob (S.). Popelnice, mísou zakrytá, měla zlomek žárem zdeformovaného náramku. Při popelnici ležela mísa a vedle této dvě misky na sobě.

210. hrob (S.). U překlopené misky popelnice; v ní kusy masivního náramku a zlomek prstenu.

211. hrob (S.). Střed hrobu tvořila převrácená mísa. V polokruhu přistaveny byly osudí, popelnička, 2 misky hnízdečkové na sobě a látka (I.—40.), krytá původně pokličkou s pupíkem uprostřed.

212. hrob (P.). Popelnička (IV.—5) s miskou ji kryjící postaveny byly uprostřed hrobu. Na jedné straně nacházela se látka a osudí pod miskou, na druhé šálek, látka a pod touto šálek.

213. hrob (S.). K látce, přikryté skoro polovicí obrovské látky, přistaveny byly vedle sebe šálek, látka a osudíčko (IV.—17.).

214. hrob (S.) byl oráním úplně zničen.

215. hrob (S.). U skupiny kamenů látka a kolem ní kosti.

216. hrob (S.). Pod mísou popelnice (V.—9.), při ní látka (I.—41.), osudíčko a půl misky. Na dně popelnice prsten (VII.—23.) a jehlice (VII.—11); mimo nádoby jehlice (VII.—1.).

217. hrob (S.) Látečka zakryta miskou, na níž posazeno osudíčko (V.—3.)

218. hrob (S.). Pod velkou mísou nacházela se zdobená popelníčka okřínová.

219. hrob (S.) vypraven byl zcela jako předešlý. Kůstky však a špička z jehlice ležely mimo nádoby.

220. hrob (S.). Dvě mísy vedle sebe položené kryly jednu nádobu větší (IV.—21.) s množstvím kostí a druhou menší po skupinách žlábkovanou s menším obsahem kostí, na nichž ležela jehlice (VII.—2.) a břitva (VII.—35.), daná do hrobu v pouzdře, sestávajícím z dřevěné podložky, jež se udržela, zatím co druhá, vrchní část, patrně z tkaniny pořízená, vzala úplně za své. K nádobám přistaveno bylo ještě osudí, látka se zatlačenou křídlo a dvě mísky hnízd, na sobě, vnitřní bez ozdoby (I.—1.), vnější uvnitř zdobená.

221. hrob (L.) lišil se od všech ostatních zvláštním uspořádáním. Na 55 cm hluboko narazili jsme na mnoho střepu z obrovské nádoby a čtyřech mísy, pak na okřín (III.—2.) kolkolem silně kameny obložený: mezi nimi byl i podlouhlý mlýn, vyzvednutý zajisté kdysi z některé zdejší jámy neolithické. Jelikož žlutnice pod okřínem byla neobyčejně měkká, ryli jsme dále do hloubky a tu až 52 cm pod okřínem přišli jsme na jamku popelem a uhlíky vyplněnou, v níž leželo půl osudíčka a vedle něho překlopeno bylo jiné celé (I.—22.). Na samé spodině bylo ještě něco střepu z těchž nádob, jež nahoře rozhozeny byly nad okřínem. Kostí v hrobě tomto nebylo.

222. hrob (L.) byl zničený: mezi střepy a kostmi ležela jehlice se stočenou hlaví.

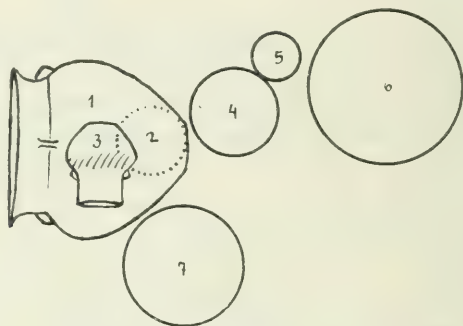
223. hrob (S.), ač byl na 120 cm hluboko uložen, měl popelnici i mísu ji kryjící úplně rozpadlé. Z boku položeny byly přes sebe dvě mísky hnízd, a opodál jedna menší s guirlandy a kroužky uvnitř: z druhé strany pod silnou pokličkou (II.—13.) ukryta byla látka, do níž hlína nevnikla, a vedle této překlopena byla miska bezuchá. V popelnici nalezena byla jehlice bez hlavičky, poblíž látky vyskytlo se mnoho kostí a kousků uhlíků v jednom chumáči a jehlice (jako VII.—2.).

224. hrob (P.). Zpřeházené střepy z hrubé popelnice a mísy; mezi nimi mnoho kostí. Bronz nenalezen, ač dvě kůstky zeleně zbarveny byly.

225. hrob (S.). U nezdobené popelnice byly nějaké menší nádobky, ze kterých zbyla hromádka rozdreených střípků. V popelnici nacházela se misečka.

226. hrob (P.) měl nádoby v řadě. Popelnice (III.—3.) poklopena byla mísou (II.—11.), na níž položena byla látka; dále bylo osudí se šálkem, dvě látky, velké osudí (III.—9.) s hrníčkem (jako IV.—6., ale bez ozdoby) uvnitř a hrnek miskou zakrytý.

227. hrob (P.) (obr. 24.). Popelnice, po celém povrchu prsty ryhovaná (IV.—4.), byla položena: v ní nacházel se okřínek (IV.—3.). Hrubé kosti částečně byly v popelnici, z většího dílu však ležely v zemi. Na popelnici leželo osudí (III.—8.). U popelnice byla miska s okrajem dovnitř zahnutým, opatřená místo ucha plo-

Obr. 24. Hrob 227. ($\frac{1}{10}$).

chým pupíkem, dvěma dírkami protknutým, osudíčko a převrácené osudí (jako III.—3.). Z druhé strany ležela miska.

228. hrob (P.) měl nádoby v řadě: neúplné, velké osudí, mělce žlábkovanou popelnici pod mísou, a dvě hladká osudí (III.—6.), v nichž bylo po jednom hrnečku (IV.—6.).

229. hrob (L.). V položené popelnici (jako III.—6.), jejíž otvor zadělán byl několika střepy z velkého okřínu, ukryt byl šálek.

230. hrob (S.). Pod hlubokou mísou v popelnici polovice brejlovité točinky (VII.—32.) a drobná nádobka bezuchá. K popelnici přikloněna byla miska.

231. hrob (L.). Popelnice, krytá částí mísy, vžela v hloubce 70 cm.

V roce 1911 po dalších hrobech pátráno býti nemohlo, je-likož na pozemcích nacházel se jetel, řepa a brambory.

V r. 1912 prokopán byl ostatek pohřebiště a nalezeno bylo na I. poli Sedláčkově ještě 5 hrobů, na II. 14. na Nadymáckově 3. na Hrdličkově 3 a na Škarohlídově 2 hroby. Na Slezákově poli, kde s jistotou hroby jsem očekával, kopali jsme bezvýsledně.

232. hrob (P.). Popelnice (pod. III.—16.) zakryta byla mísou (IV.—10.).

233. hrob (P.). Okřínová popelnice měla u sebe půl okřínku se šraf, troj. (druhá $\frac{1}{2}$ nacházela se v popelnici). větší okřínek, osudí a miskou (IV.—1.), z druhé strany mísu (jako II.—8.). 32 kousků žarem rozlitého bronzu vyskytlo se z polovice při nádobách, ostatek v popelnici.

234. hrob (P.). V hloubce 65 cm rozházeny byly střepy z většího okřínku, celý šálek, kůstky a 4 zlomky bronzů, žarem zničených.

235. hrob (L.). Velká okřínová popelnice a mísa ji kryjící byly úplně rozmačkány. Při nich ležel úlomek jehlice.

236. hrob (L.) byl rozorán.

237. hrob (P.) byl též oráním zničen.

238. hrob (S.). Pod miskou popelníčka a osudí (jako I.—33.).

239. hrob (P.). Přes půl nádoby (jako III.—16.) pod mísou (IV.—8.). Na jedné straně dvě překlopené misky, na druhé spodek dvou látek. Ve hlíně mezi četnými kostmi 2 kousky seškvářeného bronzů. Skoro na $\frac{1}{4}$ m pod uvedenými nádobami nacházela se teprve popelnice (IV.—12.) s hojnými kostmi a s kouskem slitého bronzů a polovice látky; při spodině pop. byl černý okřínek se šraf. trojúhelníky a rozházené střípky z jiného červené barvy.

240. hrob (P.). Za popelnici užito bylo okřínku, k němuž přiložen byl drobounký okřínek.

241. hrob (S.) měl pod mísou vyleštěnou popelnici.

242. hrob (B.), sestávající z několika nádob, byl tak rozrušen, že ani jedna nádoba zachrániti se nedala.

243. hrob (L.) měl jen popelnici (jako III.—15.) s okřínkem k hrdlu přitlačeným. V popelnici byla velká hlavice z jehlice (VII.—22.) a špička z útlé jehlice.

244. hrob (L.). V zemi popelem promísené nacházela se neúplná látka a dva úlomky bronzů.

245. hrob (B.). Vedle sebe postaveny byly červená popelnice (VI.—20.) a látka zakrytá pokličkou (VI.—1.). Při spodní části popelnice ležel hrubě opracovaný hrot pazourkový. Stranou rozházeno bylo množství asi na palec tlustých střepů z velké tuhované nádoby, podob. z Horky (Č. M. M. Z., roč. XI., str. 168., č. 2.).

246. hrob (B.). Ve středu hrobu postavena byla popelnice; po stranách osudí (VI.—2.) a látka (VI.—4.). Při popelnici nalezen spodek z větší nádoby na vydutí zdobené, v němž trčela stehenní kost z vepře a pod ní železný nůž. U osudí byl zlomek železné jehlice.

247. hrob (B.). Uprostřed umístěna popelnice (VI.—18.) pod mísou (VI.—21.). Ostatní nádoby rozestaveny byly kolkolem: hluboká misečka hnízdecková, oboustranně zdobená, látka (VI.—7.), osudí (VI.—13.) a šálek (VI.—12.). Pod mísou při popelnici vyskytla se železná jehlice (VII.—13.), při osudí stehenní kost a železný nůž (VII.—28.).

248. hrob (B.) obsahoval jedinou drobounkou popelníčku (VI.—6.) s několika pouze kůstkami.

249. hrob (B.). Skvostná velká nádoba (VI.—9.), s miskou (VI.—17.) uvnitř, stála uprostřed. Kolem ní bezuchá miska (VI.—15.), poklička (VI.—3.), pod níž v popelovité hlíně ukryt byl pohřeb, vedle zvířecí lnát, látka, dvě osudíčka (VI.—5.), překlopená mísa a pod ní misečka.

250. hrob (B.). Nepatrná, bezuchá popelníčka, na vydutí svisle čárkovaná, byla plna kůstek; u ní zvířecí kost.

251. hrob (B.). Popelnice i mísa ji kryjící byly na drobečky rozpadlé.

252. hrob (B.) měl samotnou popelníčku.

253. hrob (B.). Těsně při sobě byly popelnice (VI.—16.), překlopená mísa (VI.—19.) a větší nádoba s pupíky (jako z Horky); mezi ně vraženo bylo osudíčko (VI.—8.). V hrobě tomto bylo rozdrobených kostí velmi mnoho, nejen v popelnici, ale rozmeteny byly i daleko na všech stranách kolem nádob. V nádobě s pupíky nalezeno bylo menší drtidlo z měkkého hrubozrného pískovce, jaký v okolí nikde se nevyskytuje.

254. hrob (B.) měl nádoby v jedné řadě. Pod mísou posazená byla misečka, za ní popelnice a hrnek (VI.—11.).

255. hrob (B.). V řadě za sebou následovaly: popelníčka.

s drobnými kůstkami, osudíčkem (VI.—10.) a zlomkem bronz. jehly uvnitř, popelnice (VI.—24.) s velkými kostmi, osudíčko (VI.—14.), překlopená miska (VI.—23.): stranou stála látka.

256. hrob (B.) měl pouze spodní část popelnicky se železným náramkem (VII.—14.) a polovici druhého, látku a větší nádobu (VI.—22.), u níž ležela lopatka zvířecí.

257. hrob (B.) patřil patrně chudšas. Kostí ležely na dně nějaké nádoby jakoby na talíři a zakryty byly dnem nádoby jiné.

258. hrob (B.). Popelnicka, na drobečky rozpadlá, vyzvednouti se nedala.

V roce 1913, chtěje ukončiti výzkumné práce na Kumberkách, dal jsem kopati ještě na poli Hrdličkově a Škarohlídově, však hrobů jsem již nenašel. Narazili jsme pouze na jednu menší jámu neolithickou.

Žárové hroby na Prostějovsku, pokud zatím na jednotlivých pohřebištích prozkoumány jsou, přísluší vždy, až na nepatrné výjimky, na každém popelnicovém poli jednomu období.

Přechod z rázu lužického do slezského zvláště patrný jeví se na pohřebišti u Vranovic a zejména pak v Kostelci, kde v mladších hrobech mimo to přicházejí již i některé nádoby slezské.

Ze všech dosud známých pop. polí v okolí Prostějova je pohřebiště na Kumberkách u Určic nejzajímavější, poněvadž zde zastoupeny jsou hroby lužické staršího druhu, pak hroby přechodní, velmi četné slezské i několik bylanského rázu.

Popelnicová pole rázu lužického s keramikou starší známe z Prostějovska od Bilovic, Čelechovic, Hrubčic, Kostelce, Lešan, Mostkovic (ze Saras a z Dílů) Ohrozimi, Prostějova, Slatinek, Určic (Hájové a Sedliska), Václavovic, Vranovic a Žešova: přechodní pouze od Kostelce a Vranovic.

Popelnicová pole slezského rázu zjištěna jsou u Krumsína, Otaslavic, Ptení a Slatinek. Na všech těchto pohřebištích obklopovala nádoby ve hrobech černá popelovitá hlína.

Hrobů bylanského rázu dosud v okolí Prostějova nalezeno nebylo.

Popsané pop. pole na Kumberkách je největší ze všech pohřebišť na Prostějovsku a jedno z největších dosud na Moravě systematicky prokopaných. K němu pořízen je přesný plán, každý hrob nakreslen v půdorysu v měřítku 1 : 10 a jednotlivé nádoby.

bronzы a j. čísly označeny tak, aby určitě zřejmo bylo, co každý hrob obsahoval a jak jednotlivé věci v něm byly umístěny.

Hroby na pohřebišti tomto, jak na přiloženém plánu (tab. VIII.) vidíme, rozloženy byly nestejně hustě, nepravidelně, přece však tak, že zdánlivé jsou jakési řady. Hroby nebyly již nyní nikterak na povrchu znatelný, ač pravděpodobně původně nějaké rovy je označovaly.

Během dlouhé doby mezi starší hroby ukládány byly pohřby mladšího rázu lužického s nádobami přechodními a později i rázu slezského, jak volné místo kde dovolovalo. Následkem toho máme na tomto popelnicovém poli velmi často podle sebe hroby časově daleko od sebe vzdálené.

Ani jediný hrob nebyl uložen v temné popelovité hlíně. Za kopání nelišila se nikde země kolem hrobů barvou od půdy ostatní, tak že teprve až rýčem zachycena byla některá nádoba, poznali jsme, že narazili jsme na hrob.

Okolnost tato nasvědčuje, že mrtvolý nebyly páleny na témže místě, kde nedopálené jich zbytky do hrobu uloženy byly, nýbrž že byla žároviště společná patrně v blízkosti pohřebiště, odkudž nedopálené, rozdrcené kosti do popelnic vkládány a do připravených již hrobů přenášeny byly. Žároviště vyskytlo se jen jedno a to poblíž hrobu 53.

Některé hroby kryty byly shora buď úplně neb jen částečně kulmovým pískovcem z nejbližšího okolí přineseným. Kde kamene tohoto užito bylo, uvádím při popise jednotlivých hrobů.

Pouze v několika málo hrobech a na žárovišti při misce, ohněm zprohybané, ležel kus načervenalého křemence. Kamenů takových, „bludných balvanů“, různé velikosti, někdy i centy vážících, povaluje se na Určicku hojně, zejména na svahu pod Aloisovem.

Občas zachytili jsme hroby již při prvním zarytí. Těchto (vesměs slezského rázu) bylo celkem málo. Nejvíce hrobů vyskytlo se v hloubce 40—60 cm. Nejhlubší hroby byly téměř výhradně jen lužické starší a v nich nacházely se nádoby i přes 1 m pod povrchem.

Nádob v hrobech nebývalo mnoho. Někde byla jen popelnice sama, jinde zastoupeny byly nádoby v počtu menším; zřídka bylo jich více než 10, nejvíce pak 14 (v hrobě 56. a 158.).

Ve větších hrobech obvykle rozestaveny byly nádoby kolem popelnice: často tvořily řadu směrem od východu k západu a tu popelnice buď nacházela se ze všech nádob nejvýchodněji neb stála uprostřed.

Celkem na pohřebišti zdejším vykopáno bylo hrobu na poli

Nadymáckově . . .	103,
Sedláčkově . . .	55—14 (69).
Svobodově . . .	81,
Hrdličkově . . .	3,
Škarohlídově . . .	2.

Z těchto nacházely se na pozemku:

- p. Nadymáčka 1—90, 125, 190, 224—231, 239, 240, 244,
- p. Sedláčka (I.) 91—124, 126—141, 232—234, 236, 237,
- p. Svobody 142—189, 191—223,
- p. Sedláčka (II.) 235, 238, 241—243, 245—252, 257,
- p. Hrdličky 253—255,
- p. Škarohlída 256, 258.

Počet hrobů lužických obnášel 48, přechodných 47, slezských 148 a bylanských 15.

Mnohé hroby zničeny byly v novějším čase hlubším oráním: dosti bylo i hluboko uložených, které podlehlý zkáze v dřívějších dobách, kdy býval tu zajisté les, nebo pozemky osázeny byly ovocnými stromy.

Hrobů zcela rozrušených, v nichž střepy rozházeny byly a ze kterých vůbec ani jediné nádoby nebylo lze sestaviti, bylo 59. V ostatních 199 hrobech našel jsem úhrnem 769 nádob, ze kterých zachráněno je pouze 380.

Zachovalost nádob, až na nepatrné výjimky, byla velmi špatná. Po většině mělké uložení pod ornici na jílovitém, vodu nepropouštějícím podkladě, špatná výroba nádob, dešť, mráz, kořeny rostlin a j. způsobily, že přemnohé nádoby, hlavně tuhované a pěkně ornamentované, velmi často na sta drobounkých kousku rozpadlé byly, takže na sestavení jich nebylo ani pomyslení. Inádoby hrubší práce byly vesměs ve střepích, jen tu a tam jako vzácnost dala se některá vyzvednouti celá. Pracně vydobyté střepy skorem ze všech nádob, jež jen na poněkud větší kousky rozpadnuty byly. mnohdy i když větší nádoba třeba na více než 100 kusů rozsy-

pána byla, jsem vybral a dle možnosti slepil vše, co se dalo, trhlíny zatmelil, tak že nyní při prvním pohledu jeví se jakoby celé zachráněny bývaly, nebo jen z několika kusů zceleny byly.

Pokládám za jisté, že, když pohřebiště toto opuštěno bylo, když jen nanesené rovy naznačovaly množství poblíž sebe nakupených hrobů lužického rázu, přechodních a slezských, rozhodli se pozdější nečetní obyvatelé západní části Kumberků s kulturou bylanskou také sem své nebožtíky ukládati, ale ne již mezi hroby předešlých, nýbrž utvorili jakýsi nový, menší hřbitov samostatný sice, ale přece souvisící se starým.

Že na nějaký čas na původním pohřebišti pohřbíváno nebylo, svědčí okolnost, že mezi hroby slezského rázu a bylanskými nejví se tu ani nejmenšího přechodu. Hroby bylanské objevují se tu o svérázných nádobách beze vší přiměsi starší.

Dětské hroby mají pouze samotnou a to nepatrnou popelníčku. V hrobech osob dospělých přicházejí často zvířecí kosti a u nich někdy železné nože. Patrně dávána nebožtíku do hrobu masitá potrava, k ní nůž a vedle stojící velká nádoba, zpravidla největší v hrobě, naplněna byla asi nějakým nápojem.

Kosti v popelnicích je málo a jsou vždy na drobečky roztrženy. Milodarů je nesmírně pořádku.

Ač uloženi hrobů rázu bylanského bylo daleko hlubší než hrobů slezského rázu, přece zachovalost nádob, i vzhledem k tomu, že většina jich jest o silných stěnách, byla velmi špatná, což, myslím, nezavinila tak půda, v níž uloženy byly, jako spíše špatné vypálení.

Jest velmi litovati, že z těchto hrobů nedaly se zachrániti nádoby všechny, každá by bývala jiná; dvou stejného tvaru a téže výzdoby jsem tu nenašel.

Pohřebiště na Kumberkách souvisí s blízkým sedlištěm lužicko-slezského rázu, na Záhumení se prostírajícím, a též se sedlištěm rázu slezského i jamami rázu bylanského na Kumberkách v místech výše položených. Vzhledem k velkému však počtu hrobů a poměrně přece jen malé rozloze uvedených nedalekých sedlišť nelze mysliti, že by jen sedliště tato k popsaným hrobům patřila; zajisté během doby objeví se ještě někde v nejbližším okolí skupiny jam nových, jež po sobě zanechali ti, kteří na Kumberkách byli pohřbeni.

Spory měšťanů s předměšťany v Kyjově.

Napsal Jan Kučera. (Dokončení.)

Příloha III.¹⁾

Nro. 560. Oec.

An die Vorstadt-Bürgerschaft zu Handen des Andreas Stoklaska.

Vermög herabgegangten hohen Gubernial-dekrets vom 4. Juli d. J. 18.987 k. kreisämtl. Intimats vom 9. Juli d. J. Z: 6953 hat die vereinte hohe Hofkanzlei zufolge hohen Dekrets vom 12. Oktober v. J. Z: 17.562 und 10. März d. J. Z: 9928 in Betreff der Teilnahme der Gayaer Vorstadtbürger an der städtischen Komunal-verwaltung folgendes zu bestimmen gerut:

»1. Die Gayaer Vorstadtbürger sind — weil sie zum Bürgerrecht und zum Bürgereide zuzulassen sind, und weil sie nötigenfalls zu den Gemeidelasten beitragen müssen, auch zu dem Komunaausschusse, welcher stets von der gesammten Bürgerschaft zu wählen ist, zuzulassen.

2. Der Komunaausschuss hat künftig, wie bisher aus 10 Ausschuss-gliedern zu bestehen, aus welchen zwei Repräsentanten und im Verhinderungsfalle derselben auch zwei Substituten zu wählen sind, und welche nach der Instruktion vom Jahre 1792 an allen oekonomischen Verhandlungen teilzunehmen haben.

3. Der Ausschuss, die Repräsentanten und deren Substituten haben aus der Hälfte der Stadt- und aus der Hälfte der Vorstadtbürgerschaft zu bestehen, an ihren Wahlen und zwar

¹⁾ Srovn. Akta o sporech měšťanů s předměšťany v Kyjově z l. 1745—1849 v Arch. a mus. kyj. čís. C. 29.11. str. inv. 103.

zum Komunausschusse jeder Bürger ohne Unterschied und zur Wahl der Repräsentanten und ihrer Substituten aber jeder Komunausschussglied stimmberechtigt ist.

4. Der Wahlausschuss für die ungeprüften Magistratsratstellen hat aus 20 Wahlbürgern und zwar gleichfalls zu gleichen Hälften Stadt- und Vorstadtbürger zu bestehen.

5. Für die zwei ungeprüften Ratsstellen, ob selbe oder eine aus ihnen durch Stadt- oder Vorstadtbürger besetzt werden soll, hat rein die ganz freie Wahl, d. i. die Stimmenmehrheit des Wahlausschusses zu gelten, und jeder Bürger ohne Unterschied der einen oder der anderen Seite ist als wahlfähig hiezu ansehen.

6. Bei Ausfertigung des Wahlschema ist jederzeit auf die Wahlinstruktion vom Jahre 1797 Rücksicht zu nehmen, gemäss welcher von jeder Innung nicht mehr als 2 Wahlmänner erscheinen dürfen.

7. Da der Gayaer Komunausschuss dermal nicht vollzählig ist und seit langer Zeit bei demselben auch keine Renovation stattgefunden hat, so ist derselbe gleich derzeit zu erneuern, und zu diesem Behufe haben die gegenwärtigen Grundsätze als Basis zu dienen.

8. Damit jedoch nicht lauter neue Individuen in den Komunausschuss eintreten, so waltet dagegen kein Anstand ob, dass — wenn die wählende Bürgerschaft in ein oder das andere Individuum der gegenwärtigen Ausschussglieder besonderes Vertrauen setzen sollte — ein solches Individuum wieder gewählt werden könne.

9. Daraus, dass die Vorstadtbürger auch zum Komunausschusse zugelassen werden sollen, darf jedoch keineswegs gefolgert werden, dass die Vorstadtbürger den Stadtbürgern in allen gleichgestellt werden, den ungeachtet dessen bleiben die den Stadtbürgern bisher zustehenden besonderen ausschliessenden Vorrechte aufrecht, dadurch die gegenwärtige administrative Verfügung an den anderweitigen vertragsmässigen Verhältnissen zwischen den Bürgern der der Stadt und der Vorstadt nicht geändert werden soll, daher es sich auch von selbst versteht, dass die Vorstadtbürger auf

die Beratungen und Angelegenheiten, welche die besondere Vorrechte der Stadtbürger betreffen, keinen wie immergearteten Einfluss zu nehmen haben.«

Diese hohen Bestimmungen werden der Stadt und Vorstadtbürgerschaft unter Anschluss der Rekursbeilagen über dem Hofrekurs des Komunaausschusses vom 14. Februar 1834 und über die Hofgesuche der Vorstadtbürger vom 27. Feber 1834 und 6. Feber 1835 mit dem Bedeuten bekannt gemacht, dass das hohe k. k. Landesgubernium angeordnet habe, dass nach den obigen Grundsätzen zur Erneuerung des Komunaausschusses, ihrer Repräsentanten und Substituten, dann zur Wahl der noch erledigten und bisher bloss provisorisch besetzten ungeprüften Ratsstelle sogleich zu schreiten und die Wahlakten unmittelbar im kommissionellen Wege durch das löbliche k. k. Kreisamt vorgenommen werden sollen.

Der Tag, von welchem zu diesem Wahlakte geschritten wird, wird nachträglich bekannt gegeben werden.

Was jedoch die ungeprüfte Magistrat-ratsstelle anbelangt, so wird in Folge k. kreisämtlichen Auftrags der Konkurs unter einem mit dem Bedeuten von hier aus ausgeschreiben, dass diejenigen Ansässigen der beiden Landessprachen, dann des Lesens und Schreibens kundigen Bürger, welche die ungeprüfte Ratsstelle zu erhalten wünschen, ihre mit dem Sittlichkeitzeugniss aus der letzten Zeit und mit dem Wahlfähigkeitsdekrete des Magistrats belegten Gesuche bei dem löblichen k. k. Kreisamte zu Hradisch bis 10. August l. J. einzubringen haben.

Vom Magistrate der k. Stadt Gaya am 28. Juli 1838.

In Entfernung etc.

Baborsky, Amtsvorsteher.

Kaiserlich, Secretär.¹⁾

¹⁾ K snazšímu porozumění této přílohy budiž poznamenáno: Zřízení městské, až do doby císařovny Marie Terezie a císaře Josefa II. ze samosprávy se těšící, počalo po této stránce býti měněno již počátkem stol. XVIII. — Nejvyšším úřadem na Moravě je královské zemské gubernium (srov. pozn. 1. k příloze II. str. 88 Mus. Čas. 1914. č. 1), zastupující osobu panovníkovu. Gubernium podřízeno je vídeňskému direktoriu „in publicis et cameralibus“, nejvyššímu to

úřadu politickému. Guberniu na Moravě podléhají krajské úřady zeměpanské, zřízené již roku 1751 na místě stavovských hejtmanů krajských, z roku 1714. — Toboto roku usnesl se zemský sněm Moravský, že Morava má býti rozdělena na šest krajů: brněnský, olomoucký, hradištský, znojemský, jihlavský, kteréžto rozdělení bylo trvalé proti podobnému rozdělení země na kraje z r. 1637 a zůstalo až do r. 1850. V čele krajů byli krajsí hejtmané. Novým krajským úřadům (das k. k. Kreisamt), hlavním to piliř centralisačního systému za Marie Terezie, přísluší vrchní dozor nad vybíráním daní, což obstarávají t. zv. vrchní hospodářští inspektoři, a krajským úřadům dle nařízení ze dne 18. září 1751 náleží berniční záležitosti měst. Kdežto podkomorím nařizeno, že jim pouze městské hospodářství podléhá, svěřen později úřadům krajským dozor téměř nade vším, co se městům rozkazy vlády nařizovalo.

Až do r. 1749 všechny dvorské úřady v zemích koruny České podléhaly české kanceláři dvorské ve Vídni, která 1. května t. r. zrušena a zřízen nejvyšší soudní dvůr pro „německé země dědičné“ (= české a rakouské), načež 1762 zrušeno direktorium „in publicis et cameralibus“ a obnovena spojená dvorská kancelář českorakouská (= directorium in internis, publicis et cameralibus = die vereinte Hofkanzlei).

V záležitostech soudních zůstává na Moravě nejprve královský tribunál instancí nejvyšší a to až do r. 1752, kdy 18. listopadu t. r. zřízen zvl. apelační soud v Brně pro Moravu, od něhož šlo odvolání jen k nejvyššímu soudu vídeňskému, kdež se úřadovalo toliko německy. V l. 1752—1754 zrušeny všechny hrdeční soudy městské, vyjma města královská.

Velký rozruch vzbudil reskript Marie Terezie ze dne 19. února 1752, dle kterého ve všech zemích českorakouských všechen majetek obcí, zejména pivovary a polnosti, měl býti pronajat a to „k přetržení většího pádu měst, jehož se obávají sluší.“ Zřízeny i komise zemské, města musela sepsati své pozemky, důchody a tím pozvolna měla býti připravena o to, co průběhem věků nastrádala. Později r. 1774 dne 14. června vydán dekret, dle kterého všechny dosud nepropachtované důchody a pozemky mají býti prodány, aby městům žádné špatné pozemky nezůstaly. Té péče o špatné pozemky! T. zv. hospodářští inspektoři měli prodej ten prováděti. Ale jako jinde i kyjovská městská rada průtahy umělými uchránila město před prodejem nemovitostí, polností, i pivovaru i dvora městského, a tím zachráněn městu i nynější zdroj příjmů nemalý.

Do zřízení městského podstatné novoty vnesl potom císař Josef II., hlavně pokud se magistrátů týče. V městech královských zůstaly sice magistráty t. j. soudy měst královských, avšak dle nové organisace z r. 1785 měl při každém takovém soudě dosazen býti syndikus, t. j. soudní referent práva znalý a uznáný za kvalifikovaného soudem apelačním. Jinak dle dřívějších ustanovení císaře Josefa II. měl u každého magistrátu býti zaměstnán nějaký důstojník nebo poddůstojník ve výslužbě, aby prý stát ušetřil pensí. Dekret císaře Josefa II. ze dne 2. března 1786 upravil volbu městské rady tak, že měšťanstvo zvolilo si výbor, a z toho volen purkmistr a městská rada. Avšak členové městské rady čili královského magistrátu museli býti znali práv. Volba dala se za přítomnosti komise, jmenované krajským úřadem, a na rad-

nici přečtena jména těch, kteří jsou do magistrátu volitelní — o tom již před volbou rozhodlo zkouškou z práv gubernium a soud apelační v Brně. V Kyjově měl výbor měšťanský 12 členů, ten zvolil si purkmistra a 5 členů magistrátu, jim přidání syndikus, kancelářský úředník a soudní sluha. Placeni byli městem. Ostatních 7 členů výboru mohli být lidé z práv nezkoušení, kdokoliv z měšťanstva zachovalý, cti a dobra obecního dťalý. Purkmistr — nemusel být zkoušen z práv — volen vždy po 4 letech, hodnost magistrátního rady byla doživotní. Měl tedy Kyjov magistrát městský, jenž byl soudem první stolice, odvolání šlo k c. k. apelačnímu a kriminálnímu vrehnímu soudu pro Moravu a Slezsko, zřízenému, r. 1783, a k nejvyššímu soudnímu dvoru ve Vídni. Magistrát kyjovský měl pravomoc též ve věcech kriminálních, a hrdelní soud zrušen v Kyjově teprve r. 1807, načež obvod jeho přidělen do Uh. Hradistě.

Nad hospodářstvím obecním měl dozor inspektor obecního hospodářství, který brán z nezkoušených radů magistrátních, jemu k ruce dání representantů, jež si volil měšťanský výbor. Inspektor a representanti rozhodovali společně v městech o všech záležitostech hospodářských, byl-li spor, rozhodl platně magistrát, po případě úřad podkomořský. obecní účty, rozpočty dělal městský kasir, zodpovědný magistrátu a podkomořimu. Úřední řeči magistrátů, aspoň ve spisech, byla ovšem němčina, kde to bylo možno, kteréžto zařízení valně přispělo v Kyjově ku germanisaci, třebaž jádro měšťanstva zůstávalo českým.

Josefinské zřízení obecní a soudní doznalo na Moravě změny hned za císaře Leopolda II. Na zemském sněmu moravském, který zasedal v červenci r. 1790, stavové usnesli se na obsáhlém spise (t. zv. „Desideria mor. stavů z r. 1790“), kde mimo jiné města královská žádají vrácení samosprávy: svobodnou volbu rad, městských soudců, zabránění lichvy obilní a obnovení pravomoci úřadu podkomořského. Ve vyřízení pamětního spisu 29. dubna 1791 král. městům sice povolena vlastní správa jejich majetku, ale návrhy v tom směru splnomocněno učiniti gubernium. Magistráty měly být dále voleny měšťanským výborem, ony propůjčují v městech výhradně živnosti, v kteréžto záležitosti gubernium vyřizuje pouze rekursy, magistráty sepisují též tržní řád a volí 2 zástupce do zemského sněmu: měla tedy král. města moravská na sněmu 14 měšťanů, kteří ovšem měli pouze 1 hlas při hlasování. Na to dvorním dekretem ze dne 27. dubna 1792 (tedy krátce po smrti Leopolda II.) správa obecního jmění v městech král. podřízena přísnému dozoru úřadů politických, byl tedy Kyjov v té příčině podroben krajskému úřadu v Uh. Hradišti: veškerá působnost a pravomoc, jež měl v král. městech rychtář, primátor a rozmanití dozorcí městští (srovň. shora str. 260—261 v Č. M. M. Z. 1913.), připadla nyní magistrátu, dva representanti nebo jich náhradníci mají ve věcech hospodářských pouze právo účasti na poradách a nadřízeným úřadům se musí od roku 1792 zasílati opisy všech obecních účtů!

Vysloužili důstojníci už sice neměli být bráni do magistrátů, ale k vojenským osobám se má bráti při zadávání služeb městských náležitý zřetel — to je jediný ústupek městům učiněný, ústupek opatrně a dvojmyslně stylisovaný. Samospráva měst král. takto byla doražena.

Za císaře Františka I. přibýlo do správy obecní v městech byrokratismu. Dvorský dekret ze dne 3. února 1797 splnil volání královských měst po

Příloha IV.

Mapa král. města Kyjova z r. 1715 a plán města Kyjova z r. 1721.

Mapa král. města Kyjova z r. 1715 je originál¹⁾, cho-
vaný v zemském archivu moravském v objemném fasciklu

zrušení měšťanského výboru z r. 1790. -- Zrušené měšťanské výbory, které dosud vykonávaly vliv na obsazování magistrátů, a dotud volené všeobecnými volbami, nahrazeny byly volebními výbory, které voleny byly nyní z cechů. Takové byly konce městské samosprávy a vlivu měšťanů na veřejnou správu, takové byly následky neprozíravosti a jisté sobeckosti měst, jak se jeví v některých oddílech „Desiderii mor. stavů z r. 1790“.

Jakmile buď úmrtím nebo odstoupením uprázdnilo se místo rady magistrátního, zkoušeného či nezkoušeného nebo representanta, kteréžto hodnosti jsou nyní trvalými, tu každý cech v Kyjově vyslal dva voliče, ti utvořili volební výbor, který obsadil místo magistrátního rady nebo representanta a zase se rozešel. Rozhodovaly tedy cechy svými zástupci o uprázdněných místech při magistrátě, ale cechy, t. j. volební výbor jejich, byly vázány krajským úřadem, kterému se inuseli žadatelé o místo při magistrátě uprázdněné přiblažovati. Krajský úřad, dorozuměv se s úřady sobě nadřízenými, rozhodl, o kom z žadatelů smějí cechy hlasovati. O volbě sepsán protokol, zaslán na gubernium a toto se soudem apelačním zvoleného potvrzovalo. Kdo z měšťanů nebo inteligence chtěl se účastniti takové volby, musel se dáti zapsati do některého cechu.

Dekret dvorské kanceláře ze dne 3. března 1808 zrušil všechny volby na místa zkoušených magistrátů. Úřad purkmistra, který nyní musel býti zkoušen z trestního zákona, stává se doživotním. Purkmistra a místa zkoušených členů magistrátu jmenuje magistrát sám v dorozumění s guberniem a soudem apelačním. Pouze místa nezkoušených členů magistrátu obsazují se prostřednictvím cechů. —

Poručnický systém, v němž se města královská na počátku stol. XIX. octla, potrvál až do r. 1848, po němž v život uvedeno nové zřízení obecní, založené na samosprávě a svobodné volbě; praktické výsledky a vnitřní cena tohoto zřízení řídí se ovšem vyspělostí duševní i poctivosti, krátce řečeno mravní cenou těch, již samosprávu představují. — Srovn. JUDr. Jar. Čelakovský: Úřad podkomořský v Čechách. V Praze 1881 str. 116, 118—119, 123—124, 126, 134. — Dále: Rud. Dvořák: Dějiny Moravy, str. 945—947, 961—978, 1120—1124 a téhož: Morava. Dějiny politické v O. Sl. N. str. 693. a JUDr. Jan Kapras: Právní dějiny zemi koruny České. V Praze „Unie“ 1913—I. str. 105—115. — Doslovný překlad přílohy III. nepodán, ježto obsah její podstatný podán na str. 274—275 v Čas. Mor. Mus. Zem. 1913.

¹⁾ Nalezen autorem tohoto pojednání při studiu pramenů k otázce židovské v Kyjově koncem r. 1913, tedy když již valná část pojednání byla v tisku. I bylo povinností autorovou seznámiti čtenáře dodatečně s tímto ori-

pod čís. »J. 108. Judengemeinde Gaya — dasiger Magistrat — index místodržitelského archivu.« — Originál má rozměr 121 cm × 91 cm, je dílem kreslen, dílem štětcem malován na tuhém papíře neznámým, ale dovedným kreslířem, takže má vysokou cenu věcnou i uměleckou; byl zhotoven za sporů mezi židy a magistrátem kyjovským, jenž o vypuzení židů z Kyjova usiloval. V relaci zemského podkomořího Bernarda Ant. Brabantského de dato Vicomélíce 12. července 1715 král. zemskému hejtmanství v Brně o rozloze židovských domů v Kyjově je přiložena uvedená mapa Kyjova jako příloha A. a na rubu jejím čte se: Diese original Beylag der königl. Stadt Gaya ist bey dem erstattenden Bericht od Relation zu remittiren¹⁾

Pochází tedy mapa Kyjova z první polovice roku 1715 a je nejstarším obrazem města.²⁾

Plán Kyjova z r. 1721 je kopie v rozměru 63 cm × 47 cm, již r. 1903 pořídil cestmistr silničního výboru kyjovského Josef Šimeček dle obrazu již ztraceného, jenž visíval ve staré radnici kyjovské. Kopie sice dosti věrohodně podává základní ráz města a byla až do nalezení originálu jedinou, jež starý Kyjov znázorňovala, než přece má úchytky, rozměry její jsou téměř o polovici menší.

Mapa z r. 1715 (podobně i plán z r. 1721) obsahuje v levém horním rohu vysvětlivky: litterae uvádějí názvy částí města křesťanského, numeri značí čtvrt židovskou.

Jsou pak názvy, němčinou XVIII. stol. psané, takové:

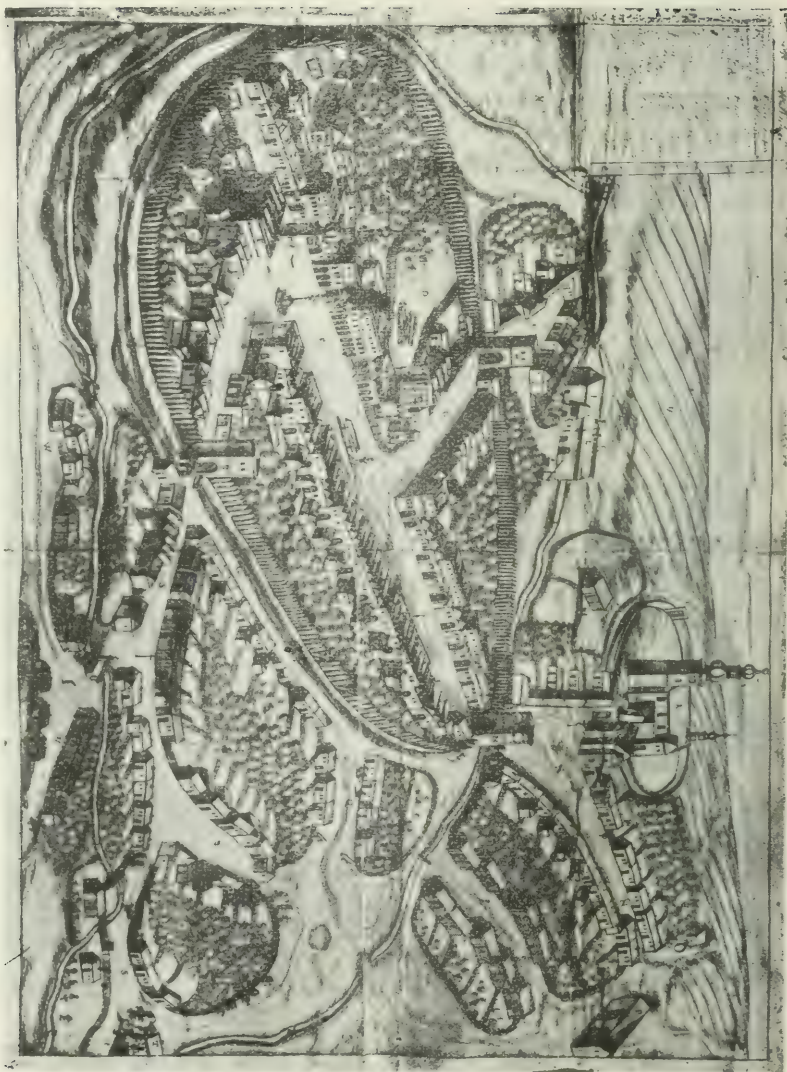
A. Pfarrkirchen — farní kostel sv. Martina. Pochází z konce XII. stol., 1579 byl opraven, 1636³⁾ vyhořel, 1692 byl

ginálem a jeho užití pro popis města Kyjova z počátku stol. XVIII. místo kopie plánu z r. 1721. Odhady o počtu domů a j. v., uvedené na str. 277—280 tohoto pojednání v Čas. Mor. Mus. zem. 1913, se podstatně sice nemění, za to však mnohá věc nejasná je rozřešena.

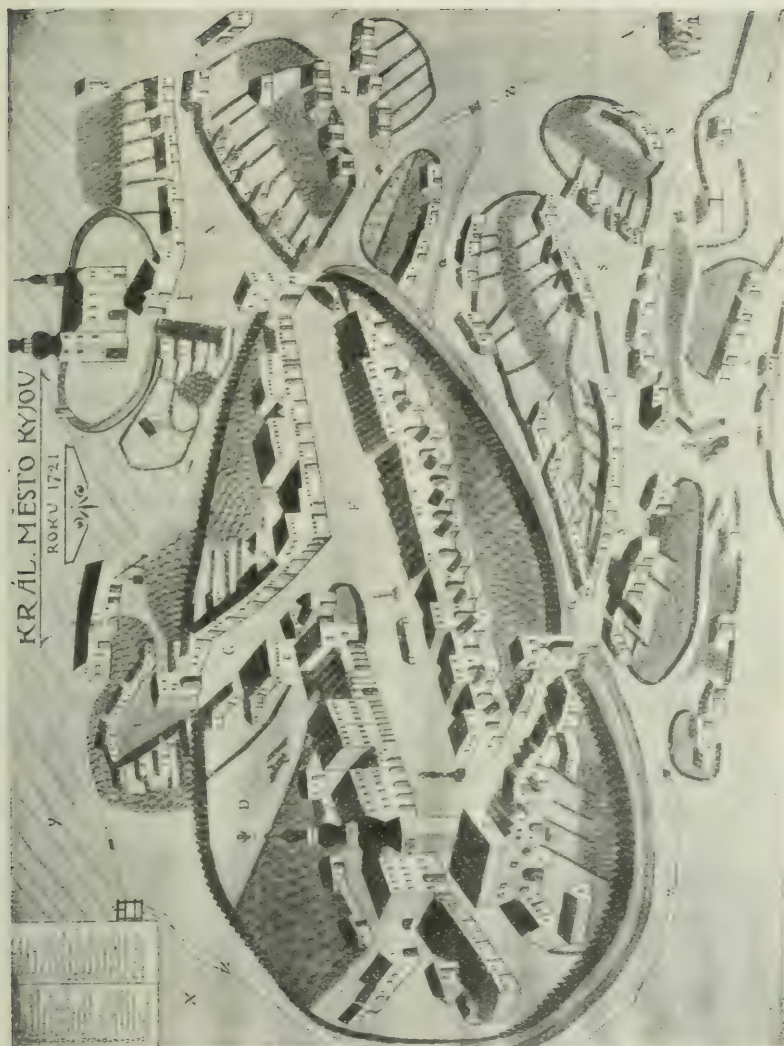
¹⁾ „Tuto původní přílohu král. města Kyjova nutno při podání zprávy čili relace vrátiti“. — Mapa měla tedy býti vrácena městu, ale nebyla — a tím snad se stalo, že byl vzácný tento obraz uchován pro časy budoucí.

²⁾ Zinkografický závod Alfreda Slováka v Brně, Nová ulice č. 4, pořídil zdařilou kopii této mapy pro Archiv a museum v Kyjově v rozměrech originálu a to přesně (viz tuto čís. d. 47).

³⁾ Srovn. též Čas. Mat. Mor. 1912 str. 168. a 341. pozn. 1.

Mapa král. města Kyjova z r. 1715.

přestavěn, což plyne z nápisu nad vchodem do nynější hřbitovní kaple sv. Josefa, takto znějícího: »1692 chrám Páně přistaven za regirování císaře římského Leopolda I., podkomořího pana Jana Max. Kobylky z Kobylího nákladem obecním. Magistrát byl: prim[átor] Ji[ří] M. Berounský, J. Podivínský, M[í]kuláš Pivoda, J. Lurovský, M. Stiler, J. Múchnický, Va. Bouchal, M. Fiala, V. Skrla, N. Žďánský, M. A. Hein, J. Bartelot, Rich[ard] M. Dapo(?)«.¹)

Do farního kostela, jenž měl dvě věže a stavěn byl ve slohu románském, vedlo příkré a kryté schodiště, dnes už nezachované, na jeho základy přišlo se však při úpravě hřbitova r. 1910. Na pláň z r. 1721 není toto schodiště označeno.

R. 1807 chrám tento znovu vyhořel při požáru vzniklém v ulici Kostelní při smažení ryb v domě obuvníka Kuchaře.²) Až do r. 1832 vyčnívaly zříceniny tohoto chrámu nad městem, až r. 1833 měšťan kyjovský Josef Urban umíraje věnoval 3000 zl. na vystavění nynější kaple hřbitovní sv. Josefa na místě bývalého farního kostela, kteréžto dílo matka umírajícího dala provést.³) Z původního chrámu sv. Martina zbyla jen věž a zvony. Největší zvon, litý r. 1490, váží 13 centů 20 liber a přelit byl r. 1855.⁴) Kolem chrámu byl a je dosud křesťanský hřbitov, s nímž v těsném sousedství, směrem k s. jsou položeno, bylo pohřebiště z doby pohansko-slovanské.⁵)

B. Pfarre — fara, je to však ve skutečnosti zámeček, kde fara pouze na čas byla umístěna. Zámeček býval též městským dvorem. Fara nynější je od zámečku na z. u potoka Mlýnského.⁶)

¹) Nápis přepsán nynějším pravopisem, v závorkách jsou doplňky autorovy, pokud mu bylo možno z jiných pramenů jména doplniti.

²) Dle citované již Dědkovy „Gedächtnissbuch“.

³) Dle Tvarůžka str. 494 a měděné desky pamětní ve věži kaple r. 1912 nalezené s nápisem „Der Stifter dieser Kapelle ist Josef Urban, hiesiger Bürger im Jahre des Herrn 1833 O. M. D. G.“

⁴) Dle Tvarůžka str. 495.

⁵) Srovn. článek „Nový nález koster v Kyjově na Moravě z doby pohansko-slovanské“ v Čas. Mor. Mus. Zem. 1913.

⁶) Srovn.: „Zámeček v Kyjově v Čas. Mor. Mus. Zem. 1912 str. 178—183., kde vyslovena pochybnost o tom, byl-li zámeček časem farou; nalezením originálu mapy Kyjova z r. 1715 je to již jisto.

C. Capuciner Kloster — klášter kapucínský, v letech 1709—1723 vystavěný na místě domu, konfiskovaného Jiřímu Pogarellovi z Kočeborovic († 1624) pro účast na českém povstání v l. 1618—1620. Klášter zrušen v l. 1784—1785 a budovy jeho koupilo město za 880 zl.¹⁾ (klášter sám stál 30.000 zl.), i adaptovány za skladiště solní, byt pro solního úředníka a za špejchar pro vojsko. Počátkem stol. XIX. byla tu škola, byt pro učitele a pomocníka, byt kooperátorův a stráží kostelní vyhrazena bývalá biblioteka klášterní, část budovy s fortanou i zahradou koupil za 2000 zl. 30 kr. měšťan Josef Tírek, ostatek budovy bývalého kláštera prodán Josefu Jeřábkovi, nájemci městského pivovaru v Kyjově za 2696 zl. Stalo se tak 31. srpna 1807.²⁾ Chrám klášterní stal se po požáru chrámu sv. Martinského chrámem farním a je jím až dosud. Nad vchodem do chrámu je znak rodu Lichtenstejnů, protože Jan Adam kníže Lichtenstejn daroval na stavbu kláštera 30.000 zl.

D. Capuciner Garten — zahrada kapucínská. Kdežto se budovy klášterní rozkládaly asi tam, kde v ulici Komenského stojí dům Zahradníkův, budova dívčí školy měšťanské a dva domy A. Hayka, dále dům Kostův na rohu ulice Komenského a Náměstí, zaujímal zahrada kapucínská nynější zahrady zmíněných domů, na stranu s. šla až po hranice nynější ulice Dobrovského a v části sv. šla až k zahradám, které patří dnes k domu Rajmunda Prochasky a Jos. Vašíčka. — Zahradu klášterní koupilo město za 80 zl.³⁾

E. Rathaus, radnice, vystavěná v l. 1561—1562 za primátora Václava st. Bzeneckého.⁴⁾ Dnes c. k. okresní soud. Na věži městské radnice jsou dva zvony, jež jsou nyní ku potřebě městských hodin. Na velkém zvonu je nápis: »Sancte Floriane libera habitantes et habitationes urbis Gayensis a damno urentis ignis. Sieismundus Kerker fecit Bruna« (Sv. Floriane osvoboď obyvatele a obydlí města Kyjova od škody požárem.

¹⁾ Dle „Annales PP. Capucinatorum provinciae Bohemiae“ a dle „Protocolum provinciale . . .“ téhož kláštera.

²⁾ Dle smluv kupních de dato Gaya am 31. August 1807 v Arch. a mus. kyj. čís. A. 62./9 a A. 62./10.

³⁾ Tamže jak v pozn. 1. uvedeno.

⁴⁾ Srovn. Čas. Mat. Mor. 1912 str. 342. pozn. 2.

Ulil Zikmund Kerker v Brně). Na zvonu vyryt je starší znak městský. Na zvonu malém je nápis: »Ut in acone tibi fausta sonet hora, pro eficaci gratia deum ora« (Za účinnou milost Boha pros, by šťastně zněla tobě hodina v zápase smrtelném). — Zde je vyryt obraz sv. Floriána. Třetí zvon a sice nejmenší je v okně radnice asi ve výši 15 m, dnes je to zvon na poplach při požáru a dle tradice zvonívalo se jím od souzencům, když kráčeli »na spravedlnost«, což bylo místo popravní opodál nynější obecní cihelny, kdež se dosud místu tomu říká »na spravedlnosti«. — U vchodu radnice dosud se spatřuje železný loket (vídeňský), do zdi upevněný; byl pro kontrolu loktů a vůbec míry délkové těch, kteří na trhy kyjovské přicházeli s plátnem, sukem a p. — Uvnitř radnice je pěkně klenuté schodiště a u dveří, do starých místností vedoucích, železné zámky, mistrně provedené. Výška věže radniční je 42 m.

F. Platz oder Ring — nynější náměstí v témže asi rozsahu a tvaru jako druhdy. Na náměstí je viděti, což je blíže neoznačeno, počínaje od radnice: sochu mariánskou, sluhu barokového, opravenou r. 1884, šopu, jež stávala uprostřed náměstí a pod kterou schovávány máry na nošení mrtvých, žebře, háky, kádě na vodu, stříkače, tedy různé náradí hasičské; vedle šopy směrem v. byla studna.

G. Höffner Gassen — ulice Hrnčířská, je to první část nynější ulice Komenského, vycházíme-li z náměstí, název tento ještě kol r. 1880—1896 byl obvyklý a starší jarmarečníci (obuvníci), na trhy výroční do Kyjova dojíždějící, dosud ho užívají.

H. Mühlthor — brána Mlejnská, slula též fortna. Byla vystavěna před r. 1548, rozbořena piaristy r. 1765, kteří z ní vystavěli část své koleje (= stará část nynějšího c. k. reálného vyššího gymnasia). Stávala mezi nynější Občanskou záložnou a hotelem Michálkovým.¹⁾

I. Mühlgassen — ulice Mlejnská (= střední část ulice Komenského), je památna tím, že ještě ve stol. XVI. se v ní připomíná »zbor« Českých Bratří.

¹⁾ Viz více v Čas. Mat. Mor. 1912 str. 342. pozn. 1. a v Čas. Mat. Mor. 1913 str. 172. pozn. 1.

K. Mühl — mlýn Horní, mladšího původu než t. zv. Trávnícký mlýn. Do nedávna patřil firmě Salomon Mandl, dnes náleží Akciovému pivovaru v Kyjově (viz L.).

L. Breühaus, městský pivovar. Zmínka o pivovaře v Kyjově děje se v listinách již r. 1518, jistě stál již dříve, r. 1570 znovu byl vystavěn, několikrát vyhořel, asi 350 let patřil městu, jež z něho znamenitě těžilo. Od roku 1872—1913 patřil firmě Salomon Mandl, jež jej za 20.000 zl. r. č. koupila, na to 1. června 1913 přešel za sumu 400.000 K v majetek český a stal se pivovarem akciovým.¹⁾

M. Kirchenthor, brána Kostelní z let 1556—1557. Byla mezi nynějším domem Náměstí č. 1. a hotelem Mrázkovým. Ke konci století XVIII. koupil si v ní byt od města za 200 zl. rýn. koželuh Jakub Mělnický, musel bránu v dobrém stavu udržovati, začez byl osvobozen od ubytování vojska.²⁾ V první polovici století XIX. bydleli v této bráně, která se v této době též Hradištskou dle Uh. Hradiště nazývala, Martin a Julie Kohnovi, až dne 18. května 1846 uzavřena byla mezi nimi a městem smlouva, že bránu i byt svůj zboří. Za demolování dostali manželé Kohnovi od města 80 zl. k. m., 40 čtv. sáhu místa bývalého městského dvora a veškeren materiál z rozbořené brány.³⁾ Tak zmizela tato brána dvoupatrová, 9 m široká, o základech 3 m hlubokých a na jehlách spočívajících.⁴⁾

N. Kirchen-gassen, ulice Kostelní, nynější Palačského; starobylý název její pochází od kostela sv. Martina.

O. Spital, což je původní t. zv. Sv. Martinský špitál, proto se tak nazývá, že stával u kostela Sv. Martina, pochází z konce stol. XVII. nebo z počátku stol. XVIII., dříve jméno to nepřichází v listinách nebo archivačních kyjovských. Nebyl velkých rozměrů a ještě dnes není. Později přeložen špitál ten-

¹⁾ Více o pivovaře kyjovském viz v Čas. Mat. Mor. 1912 a 1913.

²⁾ Dle smlouvy kupní o tuto bránu de dato Gaya am 13. Jänner 1798 v Arch. a m. kyj. čís. A. 62./4.

³⁾ Dle smlouvy de dato Gaya am 18. May 1846 v Arch. a m. kyj. čís. A. 62./24.

⁴⁾ Tím doplněny údaje o této bráně v Čas. Mat. Mor. 1913 str. 172 pozn. 1. otištěné, správným pro rozboření brány je r. 1846 dle materiálu, po napsání článku „Zhyte pam. knih etc.“ nově nalezeného.

to vedle nynějšího farního kostela, což je bývalý kostel kapucínský na náměstí. Dnes je to útulek pro 6 žen z Kyjova, které tam dostávají byt, otop, denně 50 h a nad to ještě ročně 12 K.

P. Scheiern, stodoly, jsou ještě dnes za starou ulicí Kostelní, zde jich plán znázorňuje pouze 7, ač jich jistě bylo více, uváží-li se, že hlavním zaměstnáním obyvatel Kyjova byla orba. Dnes vznikají zde tři nové ulice.

Q. Bettlergassen, ulice Žebrácká čili jak se dnes u starších nazývá Žebráčka (=nynější ulice Kollárova). Jméno pochází bezpochyby odtud, že zde bydleli nejchudší.

R. Juden-Thor, brána Židovská, nazývala se též dle blízkých Svatobořic Svatoborskou anebo Brněnskou dle toho, že ti, kdož od Hodonína jeli do Brna, touto bránou přijížděli do Kyjova a odtud pak na Ždánice a Slavkov na Brno. Bránu tuto koupil dne 11. května 1805 od města měšťanský hodinář Josef Edler za 332 zl. rýnských a za to, že měl bránu v dobrém stavu udržovati, byl osvobozen od ubytování vojska.¹⁾ Brána tato, pocházející rovněž jako brána Kostelní z let 1556—1557, nejdéle se udržela jako památka na opevnění města a byla rozbořena až r. 1852.

S. Gassen Janowa, ulice na Janově (= nynější Nerudova a dolní část ulice Riegrovy), název je prastarý, snad tu kdysi stávala vesnice Janov — taková je tradice ústní. Při novém pojmenování ulic měl starý tento název býti ponechán.

T. Unter-Mühl, Dolní mlýn, dnes již zaniklý, je to jinak mlýn na Trávníku, který se již připomíná v XVI. stol.

U. Steinerne Brücken, most kamenný, z téže doby, jako Židovská brána, spojoval Janov s Psí ulicí, a voda běžela dvěma oblouky. Na mostě tomto stála socha sv. Jana Nepomuckého, která dnes stojí asi 10 m do ulice Riegrovy.²⁾ Třebas že teprve 29. března 1729 bullou papeže Benedikta XIII. Jan Nepomucký vyhlášen svatým, stavěly se již před kanonisací je-

¹⁾ Dle smlouvy kupní cit. data v Arch. a mus. kyj. čís. A. 62./5.

²⁾ Druhá socha svatojanská stávala původně na mostě před bránou Kostelní, viděti ji na mapě Kyjova z r. 1715 u brány Kostelní, na pláně z r. 1721 tato socha znázorněna není.

ho v Čechách i na Moravě takové sochy a jméno jeho na křtech se udělovalo a vzýváno zejména v rodinách, kde sobě přáli narození dítek vůbec a především chlapců.¹⁾ Socha tato po zničení mostu přestavena dále na nynější místo, tak se stalo též s druhou sochou svatojanskou v Kyjově, která dnes stojí před Zámečkem, dříve stával zde kříž, jež i na mapě z r. 1715 i na pláň z r. 1721 viděti (viz oddíl B., N.). Most kamenný zaměněn dřevěným a r. 1906 betonovým.

W. Hundtsgassen, Psí ulice (= nynější ulice Smetanova a Čelakovského), nelze s jistotou říci, jak název Psí ulice vznikl, zda od toho, že v těchto končinách pohodný přebýval, či od toho, že zde snad bývala »psí bursa«, kteráž dnes v neděli na náměstí se koná před sochou Mariánskou. V ulici Psí, blíž mostu kamenného, viděti na pláň kapličku, které dnes již není, a není dat o jejím vzniku a zániku, byla to bezpochyby kaple svatojanská, sem možno ji klásti proto, že tato místa trpěla povodněmi, tak na druhé straně mostu na Janově nedaleko od sochy svatojanské stojí kříž s nápisem »Christo pie devotus extruxit Florianus Puschman civis Gayensis [17]00.«²⁾ Číslice 17 nejsou již na kříži, ale hodí se sem, protože jak socha sv.-janská, tak Puschmanův kříž byly asi postaveny v těchto místech po veliké povodni r. 1695 v měsíci červenci; poněvadž při povodni tak hrozných rozměrů, jako byla ona r. 1695, o neštěstí nebyla nouze, dá se souditi na postavení sochy i kříže v této době, ani rok 1600 ani 1800 se z důvodů věčných nehodí.

X. Wiesen, louky. Byly v těch místech, kde dnes nová čtvrť města Kyjova se rozkládá, zabírající, směrem z náměstí k Boršovu počítaje, levou část kdysi t. zv. Sahary (= horní třetina ulice Komenského), ulici Husovu, nádraží státní dráhy, nádraží místní dráhy Kyjov-Mutěnice, mlýn Dittlerův, skladiště firmy R. Mandl a část ulice Dobrovského na pravém břehu Stupavy i ulici Čechovu a Žižkovu.

¹⁾ Srovn. Arnošt Denis: Čechy po Bílé Hoře. I. díl přel. dr. Jindřich Vančura, v Praze 1904 str. 404—405, 406 pozn. 2.

²⁾ „Kristu zbožně oddaný Florian Puschman, měšťan kyjovský [17]000 postavil“. I německé jméno Puschmanovo mluví spíše pro r. 1700 než 1600, ježto Němců bylo v Kyjově více po válce 30leté než před ní.

Y. Aecker, pole. Zabíraly pravou část horní třetiny ulice Komenského. Tato pole a také louky bývalé, v pole již proměněné, nazývají se »Od Boršovska«. — Jisto je, že ve století XVI. a snad i v XVII. bývaly zde rybníky, jimiž město na severu bylo chráněno.

Z. Flüssender Bach, tekoucí potok, přeloženo doslovně. Je to Stupava čili, jak se zde říká, Kyjovka, kterýžto název česky uveden je na německém pláňě města z r. 1864.¹⁾ V sz. části tehdejšího města byl splav, kde se Kyjovka dělila ve dvě ramena. Rameno první, přirozené, běželo v části města sz, z, jz a j, tak jak dnes tomu ještě v podstatě jest a je dáno na pláňě směrnicí od X k U a slulo »Suchý potok«, kterýžto název i na německo-české katastrální mapě Kyjova z r. 1827 přichází.²⁾ — Rameno druhé, umělé, je t. zv. Mlýnský potok a je naznačeno na pláňě směrnicí J, K, M, T. Obtékalo město na straně sv. a protékalo městem mezi ulicí Kostelní, Žebráčkou a Janovem a pod mlýnem Trávníckým vpadalo do Suchého potoka. Buď v těchto místech nebo od soutoku Mlýnského potoka se Suchým někde sv. bývala »močidla«,³⁾ kde se máčelo konopí. Nezastavené místo mezi oběma rameny v dolní části bývalého Janova slulo a sluje Trávník, na pravém břehu Suchého potoka po polích »Od Boršovska« následují pole »Od Svato-borska«, na levém břehu Mlýnského potoka jsou pole »Polámané«. — Stav není dnes umístěn tam, kde jej viděti na pláňě, nýbrž je posunut více k sv. od původního místa a Mlýnský potok se neodděluje více u tohoto splavu, ale severněji od města u Boršova a Něčic, koryto potoka Mlýnského se patrně měnilo dle potřeby. Nad pivovarem a mlýnem (K, L) mezi Suchým potokem a dnešním Mlýnským je starý park městský z r. 1873, na levém břehu tohoto nový park městský z r. 1899 na pozemcích † Václavem Paternou věnovaných a pod parkem

¹⁾ Srovn. Situation der k. Stadt Gaia im Jahre 1864. Orig. v Arch. a museu v Kyjově čís. D. 3. str. 125.

²⁾ Srovn. Gaia (Kiow) in Mähren 1827. Orig. v Archivu a museu v Kyjově čís. D. 2. a str. 125.

³⁾ Tento český název připomíná se ještě roku 1824 v německé listině čís. A. 58 v Arch. a m. kyj. de dato Hradisch am 22. X. 1824, kde krajský úřad činí magistrát kyjovský zodpovědným, aby mlýnář na Trávníku František Schüstler vyčistil Mlýnský potok od „močidel“ až po hranice svatoborské.

novým gymnasiijní hřiště a městská ovocná školka. Přes potok Suchý vedly dvě lávky dřevěné a most kamenný, přes potok Mlýnský rovněž dvě a most kamenný u brány Kostelní, na pláně ovšem pro tuto bránu neviditelný. Název »Suchý potok« pochází z toho, že málo tu za normálních poměrů teče vody, ale stačí větší lijavce, aby se Kyjovka v dravou proměnila řeku.

Části města, označené na pláně písmenami C až L, patřily do města hrazeného, opevněného příkopem a valy, které šly kolem města. Část příkopu je na pláně viděti na jižní a jihozápadní straně města, dnes tudy jde ulice Jungmannova; když příkop a valy zmizely a plocha získaná byla pro rozšíření cesty použita, začalo se zde části ulice Žebráčky říkati »Na valech«, kterýž název na pláně z r. 1864 jest uveden německy »Am Graben«, názvu českého dosud se neúředně užívá. Na valech byly k lepšímu opevnění palisády čili štachetle, na pláně zřetelné. Opevnění města vzalo v I. polovici XIX. stol. za své. Roku 1839 dne 5. dubna započato s rozprodejem městského příkopu na stavební místa, tehda Martin Kohn, majitel brány Hradištské (= Kostelní) koupil od města 3 ²⁵/₃₆ čtv. sáhů městského příkopu, z kteréhož »emfyteutického majetku« platil městu ročně 5 krejcarů k. m.,¹⁾ v r. 1845 koupili sobě židé kyjovští, kteří před tím neměli již kam své domy rozšiřovati, po různu celkem 268 čtv. sáhů příkopu, při čemž ujednáno, že budou městu platiti ročně 1 krejcar k. m. ze čtv. sáhu, obec židovská koupila si 60 čtv. sáhů příkopu za roční poplatek 1 zl. k. m. do městské pokladny.²⁾ Ostatek příkopu zasypán, i vznikly tak nové cesty městem a mizelo bývalé opevnění, až město nabylo v podstatě nynější tvárnosti.

Části města A, B a N a V označené náležely do předměstí, sem náleží dnes i nově vzniklé čtvrti města, a jak již vzpomenu, je předměstí katastrálně rozlišeno od města až dosud.

Číslice uvádějí židovské domy v Kyjově, ve vysvětlivkách čteme i jména jejich majitelů, jak následují:

¹⁾ Dle smlouvy kupní cit. data čís. A. 62/13 v Arch. a mus. kyj.

²⁾ Dle smluv kupních ze dne 17. března 1845 a 17. května 1845 čís. A. 62/15—23 tamže.

1. Löbl Abraham. 2. Wittib (=vdova) Aronin. 3. Bernardt. 4. Löbl Salomon. 5. Isak Salomon. 6. Israel Marcus. 7. Abraham Lederer. 8. Josef Jonas. 9. Herschl Schneider. 10. Lazar Löbl. 11. Herschl Suchan. 12. Abraham Aron. 13. Marcus Löbl. 14. Herschl Abraham.

Domy čís. 1—14 byly v městě hrazeném.

Židé kyjovští měli též synagogu, což zvláště jest zdůrazniti, neboť nebylo židům dovoleno všude modlitebny stavěti. Synagoga v Kyjově byla vystavěna r. 1610, na mapě z r. 1715 není blíže označena, nutno a možno ji však umístiti do sousedství domu čís. 8 a za nynější dům Dra. Karla Kozánka. Nynější synagoga židovská pochází z r. 1852.¹⁾ Naproti domu čís. 6 u palisád je čís. 19, jež značí stavební místo blíže neznámého židovského majitele.

Ostatní domy židovské počítaly by se do předměstí a majitelé jejich byli: 15. Josef Schimsche. 16. Marcus Abraham. 17. Löbl Marcus. 18. Herschl Löbl.²⁾

Na předměstí v ulici Psí byl židovský (starý) hřbitov, do dnes zachovaný, ježž sobě židé teprve r. 1715 směli ohraditi, na mapě však není ho viděti. Domy židovské čís. 15—18 byly na bývalém Janově, kde je dnes střední část ulice Riegrovy, při čemž dům čís. 18 stojí na rohu dnešní ulice Jungmannovy, do které se v XIX. stol. město židovské počalo rozšiřovati.

Židovská čtvrť v Kyjově svým vznikem sahá do XVI. stol., židé v ten čas mlčky zde byli trpěni, až r. 1613 privilegiem císaře Matiaše dovoleno jim v městě bydleti a obchodovati. Veliké z toho byly spory mezi měšťany a židy, kteří se však v Kyjově udrželi až do r. 1848 a tím až na dny naše.³⁾

¹⁾ Dle „Ordnung der Feier zur Einweihung des neuerbauten israelitischen Bethauses zu Gaya September 1852“ z majetku žid. obce v Kyjově.

²⁾ Veškerá jména a názvy města uvedena jsou tak, jak napsána jsou na mapě z r. 1715, ponechány jsou tedy i starší německé koncovky i tehdejší pravopis.

³⁾ O židech v Kyjově, otázce to i zajímavé i složité, pojednáno bude v širší a zvláštní studii.

Založení města Litovle

(MUDr. J a n S m y č k a.)

(Dokončení.)

Postupujeme-li do Vnitřního města Litovelského se strany Olomoucké, vejdemo nejprve do Olomoucké ulice. Ulici tuto tvoří po straně východní domy č. 3, 4, 5, 6, 7, 194, 195 a 196, po straně západní domy č. 102, 101, 100, 99, 98, 193, 192, 191, 190 a 189, vesměs to domy pravovárečné. Ulice tato ústí na hlavní náměstí a při vchodu do ní z Olomoucké (jižní) strany stávala Olomoucká brána s věží. Po zboření brány a věže postaveny zde domy.

Pokračováním Olomoucké ulice, jakožto ulice hlavní, jest na severní polovici města ulice Unčovská, do níž se vchází z hlavního náměstí. Východní stranu této ulice tvoří domy čís. 163, 164, 165, 166 a 49, stranu pak západní domy čís. 171, 170, 169, 168 a 167, vesměs to opět domy pravovárečné. Při východu z města uzavřena byla ulice tato Unčovskou branou s věží. Po zboření brány a věže postaveny byly i zde domy.⁶¹⁾

⁶¹⁾ Nynější smlouva pravovárečných měšťanů v Litovli praví v § 1. takto: „Vlastníci padesáti šesti pravovárečných domů v městě Litovli čís. popisná 3, 4, 5, 6, 7, 10, 49, 56, 60, 73, 98, 99, 100, 101, 102, 119, 121, 145, 147, 150, 151, 152, 154, 155, 156, 157, 159, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 175, 178, 181, 182, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197 a 198, kteří na základě privilegii Václava krále Českého z r. 1290 a krále Jana Českého a Polského z roku 1373 společné právo k vaření piva, pálení kořalky, dále nálevu piva a kořalky sobě vydobíli, tvoří mezi sebou společnost na neurčitý čas pod firmou: „Pravovárečné měšťanstvo v Litovli“, „Bräuberechtigte Bürgerschaft in Littau“ se sídlem v Litovli“.

K těmto zde vypočítaným 56 pravovárečným domům náleží ještě připočítati dům čís. 117., který byl též domem pravovárečným a byl pro Pravovárečné měšťanstvo koupen, tak že počet pravovárečných domů činí 57. V pravovárečném domě čís. 117. zřízen byl společný pravovárečný měšťanský pivovár.

Východní stranu hlavního náměstí tvoří domy čis. 151, 152, 153 (bývalý »Kutelhof«), 154, 155, 156, 157 a 159, severní stranu domy čis. 162 (rohový dům), 163 (rohový dům Unčovské ulice), 171 (rohový dům Unčovské ulice), 172 (rohový dům), západní stranu domy čis. 178 (rohový dům Kostelní ulice), 179 (nynější hejtmanství), 180 (městská radnice), 181 a jižní stranu domy čis. 187 (rohový dům), 188, 189 (rohový dům Olomoucké ulice), 196 (rohový dům Olomoucké ulice), 197 a 198 (rohový dům). Veškeré zde uvedené domy až na čis. 153, 179 a 180 jsou domy pravovárečnými. Domy čis. 153 (Kutelhof), čis. 179 (bývalé rychtářovy masné a chlebové lávky) a čis. 180 (bývalý rychtářův dům), nestaly se domy pravovárečnými, neboť náležely městskému rychtáři, který privilegia pravovárečného se nezúčastnil. Byl tehdejší městský rychtář nadán hojnými statky a výsadami i osobou nad ostatní měšťany tak povýšenou, že neměl ani potřeby a zajisté ani vůle o privilegium pravovárečné společně se svými měšťany se ucházeti, a to tím více, když privilegium pravovárečné jeho měšťanů bylo pro něho novým pramenem příjmů, jakožto privilegovaného rychtáře.

Zbývá ještě stopovati v ostatních ulicích města, kterak zde zbývající pravovárečné domy jsou umístěny a rozděleny.

V prodloužení východní strany náměstí, směrem jižním, nalézá se vedlejší ulice (nynější ulice Podebradova), kterým, nalézá se vedlejší ulice (nynější ulice Poděbradova), kter straně západní pravovárečný rohový dům čis. 198, za nímž končí a stojí v rovné řadě zadní trakty pravovárečných domů čis. 195 a 194, jejichž přední trakty nalézají se v Olomoucké ulici, po straně východní pravovárečné domy čis. 151, 150, 147 a 145 (rohový dům). V prodloužení východní strany náměstí směrem severním probíhá paralelně s ulicí Unčovskou

var se sladovnou, následkem čehož stal se společným majetkem Pravovárečného měšťanstva a mezi vlastníky pravovárečných domů se již neuvádí.

Dlužno zde ještě k tomu poukázati, že ve smlouvě uvedená data ohledně získání privilegia vaření piva nejsou historicky správná. Privilegium krále Václava pochází z r. 1291 a potvrzení jeho z roku 1373. od markraběte moravského Jana. Omyl způsobil již dříve asi pisař.

vedlejší ulice (nynější ulice Šafaříkova), která má po východní straně pravovárečné domy čís. 157 a 159, po západní straně pravovárečný rohový dům čís. 162, za nímž v řadě jdou zadní trakty pravovárečných domů čís. 164, 165 a 166, jejichž přední trakty jsou v Unčovské ulici.

V prodloužení západní strany náměstí směrem jižním jde rovnoběžně s Olomouckou ulicí vedlejší ulice (nynější ulice Boskovicova), kterou tvoří po straně východní pravovárečný dům rohový čís. 187 a zadní trakty pravovárečných domů čís. 190, 191, 192 a 193, jejichž přední trakty jsou v Olomoucké ulici, po straně západní pravovárečné domy čís. 181, 182, 185 a 186 (rohový dům). V prodloužení západní strany náměstí na sever jest vedlejší ulice (nynější ulice Vlašimova), která běží s Unčovskou ulicí paralelně a má na straně východní pravovárečný dům rohový čís. 172 a zadní trakty pravovárečných domů čís. 170, 169, 168 a 167, jejichž přední trakty jsou v Unčovské ulici, na straně západní rohový pravovárečný dům čís. 175.

Kromě dvou hlavních ulic, Olomoucké a Unčovské, a čtyř vedlejších ulic, Poděbradovy, Šafaříkovy, Boskovicovy a Vlašimovy vychází z náměstí směrem západním ještě vedlejší ulice, vedoucí ke kostelu (nynější Kostelní ulice), která má na straně severní rohový pravovárečný dům čís. 175, a na straně jižní rohové pravovárečné domy čís. 178 a 119. Zde dlužno se ještě zmíniti o dvou uličkách, které nalézají se při městské struze, a z nichž jedna jde na východ a druhá na západ z náměstí. Západní ulička má po severní straně pravovárečný dům čís. 117 a východní po jižní straně pravovárečný dům čís. 152.

Umístění pravovárečných domů není uvedeným popisem ještě vyčerpáno. Dlužno proto poohlédnouti se dále ještě po ostatních vedlejších ulicích a sledovati zde rozestavení pravovárečných domů. Počneme-li příční ulicí jižní polovice města, která kolmo protíná Olomouckou ulici (nynější ulice Havlíčkova), a která touto ulicí rozdělena jest na dvě polovice, a sice na polovici východní a západní, vidíme, že východní polovice má po jižní straně rohový pravovárečný dům čís. 7 a dále pravovárečný dům čís. 10 a po severní straně rohové

pravovárečné domy čís. 194 a 145. Západní polovice Havlíčkovy ulice má po jižní straně rohový pravovárečný dům čís. 98 a po severní straně rohové pravovárečné domy čís. 193 a 186. Rohové pravovárečné domy Havlíčkovy ulice čís. 145 a 186, které jsou rohovými domy vedlejších ulic, do náměstí vedoucích, jsou poněkud do ulice Havlíčkovy povystrčeny, tak že části této ulice, přiléhající k ulici Olomoucké, jsou širší a části další, rozbíhající se na východ a na západ, jsou užší. Hlavně platí to pro východní polovici této ulice.

Na severní polovici města jest shodně s ulicí Havlíčkovou vedlejší ulice příční, která rovněž od východu na západ probíhá a která též hlavní ulicí Unčovskou na dvě polovice jest rozdělena. Východní polovice této ulice (nynější ulice Třebízského) má po straně jižní rohový pravovárečný dům čís. 166 a po straně severní rohový pravovárečný dům čís. 49. Západní její polovice (nynější ulice Lichtenštejnova) má po jižní straně rohový pravovárečný dům čís. 167 a po straně severní pravovárečné domy čís. 56 a 60.

Obě zde uvedené ulice příční, které shodně na obou polovicích města od východu na západ probíhají, spojuje na západní straně jedna vedlejší ulice (nynější ulice Komenského) a na východní straně druhá ulice vedlejší (nynější ulice Jungmannova). Vedlejší ulice na straně západní, nyní ulicí Komenského zvaná, a do kostelního náměstí ústící, má po straně východní pravovárečné domy čís. 119 a 121. Dům čís. 119 tvoří roh ulice Kostelní a dům čís. 121 průčelí Kostelního náměstí. Na straně západní má tato ulice pravovárečný dům čís. 73, který jest zároveň domem rohovým ulice, vedoucí k bývalému rychtářovu mlýnu, nyní ulicí Mlýnskou zvané.

Vedlejší ulice na východní straně města se nalézající, nyní ulicí Jungmannovou zvaná, má na straně západní zadní trakty pravovárečných domů čís. 150, 151, 156 a 157, a na straně východní bývalý rychtářův mlýn, »Kutelnüh« řečený (nynější čís. 35). Dodati zde dlužno, že jak v ulici Komenského, tak i v ulici Jungmannově původně sahaly zadní trakty pravovárečných domů příslušných čtvrtí po většině až do těchto ulic, tak jak tomu jest u pravovárečných domů čís. 150, 151, 156 a 157.

Naneseme-li sobě nyní zde uvedené pravovárečné domy a bývalé domy rychtářovy k vůli grafickému znázornění na papír, obdržíme polohorys královského, na německém právě v Litovli založeného města z r. 1291. Z polohorysu tohoto seznáváme, že město založeno bylo přesně podle napřed vypracovaného plánu a že r. 1391 bylo ve svých hlavních obrysech již hotovo, neboť hlavní ulice Olomoucká a Unčovská, hlavní náměstí a hlavní bloky středního města byly již vybudovány. V bočních čili vedlejších ulicích vytýčeny byly pravovárečnými domy směr i šířka těchto ulic a takto položeny základní rysy pro ty ulice. Pravovárečné domy tvoří v těchto ulicích buď rohy nebo základní fronty, tak že jimi ulice tyto úplně jsou naznačeny.

Na půdorysu podle rozložení pravovárečných domů v roce 1291 sestrojeném pozorujeme, že velikost a rozloha pravovárečných domů byla nestejná, a že větší domy s menšími bez všeliké pravidelnosti se střídaly. Následkem toho byl i počet domů jednotlivých stran i hlavní ulice nerovný, jak to na příklad vidno v ulici Olomoucké, kde naproti pravovárečným domům čís. 194, 195 a 196 tvoří protější frontu pravovárečné domy čís. 193, 192, 191, 190 a 189. Okolnost tuto vysvětlíme si tím, že královské město, na německém právě v Litovli budováno bylo na základě práva zákupního, tak že při stavbě pravovárečných čili prvotních domů v městě Litovli kromě jiných ohledů vážným činitelem byla i zámožnost a zdatnost osadníkovy, neboť rychtář tu osadníkům půdu zaprodával pod stanovenými podmínkami. Čím tudíž osadník byl zámožnějším a podnikavějším, tím asi více prostory stavební si zakoupil.

Když takto pevná kostra nového města, utvořená pravovárečnými a rychtářskými domy, byla vybudována, dostalo se v roce 1291 městu trhových a pravovárečných privilegií i s právem mílovým a prvotní osadníci, kteří tvořili pak pravovárečnou společnost, považovali se v městě za zvláštní, privilegovanou, jakoby patricijskou kastu, která po staletí držela primát vlády městské ve svých rukách a osvojovala si výhradní právo i na městské úřady, což potrvало skoro až do r. 1743.

Po dosáhnutí vzácných privilegií v r. 1291 stalo se královské město v Litovli místem hledaným a lákalo nové osadníky z blízka i z daleka k usazení v městě, hradbami obklíčeném. Poněvadž však každý osadník musil se v městě zakoupiti, to jest musil se vykázati, že má v městě dům pro svůj obchod nebo své řemeslo, rozšiřovalo se město uvnitř městských hradeb přístavbou nových domů na volné prostoře, hlavně v okruhu městských hradeb, podle předepsaného plánu.⁶²⁾ Všichni tito osadníci později musili přinést sebou do města též nějaký majetek, stali se účastnými svobod a výhod městských, avšak do sboru pravovárečných měšťanů přijati nebvli a tím též k městským úřadům připuštění nebyli.

Kolonisace po roce 1291 neomezila se v Litovli výhradně jen na město uvnitř městských hradeb, nýbrž postupovala i na okolí mimo hradby městské. Mýtěna tu byla doubrava, zakládány lučiny, pastviska i role a stavěna na nich obydlí. Cílem tuto kolonisaci prováděli měšťané litovelští, uvnitř městských hradeb usedlí. Takto povstalo Olomoucké předměstí, kolonie „Kabelov“, „Komárov“ a „Paulinka“ mimo hradby městské v Litovli.

Při rozšiřování města uvnitř městských hradeb v Litovli ponecháno bylo při městských branách volné místo pro dopravu obranných přístrojů na městské hradby a na předprseň, jakož i ke snažšímu obcházení městských hradeb, proto též ani při Olomoucké, ani při Unčovské bráně pravovárečné domy těsně až k hradbám přistavěny nebyly, ač zde stavba ulic úplně byla dokončena.

Posuzujeme-li nyní celkový ráz opevnění i stavby města Litovelského, jak zde byl šíře popsán, nezůstáváme v pochybnostech, že při budování jeho vedle ohledu hospodářského hlavním činitelem byl též zřetel strategický, a že město budováno bylo nově podle předem přesně stanoveného plánu, a

⁶²⁾ Přístavbě zadního traktu domu č. 36. ve Vnitřním městě, kdež stavi se museální budova, nalezen ve hloubce 2. m, blíže zdi hradební bronzový náramek, moderního tvaru a ornamentovaný. Nedaleko od tohoto v popelí ve hloubce 1. m. bronzová lopatečka a jiné bronzové předměty. Domníváme se, že v těchto místech v první době po vybudování města nalézala se dílna na výrobu různých bronzových předmětů.

to na místě novém vedle starého, zde již stávajícího města. Kdežto stará osada Litovelská vznikem svým táhne se do doby předhistorické, může se stavba královského města, osazeného na německém právě, v Litovli klásti do druhé polovice třináctého století, a sice pravděpodobně k r. 1260. Tato na německém právě osazená osada v Litovli obehnaná byla pevnými hradbami a nadána mnohými vzácnými výsadami, na základě kterých vyšínula se na bohaté a významné město královské, tak že postupně v nedlouhé době v jejím poddanském poměru octlo se veškeré sousední obyvatelstvo, pokud nenalézalo se již v poddanském poměru jiné vrchnosti. Též původní osada Litovelská, později Starým městem nazvaná, ztratila na svém původním významu, poněvadž nejsouc obdařena výsadami královskými jako sokyně její, na německém právě osazená, upadala hospodářsky i politicky, až stala se vsí, spravovanou rychtářem a poddanou novému městu v Litovli.

Na základě získaných privilegií, hlavně trhových, pravovárečných, řemeslných, obchodních a jiných, která spojena byla s právem milovým, zbohatlo měšťanstvo uvnitř hradeb městských v Litovli usedlé, zakládalo kolonie v těsném sousedství svého města a zakupovalo statky v okolí. Tím povstala na jižní straně města za hradbami osada, Olomoucké předměstí zvaná, k níž počítány i kolonie »Kabelov« a »Komárov«, na severní straně pak osada, Unčovské předměstí řečená, k níž počítáno i Staré město a kolonie »Paulinka«. Veškeré tyto kolonie městské i město samo spravoval sbor měšťanů, volený z prvopočátku výhradně jen z pravovárečných měšťanů, později též ze zástupců cechů městských. Postupem doby a mohutněním obou městských předměstí jakož i úpadkem správy městské vyvinuly se poměry tak, že v roce 1743 přikročeno bylo na základě nařízení knížete Lichtenstejna, jakožto vrchního pána města Litovle, k reorganizaci správy městské. Reorganizace městské správy provedena byla tím způsobem, že na místě dřívějšího výboru, sestávajícího ze 36 členů, volených výhradně jen z měšťanů a cechů uvnitř městských hradeb usedlých, volen byl výbor jen z 12 členů, z nichž voleno bylo 8 z města uvnitř hradeb, 2 z Olomouckého předměstí a 2 z Unčovského předměstí. Tím zmizelo nadobro privilegium prvotních osad-

níku, pravovárečných to měšťanů. na městské úřady v Litovli, které tito po staletí ve svých rukách měli a jako svou výsadu udržovali a hájili, neboť v r. 1743 bylo významně ustanoveno, že výbor městský voliti se má ze všech občanů, nikoli jak prvotně bylo jen z pravovárečného měšťanstva, k němuž později přibráni byli i zástupci cechů. Tak zmizela vzácná a draze vykoupená privilegia, na nichž zbudován byl prvotní rozkvět a blahobyť města královského v Litovli. Vývoj společenských a politických poměrů prolomil ohrady privilegiemi zbudované postupně jednu za druhou, až z nich nezbylo nic, než dějinná upomínka městu Litovli na bývalé slavné jeho doby, k nimž položen byl základ vzácnými a četnými výsadami královskými.⁶³⁾ Když pak 10. prosince 1910 pravováreční měšťané své právo i s celým pravovárečným majetkem prodali Rol. akc. pivovaru v Litovli, zmizelo i pravovárečné měšťanstvo z Litovle. Za to však cis. rozhodnutím z 18. ledna 1914 vrácen byl městu Litovli titul města královského.

Litovel jest původu slovanského a založena byla v době předhistorické původně na levém břehu řeky Moravy. Byla na prvopočátku pravděpodobně jen hradem neb dvorem zakladatelovým (Ljut-o-velovým), při němž znenáhla vyrostla osada (podhradí), která stala se pak majetkem zeměpána i s okolními Doubravami.

Před nájezdem Tatarským byla již Litovel důležitou osadou trhovou, celní nebo obchodní. Byvši r. 1242 Tatary zničena, byla na základě privilegia krále Václava I. z r. 1243 v 15 letech opět vybudována a osazena na témž místě, kde stála osada stará, a sice na právě Olomúckém, to jest na právě zemském, slovanském.

⁶³⁾ Tak jako dějiny založení města Litovle temnou rouškou jsou zahaleny, taktéž i prvopočáteční dějiny církevní v Litovli nejsou dosud dostatečně probádány. Rovněž i národní poměry prvotního obyvatelstva v městě Litovelském, na německém právě osazeném, nejsou do-ud náležitě objasněny. Nyní rozšířený názor, že první obyvatelstvo tohoto města bylo německé a takovým že zůstalo až do nejnovější doby, jest zajisté názorem nesprávným. Pojednáním tímto snažil jsem se objasniti otázku založení města Litovle a později hodlám objasniti i církevní dějiny a národnostní poměry prvotního města Litovle.

Vedle této staré, zemským právem se spravující osady trhové založil král Přemysl Otakar II. kolem roku 1260 v Litovli osadu novou, na německém právě, která stala se městem královským.

Když počato bylo s budováním nové osady, na německém právě osazené, dostala stará osada v Litovli vzhledem k osadě nové název »Staré město« (antiqua civitas), jakž až dosud se nazývá.

Nová osada v Litovli, na německém právě osazená, oběhnána byvší pevnými hradbami s branami, stala se významným městem královským. Postupem času, nadána jsouc bohatými privilegiemi královskými, zmohutněla tak, že ve své poddanství přivedla nejen zemským právem v Litovli se spravující Staré město, nýbrž i dědiny okolní. Novým tímto a časem tak slavným městem královským jest nynější Vnitřní město v Litovli.

Fr. J. Schopf a jeho „Vesnické Noviny z Čech“.

Josef Pešek. (Pokračování).

Plně pochopíme smýšlení Schopfovo v jeho otevřeném listě „vyznání víry a několik slov k novinám Lípy Slovan-ské jakož i Novinám Národním“, kde praví: ¹⁾

„Věřím, že v konstituční vládě rakouský národ blažen, že tou tolikož odstranění všech ouhon ve veřejné zprávě, které již 40 let v stížnostech pro strany, i v tištěných spisech mnou potlačovány byly, možno bude. Ale já myslím, že by jsme my již v plném požívání konstitučních práv byli, kdyby hanebný tisk v novinách a v listkách vládu i ouřady haněním, co nejhluběji nebyl snížil, a k zjevnému odporu proti císaři a k neposlušnosti proti zákonům nebyl vybízel. Věřím, že noviny takto dále pokračující nás konečně o všechno připraví, co nám povoleno bylo, proto že budeme za nezralé a nedospělé pro konstituční svobodu považováni. Věřím ale na dobrý národ, který nechce nepořádek a nepokoj ani popudlivých novin, kterých nabažen jest. Věřím pevně a nevyvratně, že vláda opravdu zamýšlí nás oblažiti, a že ve vládu důvěřovati můžeme. Já věřím také, že to vládě nikdy nenapadne, ba ani napadnouti nemůže, dané nám svobody obmezovati. A konečně věřím také, že když noviny si osobují právo lid pobouřiti, že mám také já právo lidu zjevně a svobodomyšlně pravdu od-kryti, na špatné listy poukázati a lidu před nimi výstrahu dáti, a k pokoji a poslušenství proti zákonům je vybídnouti.

A nyní slovo na oboje tyto noviny. Vy jste lidu popudlivými spisy svými vstúpily jed hluboko v přirozenost jeho zasáhající. Vy chcete, aby tento jed neustále oučinkoval, proto jsou vám každé noviny, které zjevně proti vašim jen nepokoj a zmatek rozšiřujícím novinám na odpor stojí, trnem v oku: a proto uvádíte v po-

¹⁾ Vesnické Noviny z Čech“, 1849, č. 7. z 19. května, str. 96.

dezření Vesnické noviny, protože lidu pravdu povídají, proto že se obáváte, že bludům vašim odporováno, a že lidu jakožto nebezpečné a škodné vyjeveny budete. Číníte mi předhůzku, že páchám vesnickými novinami zrádu na národu. Tážu se, jest to zradou, když se pravda odkrývá? když se praví, že domů poslaný říšský sněm nám ničeho jen outraty způsobil? když se praví, můžeme býti zatím s ustavou říšskou spokojeni, budoucí sněm říšský ať na ní opraví? když se lidu řekne: Nevěř buřičům, popuzujícím novinám, a nebo když se lid k pokoji, k pořádku a k poslušnosti proti zákonům vyzývá?

Vás novin jedině se předhůzka tkne, že jste zrádci svobody a lidu. Vy jste svým tupením proti vládě, svýma pobouřlivýma články, svýma bludy, svým křivě prorokujícím duchem mnoho neštěstí krajinám i lidem našeho bludného učení šetřících, přinášely, vy ste pokazily lid. Vy nesete vinu, že jsme z jednoho stavu obležení do druhého uvrženi, že vláda branou mocí zakročovati musí, a že v nedůvěře své nás a užívání svobod obmeziti, přinucena jest. Na vás upadne předhuzka většiny lidu, a není tomu tak, že za slovy vašimi národ stojí.

Mohu tedy právem lid na vaše špatné učení pozorna učiniti. Proti vesnickým novinám řízené tupení mne tak málo, jako zasílané vyhrožující dopisy bídníků, kteří se demokraty nazývají, odstraší, vám laskaví čtenáři pravdu povídají, a vám všecko vysvětlují. Tupení zrovna protější oučinek toho okazuje, co oboje noviny zamýšlely. Právě ono na vesnické noviny upozornilo, a počet odběratelů znamenitě rozmnožilo.

Doufám, že budoucně ostanu bez pokušení. Já jakožto starý advokát jsem hotov rukavici k zápasu každou s radostí ujmouti a odporňku svému rázně na tělo dorážeti.

Havlíček neuznal Schopfa ani za hodna, by mu odpověděl sám. Otiskl toliko to, co napsal o něm „Večerní list“.¹⁾ Ukojme zvědavost a nahlédneme do odpovědi té:

„Z Prahy.

Také něco pro zasmání.

Čtenářové českých časopisů znají bezpochyby také tak nazvané „Vesnické noviny z Čech“ a jejich redaktora Fr. J. Schopfa.

¹⁾ Národní Noviny, 1849, č. 118, z 20. května, str. 469.

Tento pan František J. Schopf, redaktor Vesnických Novin z Čech, píše své „Vesnické noviny z Čech“ pro stranu, kterou zde jmenuvati nemusíme, která však není ani nejmenší přítelkyní svobody národní. Aby svým „Vesnickým novinám z Čech“ publikum získal, rozesílá je pan redaktor Fr. J. Schopf z darma na venkov, kde mnozí páni faráři, páni direktorové a jiní takoví —ové v rozšiřování blahoplodného semena svobodomyslnosti jeho statně podporují.

Ač mu lid náš na venkově jeho „Vesnické noviny z Čech“ nazpět posílá, ani za darmo čísti je nechťeje a radu mu dáváje, aby nechce-li lépe psáti, raději nic nepsal, nedá se přece pan redaktor Fr. J. Schopf odstrašiti a rozesílá zdarma a neunaveně své „Vesnické noviny z Čech“ na venkov“.

Na to hlavní věc otiskují N. N. ze Schopfova zaslána. I doslov otiskují z Večerního Listu.

„Pan Fr. J. Schopf, redaktor „Vesnických Novin z Čech“, může v tom, že jsme tak ochotně a zevrubně otcovské napomenutí jeho do listu svého přijali, pozorovati, jak velice nás slova jeho dojala a že hotovi jsme, pokání činiti za spáchané hříchy své!“ Schopf dělal náladu pro sebe ve svých novinách. Dělal jakoby budil mnoho pozornosti. Zatím byl přehlížen. Snad i ta okolnost ho pobuřovala.

* * *

Časově brzy potom rozdělil Schopf, jak jsme slyšeli, dosavadní své „Vesnické noviny z Čech“ v list dvojí. A odpověděl Havlíčkovi už v „Politických vesnických novinách z Čech pro osvětu a vzdělání venkovského lidu“ otevřeným listem:¹⁾

„Ještě něco o článku Havlíčkově v Národních Novinách proti mé osobě řízeném pod nápisem:

„Také něco pro zasmání“.

Pan Havlíček praví ve svých novinách č. 118 pod nápisem nadřčeným, že jsem exempláře svých novin lidu venkovskému zasílal, a že mi s tou radou nazpět odesláni byli, abych dále psáti přestal, nechci-li nic lepšího psáti.

¹⁾ Politické Vesnické Noviny, 1849, č. 14, z 9. června, str. 124.

Jest pravda, že jsem jakož se obyčejně u novin stává, listy na ukázkou zasílal, jest dále pravda, že mi dopisem, a těmi slovy dva listy na zpět odesláni byli. které měly podpis: „Několik demokratů“. Uznám též, že mi ještě několik podlých vyhrožujících listů bez podpisů posláno bylo. Několik jich bylo z okolí Humpoleckého, jeden z Kutné Hory, a dva z Prahy bez bližšího udání místnosti.

Konečně mi pán Havlíček pomáhá ze sna, povídá totiž ve svých novinách o zpátečním zaslání exemplářů na ukázkou, i také o obsahu dopisů, a sice tak zřejmě a zjevně, že se každý přesvědčiti musí, že o tom více ví, a že každému musí napadnouti myšlenka, že on jest neznámý zasílatel dopisů.

Někteří známí si udělali ten žert, že tahy písmen a sloh dopisů důkladněji prohlédli a shledali je sobě poněkud rovné, a nalezli, že písař ten v Praze obydli své má.

Tak konají naši tak nazvaní přátelé lidu! Vy pane Havlíčku ste tedy ostal vězet! Inu s Pánem Bohem. já však po takovém projeveném vyznání se s Vámi do žádné hádky více nepustím. Tak měl časopis „Wage“ přece pravdu, a Engländer-ova Katzenmusik-a ve Vídni o tomto panu říšském poslanci pravdivě soudila!“

Havlíček jistě neměl tolik času, by zabýval se takovými věcmi. Ale Schopfovi bylo vše dobré, čím mohl Havlíčka. Slovanskou Lípou a jim blízké lidi pošpinit.

Schopf dokonale ohříval otázku vyúčtování národní sbírky. uvádí summu 33026 zl. str., z níž mělo se vyplatiti dělníkům za práce, jež jim obstarával „národní sbor“.

Schopf dal článku svému titul „Můžeme skutečně spolkům věřiti(!)“¹⁾ Ve skutečnosti má na mysli jen „bratrstvo sv. Václavské“, či „komité pražského měšťanstva“ nebo „národní sbor“, „ačkoliv národ krom Prahy své hlasy mu nedal“. Tento výbor. sděluje dále, „požůstával z mnoho vážených mužů, spolu však i z takových, kteří ničím nebyli, ani dobré pověsti neměli“.

Sbor zaměstnal prý 1428 dělníků, ale, ač naléhá se na novinami již 5 měsíců — činil tak hlavně „Vlastimil“ —, účtů neskládá. Jeden prý odkazuje na druhého, „Vyjádření“ Dra. Pinkasa, Lämmela a Kruga mu nikterak nestačí. V oučtech jsou prý

¹⁾ Politické Vesnické Noviny z Čech, 1849, str. 116.

uvedeny položky, za něž musí se stydět pravý vlastimil. Z peněz, jež určeny byly pro chudé, zapraveny byly výlohy na dvě deputace do Vídně. Schopf vyčítá, že za peníze ty účastníci dobře se měli, a že za jediný noceh v Ústí n. O. počítali asi 400 zl. stř. Dále, že mnoho set stála látka na prapory, pentle na kokardy; dokonce, horrible dictu, pět tuctů či ještě více rukaviček z toho koupeno. Šíří známý klep — jak se pod rukou vypravuje, „byl zaplacen Fastrův oblek nádherný z aksamitu a hedvábí, v kterém až do sv. Ducha se v Praze pýřil (sic!)“, z peněz těchto.

Schopf dráždil lid poznámkou, že prohlášeno bylo veřejně novinami, že bylo obráceno několik tisíc zlatých docela na jiné záměry, a že se veliká část peněz těch obrátila na hody. A napomíná: „Pamatujte si to, milí venkované a měšťani! Takto hospodaří spolky s penězi jim svěřenými pod jménem přátel lidu. Budte prozíratelní, až se budou chtít zase sáčky vaše prázdniti, máte-li něco zbytečného, tak to darujte našemu navracujícímu se zmraženému vojsku, které pro nás svou krev cedilo!!!“¹⁾

V novinách těchto najdeme na téže stránce (str. 116) rozmluvu „od pána F. H.“ s titulem „Rozličné politické strany a jejich jména“. Vystupuje nám zde radikál, liberál (= svobodomil?), moderátní, konservatista, kosmopolita = světoznalec = světoobčan, progresista.

V dalším vykládá o shromáždění ve Frankobrodě (str. 118). Píše proti Frankfurtu, kde právě „stojí volové na vršku“, a na konci horuje pro úzký svazek Slovanů s Němci.

Všimněme si stručně, co vykládá Schopf dále všecko čtenářům svým! V č. 14. jakýsi „velmi vážený kněz“ kreslí „Povahu lidu v nynějším čase“ (str. 119). Uznává správným, že lid dostal se z temnosti k světlu, jen ti nepovolání vykládači zákonů a radikové (vyvrátcenci) nedají mu spáti. Rýsuje „obraz politický lidu“ a praví, že lid trpělivě by čekal tak dlouho v staré budově,

¹⁾ Schopf rád ohříval ve svých novinách klepy. Nebyly daleko různým těm štravým nařčením, v podstatě ubohým a směšným. Na př. psal: „Pro všechny svaté na nebi, ti Čechové ztratili již docela rozum: kouska břehu nemají a loďstvo chtějí mít, a myslí při tom docela, že slovanská jich národnost bez těch stožárů, prken, latěk, provazů a ostatního harampádi spasena být nemůže“. K. B. Štorch dobře vystihl, že „pocitivý náš přítel, p. Kuranda, zasmál se bezpochyby, četl-li to, na týden do syta. . .“ (Květy a Plody z 8. července 1848, str. 24.)

až by byla vystavěna nová. Ale ti rýpalové, nezralí idealisté lid strhli . . . „S násilím důtkami hanebné bezzákonosti zdivočilého tisku se poháněl, a skoro celý rok bez střechy, to jest bez zákonů, trávití musel . . .“ „Zimnice ho pozdravila a pozdravil se . . .“

. . . „Dobrý lid na rozeestí a šípem hanebných politikářů, nezkušených idealistů, na surovém a bezuzdném vtípnůstkářství denních spisovatelů obroušen, nyní tím krásněji a pevněji vystupuje! Škořepinu rýpalové pro sebe ujali, jádro však ostalo v lidu. To jest pravý obraz lidu v přítomném čase „na kterém čas pracoval a rok 1848 i 1849 do 7. března čistil“.

Schopf zase a zase varuje před peticemi. Na str. 121. (též 138, 149) čteme „Něco ještě o rozličných peticích obyvatelstva“. K čl. tomu dal pisateli podnět „Plzeňský týdenní list“ (něm.) v č. 37, kde staví se proti akci Slovanské Lípy. S ní jakož i s „Národními Novinami polemisuje.¹⁾ Na str. 132. kreslí obraz „sedláka politikáře“, na str. 136 posvětil si na „demokrata, demagoga, rýpala“, na str. 136 vysvětluje „Kdo do jest dobře smýšlející“ (Gutgesimter) a na str. 137. straší ho zase „revoluční mužové za našich časů“. V čl. tom vykládá, jak rozumí komunismu a socialismu. Názory své shrnuje tak, že „svoboda, rovnost, bratrství, právo k práci, právo k výživě atd. . . . nezní jinak, než: Jen sem dej, co máš, jest zde lid, který by se na tvé outraty rád živil“.

Kromě socialistův a komunistů zná Schopf ještě trojí druh lidí: 1. revolucionáře ze zisku a ctižádosti, z „chtivosti po panování aneb také z jiných příčin, vždycky ale pro samozisk“. Ti patří na pevnost. 2. Lidi, kteří nehodí se do skutečnosti nynějšího světa. Nemají zlého úmyslu, jako spíše nezhojitelnou zaslepenost, tak že možno je právem zváti blázny, a patří do blázince. Třetí jsou komunisté a socialisté. Sem náležejí „tuláci, lenoši, nepracovníci“, kteří chtějí, aby bylo všem společně: peníze, grunt, žena atd.

I v Praze najdeme tyto tři druhy lidí: bylo zde příliš mnoho lidí, „dřív ničím nejsouce, ničeho nemajíce, ale v zmatku minulého roku k penězům, cti a ouřadům přijíti chtěvše. Mnohý dovolenými i nedovolenými prostředky do zemského sněmu přijíti maje,

¹⁾ Národní Noviny, 1849, z 4. května, str. 417.

pak skutečně do sněmu říšského přijda již snil, že jakožto ministr neb vladař zemský a vůbec jako veliké zvíře na zpátek přijde“.

Tedy jen ziskuchtivost a nikoliv vlastenectví to bylo, co pohnulo takový lid veřejně vystoupiti.

I na politických bláznech Praha nebyla chudá. Vždyť i zámožní lidé z vyšších stavů, „všecko majíce, co potřebují, jenž jakožto třeštěnci, jakožto blázni buď spoluoučinkovali, neb k tomu peníze dávali“.

Pokud běží o třetí druh lidí, tu nachází mezi lidem mnoho chuti ke komunismu. Želíř (proletář), domkář i nemožnější sedlák jest vždy pohotově děliti se. A konec konců — chceme-li zachovati výdělky a úspory své, musíme podporovati vládu a „ministřům, ne jako jistá strana v Praze svýma vyslanci na venek tak mnoho neštěstí způsobivši, překážky v cestu klásti, čímž se vláda jen malomocná stane, a nás konečně ochrániti není s to“.

Str. 138. přináší zprávu s titulem „nepodařená petice“ o akci několika obcí z kraje čáslavského a kouřimského, jež vrcholila (17. května) v deputaci do Vídně, která nevedla k cíli. Nestranně o věci psaly i Národní Noviny.¹⁾ Běželo o to, by císař propustil ministerstvo Schwarzenberg-Stadionovo a přijal ústavu, jak ji navrhl sněm kroměřížský. Ze Schopf neobešel se bez útoku na Havlíčka, rozumí se samo sebou.

V čísle 15. ze 7. července (str. 139) Schopf podnikl na Havlíčka útok nový článkem „Něco o novináři milostí obdařeném.“ Řekli bychom, že Schopf dal nájezdu svému formu dramatickou. Vystupuje zde farář, obchodník, důstojník a vrchní. Rozmluva mezi nimi dala se ve shromáždění v N.

Rozhovor zahajuje farář citováním pražských novin „Wage“, jež v oddíle „Lügen“, vypravují, aniž by jmenovaly, v stati „Přístupní řeč na milost přijatého novináře“, o žurnalistovi, který „ač si je vědom, že jest Mojžíšem svého lidu a jediným hlasem národu svého“, slibuje, že upustí od dosavadního způsobu psaní aspoň na nějaký čas. „To, co nyní u sebe tajiti musím“ — persifluje „Wage“ — „v lepší a příznivější době k prospěchu pánů předplatitelů na jednou podám. Zatím však vzdor svého snažení po mírnosti se od svého předsevzetí od ruskoslovanské demokracie

¹⁾ Na pravou miru uvedly celou věc i Tylovy Selské Noviny, č. 29—30, z 9. a 10. července 1849, str. 112, 118.

neuchýlím, a měl-li bych jednou k smíření s Němci raditi, pak si pustím svou krev a přestěhuji se raději do Sibíře. Že totiž učení v mých novinách jediné spásonosné jest, ví každý tak dobře, jako že jsem jediným novinářem, který dle svého přesvědčení píše, a který s císařem dobře myslí; všickni ostatní jsou čelediní pánů svých, a dle velení těchto psáti musí. Své krásné vtipy budoucně sám posuzovati budu, ačkoliv každému svobodno bude, si jistě (= ještě?) krásnější v mé články mysliti. Boj s nepřátely o rovnoprávnosti v té naději dále povedu, že vděčné potomstvo mi takový pomník postaví, jakož zemřelému Jungmanovi slíben byl. Zatajenou svou zlost proti všem vypustím, kteří se opováží vedle mne ještě nějaké noviny vydávati. Jest-li by někdo ode mne náhradu za nevyšlé číslo novin žádati chtěl, obrátí se jen na pána komandujícího, neb ten jest vši škody vinen“.

Farář táže se na výklad tohoto článku. Nerozumí mu prý. Slova ujímá se vrchní, který ukazuje, že vše to hodí se na Národní Noviny, jež byly na rozkaz velícího generála zapovězeny a nyní zase pod jistými podmínkami povoleny. V třetím neb čtvrtém čísle samy o tom vypravují, ale zase již v starém tonu.

Na otázku obchodníkovu, kdo jest oním novinářem, odpovídá důstojník, že Karel Havlíček, jež „Wage“ nazývá „velikým Havlem“.

Obchodník se táže, proč jest tak nazýván.

Důstojník pak je hned pohotově s odpovědí: „Jak mi praveno bylo, proto, že jediné tento nejmoudřejší se býti soudí, že jediné on právo míti hodlá psáti, aby jen mnoho odběratelů nabyl a svůj měšec naplňoval, a aby lid jeho řeči jediné četl, proto se považuje za oblažitele lidu. Proto také proti všem novinám vyjízdí, žádné vedle svých trpěti nechce, a používá i prostředků nejpodlejších, aby jiné noviny snížil. Proto ho také „Wage“ přetřepává a to vtípem a ousměškem. S novinářem časopisu „Wage“ se Havlíček sotva do boje pustí, neb jak vůbec známo, jest nezdařilý vtipnůstkář, neb s svým Šotkem také brzo zhynul“.

Na to farář poznamenává, jak vedlo by se nám neblaze, kdyby takový člověk měl býti vůdcem naším.

Pak vystupuje vrchní. Čte prý právě v Novinách Havlíkových, kde stěžuje si, že ministři nechtějí „to učiniti co jest přece hlas lidu, protože to noviny jeho píší. Jest to od takového muže,

nemajíeím o státním právu ani pojem, smělost, takové podlé škra-
bání, jaké jen u nevědomých a u Čechů předsvatodušních přízvu-
ku nalezati může, od vzdělaných se ale potupou zavrhuje, toto za
hlas národu prohlašovati“.

Dále vykládá na dotaz farářův, jak prý Havlíček ve Vídni
a v Praze hezky prosil, by povoleno mu bylo vydávání novin, a
„terak musil svatě slíbiti, že nebude tupiti a vladní kroky svou
pěnou špinit“. Povolení toho dostalo se mu prý z útrpnosti, jak
to dosvědčuje i důstojník, kterému prý řekl tyto dny jakýsi „vy-
soký muž“ v Praze, terak Havlíček před ním pokorně stál, a že
mu řekl: „Budete-li ještě jednou tak psáti, tak vás nechám bez
výživy sedět, a pak můžete své noviny národní snísti“.

Farář znovu přetřásá, že opět píše Havlíček „uvyklým to-
nem“, a moudrý pan vrehní mudruje: „Džbánem se chodí tak
dlouho pro vodu, až se roztlučé. On již dříve svymi výpady na
někdejšího vladaře zemského hraběte Thuna okazol, jaké povahy
jest“.

A nyní se rozpomíná pan farář, co sdělil s ním posledně v Praze
„dobrý jeden přítel, že co nevidět vyjde kniha tiskem velmi vtipná
pod názvem: Veliké činy velkého Havla jakožto bratra Václav-
ského, ouda národního výboru, říšského poslance a spolu spiso-
vatele, která se velikou dychtivostí očekává“. Tehdáž pastýř du-
chovní ještě prý nevěděl, kdo vlastně jest „ten veliký Havel“. Ale všechny šlehy tyto šly mimo . . . Havlíček na výpady ty ne-
reagoval vůbec.

Na jiném místě vykládá Schopf „Některá pravidla k vysvět-
lení pojemu: konstituční svoboda“, kde zvláště zdůrazňuje „vla-
daření spolku“ (klubů), při tom ukazuje na činnost Slovanské lípy
jakožto klubu českého. „Každý klub chce panovati, a nemůže-li to
docílit, vybízí k zbouření. Shromáždění lidu tím oučelem, aby se
neustálé hnutí proti vládě udrželo, jest smělá, hanebná hra, jaká
se národem samým provozuje“. (Str. 143).

Jinde čteme úvahu „Polní maršal kníže Windischgrätz a jeho
podíl na vysvobození rakouských císařských zemí“. (Str. 147.)
Všecka čest a chvála jménům: Radecký, Jellacic, Walden, Hay-
nau, při tom však nesmíme zapomínati na — Windischgrätze!
Vždyť vlast naši zachránil kromě jiných i „potlačeníím povstání
v Praze“. Schopf vypravuje o tom tolik:

„Víme, že někteří Čechové o samostatném království Českém, o bratrstvu všech Slovanů snili. Rus Bakunin nám to v jednom spisu vypravoval, že se cos podobného již na sjezdu Slovanů v Praze o svatodušních svátcích uzavřelo. Od náčelníků Českých se tomu sice odporuje, ale něco v tom přece musí býti, vždyť byl Bakunin též na sjezdu, a muži vysláni byvše, aby lid k pomoci Praze vybídli, jako na př. Fastr, výslovně podobné věci kázali.

Třebas i věřili, že to k takovému uzavření Čechů nepřišlo, tak přece uznati musíme, že by náčelníci jejich v tom případě „kdyby byl Windischgrätz odtáhl se svým vojskem, „takové vítězství použili a samostatné království prohlásili. Vždyť již ve své druhé petici zvláštní odpovědné ministry žádali, zrovna tak jako Uhři v březnu minulého roku činili, a později též jako Maďari byli posílali vyslance k cizím dvorům“.

To vše W. zamezil svým „prvým vystoupením“ v týdnu svatodušním. „V pondělek svatodušní proti četnému obyvatelstvu pražskému boj započal, jaký bez ohledu na zavraždění hrůzné své manželky, bez ohledu na ztrátu mnohých statečných důstojníků s největší šetrností ukončil“.

Náš apologeta resumuje pak, že W. udušením povstání svatodušního stal se vysvoboditelem rakouského státu, „neb tím překazil, že se Čechy nemohly jako Uhry od Rakous odtrhnout, a že Němci v Čechách přinuceni nebyli v Německu pomoc hledati...“

Jak se to stalo, vypravuje níže. Vzdychá: „Co vše se neučinilo některými Čechy, aby mne vydávání vesnických novin omrzelo!!! Dopisy vyhrožující mne docházely, listy se vysílaly na venek, aby venkovani před čtením mých novin varováni byli, a v novinách mnoho potupného se na mne metalo“.

Ale Schopf poznal úmysl lidí těch. „Zesnulé noviny Slovan-ské lípy i Národní Noviny zvláštní směr se míti zdají, a k tomu lid český má nakloněn býti. Vždyť víme, co všecko se v těchto novinách psalo a lidu radilo. Arciť že tito novináři, nové české v jiném tonu psané noviny trpěti nemohli, právem totiž se strachovali, že falešné jejich učení konečně na jasno přijde, že se lid od nich obrátí a jejich učení víry zavrhne“.

Schopf byl jako skála: „vzdor všech těchto podlých prostředků, proti němu sestavených se od svého předsevzetí odvrátiti nedal, a svým zásadám věren ostal“. A „lásky k své vlasti, k hodnému

venkovskému lidu jest to, která mne vede, a nikoliv ziskuchtivost“ — lichotí Schopf okruhu čtenářů svých, a vyčítá, co všecko opustil z lásky té. „Já mám též práce jiného povolání, a po dlouhá leta sem byl spisovatelem plodným na poli vědeckém. To vše jsem nyní zanedbal, abych jenom lid k zkáze se nachylující na lepší cestu přivedl“. Hodlá pokračovati v tom duchu slibuje, že podá „mnoho ponaučeného“ a za to hledá odměnu ve vědomí, „že dobré rozšiřuje, jak prý ho ubezpečuje mnoho dopisů z venku“.

Již také prý má uchystány pro příští čísla mnohé důležité články, z nichž jmenovitě uvádí „o zesnulém říšském sněmu“, o revoluci v Uhřích, v Itálii a „o chování se českého lidu při budoucích volbách do sněmu zemského“.

V č. 17. hned po „Pozvání na předplacení“ (str. 158) stěžuje si v čl. „Politické naše noviny jakožto prohlašovací zákonů“, že nalézáme velice často v novinách omyly, jež ruší smysl. Příčinu toho vidí v tom, že politické listy neb časopisy dosáhly již velikého počtu a „každý novinář druhému předplatitele uloviti zamýšlí tím, že hodně mnoho, a denně 2 listy na velikém papíře přináší. Aby se tyto listy naplnily, vyhledá se všelicos, pravdivé nepravdivé. Věc tato se jako ve fabrice děje, a že se tam dostanou omyly, nelze se diviti, vždyť není ani času k opravě“. Zvláště výtku ta týká se uveřejňování zákonů. Venkovan, čte-li jednou něco pro sebe užitečného a pak zase něco, co odporuje tomu, „bude zemské ouřady z falšování takových zákonů viniti“. A hned uvádí konkrétní příklad z „Constitutionelles Blatt aus Böhmen“, Nr. 163, první příloha, str. 2., 2. sloupec, § 72. Vzdělanec opraví si chybu, ale člověk venkovský běře věc, jak jest podána.

Dále čteme o politickém rozdělení Čech, o ustavení místních obcí, o nových minecovních listcích, o odepření dávek farářů a učitelů. V stati té má pěkné porozumění pro úkol učitele. Níže zmiňuje se o zemské stráži pro bezpečnost (Gendarmerie) v Uhřích, podává poučení o úplavici a několik rad hygienických, v čl. (str. 164) „Milosti udělení (Amnestie) buřičům“, vycitujeme, že by nejraději všechny ty rýpaly dal sprovodit se světa, a smýšlení jeho o zemském sněmu v Čechách (str. 165) poznali jsme již. Je přesvědčen, že sněm míti musíme a že jej dostaneme také, ale táže se, jestli je již nyní na čase sněm zemský a nacházíme-li se skutečně v tak smutných časech, abychom bez něho nemohli ani vydržeti?

Když byl odůvodnil otázky tyto, zašel do nedávné minulosti. Stojí za to, abychom poznali skreslený obrázek Schopffův.

„Blahonosný a dobrodějný konec zemského sněmu spočívá jediné v tom, aby lid poctivý, nezištný, rozumný a vlast svou v pravdě milující poslance na sněm zemský volil. Učinili jsme trpkou zkoušku volbami pro říšský sněm do Vídně i pro shromáždění říšské do Frankobrodu!“ Táže se, „jaké jsme to tam poslali muže?“ „Lid beze vši důslednosti a zásady na počátku mírumilovné smýšlení předstírajíce a posléz zjevně jakožto revoluční mužové vystupující, muže s jedné strany k druhé se kácející, strojem (oblekem) starověkým pozornost na se obrátiti a za sochy božské svrchovanost lidu (suverenitu lidu) považující, a na příjmy: Otec lidu, si velmi mnoho zakládavše, muže bez vzdělání, bez rozumu, jenžto k řeči se chystající již napřed všeobecný smích způsobili, muže, jenžto v hrdé důmince do Vídně šli, aby jakožto ministři a vysokí úředníci se navrátili, a konečně muže velkého počtu čas prospavší, o nichžto za veliké peníze jim poskytované ani zmínka slyšeti nebyla“.

Za to „čest mužům, jenžto se země a vlasti tak vřele ujmul, ale počet jich byl na sněmu příliš skrovný, tak že s svými návrhy jen pořádku proraziti byli s to“.

Příčinou, „že jsme tak špatně volili???", byl podle Schopfa „nerozum a trestuhodné oúčinkování strany, která si osobila právo volby řídit, aby jen lidi svého smýšlení do sněmu připravila. Nevěděli jsme tehdy, jak důležitý úřad, jak znamenité povinnosti poslanec na sebe bere, v této zaslepenosti jsme byli rádi, když se vyskytl vlk v kůži jehněčí, a nám oulisným způsobem člověka svého smýšlení ponavrhoval. Máme příliš dlouhý seznam hříchů pohotově ouškoků, jenž k lonskému sněmu zemskému provozovány byly. V příhodný čas, až to zase k volbám přijde do budoucího sněmu zemského, jména těchto lidí veřejně ohlásíme, neboť opět se budou k poslanectví hrnouti, a tu bude na čase, takové lidi na pranýř postaviti“.

A dále našeptává falešný svědek tento: „Jen povrch podotkneme, co se dělo. Nepodařený výbor národní v Praze největší část lidu zapíraje, uměl vedení voleb na zemský sněm si osobiti. Náčelníci tohoto výboru se strachovali v úřadujících úřednících u vrchnostenských i také u duchovních překážek. Proto musela

v lidu proti nim zášť a potupa povzbuzena a všípena býti, proto také národní výbor všechny ouředníky a duchovní v okrese, pokud byli známi a požívali důvěry, musil vyloučiti, k čemuž „jistý Dokt. B.[rauner?] svou hrstku hodně přispíval“.

„V takových okolnostech“ — stěžuje si Schopf — „stáli voliči bez rady a činili, co vůdcové národního výboru si přáli; na takový způsob to bylo snadnou věcí volby řídit. Nyní se to teprv shluklo. Jistý dok. B. utvořil komité (kancelář), kde každý chtěje býti poslancem, se musel hlásiti o odporučením. V tomto kanceláři měla obec spolu se dověděti, koho vlastně voliti má. Jak z vlastní zkušenosti vím, mnohý hodný muž v podezření, a mnohý podezřelý nerozumnému lidu namluven byl. Emisaři se poslali na venek, aby lidu muže pro vyvolení ponavrhovali, i studenti se na pomoc brali, ti museli do své otčiny, aby tam apoštoly dělali. V dopisech beze jména se dávala lidu výstraha, aby hodné muže nevolil, a naposled i oudové národního výboru, neb od nich ustanovení za komisaře k vedení voleb na venek poslání byli. Činnost těchto komisařů byla zvláště řízena, aby voliče přiměli jen lid sobě rovný, tedy ze stavu sedlského hlasu dáti, čímž by rozumní od zemského sněmu vyloučení, a jen pražskému klubu (spolku) možná bylo, jednání zemského sněmu opakovati“.

Proto tedy výsledek těchto voleb pravým přátelům lidu způsobil „starost a péči“. Již prý předem bylo možno tvrditi, že přinese boj, jenž veden byl „s rozhořčením“ mezi Čechy a Němci a znamenal jen „krvavé události“ a „nijaké blaho pro zem“. Ale „Všemohoucí v nedostizné moudrosti to zachránil. Následkem událostí svatodušních z národního výboru se stalo nic, a radosti na sněm zemský se rozplynuly“ . . .

Zemský sněm čeká veliká práce. Uplynula by léta, kdyby zemský sněm měl teprve osnovy řady zákonů vypracovati. Nic nevyvedl t. z. národní výbor, nic nevyvedl také říšský sněm a přece dlouho se v nich rokovalo. A „vláda blaho svých provincií nemůže ziskuzádsti a svévůli některých poslanců na zdař Bůh ponechati“. Musí vše vyřídit se rychle. Proto vydává ministerstvo nyní všechny zákony pro poradu na zemském sněmu. Tím uspoří se mnoho času, neboť o hotové věci spíše sjednotí se hlasy, než když teprve „věc prvopočátečně v poradu vzata

býti má“. Zemský sněm pak vyřídí vše záhy a — „kdyby krom toho poslancům peníze ne za den, nýbrž za určitou lhůtu pro zemský sněm se vykazaly, pak větší část těch pánů bude hleděti, aby přišla domů, a aby netravila z vlastního sáčku“.

Volá tedy Schopf: dopřejeme jen ministrům času, ať se nepřenáhli. Pracují seč mohou, vždyť „bez toho v krátké lhůtě k víře nepodobné učinili“. Buďme jen trpělivi a očekávejme zemský sněm bezky pokojně a volby zrale uvažme. Vesnické Noviny budou na stráž: budou pomáhati radou i skutkem a „všecko zneužívání u voleb zřejmě lidu ohlásí“.

Na konec Schopf odhaluje své nitro: „chceme“ — praví — „pravou konstituční svobodu užívat, chceme, aby oba kmeny Čech ruce si podavše pospolitě šly, my chceme záležitosti naše opravit, a každému zpátečnímu kroku na odpor státi, ale jen na zákonitě cestě, a nikoliv pro strannou zášť, nikoliv ze zřadlosti, že všecko, co od vlády pochází, špatné jest, a třebaš i sebe blahobytnější bylo, že se to proto haněti musí“. —

(Dokončení.)

Ohlas říjnové revoluce vídeňské na Moravě.

Podává H. Traub.

(Dokončení.)

Shromáždění říšské, které, ač kusé, opuštěno byvši velkou většinou netoliko poslanci z Čech i z Moravy, zasedalo ve Vídni nerušeně dále, dostávalo se nezbytně vždy více do situace choulolistivější, těžší a zodpovědnější. Odpovědí panovníkovou na zakročení říšského sněmu v Židlochovicích dne 12. října a o tři dni později v Olomouci byl bezprostředně po tom vydaný manifest ze dne 16. října, kde se mluví o Vídni jako o „rejdišti nejdivočejších a nejzvrhlejších vášní“, o „řádění, které přivede trůn a monarchii na pokraj záhuby, snažíce se postavit na místo ústavně Mnou zaručené svobody stav neobmezené hrůzovlády“. Windischgrätz pověřen jest úkolem potlačit „ozbrojenou vzpouru“ a zavést pokoj, a teprve pak že bude úkolem ministerstva, aby v dohodě s ústavním sněmem říšským „zákonitým uspořádáním tisku, vykonávaného dosud s bezuzdným zneužitím, shromáždovacího práva i obrany lidu byl zjednán stav, jenž by bez ujmy svobodě zabezpečil zákonu moc a vážnost“. A na nový projev říšského shromáždění ze dne 18. října, domáhajícího se zřízení slíbeného lidového ministerstva, okamžitého odvolání vojska, soustředěného v Dol. Rakousích, vydal panovník manifest ze dne 19. října,¹⁾ jímž poukazuje k nutnosti chopiti se k znovuzavedení zákonitého pořádku vojenských opatření, neopomenuv zdůrazniti, že poskytnutá práva a svobody mají zůstat nedotčeny. Zemský sněm moravský projevil v prohlášení svém dne 10. října plné sympatie a solidaritu s počínáním shromáždění říšského. Když pak 13. října, jak již vzpomenuto, sněm se usnesl na projevu k lidu podstatně změ-

¹⁾ Srov., co o jeho vydání vypravuje Helfert: Rückblicke und Erinnerungen. IV. 59.

něném, v němž se však ku podivu nečiní zmínky o říšském sněmě vídeňském. podal poslanec Wilsdorf návrh na odeslání zvláštní adresy k říšskému sněmu „strany uznání jeho přičinění pro pokoj a bezpečnost ve Vídni“ a to jako „velmi nutný“ (pilný). jelikož říšský sněm „právě v nynější době duševní podporu potřebuje“. Návrh tento byl jako pilný v nejbližší příští schůzi, konané až 19. října, projednáván a to pod dojmem císař. proklamace ze dne 16. října, která mluvila řečí tak rozhodnou, ačkoliv bylo na denním pořádku druhé čtení zprávy o podpoře malých řemeslníků. Návrh Wilsdorfův směřoval k tomu, aby „rakouskému říšskému sněmu ve jménu země Moravské díky za jeho pevné chování v nynějších vážných a nebezpečných časech se vyjádřily, že on nevyvratitelnou podporou svobody národů a konstitučního trůnu zůstal a pokoj jakož i bezpečnost osoby a jmění ve Vídni udržel“.

Jiříček vyslovil při té příležitosti přímo nespokojenost s odpovědí panovníkovou. danou poselství říšského shromáždění, vytýkáje sněmu zem., že, „ačkoliv řeč od místopřednosty na Jeho Milost císařskou držená žádné poukázání neobsahuje, zdali sněm zem. s nařízením císaře strany stahování vojska u Vídne se shoduje, přece vysvítá z odeslání deputace nějaké pohanění Vídeňských událostí a spolu i cesta poukázaná, na které sněm zem. kráčetí má“. Ve smyslu řečníkově stilisoval předseda otázky takto: a) zdali sněm zem. shromážděn zůstatí, aneb rozejítí se chce, b) zdali s císařem aneb s říšským sněmem drží a c) zdali v tomto posledním pádě nějaká adresa na říšský sněm odeslána býti má?¹⁾ Do debaty zasáhli Widmann a d'Elvert, kteří sice uznávali také zásluhy říšského shromáždění o udržení pokoje a zajištění bezpečnosti ve Vídni, ale, chtějíce se vyhnouti tak choulostivé a zároveň nebezpečné otázce, jako byla druhá, vyslovili, především první řečník, ač nesměle, pochybnosti o tom, „zdali říšský sněm, z kterého velký počet sněmovníků chybí a který, jakož pochybováno býti nemůže, pod hrozným vplyvem nějaké strany stojí, o konstituční ústavě svobodně a veřejně rokovati může“. Ant. Wilsdorf odůvodnil návrh svůj na adresu k říšskému sněmu tím, že tento jako „neochvějná opora svobody lidu a konstitučního trůnu“ zachoval

¹⁾ Posl. Čambala žádal, aby v případném projevu zem. sněmu bylo tlumočeno přání, „že moravští a čeští poslancové, z nichž větší počet z Vídne se odstranil, zase do říš. sněmu se navrátíti mají“.

svým „podivuhodným, odvážným, vytrvalým chováním, jež mu zajišťuje věčnou slavnou památku v dějinách světových, pořádek, klid, bezpečnost osob i vlastnictví v silně ohroženém, hrdinském městě Vídni“. ¹⁾ I považoval za povinnost zástupců země Moravské, aby vyslovili říš. shromáždění uznání a díky, a to tím spíše, že „moravský lid očekává tento krok od svých svobodomyšlných zástupců a očekává jej právem“. ²⁾ Druhého dne předložila již komise, ³⁾ pověřená za předsednictví Judexova vypracováním adresy této, svůj návrh, jenž vyřízen příznivě v prvním čtení, ale více už se neobjevil ve sněmě, protože se poměry a okolnosti zase změnily. Adresou touto projevuje sněm v duchu navrhovatelově jménem moravského lidu říšskému shromáždění za jeho „vytrvalé chování ve dnech nebezpečí, za věrné vyličení nastávších mimořádných poměrů konstitučnímu císaři a za namáhání směřující k smírnému vyrovnání, za jeho velkodušné působení v sídelním městě hluboko cítěné díky“. ⁴⁾

¹⁾ Že říšský sněm, president jeho Smolka a konečně i permanentní výbor bezpečnosti představovali s ministrem Kraussem jedinou, byť i slabou autoritu, která dovedla zabránit větší pohromě, v tom se shodují nyní všichni historikové, i mužové tak konservativního smýšlení jako Helfert (Erlebnisse und Erinnerungen, Die Kultur 1901, str. 105). O permanentním výboru srovnejte pojednání „Die Reichstagspermanenz im Oktober 1848“ v Mittheilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung, 1914/1915.

²⁾ Wildsdorfovo odůvodnění zní v originále takto: Der hohe Reichstag ist in der stürmischen, gefahrvollen Zeit, seiner hohen Sendung eingedenk, eine unerschütterliche Stütze geblieben, einerseits der Freiheit des Volkes, anderseits des konstitutionellen Thrones, er hat die dringende Forderung des Momentes eingesehen und durch seine würdevolle, mutige, standhafte Haltung, die ihm ein ewiges rühmliches Angedenken in der Weltgeschichte sichert, die Ordnung, die Ruhe, die Sicherheit der Personen und des Eigentums in der hart bedrängten heldenmütigen Stadt Wien aufrecht erhalten. Ich halte es für eine Pflicht der Vertreter der Provinz Mähren, ihre Anerkennung, ihren Dank dem hoh. Reichstag auszusprechen, ich halte diese Pflicht umso mehr für eine unerlässliche, als ich glaube, dass das mährische Volk von seinen freisinnigen Vertretern diesen Schritt erwartet und mit Recht erwartet.

³⁾ Komise tato čítala 10 členů, po jednom z každé sekce, a sice byli to: Langhammer, Rušil, Serenyi, Spausta, Jiříček, Wildsorf, Blažek, Judex, Menzel, Franz.

⁴⁾ Tato adresa zněla v překladě: „Vysoké říšské shromáždění! Od 6. října pro Vídeň tak nebezpečné a osudné dny naplnily národy rakouské tesknou obavou pro blaho stotisíců obyvatelů residence a jejího okolí a upoutaly všechny zraky k zástupcům národů — k říš. sněmu. Konstituční říš. shromáždění, pamětlivo svého poslání, zůstalo v nebezpečných dnech neochvějně věrno své

Zároveň s adresou k říš. sněmu měl se státí projev k císaři. K tomu směřoval nový návrh poslance Wilsdorfa. „aby deputace sněmu zemského u císaře o smírné porovnání Vídenských mimořádných okolností prosila“, neboť „nebezpečný stav sídelního města ukládá nám za svatou povinnost, abychom vynaložili všeho a zabránili dalšímu neštěstí“. Ježto — jak pravil navrhovatel — již vojenské prostředky na Vídeň se strojí a nebezpečnosti ode dne ke dnu tomu nádhernému městu se blíží, toužil po nejrychlejšim zakročení poselstvem v Olomouci. krok to, jaký z Prahy byl podniknut již 16. října,¹⁾ aby se tlumočila panovníkovi prosba: „V. V. račiž k smírnému a k blahu obyvatelstva vídeňského přihlízejícímu řešení vyvinuvších se mimořádných poměrů nakloniti nejmilostivěji sluchu svého prosbám a přimluvám (Vorstellungen) říš. sněmu a učiniti opatření, vyplývající z nekonečné laskavosti V. V.“ Na tento projev k císaři, jehož sestavení uloženo komisi, pověřené sděláním adresy k říšskému sněmu, nezůstal bez vlivu především tlumočený právě vlastnoruční list panovníkův,²⁾ zaslaný Vojkovskému za příčinou

svaté povinnosti, kterou převzalo vůči národům rakouským a konstitučnímu trůnu: cítilo se okolnostmi a polohou hlavního města povcláno k další obtížné povinnosti, aby působilo k zachování veřejného pořádku i bezpečnosti a tudíž na zamezení nedozírného neštěstí. J. Veličenstvem vyřknuté zato říš. sněmu uznání a dané ujištění záruky dalšího nerušeného jednání naplňují srdce mor. lidu uspokojením. Zástupcové moravští na provinciálním sněmě považují to zasvou nevyhnutelnou povinností, aby vys. říš. sněmu vyslovili jménem lidu mor. za jeho statečné (standhaft) chování ve dnech nebezpečnosti, za věrné, konstitučnímu císaři podané vyličenizběhších se mimořádných poměrůva za namáhání jeho, aby docíleno bylo smírného řešení, konečné za jeho šlechteté působení v sídelním městě díky nejhlubší (tief getühtl). Zástupcové Moravští chovají naději, že při neproměnné lásce národů rakouských k jejich konstitučnímu císaři dojde k smírnému řešení stávajících starostlivých poměrů a že bude štěstí národů rak. dalším ústavním vývojem našeho veskeřého soustátí trvale založeno“. Na rubu adresy čte se z komise poznámka: Kommt bei den veränderten Verhältnissen ad acta. Brunn 12. November 1848.

¹⁾ V projevu měšťanského výboru pražského vyslovena k císaři prosba, „aby naše sesterská Vídeň, která následkem neobyčejných událostí v neobyčejné postavení k císařství byla stržena, nebyla přivedena prostředky přisností, nýbrž otcovskou laskavostí a milostí na stanovisko císařskému městu příslušné. Jelikož Vídeň zbrojnou moci jest skličena, což zbudilo obávání nějakého nebezpečnosti pro svobodu, ukazuje se potřeba prostřednictví“. (Nár. Noviny, 1848 č. 163.).

²⁾ Uveřejněn v Br. Zeit., 1848 č. 291.

poselství židlochovského, jímž vyzývá císař poslance: Důvěrujtež tedy, zástupcové Moravy, Mému císařskému slovu, s kterým Vám opět zachování všech ode Mne stvrzených svobod a Mé císařské laskavosti ubezpečuji“, který byl přijat „s radostným jásáním“, a na znamení plného souhlasu usneseno jednomyslně, aby byl uveřejněn tiskem a rozdán mezi poslance. A když pak K. Mayer přečetl císařský manifest ze dne 19. října, sněm projevil živým provoláním slávy svou radost z něho, tak že Jiříček dokonce navrhoval, aby se upustilo vůbec od odeslání deputace do Olomouce, jelikož se podle toho okolnosti zatím změnily a deputace sotva spraví více. Než po vystoupení olomouckého posl. Mandelblüha setrval sněm při svém rozhodnutí, odeslati k císaři deputaci desítičlennou, která by tlumočila díky za nový manifest jakož i prosby, aby „J. M. v míru a způsobem otcovskému srdci svému blahodějným Videa k pořádku přivedla“. ¹⁾ A tak mezitím co říšský sněm, zvěděv, kterak se stahují hrozivě vojska kol Vídně a že císař projevem svým ze dne 19. října nebral zřetele k jeho rozkladům, vydal 20. října proklamaci k národům rakouským, volaje je k spoluzakročení u koruny — na to odpověděl Windischgrätz ihned uvalením stavu obležení na Videa s předměstími — podána jest 21. října zem. sněmu adresa k císaři, kterou přenesl referent Wilsdorf. ²⁾ V projevu sněmovním ³⁾ se zdůrazňuje,

¹⁾ V originále rukopisném čteme, že bylo rozhodnuto poslati poselstvo, které by vyslovilo díky za manifest z 19. října a zároveň „die Bitte wegen gnädiger Berücksichtigung der Hauptstadt Wien bei der Pazifizierung derselben“.

²⁾ V protokole se dovidáme, že mimo Wilsdorfa podal zprávu jeden z tlumočnicků po česku. Tlumočníci byli celkem tři: Skalický, Chytil a Brandl; neznámou však, který z nich byl právě tlumočником této adresy.

³⁾ Adresa tato zněla: Vaše císařská Milost! Vyvolení naši vlasti za nynější obydli ráčila Vaše cis. Milost jí významenání propůjčiti, jenž od celého národu s jásáním přijato bylo. Zastupitelé moravského národu již z strany toho své vděčné smýšlení Vaší cis. Milosti vyřknuli. Přenejv. prohlášení od 19. října dává jim novou příležitost výraz toho samého smýšlení opětovati. Zastupitelé Moravy přiznávají se sice veřejně a svobodně — nikdy nepochybovali o císařském slovu, které jim svobodu přislubuje — uznávají ale rukojemství v tomto prohlášení opět dané za potřebné vyjádření, by v tomto povážném čase všechny mysle upokojeny byly. Ale s hlubokou bolestí každý vlastenec naplněn jest, že Vaše Milost přinucenou se viděla, pro uvedení pokoje a pořádku k vojenským prostředkům proti srdci mocnářství, proti otcovskému městu Vaší císařské Milosti sáhnouti. Nech[ť] tyto prostředky čímkoliv provolány byly, nesmějí Rakouští národové v krvavém vítězství nad sídelním městem žá-

že „jsou obyvatelé Videaňští naši bratři, svazky mocnářství připínají nás po mnoho století k nim a musí nás to hlubokou bolestí naplniti, když tak násilnými prostředky proti němu se zachází, které ve svém upotřebení (na tisíce nevinných potkati musejí a potkají, a snad) naše veškeré mocnářství v nevyslovitedlné bídě uvrhnouti mohou“. Marná byla ovšem naděje, že se jim podaří, „by J. M. C. k pokojnému rozluštění kromobyčejných událostí v hlavním městě přiměřené ustanovení zříditi ráčila“. Přístiho dne odebrala se s touto adresou ¹⁾ deputace ²⁾ za vedení předsedy Koppela do Olomouce, o jejímž slyšení učinil sdělení Koppel

dané rukopisem pro pokojné rozvinování svého konstitučního života naleznouti. Ktomujsou obyvatelé Videaňští naši bratři, svazky mocnářství připínají nás po mnoho století k nim a musí nás to hlubokou bolestí naplniti, když tak násilnými prostředky proti němu se zachází, které ve svém upotřebení (na tisíce nevinných potkati musejí a potkají a snad) naše veškeré mocnářství v nevyslovitedlné bídě uvrhnouti mohou. Videaň, sídelní město mnohých milovaných mocnářů, prostředek věd a umů, obchodu a úvěru pro mocnářství, jest od začátku října v tábor vojenský proměněna, nesčíslné množství rodin, opustivše své jmění, hledají na jiných místech přebydlí a jejich blažené okoličnosti jsou hluboce otřesené, a nepřehledné neštěstí a bída hrozí obyvatelstvu a všem, kteří z blízka i z daleka s Vídní obchodem spojeni jsou, kdyby se obávání vyplnilo a boj rozhorliti se měl, který by nepřírozený byl a z výborného města cisáfského město slitování, město vdov a sirotku učinil. Souvěk jmenuje V. C. M. Ferdinanda Dobrotivého, dějepis zaznamenává jméno V. C. M. pod tím jménem zlatými písmenami do svých listů: Ferdinand Dobrotivý neodmrští tedy vřidnosti, bratrskou láskou a vlastenectvím pro celé mocnářství provolanou prosbu, s kterou zástupcové země Moravské k otcovskému srdci svého dědičného císaře dorážejí: By V. C. M. k pokojnému rozluštění kromobyčejných událostí v hlavním městě přiměřené ustanovení zříditi ráčila [podtrž. v rukopise Wilsdorfově]. Podaři-li se nám, srdce V. C. M. pohnouti, pak by vždy věrná Morava nanejvýš plesala, neb by byla otce s dítky smířila, sebe v dějepise nesmrtelnou učinila a její jméno by se podle jména Ferdinanda Dobrotivého věčně stkvělo.

¹⁾ Neue Zeit (1848 č. 80) si adresu pochvaluje. Píše: Mor. sněm, jehož přítelem jinak nejsme, pokusil se převziti poslání mírové a jeho mužná (kräftige) adresa k císaři, jeho srdečná smířlivá slova k měšťanům, gardistům a vojákům zjednaly mu díky ne konservativců, nikoli příznivců pokoje, nýbrž každého svobodného muže, který se nevyhýbá velikému boji pro vítězství nebo smrt.“ Naproti tomu umírněnější Const. Blatt a. B. (č. 103) glosuje adresu slovy: Musí zaraziti, že je v adrese zem. sněmu velmi těžký politický přehmat, velmi těžká nedůslednost. Začátek její děkuje totiž císaři za vyznamenání, které prokázal Moravě, vyvoliv si Olomouc za nynější pobyt. Tím přiznává deputace, že císaři bylo opustiti Viden, neboť jinak by se nemohlo děkovati za tuto cestu. Konstituční císař ale může residenci svou opustiti toliko v případě nutnosti,

dne 27. října ve shromáždění sněmovním. Poselstvo odjelo do Breclavě a odtud zvláštním vlakem ¹⁾ do Olomouce, kde bylo přivítáno obecním výborem a doprovázeno do připravených příbytků. a již příštího dne 24. října o 10. hod. dop. konalo se slyšení u přítomnosti císařovny, min. předsedy Wessenberga a hofmistra kníž. Lobkowicze.²⁾ Vyslovil sice panovník naději, že „snad ještě bez nejprísnějších prostředků hlavní město k pokoji a zákonné poslušnosti přivéstí možná bude.“³⁾ v stejném smyslu se vyjádřil k deputaci bratr císařův, arcikníže František Karel, tlumočiv naději „ještě důvěřivěji (zuversichtlicher), že se podaří vídeňské zmatky rozluštití cestou smírnou,“⁴⁾ a uznáv zároveň, že „země Moravská vznešenému a zákonnému chování sněmu zemského za udržení pokoje děkovati má“,⁵⁾ ale bylo již na takové vyrovnání pozdě — kdy stál s vojskem před Vídní kníže Windischgrätz, nadán moci neomezenou

Neodvisle pak od zakročení sněmovního snažil se působiti na prospěch ohrožené vojskem Vídně obecní výbor brněnský společně s nár. gardou, vyslavše dne 24. října zvláštní poselstvo o 8 zástupcích⁶⁾ do Olomouce s prosbou, aby „při

Videň musila tedy hluboce klesnouti, těžce chybíti. A tato Videň se v druhé části adresy velmi chválí.

²⁾ V deputaci byli: Schubert, Toufar, Serenýi, Neissl, Jiříček, Wilsdorf Blažek, Iudex, Čambala a Mandelblüh.

¹⁾ Dovidáme se, že cestovní výlohy desítičlenného poselstva s dietami činily podle úředních výkazů za 11 osob 722 zl. $\frac{3}{4}$ kr.

²⁾ Ku podivu, že o tomto zakročení z Brna u dvora na př. Dunder ničeho neví: vypravuje totiž, že Praha bylo jediné město v říši, které byla naplněno starostí o osud města Vídně, vyslavší poselstvo prosebné k trůnu (Denkschrift, 851).

³⁾ Císař Ferdinand přečetl v odpověď na krátkou řeč Koppelovu při odevzdání adresy tento projev: Spotěšením vidím, že Moravský sněm zem. Mým otcovským úmyslům a zřetelům pro Mé národy úplně důvěřuje. Boli to velmi Mé srdce, že hlavní město Vídeň jevíťem tak hrozných nepořádků se stalo a že povinnost Mně nyní poroučí, prísnych prostředků k ochraně dobře smejšlejších a k zavedení bezpečnosti a zákonného pořádku použití. Nemohu a nechci však naději mimo Sebe pustiti, že snad ještě bez nejprísnějších prostředků hlavní město k pokoji a zákonné poslušnosti přivéstí možná bude*.

⁴⁾ Br. Zeitung, 1848 č. 299.

⁵⁾ Mor. Noviny, 1848 č. 2.

⁶⁾ V poselství, které podalo o svém poslání zprávu veřejnosti (srov. Br. Zeitung, 1848 č. 299), byli: hr. Logothetty, major nár. gardy, A. Haberler, dr. Stella, předseda obec. výboru, J. A. Herlth, major nár. gardy, Jan Findeis, Th. Bauer, hejtman nár. gardy, Vinc. Menzl a Karel Butschek.

opatřeních, zahájených proti Vídni, bylo dbáno vší možné šetrnosti (Schonung) a mírnosti (Milde)“. Za tím účelem odevzdali poslové císaři zvláštní adresu,¹⁾ dovolávající se jeho lásky k spravedlnosti, jeho nade vše šlechetného srdce. Mezitím však jest vydán 22. října nový císařský manifest, jímž následkem „trvání anarchického stavu“ ve Vídni svolán říšský sněm na 15. listopad do Kroměříže, aby se mohl, jak se praví, „nerušeně a nepřetržitě svému úkolu vypracování ústavy, odpovídající zájmům Našich států, výhradně věnovati“. A nyní následovala rána za ranou. Sotvaže shromáždění říšské prohlásilo 22. října, nemajíc ještě vědomosti o přeložení svém do Kroměříže, uvalení stavu obležení a stanného práva Windischgrätzem za nezákonné, vyzval 23. října Windischgrätz Vídeň z hlavního stanu svého v Hetzendorfě, aby se vzdala, ponechávaje městu 48 hodin na rozmyšlenou. Na zejtrí hned počal přechod soustředěného zatím vojska českomoravského přes most, položený u Klosterneuburka přes Dunaj, a již 24. října zahájeno sevření hlavního města. Nic nepomohlo, že říšský sněm prohlásil znova (24. října) opatření Windischgrätzovo „netoliko za nezákonné, nýbrž i stejně za nepřátelské vůči právům lidu jakož i dědičnému ústavnímu trunu“, neboť sotvaže vypršela lhůta k dobrovolné kapitulaci, počalo pravidelné obležení Vídně.

¹⁾ Adresa tato zněla v originále: Eure Majestät! Die Huld, deren uns E. M. noch vor wenig Tagen versicherten, erweckt in uns das Vertrauen, bittend vor E. M. zu erscheinen, in einem Augenblicke, der erster und gewichtiger ist, als jeder frühere. Die traurigsten Ereignisse in Wien haben E. M. zu Massregeln gegen diese Haupt- und Residenzstadt veranlasst, die in der gesamten Bevölkerung der Monarchie die tiefsten Bekümmernisse erwecken. Auch die Einwohner Brünns, die wir vertreten, sind nicht minder von dem beklagenswerten Zustande der Dinge ergriffen, wie alle treugesinnnten Söhne des Vaterlandes, und wagen es durch uns an das edle Herz und die Gerechtigkeitsliebe ihres Kaisers sich mit der Bitte zu wenden: es mögen E. M. in diesem furchtbaren Drange der Zeit, gegenüber so unendlichen gefährvollen Möglichkeiten, bei Bestimmung der Massregeln zur Beruhigung der Residenz Wien nur Ihre Gerechtigkeitsliebe, Ihr edles, über Alles grossmütige Herz und nur diese allein hören und zu Rate ziehen, um nicht Hunderttausende unverdientem Unglücke preiszugeben und abermals Hunderttausende in beunruhigenden Zweifel über die ungehinderte Entwicklung der konstitutionellen Freiheit zu stürzen. Genehmigen E. M. huldvollst diese Bitte der treuergebenen Stadt Brünn und lassen Sie uns mit Jubelbotschaft zurückkehren: Sie ist gewärt! -- Cisar odvětil na to: Es schmerzt mich tief, dass es die Umstände nötig gemacht haben, gegen Wien strenge Massregeln einzuführen, um daselbst die gestörte Ruhe, Ordnung und Sicher-

Brno s pochopitelným napětím sledovalo události vídeňské, a sotvaže došla zvěst o přeložení říšského sněmu z Vídně do blízké Kroměříže, již se projevoval hlasitě nesouhlas s tímto opatřením a nevole dávána na jevo. Podle sdělení Havlíčkova¹⁾ „se může říci, že celé Brno bylo proti tomu přeložení, ale z dvojích rozličných příčin: jedna malá strana mrzela se na to, že nebude ve Vídni, druhá velká strana mrzela se, že nebude v Brně, jak vlastně byl oumysl.“²⁾ Těžko rozhodnouti, pokud Havlíček soudil správně, ale je jisto, že při první příležitosti se také napětí začínalo vybít, jak se ukázalo hned 25. října, mezitím co obě poselstva brněnská dlela v Olomouci. Zamýšleli totiž někteří nespokojenci a přátelé Vídně postaviti se na odpor vyvezení střelného prachu z Brna do tábora vídeňského, o čemž vypravuje Havlíček:³⁾ „Sám jsem byl svědkem očitým znamenitého kravalu v Brně. Jednalo se o to, aby 25 vozů prachu, který z Brna k Vídni vézt se měl, zadrženo bylo, ku kterému cíli se několik drvoštěpů s obušky sešlo na hlavním náměstí před strážnicí nár. stráže. . . Prach se vezl a kromě trochu hubování a křiku nic jiného se nestalo“. Když 27. října podával Koppel shromáždění sněmovnímu zprávu o negativním výsledku zakročení sněmovní deputace a téhož také dne poselstvo městské, výsledek nemohl ovšem uspokojiti veřejnost, která se oddávala klamu, očekávajíc jakési rozhodné slovo císařské na prospěch sevřené Windischgrätzem Vídně. V důsledku toho učiněno jest toho dne „Vyzvání“⁴⁾ k veřejnosti brněnské za účelem peněžitých sbírek „k podpoře bojujících a raněných“, a to tím spíše, že právě to bylo Brno, to „šlechetné, s Vídni tak úzce sbratřené město, které nejdříve přispělo bratřím vídeňským v boji za svobodu na pomoc“.⁵⁾ Aby pak bylo v této věci působeno zvláště

heit wiederherzustellen: indessen hoffe Ich und wünsche es auch sehnlichst, dass diese Wirren auf friedlichem Wege beigelegt werden.

¹⁾ Nár. Noviny, 1848 č. 176.

²⁾ O tomto úmyslu srov. výše.

³⁾ Nár. Noviny, 1848 č. 176.

⁴⁾ Moravia, 1848 č. 130.

⁵⁾ Někteří poslancové, vyslaní na říšský sněm, jako Jan Dvořák (Kunstát) a K. Wagner (Unčov), soudili, že věci vídeňské poslouží lépe, půjdou-li do svých volebních okresů, ježto „potřebí, aby se dorozuměli s voliči a aby jim dali zprávu, co se děje, a aby jim vyložili důležitost a vážnost říš. sněmu“. (Helfert: Vznik ministerstva Schwarzenbergo-Stadionova, Osvěta, 1891 str. 424, téhož Aufzeichnungen und Erinnerungen, IV. 96).

„rázně“ (tatkräftig) — jak praví úřední Br. Zeitung¹⁾ — konala se ještě téhož dne večer v místnostech spolku pro politické vzdělání, kde tato myšlenka byla nadhozena již dříve.²⁾ zvláštní porada několika „přátel vlasti“. Sešli se tu totiž někteří poslancové, členové obecního výboru, representačního komitétu a nár. gardy, kteří se nedali odstrašiti neúspěchem, právě před tím podniknutého bezprostředního zakročení u koruny, a rozhodnuto jednosvorně, aby město Brno společně se sněmem zemským razilo cestu zprostředkování mezi velicím knížetem Windischgrätzem, jako generálním splnomocněncem panovníkovým, a mezi rozhodujícími kruhy ve Vídni. Za tím účelem nechť se vyšle poselstvo o 6 poslancích zemských a o 6 zástupcích obyvatelstva hlavního města i nár. gardy do hlavního tábora vojenského a do Vídně. Zároveň oznámil vrchní velitel nár. gardy Malter rozhodnutí to telegraficky předsedovi ministerskému Wessenbergovi do Olomouce, žádaje o zastavení nepřátelství před Vídní na dobu 48 hodin. Z rána 28. října došla již telegrafická odpověď Wessenbergova, že „potřebné v tomto ohledu bylo nařízeno“, a dopoledne se konala na radnici plenární schůze obecního výboru i přednostanstva nár. gardy, při čemž docíleno dohody v ten rozum, aby byla vyvolena deputace a v dorozumění s deputovanými zemského sněmu aby byl vypracován program, který by obsahoval asi návrhy pacifikační. Solvaže bylo bezprostředně potom zahájeno jednání sněmovní, oznámil předseda Koppel, dříve než přikročil k projednání denního pořádku, že jest mu sděliti něco o osudu Vídně, neboť, „neučiní-li se konec broznému hnutí mírným způsobem, může z toho [ne]jen Vídní, nýbrž i zemím nevyslovitelné neštěstí vzrůst“, dokládaje, že „bezprodlená pomoc jest tedy žádost lidumilství a blaha mocnářství veškerého“. Na to přednesl návrh, jenž zněl takto:

1. Aby sněm zem., zastavatel země Mor. a město Brno se nabídnuly ku zprostředkování mezi Jeho Osvíceností knížetem Windischgrätzem a městem Vídní.

2. K zprostředkování budiž volena deputace k polovici ze sněmovníků, a k polovici z oudů reprezentativní komisi. výboru obecního a národní stráže města Brna.

¹⁾ Br. Zeitung, 1848 č. 299.

²⁾ Tamže.

3. Deputace má hned 28. před polednem jmenována býti a co nejrychleji na místo prostřednictví se odebrati.

4. Základem prostředkování budež výminky tyto:

- a) Odzbrojení proletářů;
- b) vydání vražedníků ministra války Latoura a přísné vyšetřování proti všem původcům a oučastníkům oné vraždy;
- c) úplné prominutí krom všech nepolitických přestupků zákona;
- d) navrácení zbrojí a jiných věcí ze zbrojnice odebraných;
- e) vyčistění nár. obrany podle základu majetnictví a vzdělanosti;
- f) vyzdvižení legie akademické až do reorganisace její sněmem říšským;
- g) vyzdvižení stavu obležení, jak pokoj a pořádek ve Vídni zaveden bude.

O těchto podmínkách, za nichž chtěli prostředkovati, učinil Koppel v souhlase s Laminetem ještě vysvětlení, že „deputace nadzmiňných výminek držeti se nemá a jsou jen přáním, o kterémž deputace vždy věděti může“. K návrhu hr. Serenýiho jmenoval předseda ze své moci poslance Čáska, Haberlera, Jiríčka, Judexa a Kollera jako deputované, k nimž jako šestý přistoupil sám — poselstvo mělo čítati dohromady 12 členův — ačkoli na místo sebe, jinak jsa prý zaměstnán, upozorňoval na hr. Belcrediho.¹⁾ K návrhu Jiríčkovu byl také Belcredi povolán do deputace, když po dobrovolném ústupu Kollerově jmenován předsedou ještě Bohdan Bauer, „ježto právě od něho myšlenka toho prostřednictví vlastně vyšla“.²⁾ Předseda, přibrav ještě poslance Chlumeckého, Mitrovského, Menzela, Heinricha, d'Elverta a Oberleithnera odebral se s 12 sněmovníky na radnici k společné úradě.³⁾ při čemž byla myšlenka přesně stanovených bodu na zprostředkování úplně opuštěna a rozhodnuto, aby se postupovalo

¹⁾ Pro Egl. Belcrediho rozhodlo, že „s kníž. Windischgrätzem osobně známý jest, tedy více než on [předseda] působiti může“.

²⁾ V Konst. Blatt a. Böhmen (1848 č. 105) se praví, že dnes (28. října) učinil posl. Bauer návrh, aby se přes nesčetné a neplodné deputace ve vídeňské záležitosti ještě jednou stal pokus, tentokráte ale za tím účelem, aby se zahájilo zprostředkování mezi Vídni a Windischgrätzem.

³⁾ Také druhé korporace vyvolily, jak vysvitá z řeči Menzlovy, dvakrát tolik členů, než bylo třeba, kteří, utvořivše jakousi komisi, měli uvažovati teprve o době a krocích, jež by bylo záhodno učiniti. Menzel ostatně navrhoval, aby sněm vyvolil 12 členů, kteří by teprve ze svého středu vybrali 6 poslů, ale nestalo se tak.

„podle okolností dle povinnosti, eti a rozvahy.“¹⁾ V neděli dne 29. října o 6¹/₂ hod. ranní²⁾ nastoupilo pak cestu poselstvo, v němž byli: poslancové Bauer, Belcredi, Čásek, Haberler, Jiříček a Judex,³⁾ za obecní výbor: Herring a Offermann, za výbor bezpečnosti: Stella a Findeis, za nár. gardu: Malter a Greisinger,⁴⁾ a úřední list provázal je svým „nejvřelejším požehnáním“.⁵⁾ Ještě před tím však, dne 28. října odpoledne, vyslání jsou gardisté Weidlich a Uherek do Olomouce, aby vymohli od Wessenberga na cestu do tábora Windischgrätzova potřebných průvodních listů.⁶⁾ Poselstvo 12členné pověřeno úkolem, aby nabídlo zprostředkování, „je-li ještě smírné vyrovnání mezi městem Vídní a vojskem je obepínajícím pod maršálkem Windischgrätzem možno.“⁷⁾ Když však deputace dorazila do Břeclavě, vyčkávající tam příjezdu obou kurýrů z Olomouce, došel za ní telegram z Brna, že minist. předseda vzhledem k podmínkám, o kterých se má státí pokus zprostředkovací, považuje „za nevyhnutelně potřebné, aby promluvil s členy poselstva“. Bylo rozhodnuto vyhověti, když tu delegáti, přibývší zatím z Olomouce, sdělili, že jim nebylo lze mluvit s Wessenbergem, že jim však sekretář jeho Isfordink opatřil žádaný průvodní list do vojenského tábora, oznámiv zároveň, kterak je ministrovi smírné vyrovnání „velmi žádoucí“, ale že nelze poznati, na jakém podkladě by se mohlo zahájití a jak by se dalo provéstí, dokud proletariát vídeňský jest ozbrojen a pří-

¹⁾ Br. Zeitung, 1848 č. 299.

²⁾ Nikoliv tedy 28. října o 1 hod. s poledne, jak sděluje Konst. Blatt a B., příl. k č. 104. Snad že měl pisatel na mysli odjezd dvou zástupců nár. gardy (srov. níže)?

³⁾ Předseda Koppel, jenž od počátku přijímal nerad úkol mluvčího deputace — snad že jako c. k. profesor nepovažoval jednání takové za oportunní? — vzkázal sněmu, že manželka jeho jest v takovém stavu, že by na ni mohla zvěst o jeho odjezdu působiti velmi nebezpečně a také neodjel.

⁴⁾ Helfert (Geschichte Österreichs, I. 306) mluví nejasně o „menší deputaci“. Která pak byla větší?

⁵⁾ Br. Zeitung, č. 299 píše: „Unsere heissesten Segenswünsche folgen ihnen auf ihrer hochseligen Mission, möge deren glückliche Beendigung als der schönsten Lohn ihrer Mühen des edle Werk krönen“.

⁶⁾ Bylo sice telegrafováno z Olomouce, že během dne (28. října) dojde do Brna cisařský kurýr (Br. Zeitung, č. 299), ale šlo z toho, jak se zdá.

⁷⁾ Jak se čte v oficiálním projevu „Bericht der Deputation des mähr. Landtags, des Gemeindeausschusses und der Nationalgarde“, příloha k Br. Zeitung, č. 311. Vydána ovšem též česky. Srov. dále.

stup do města znemožněn. Znovase konala porada zástupců, co podniknouti a většinou rozhodnuto uposlechnouti pozvání „bez prodlení“. Dorazivše do Olomouce měli poslové rozmluvu s Wessenbergem, jenž uznal sice „chvalitebný“ úmysl, plynoucí „z citu lidskosti a lásky k vlasti“, ale ukázal zároveň k obtížím, s nimiž spojeno provedení záměru za stávajících poměrů. Na konec však projevil ochotu vyhotoviti průvodních listů slibiv ještě na přímluvu hr. Lažanského,¹⁾ že požádá císaře o vlastnoruční list k Windischgrätzovi. O 5. hod. ranní nazejtří (30.) stihla deputace²⁾ Floridsdorf, odkudž pokračovala vozmo přes Jedlersee, Nussdorf, Heiligenstadt do Hetzendorfu,³⁾ kam dojela v poledne. A hned měla rozmluvu s generálem Cordonem, zástupcem nepřítomného Windischgrätze, jenž upozornil, že vyjednává právě se zástupci vídeňského obecního výboru o podmínkách předání, tak že se jeví zprostředkování jejich bezpředmětným. Teprve večer jednalo poselstvo s Windischgrätzem, který prohlásil rovněž, že zprostředkování za nynějšího stavu není možno, ježto se Vídeň podrobila kladeným podmínkám, že však právě tohodne byla úmluva zrádně zrušena⁴⁾ a nepřátelství obnoveno. Když však poselstvo žádalo o dovolení, aby mohlo přece vstoupiti ve spojení s obecním výborem vídeňským, „aby neopomenulo nižádného prostředku“, Windischgrätz svolil, ale toliko s podmínkou, že se tak stane

¹⁾ V Brünner Tags-Kourier (1848 č. 132) se zdůrazňuje „besonderes Bestreben und Mitwirken“ hr. Lažanského.

²⁾ Ježto došla zatím do Olomouce zpráva o brněnských výtržnostech, opustil vrch. velitel nár. gardy Malter poselstvo a nastoupil rychle zpáteční cestu k Brnu.

³⁾ Helfert, který se domníval, že poselstvo chtělo snad přiměti Windischgrätze, aby odvolal vojsko (!), vypravuje (Geschichte Österreichs, I. 308) nespřímně, že deputace neměla příležitosti, aby mohla zkusiti své štěstí, ježto, sotva že dojela 30. října do Břeclavě, došla zpráva z Hetzendorfa, že poselstvo nebudě přijato maršálkem, tak že jim nezbylo nic jiného, než se vrátit! Snad že se dal Helfert zmýlitli sdělením v Praž. Novinách (1848 č. 71), kde se praví ve zprávě z Brna ze dne 30. října: „Deputace, která se odtud odebrala, aby způsobila zprostředkování . . . , došla jen do Lundenburgu a odtud odebrala se mimo vše nadání k Vidni do Olomouce“. Dunder (Denkschrift 860) vypravuje „o jakém si poselstvu moravském, jež poslalo z Hetzendorfa list obecní radě vídeňské.“

⁴⁾ V projevu poselstva moravského se o tom praví: „Brzy potom [po rozmluvě s Cordonem] ukázaly však dva výstřely dělové, vypálené z města na několik vozů, jedoucích s chlebem přes Schmelz, že výborem obecním smlouvené kapitulace nebylo šetřeno a přirozený důsledek byl ten, že vypuklo na celé čáře nepřátelství znova“.

až druhého dne ráno a to prostřednictvím parlamentáře, stanoveného Cordonem, projeviv zároveň přání, kdyby se podařilo deputaci naléztí prostředek, aby nebylo třeba použití branné moci. Poselstvo uvažovalo, co podniknouti, nemá-li se vrátiti vůbec, když jednání o předání města bylo již ukončeno¹⁾ a když se ukázalo, že obecní výbor nemá naprosto autority v městě, a nemá-li tedy považovati tak posílání své za skončené, nebo musí-li setrvati na místě se zřetelem k ne sice pravděpodobné, ale přece nikoli nemožné změně poměrů, aby mohlo jednati podle okolností v duchu svého poslání. Většina rozhodla setrvati ještě a tak odeslán jest 31. října z Hetzendorfu obecnímu výboru vídeňskému dopis,²⁾ jímž vyslovena „nejснаžnější“ (inständigst) prosba, aby obecní rada působila „v zájmu humanity“ všemi silami k tomu, by upuštěno bylo od dalšího odporu, od něhož podle vlastního doznání Messenhausera nelze se nadíti úspěchu. Když pak 31. října a 1. listopadu byla Vídeň obsazena vojskem a odpověď z Vídně nedocházela, opustilo poselstvo moravské po marné intervenci³⁾ 2. listopadu Hetzendorf a vrátilo se příštího dne do Brna.⁴⁾ aby po-

¹⁾ Deputace vídeňská dohodla se s Cordonem o podmínkách kapitulace.

²⁾ List ten uveřejněn v plném znění v Brün. Zeitung, 1848 č. 311

³⁾ Výsledek zakročení moravské deputace v táboře Windischgrätzově rovná se ovšem nule, když zatím, co se zprostředkovatelé namáhali, aby vymohli šetrných opatření pro Vídeň, pokračováno v boji a město se vzdalo na k nec bezpodmínečně. Mor. Noviny (1848 č. 3) vypravují, kterak poselstvo moravské vymohlo, že osoby, jež sly Vídeňským na pomoc, mohly se, složivše zbraň, vrátiti bez překážky domů: z protokolu permanentního výboru říš. sněmu, který jsem právě odevzdal na tisk, je patrné, že výbor ten zakročil u ministra Krausse, aby brněnské, linecké, solnohradské a štyrsko-hradecké gardy vzal do zvláštní ochrany. Moravia (1848 č. 135) přičítá zásluhu o šťastný návrat Brněnských horlivému zakročení (Verwendung) Milbachrovi.

⁴⁾ Co stála výprava za Windischgrätzem a kdo to platil, o tom se dovidáme tolik: Účet za zvláštní vlak Břeclav-Olomouc, který stál 280 zl., poslán byl původně nár. obraně, která jej postoupila městu a město sněmu dopisem ze dne 17. listopadu 1848, kde se praví: „Jelikož deputace, zvolená k zprostředkování míru, podnikla tuto cestu vlastně v zájmu veškeré země Moravské, pročez také většina členů [ve skutečnosti polovička] tohoto poselstva byla ze sněmu, považuje obec. výbor za spravedlivé, aby země uhradila tyto výlohy.“ Me tím už bylo cestovné a diety poslancům zem. vypáceny (per 56 zl. 11 kr.), při čemž 12. listopadu 1848 pr. jevena sněmem ochota zapraviti polovici nákladu jízdného. Než na konec posl. Krinner jako referent účetního výboru navrhl a sněm schválil 17. ledna 1849: Deputace skládala se ze 6 členů zem. sněmu a ze 6 ostatních, tedy nebyla většina sněmovníků [odpočí-

dalo hr. Beleredim, jenž byl, jak se zdá, vůdcem a mluvčím jeho, 6. listopadu ve sněmu zem. zprávu,¹⁾ kterou přijalo shromáždění prostě a bez poznámky na vědomí.

Co se přihodilo zatím v Brně za nepřítomnosti nic netušící deputace? Vsobotu 28. října zuřil boj v předměstích vídeňských na celé čáře a skončil dokonalým vítězstvím císařských zbraní.²⁾ Mezitím co druhého dne vojsko postupovalo nezadržitelně ku předu u nussdorfské i malé linie a uvažováno horlivě ve Vídni o kapitulaci, udály se v Brně, kde bylo „úzkostlivé čekání, jaký osud Vídeň potká“.³⁾ nové, povážlivější v výtržnostech z 18. října. Ať už to byla úmyslně rozšířená klamná zvěst, že deputace brněnská nebyla předpuštěna k císaři,⁴⁾ či zmatené zprávy o sobotních událostech vídeňských, či že část nár. gardy brněnské probouzela prý již po nějaký čas dělníky,⁵⁾ aby táhli Vídni na pomoc, slibující, že s nimi potáhne též, či vůbec agitační práce a nástraha Vídeňských, „aby, možno-li, pozornost vojenské moci na dvě strany obrátili“.⁶⁾ Buď jak buď, je jisto, že v Brně bylo silné, byť i utajované, vření a jilření, které ještě vzrůstalo po nových nepříznivých zprávách z hl. města, kdy „k Vídni obráceny jsou zraky všech, naděje, přání,

táme-li vrátivšího se z Olomouce Maltera, pak ovšem anol. Se zřetelem k stejnému počtu a stejně šlechetné obětavosti nemůže výbor vývody obec výboru uznati přesně vzato za správné: uváží-li se však, že poslancové měli zastupovati vlastenecká smýšlení celé země, tudíž také města Brna, že dále vyzvání k zprostředkování míru bylo s nadšením přijato a jednosvorně odhlasováno, a že konečně nalezne jako důrazný důkaz bratrství čestné místo v dějinách, navrhuje komise, aby celá položka byla zaplacená z domestikálního fondu. — O žádané náhradě za dopravu a ubytování brněnské gardy a akad. legie ve Vídni (žádost sev. dráhy u obce v Brně a žádost hostinského Nováka k obecní radě vídeňské ze dne 21. ledna 1849) srov. u Helferta: Geschichte Österreichs. IV. 3. str. 465.

¹⁾ Je to zpráva „O zakročení poslanců moravského sněmu s vyslanci brněnské obecní rady a brněn. nár. obrany pro způsobení míru ve Vídni“.

²⁾ Windischgrätz telegrafoval do Olomouce: Vojsko vniklo po devítihodinném boji barikádově podle dispozice do předměstí Landstrasse, Rennweg, Leopoldova a Jägerzeile. obsadivši je až po valy městské.

³⁾ Lípa Slov., 1848 č. 10.

⁴⁾ Lípa Slov., 1848 č. 10.

⁵⁾ Nár. Noviny, 1848 č. 177.

⁶⁾ Nár. Noviny, 1848 č. 177. V Praž. Novinách (1848 č. 73) čteme přímo, že „tyto nepokoje od emisarů Vídeňských byly vzbuzeny, kteří dělníky uplatili, chtěje tímto posledním zoufalým prostředkem lid k hotovosti zemské pohnouti.“

obávání každého mají nyní střed svůj ve Vídni¹⁾. Zjištěno, že v těch právě dnech vylepeno na rozích prohlášení z ústředního výboru demokratických spolků vídeňských ze dne 23. října²⁾ vyzývající ku pomoci, ježto prý „je rozhodnuto, aby se Vídeň zkažila a starý stav pomocí násilné vlády vojenské obnovil“. Tím jakož i zveličováním událostí vídeňských bylo jitření ustavičně rozmnožováno a stupňováno; ³⁾ vždyť již 28. října roznesla se všeobecně pověst, že ve schůzi sněmovní, ohlášené k 30. říjnu, měl býti sněm netoliko dožádán, nýbrž přímo donucen, aby dal popud k organisování branné hotovosti.⁴⁾ Když pak se ještě z rána 29. října roznesla zvěst, že je Vídeň po 14 hodin bombardována a že hoří na 11 místech,⁵⁾ shlukly se davy lidu, dožadující se rozčileně a zmateně pomocné výpravy k Vídni, aby se Brněnští s Vídeňáky opravdu sbratřili a nic netušícího Windischgrätze napadli ze zadu. Po 11. hodině přišel Herlth, major nár. gardy a náměstek vreh. velitele, na hlavní stráž s telegramem Malterovým, který oznamoval: „V 9 hodin a několik minut jsme dorazili do nádraží břeclavského a očekáváme dva pány, kteří přijedou z Olomouce. Vídeň jest klidná“. Sotvaže domluvil, zvolal malíř Klement, člen nár. rady, opřen o pušku: „Všecko není pravda, samé lži“, a na konec prohlásil: Vzhůru k hotovosti!⁶⁾ Sotvaže se vynořila myšlenka hotovosti⁷⁾, táhl dav, shromážděný na Velkém náměstí, který cestou ještě vzrůstal, Veselou a Jakubskou ulicí k bytu Skácelovu, který — týž, jenž se 18. října s oddělením gardistů vrátil z Vídne — měl vésti hotovost

¹⁾ Lípa Slov., 1848 č. 10.

²⁾ Österr. Korrespondent, 1848 č. 2.

³⁾ Srov. Nár. Noviny, 1848 č. 177.

⁴⁾ Vyjímám z prezidiální noty krim. soudu ze dne 8. prosince 1848 (registratura trest. soudu).

⁵⁾ Österr. Korrespondent, 1848 č. 2. S tím souhlasí výpověď pekařského mistra Jana Wimmera (akta trestního soudu podle přednesení ze dne 18. dubna 1849) i jiných. První zprávu o bombardování Vídne přinesl, jak zjištěno soudně, zřízenec železniční Karel Křivánek, jenž se z rána právě vrátil z Vídne.

⁶⁾ Podle svědecké výpovědi J. Wimmera u vyšetřujícího soudu (akta soudní ze dne 18. dubna 1849).

⁷⁾ V Praž. Novinách, 1848 č. 71 čteme: „Ráno byli to obzvláště dva legionisté, kteří k lidu mluvili, jemu brozný stav Vídne nejstrašlivějšími barvami líčice a jej k tahu do Vídne nabádající“. Podle svědecké výpovědi Jana Wimmera byl to však především divadelní malíř Klement, který prohlásil: „Je to hanba, sbratřili jsme se s Vídeňáky, slibili jsme jim pomocné voje, Vídeňští jsou nyní v takové tísní“!

brněnskou k Vídni; nezastihnuvše ho doma obrátili se na majora Logothettiho, bydlícího nedaleko, s toutéž žádostí, ale i jeho nezastali. A za chvíli již několik lidí vyrazilo z čista jasna dvěře ve věži svatojakubské ¹⁾, u Minoritův ²⁾, rovněž tak v kostele sv. Magdaleny, ³⁾ na Petrově ⁴⁾ i na králově klášteře starobrněnském, ⁵⁾ tak že náhle z ničeho nic ozvalo se k polednímu a po poledni šturmování, ⁶⁾ které trvalo do $\frac{1}{2}$ 3. hod. odp., ⁷⁾ a do toho se mísilo v ulicích bubnování (alarmování) nár. gardy. ⁸⁾ Nové a nové davy pracujícího lidu předměstského, ⁹⁾ protože byla právě neděle, kupily se v hlavních ulicích, svolány zvoněním, řečníci podněcovali množství, vyzýva-

¹⁾ Zvoník Fr. Formánek, vyslýchán, udal, že byl v kostele a že za jeho nepřítomnosti vnikli k jeho ženě do bytu studenti, gardisté a dělníci (Handlanger), žádající, aby jim vydala klíče na věž, aby mohli šturmovati. Protože jich bylo tolik, nezbylo ženě jeho, než povolití a vydati klíče. A Formánková sama vypovídala, že jí zástup hrozil zabitím, nevýdala-li klíče.

²⁾ Ůst. Korrespondent, 1848 č. 2. — O tom vypovídal na soudě svědek kněz minoritský Fidelis Gebel: Když šel celý konvent k 1. hod. do refektáře k obědu, hlásil klerik provinciáloví, že byli v klášteře dva lidé a domáhali se, aby se zvonilo. Nepochodili. Ale mezitím co seděli u oběda, bylo zvoněno přece. Škarda vnikl totiž do vnitř s jinými a šturmoval. Řekl prý lidu: „Jen šturmovat! Jen šturmovat! a kdyby přišel císař nebo biskup, nesmí se ustati.“ Jiný dav pokoušel se vniknouti též k Voršilkám — hlavní slovo mezi nimi vedla Karolina Waseřová — aby i tu bylo zvoněno, ale gardista Ad. Eberth, jak vyvěděl na soudě, zabránil tomu.

³⁾ Za nepřítomnosti kostelníkovy bylo zvoněno dvakráte: od $\frac{1}{2}$ 2.— $\frac{3}{4}$ 1 a po druhé od $\frac{1}{2}$ 2 do 2 hodin.

⁴⁾ Přišli jacísi lidé o $\frac{1}{2}$ 2 ke kostelníkovi a pravili, že Vídeň hoří na několika místech, že se vraždí děti, že to tam hrozně dopadá, že tedy musí býti sebrána hotovost pro Vídeň a jali se beze všeho šturmovati (výpověď kostelníkova na soudě).

⁵⁾ Jan Sinejkal, kostelník, vypovídal na soudě, že, když slyšel kol 2. hodiny zvoniti na ostatních věžích a především také na Petrově, se dotazoval převora, má-li tak učiniti také, a ten mu vzkázal, aby, jestliže se jinde tak děje, učinil podobně. Zvonil, domnívaje se, že je to na poplach k požáru.

⁶⁾ Obžalovaný Klement udal při výslechu, že bylo proto prý zvoněno, aby také venkovský lid z okolí se zúčastnil tažení proti Windischgrätzovi.

⁷⁾ U Minoritů bylo sice zvoněno jen asi $\frac{1}{2}$ hodiny, ale celkem zvoněno přes 2 hodiny.

⁸⁾ Major Herlth vypovídal soudně, že dal kolem 1 hodiny alarmovati nár. gardu, protože množství před nár. stráží vzrůstalo povážlivě. Přirozeno ovšem, že se bubnováním sehnalo zase také více lidí, třeba i zvědavců, a nakupilo na nevalně rozměrném Velkém náměstí.

⁹⁾ Nár. Noviny, 1848 č. 177 odhadují dělnictvo brněnské na 15.000 lidí!

jíce ho přímo, aby si opatřilo zbraně a organisovalo hotovost k „osvo-
bození Vídně“. ¹⁾ Ale netoliko v Brně se ozvaly hlasy takové: také
po venkově agitováno pro okamžitou pomoc ²⁾ a roznášela se po-
věst až i na Židlochovsku, „že se v Brně zřizuje hotovost Vídní
na pomoc“. ³⁾ Na štěstí ovšem zůstal venkov klidným, neboť prý
„moravský lid dobře poznal, co Vídeň s posledním povstáním
zamýšlí, on poznal, že by se vítězstvím Vídně úplně anarchii dvéře
do kořán odevřely a proto zůstal při vši své radikálnosti — po-
kojně doma sedět, slovu svého císaře úplně důvěruje“. ⁴⁾ Ano, když
se rozněslo po venkově zvěst, že také v Brně vypukly bouře, že se tam
šturmuje na poplach, že se shromažďuje lid k pomocné výpravě
pro Vídeň, který donutí vesničany násilím, aby se přidali k němu,
tu učinili sedláci mezi sebou úmluvu, „v čas nebezpečnosti sobě
ku pomoci přispěti a jakýmkoliv outokum nepřátelským na odpor
se postavit“. ⁵⁾ Na jitření nezůstal přirozeně bez účinku plakát víd.
demokratického ústředí ze dne 23. října, jak byl rozhozen právě
29. října v podobě letáku po Brně. ⁶⁾ Masy lidu ⁷⁾ — vypravuje

¹⁾ Jaký to byl vlastně nápad, dokazuje výrok sklenáře Ant. Blechy, jenž
pravil, slyše, čeho se lid domáhá: Vídeň jest od Brna vzdálena 20 mil, takže
by přišli do Vídně tak za 14 dní! A doznal to při výslechu z hlavních puvod-
cův a účastníků, malíř Klement, když chtěl organisovati hotovost z takových
živlů proti ozbrojené moci, již velel Windischgrätz s Jelačićem.

²⁾ Dokonce Praž. Noviny (1848 č. 71) sdělují o 29. říjnu ke 3. hodině od-
polední, že „jedno oddělení gardy, které s Vídní souhlasí, vydalo se do
vesnic, ježto Brnu na blízko leží, aby pohnuli lid k hotovosti zemské a k tahu do
Vídně“. Podle svědecké výpovědi gardisty Bohdana Leidenfrosty vydal
prý se Škarda povozem k Svitavě a vyzval dělníky, zaměstnané právě při
regulaci, aby přišli do města (zápis soudní z 18. dubna 1849).

³⁾ Mor. Noviny, 1848 č. 12.

⁴⁾ Tamže.

⁵⁾ Nár. Noviny, 1848 č. 202. O pravém smýšlení selského lidu morav-
ského se dočítáme v Lipě Slovanské (1848 č. 17): „Když nám císař robotu
vzal a desátky vyzdvihl, břemena, která nás nejvíce utlačovaly, to nám dosti,
my více nežádáme: ostatní věci ať si ti páni na sněmu sami rozhodnou!
Chtěl-li by ale mocnár své slovo vzíti na zpět a opět na nás desátky a roboty
uvaliti, tu povstaneme v boj co jeden muž!“

⁶⁾ Zjištěno soudně, že byl u Rohrera objednan hodinářem Hradeckým
v počtu 1500 kusů, který je dal krejč. tovaryšem Hřebenským rozdávati po
ulicích v Brně i v předměstích a vylepiti na rozích. A přece nebyl ani jeden
ani druhý zatčen.

⁷⁾ Týdenník (1848 č. 44) píše o „s malou výjimkou pouhé luze, která,
nejsouc práce velmi milovná, snad jen na loupež a plnění by byla vyšla“.

Moravia ¹⁾ — rozpalovaly se brzy, když shledaly, že domněnka jejich, jakoby veškerá garda chtěla táhnouti do Vídně, se nejen nepotvrzuje, nýbrž když zvěděly ještě, že má býti dříve dosazena zvláštní komise k zaznamenání (verbování) těch, kdož by se chtěli zúčastniti výpravy Lid reptal hlasitě, že byl držen za blázna, domáhaje se zbraní a okamžitého odjezdu. Našlo se totiž zvláštní východisko: vyvěšen jest vídeň. prapor, který byl Brnu darován nár. gardou vídeňskou, a studenti postaveni za účelem konskripce ke stolu před Veselou branou u tehdejšího ústavu slepců, později, když se lidu nechtělo z města, na Velké náměstí, ale přihlášek dobrovolníků bylo směšně málo.²⁾ Proč toto opatření? Buď že chtěli na okamžik rozpálené mozky uklidniti výpravou na oko připravenou, či, jak soudí správně Helfert,³⁾ zamýšleli takovýmto způsobem odstraniti z města „nejdivočejší křiklouny“.⁴⁾ Však ti nedali se jen tak napáliti: nejdříve ať prý vytáhne nár. garda, tak prohlašovali, pak že budou následovati oni, bez tak že přijdou ještě v čas. Pokoušeli se sice jednotlivci uchlácholit oddíly dělnické, táhnoucí městem s prapory,⁵⁾ ale vystupovali též noví řečníci-demagogové, především fiakrista V. Škarda, malíř Klement, poručík — gardista Skácel a herečka K. Waserová, kteří podněcovali ještě lid, ujišťující, že s pádem Vídně vezme též svoboda za své, tak že rozeštvaný dav chystal se přepadnouti vojenskou hlavní stráž a uloupiti tam uloženou zbraň, aby mohl táhnouti již k Vídni.⁶⁾ Proto se domáhal také

a Mor. Noviny (1848 č. 1) na otázku: „Co viděli jsme za povstalice?“ odpovídají: „Věru neměli podobu zastavatelů svobody, tím méně podobu těch, jenž mají posouditi, co jest svoboda a co pořádek obecní žádá“.

¹⁾ Moravia, 1848 č. 131.

²⁾ Podle soudní výpovědi Klementovy dalo prý se zapsati „celkem asi 16 dobrovolníků“!

³⁾ Helfert, Geschichte Österreichs, I. 297.

⁴⁾ S tím jest totiž v souhlase výpověď svědecká J. Wimmera, že šlo o to, odvésti davy z města a učiniti je neškodnými. Herlth doufal prý, že zatím dojde zpráva o kapitulaci Vídně.

⁵⁾ Proti nařčení, jakoby poručík studentského sboru Ottenthal zúčastnil se nějak výstupů těch, vydalo vrch. velitelství 1 listopadu zvláštní zprávu: P. poručík stud. sboru Filip Ottenthal učinil následkem rozšířené pověsti, jakoby byl v neděli 29. vedl lid se svým sborem, oznámení k vrch. velitelství, že dostal rozkaz, aby provázal se svým oddělením prapor a udržoval pořádek na konskripčním náměstí. Toto podání bylo přikázáno majoru Herlthovi k vyjádření a jím vráceno s poznámkou, že jmenovaný učinil toliko, k čemu dostal rozkaz a dle toho že vykonal přísně svou povinnost. (Br. Zeitung, v příl. k č. 305).

⁶⁾ Humoristicky ovšem působí vypravování Nár. Novin, kterak kdosi

lid, aby byl telegraf přerušen a zničen, a nemohlo býti sděleno nic s Windischgrätzem, co se v Brně chystá, že bude totiž napaden ze zadu. Oddělení nár. gardy, povolnému k hlavní strážnici na pomoc, bylo odtáhnouti s nepořízenou, nechtělo-li býti insultováno, když tu ještě vojenské velitelství odvolalo, chtějíc se vyhnouti novému rozkvašení, vyslané již oddíly vojenské do kasáren, které byly provázeny pokřikováním a pískotem přecetného davu, hroživě si vedoucího. Byla sice hlavní stráž hned sesílána a povolána jízda, než proti těmto opatřením zakročil major nár. gardy Herlth a poukázav k tomu, že „spatřením vojska se rozčilení lidu jen ještě zvýší“, ¹⁾ způsobil odvolání jeho. Herlth šel však ještě dále, vydav k veřejnosti ohlášení, že „nár. garda obrátí se ihned k shromáždění sněmu zem., aby mohli zítra dobrovolníci odjeti do Vídně“. ²⁾ krok to, který zavalil příčinu k zvláštnímu soudnímu šetření, jímž se zjistilo, ³⁾ že tak Herlth učinil jen proto, aby shromážděný dav před hlav. stráží, hroživě se tvářící, byl uchlácholen a odstraněn. ⁴⁾ Obava, že by dav, podněcen všelikými živly, chtěly si opravdu podobné rozhodnutí na sněmu vynutiti, způsobila, že předseda dal schůzi, ohlášenou na 30. října, přeložiti na rychlo na 4. listopad. ⁵⁾ Tím začalo hnutí, k jehož dosavadnímu počínání nár. garda přihlížela mlčky, ba spíše mu přála, vycházejíc podle polouředního

zvolal z davu nadšeně: „Auf nach Wien, um die deutsche Freiheit zu retten!“ kdežto mu z houfu odvětil druhý po česku: „Ale je nás ještě málo!“

¹⁾ Helfert: Geschichte Österreichs, I. 297.

²⁾ Podle sdělení krim. soudu sněmu zemskému ze dne 4. prosince 1848. Soud učinil totiž k předsednictvu sněmovnímu dotaz, „zdali došel k sněmu dopis od nár. gardy ve věci dobrovolníků o jednom z obou dnů, nebo zdali nebyl p. předseda nebo některý z pp. vicepresidentů ústně dožádán o svolání shromáždění, o konání schůze, aneb alespoň o zbraně, peníze, opatření pro dobrovolníky, chystající se do Vídně, v případě kladném kdy a kým“.

³⁾ Odpovědmi sněmov. předsedy z 8. a 13. prosince 1848 (akta soudní).

⁴⁾ Pobočník Herlthův Jul. Haupt vypovídal na soudě, že, když v neděli odpoledne shromážděné zástupy domáhaly se zbraní i peněz, odeslal Herlth ordonanci k předsedovi zem. sněmu a jeho náměstku Vojkovskému, aby se dostavili na strážnici nár. gardy. Koppel nebyl doma, Vojkovský vzkázal, že má dovolenou a že tedy nepůjde.

⁵⁾ Podle sdělení z předsednictva soudu 8. prosince 1848. Bylo zjištěno, že též k druhému místopředsedovi Cibulkovi za jeho nepřítomnosti se dostavili lidé, kteří se domáhali svolání schůze, a předseda udal, že zvěděl 29. října cestou k domovu, kterak ho hledají, aby svolal ihned mimořádnou schůzi, a proto že raději ani se nevrátil, přenocovav mimo dům. (Sdělení jeho ze dne 13. prosince 1848).

vysvětlení¹⁾ z toho názoru, „že je rázu politického a že spočívá výhradně na myšlence přispěti Vídni na pomoc, proti čemuž se necítil nikdo zakročiti oprávněným“, nabývati povážlivější stále tvárnosti. Aby se zmocnily zbraní i peněz — v Brně na štěstí nebylo nikde větších zásob zbraní — strhly houfy dřevěné boudy na Velkém náměstí a ozbrojivše se ukořistěnými dřevy a latěmi z pažení u kostela sv. Jakuba uderily po 4. hodině na radnici, kde byla uložena zbraň ve větším množství. Když shledal lid všechny vchody radniční pevně uzavřeny, vytloukl zlostí okna²⁾ a útokem hnal se na policejní kasárna v Solniční ulici s týmž úmyslem.³⁾ Strážníci tam bydlící dali se s ženami i s dětmi zadem na útěk⁴⁾; luza, vniknuvši bez odporu do vnitř,⁵⁾ rozbila všechna okna, vypáčila vrata a pobrala něco zbraní;⁶⁾ co našla a nerozbila, sebrala, čímž způsobena škoda asi 1000 rýn. stř.⁷⁾ Odtud namířili výtržníci k voskáři, jemuž pobrali poctivě, a zapálivše je táhli za ohlušujícího víření bubnů městem do předměstí. Houfy rozčileného a zpitého již namnoze lidu, dílem se zbraní, dílem opatřeny klacky a obušky, páchaly v noci četná veřejná násilí a nešetříce majetku soukromého pobraly víno, chléb, pečivo, maso, sádlo, tabák, doutníky, svíčky, zkrátka kde se co dalo. Vniknutí do kláštera Králové na Starém Brně se jim sice nepodařilo, za to odzbrojena finanční stráž na Videnice, finanční stráž v Malé Nové ulici, v Zábrdovicích a na

¹⁾ Br. Zeitung, 1848 č. 302.

²⁾ Podle soudní výpovědi strážníka Jak. Beboka. Při tom zatčení byli Melichar Hanuš a Jan Štěpán.

³⁾ K. Habermayer vypovídal soudně, že Škarda to byl, jenž dal lidu radu, aby táhl k polic. kasárnám pro zbraně.

⁴⁾ Strážník Vavřinec Marischel vypovídal na soudě, že, když viděl množství lidu a spatřil též, kterak mnozí jeho kamarádi přehli do sousední zahrady po žebříku, následoval jich příkladu (!), jsa s nimi ukryt tak dlouho, dokud se hluk neztišil. Všichni přehli v čas, jediný Schwarz, který dal na rychlo uzavřítí vrata, nemohl uniknouti, nestalo se mu však nic.

⁵⁾ Podle tvrzení strážníka Marischela bylo též vystřeleno z lidu.

⁶⁾ Praž. Noviny, 1848 č. 71 píší o 70 ukořistěných ručnicích. Ůst. Korrespondent (č. 2) však ví správně, že nenalezli tam nic kromě několika šavli; s tím se shoduje soudní výpověď strážníka Schwaba. Pušek tam nebylo vůbec, protože byly vydány dříve stud. legii.

⁷⁾ Zprávy v novinách (Týdeník, 1848 č. 44), kde se píše až o 2000, jsou přehnané. Polic. nadporučík Blasius udal před soudem škodu z výši 306 zl. 15 kr. na výzbroji a 461 zl. 9 kr. za svrčky, z čehož hrazeno 280 zl. dobrovolnou sbírkou po Brně (srov. k tomu Br. Zeitung, 1848 č. 326). Mimo to trpělo má sto škody na budově za 227 zl. 42 kr.

Olomoucké ulici. K tomu přistoupila ještě okolnost, že nedělní bouře došly také ohlasu na venkově. Dělníci, pracující při regulaci Svitavy a Švarcavy mezi Rajhradem a Židlochovicemi, vzpouzeli se najednou pracovati, ježto se domýšleli, že budou povoláni do Brna.¹⁾ A druhého dne, 30. října, pokračováno nerušeně ve výtržnostech za sročení všelikých živlů, mezi nimiž byli i výrostkové dvanačtiletí!²⁾ Tak snažily se zástupy dostat se na Jakubskou věž a opět šturmovati, což se jim ale tentokráte nepodařilo.³⁾ Znova se shromáždily davy, především na Velkém náměstí, na které snad působila též nepříznivě zpráva o zatčení některého z účastníků.⁴⁾ domáhající se zbraní, kupily se na mnohých místech, zvláště u řečeného transporthausu, který vybili, hledající tam marně něco zbraní. Po té se obrátily k budově vrch. velitelství nár. obrany, žádající na Malterovi, který se právě vrátil z Olomouce, vydání zbraní,⁵⁾ a když přispělo na ochranu stráže oddělení nár. gardy, bylo hrubě napadeno i vyčítáno mu, že jde s vojskem proti lidu. Bezpodstatná pověst, že Malter prý řekl několika gardistům: „Přináším Vám radostnou zprávu: vojsko zvítězilo!“, způsobilo nové jitření⁶⁾ a vzplanutí vášní. Nic nepomohlo, že dvor. rada Emminger v zastoupení hr. Lažanského dal ohlásiti varovné jakési oznámení k svedeným.⁷⁾ oznámiv v novinách telegrafickou zvěst: „Od knížete Windischgrätze kníž. Reussovi v Brně, Vídeň se podrobila bezpodmínečně. Dnes obsadí moje vojsko město“. Nic naplat, že proti klamnému tvrzení vídeňskému, jež bylo rozhozeno nově, vydal Emminger na uklidnění veřejnosti zvláštní „oznámení“, datované z 28. října:⁸⁾

¹⁾ Mor. Noviny, 1848 č. 12. Srov. výše, kde je řeč o agitaci Škardové.

²⁾ Mor. Noviny, 1848 č. 1.

³⁾ Podle svědecké výpovědi zvoníka Formánka.

⁴⁾ Br. Zeitung, 1848 č. 302. Zvěst ta nebyla mylná (srov. výše), jak soudily noviny.

⁵⁾ V Ůst. Korrespondentu (č. 21) se dočítáme o tom, že vrchní velitel nár. gardy, do něhož skládány všechny naděje, dal zamítavou odpověď, třebaž že mu shromážděný dav dal 2 hodiny na rozmyšlenou.

⁶⁾ Konst. Blatt a. Böhmen, 1848 č. 107.

⁷⁾ O tomto projevu nemohu pověděti více, než co jsem nalezl v Konst. Blatt a. Böhmen, 1848 č. 106: Návěští, podepsané dvor. radou Emmingrem, uveřejněno: prohlašuje cit účasti na osudu Vídně za přirozený, lituje včera se přihodivších výtržností, poukazuje k zprostředkujícímu poselstvu, nezmiňuje se však o hotovosti, napominajíc toliko ke klidu.

⁸⁾ Emminger tak asi učinil, ježto se předešlého právě dne objevily na rozích a mezi lidem rozhozeny plakáty vídeňské, možná také proto, jak soudi Konst. Blatt a. Böhmen (1848 č. 106), že návěští to, dříve již vylepené, bylo ihned

C. k. zem. presidium vidí se proto povinno upozorniti na nejv. manifest z 19. t. m., v němž J. V., zaručivši se Svým císařským slovem, vyslo- vilo pevnou a nezměnitelnou vůli, že poskytnutá národům práva a svobody mají zůstati v celém svém rozsahu nedotčeny ¹⁾ (ungeschmälert) a že se má použití vojenských opatření proti městu Vídní jenom potud, pokud je toho třeba k obnovení klidu a bezpečnosti. ²⁾ Nic nepomohlo, že major nár. stráže Herlth dal v zastou- pení vrch. velitele na rychlo již dříve vylepiti telegram, který v noci došel z Olomouce od poselstva, ubírajícího se přes Olomouc za Windischgrätzem: „Brno af se chová klidně. Windischgrätz vyjed- nává s Vídní podle oficiálních zpráv. Dostaneme od ministra We- ssenberga kreditiv pro zprostředkování a na cestu zvláštním vla- kem do hlavního tábora. Vrch. velitel nár. gardy vrátí se zvláš- tním vlakem“. Nic naplat, že o 11. hod. rozhozeny a snad i vy- lepeny varovné vyhlášky, pořízené výborem bezpečnosti, represen- tačním výborem a obecním výborem, upozorňující, že na příště „každý skutek násilný, spáchaný na osobách, na veřejném nebo na soukromém majetku, bude stíhán se vši zákonitou přísností“, po případě, bude-li třeba, že bude k obnovení pořádku povoláno vojsko. ³⁾ Na náměstí sbratření (Zelný trh) konalo se nové verbování,

strháno. Nedovedu si vysvětliti, jak mohl býti projev ten datován 28. říjnem. Není to snad omyl tiskový místo 29.?

¹⁾ Proloženo v originále.

²⁾ Srov. též Br. Zeitung, 1848 č. 301.

³⁾ Vyhláška tato obsažena jest ve fasciklu Repräsentationskomitee 1848—51* v měst. arch. brněnském. Ku podivu, že z celého října se zachoval jediný tento dokument, jenž vydán byl u Winikra počtem 500 exemplářů. Leták ten zněl doslova: Der seit gestern stattgefundenen Aufregung, insolange sie bloss die Teilnahme eines Teiles der Bevölkerung für die missliche Lage der Stadt Wien zeigen sollte, wäre Anerkennung nicht zu versagen gewesen. Da aber gegenwärtig diese Aufregung jenen bedauerlichen Charakter angenom- men hat, der die öffentliche Ruhe und Sicherheit bedroht, da mit Recht zu besorgen ist, dass Irregelmäßigkeiten unter der Masse in den schon begonnenen Übergriffen weitergehen dürften, in Erwägung, dass Ruhe, Ordnung und Schutz des Eigentümers mit aller Beharrlichkeit aufrecht erhalten werden muss, ha- ben das Repräsentationskomitee, der Sicherheitsausschuss und der Gemeindegemeinschaft vereint beschlossen, dass jeder Gewalttat, welche an Personen, an öffentlichen oder Privateigentum begangen werden sollte, fortan mit aller ge- setzlichen Strenge begegnet werden wird. Die Nationalgarde, um jeder solchen bedauerlichen Gefährdung vorzubeugen, wird mit aller Kraft einschreiten: sollte jedoch wider Vermuten ihr Einwirken nicht vom gehofften Erfolge sein, so sähe man sich notgedrungen in die Lage versetzt, die Wiederherstellung der Ruhe der Militärgewalt anheimzustellen.

než ani tím nedal se uklidniti dav, nýbrž odtáhl do předměstí pro zbraně nové. Marně vyzývalo v poslední chvíli studentstvo lid, aby zůstal věren heslu dělníků vídeňských: Posvátný jest majetek!¹⁾ Chlácholili, domlouvali, hrozili, nic naplat. Když však luza — a ničím jiným nebyly davy, před nimiž ani soukromý majetek nebyl bezpečen²⁾ — začala řádit znova, podniknuvši útok na masné boudy, aby se ozbrojila aspoň noži řeznickými a sekýrami. když si vynutila v továrně Offermannově vydání pik, aniž ji v tom mohla zabrániti nár. garda, jsouc v mizivé menšině proti tisícíhlavému zástupu všeho schopnému, vytáhlo konečně několik čet nár. gardy, kdyžt i nejradikálnější členové její, kteří den před tím kázali skoro tažení pomocné do Vídně, naléhali nyní na to, aby řádění a loupění byla učiněna přítrž. Povoláno proto též vojsko, hlavní stráž sesílena, náměstí a brány obsazeny. Po 12. hodině zavzněl znova zvon na poplach a dav, předstíraje, že si chce vyžádati zbraní, aby mohl vytáhnouti na pomoc ohrožené Vídni, hnul se k továrně Bracegirdlově (na ručnice) na předměstí Křenové, aby se tam zmocnil pušek násilím. Věc stávala se tím nebezpečnější, že se nedalo předvidati, co by se stalo, kdyby se luza byla skutečně ozbrojila. Tu konečně zakročeno rázně a doopravdy. Tak čteme o stavu v 1 hod. s poledne: „Garda bubnuje na poplach. Ohlašuje se, aby každý nejdéle za půl hodiny domů se odebral. Vojsko čistí ulice a žene outokem. Všecky ulice jsou vojskem obsazeny“. O 1½ hod.: „Na Velkém náměstí stojí vojsko. Komandující vystupuje a volá: Kníže Windischgrätz poslal mi telegrafem zprávu, že se Vídeň beze vší výminky vzdala a že ještě dnes vojskem svým Vídeň obsadí“. O ½3 hod.: „Nepokoj jest potlačen. Zpráva o podrobení se Vídni

Vom Sicherheitsausschusse, dem Repräsentationskomitee und dem Gemeindeausschusse der kön. Hauptstadt Brünn.

Am 30. Oktober 1848 Vormittags um 11 Uhr.

¹⁾ Proklamace studentská zněla v překladě: „Dobře smýšlejícím dělníkům brněnským! Bratří! Posvátný jest majetek! To jest vždy heslo Vašich rozvázných kamarádů ve Vídni. Jsme přesvědčeni, že i Vy jste téhož smýšlení. Nedejte se tudíž svěsti jednotlivci, nerozvážlivci. Ku svému nejčastšímu politování musíme říci, že neschvalujeme v neděli se vyskytnuvších porušení majetku. K vůli dobré věci, pro kterou se nadšeně zvedáme, zapíráháme Vás. čelte sami takovým přehmatům zlomyslných, jimiž byste zdar našeho pozdvižení(!) učinili nemožným. Vezměte si tuto naši dobře míněnou radu k srdci!“ (Něm. originál otištěn též v Br. Zeitung, 148 č. 302).

²⁾ I Br. Tageskourier (1949 č. 127) píše, že hnutí vyšlo „toliko od nejnižších tříd“ (von der niedersten Volksklasse).

zabírá myslí všech. Ale žádný nejeví ani nejmenší radosti. Lid ale nechce ve výše položenou telegrafickou zprávu o bezvýmínečném podrobení Vídni věřit.¹⁾ V pravý totiž čas přichvátala u větším počtu na Křenovou nár. garda, a když na vyzvání k dobrovolnému rozchodu odpověděno řevem a kamením — podle Praž. Novin dokonce výstřelem, jenž zasáhl gardistu²⁾ — vypálila³⁾ nár. garda do lidu,⁴⁾ při čemž byly 3—4 osoby zastřeleny,⁵⁾ 12 zraněno a na 40 pozatýkáno, kdežto nejvíce kompromitovaným se podařilo prehnouti a zachrániti tak aspoň na čas. Ještě jednou a naposledy vystřelila garda u železného mostu, ale toliko nad hlavy lidu, chtěje davy tak úplně rozprášiti, což se jí také dokonale podařilo. Obecní rada brněnská vyslala pak radního Butschka s oddělením gardistův, aby přečetl zákon o vzbouření a vyzval důtklivě davy k upuštění od dalších neprístojností, k nimž už také nedošlo. Tak skončil 30. říjen celkem klidně, třebaž že napětí potrvalo ještě po několik dní, tak že vojsko i nár. garda procházeli v noci městem i předměstími;⁶⁾ jakémukoli novému pokusu o výtržnost byla už tím učiněna přítrž, že 30. právě října byli Maďari Jelačicem u Schwechatu krvavě odrazeni a Vídeň Windischgrätzem přemožena. Ne bez úmyslu uveřejněny jsou v novinách brněnských z gubernia dva telegramy ze dne 1. listopadu, totiž telegr. zpráva generála Ramberga k ministru Wessenbergovi, že se odnímá již

¹⁾ Srov. Praž. Noviny, 1848 č. 71. •

²⁾ Praž. Noviny, 1848 č. 72.

³⁾ Podle Br. Tagskourieru (1949 č. 127) padlo 7 ran.

⁴⁾ Továrník Jan Bracegirdle vypovídal na soudě, kterak mu bylo již z rána 30. října donešeno, že se proletariát chystá na jeho závod, i dal proto uschovati v továrně uložené zbraně, zastavil k polednímu práci a ozbrojil asi 80 dělníků svých, kteří pak, když došlo ke krvavé srážce proletariátu s nár. gardou, vypadli z budovy a společně lid rozptýlili, ukořistivše 2 pušky, několik kopí a prapor. — Že byla nár. garda opatřena ostrými náboji, vysvitá z podání vrch. velitelství k zem. presidiu ze dne 1. října 1849: nár. gardě bylo rozdáno 14.000 ostrých patron, z nichž bylo odvedeno velitelství dělostřeleckému 1656 kusů, ostatní tedy, přes 9000, byly „spotřebovány ve službě“, ježto nár. garda po 5 dní a nocí konala veškeré hlídky v městě. Je možno, že bylo tolik vystřeleno a kdy?

⁵⁾ Nár. Noviny (1848 č. 177) píší o 6 mrtvých, dle Týdenníka (1848 č. 48) byli zabiti 2—3, Praž. Noviny mají jednou (č. 72) zprávu o 2 mrtvých, po druhé (č. 73) o 6 zastřelených! Úředního sdělení nebylo vydáno vůbec.

⁶⁾ Podle Praž. Novin (1848 č. 72) byly to četné a silné hlídky o 60—70 mužích.

zbraň i v městě, a Windischgrätzova komandujícímu Reussovi o kapitulaci Vidně. A obratem ruky nastalo v Brně takové „vystřízlivení“.¹⁾ že „radikální“ město Brno souhlasilo „radostným projevem“ s vojskem, když došlo oznámení o kapitulaci vídeňské, dávající máváním šátky a provoláváním slávy souhlas svůj na jevo.²⁾ Také i mimo Brno nastal klid a pokoj, třebaž že rozkladní živlové nemínili hned složit ruce v klín. Odtud totiž byl vydán a hojně rozšířen na Olomoucku — snad že chtěli způsobiti zmatek především na Hané a popuditi sedláky proti dvoru, meškajícímu v jich středu — podvržený manifest panovníkův, jenž zvěstoval lidu venkovskému, že 3. listopadu mají přestati všechny svobody ústavní. K tomu se vztahuje prohlášení vicepresidenta Lažanského, které se 6. listopadu objevilo v Olomouci: Dostal jsem zprávu, že po venkově rozšiřují pobuřovatelé a špatně smýšlející klamný patrně manifest J. V., dle něhož mají, počínaje 3. listopadem, všechny ústavní svobody přestati. Jelikož pobuřovatelé měli dokonce nestydatost, že podepsali na tento klamný manifest J. V., cítím se povinen varovati obyvatelstvo před těmito špatně smýšlejícími.³⁾

¹⁾ Klid nebyl arcíř 1. listopadu už porušen, ale že bylo pozorovati jisté vření v obyvatelstvu, dokazuje sdělení v novinách. Br. Tageskourier (1848 č. 128) vypravuje: Zkušenost, že se nepotvrdil telegram stran předání Vidně, způsobila sice všeobecné rozčilení, ale ani nejmenší demonstraci, když se veřejnost přesvědčila, že tento telegram byl opravdu odeslán z Floridsdorfu a zdejšími zem. presidiem zcela slovně uveřejněn.

²⁾ Die Neue Zeit, 1848 č. 83.

³⁾ Die Neue Zeit, 1848 č. 85. Letáku vlastního nepodařilo se mi dopíti. S tím asi je ve spojení nepokojné chování venkovského obyvatelstva a celých obcí vůči vrchnostem, o čemž nás poučuje česko-německá proklamace hr. Lažanského, datovaná z Olomouce dne 4. listopadu 1848, která zní věrně takto: Milí obyvatelé venkovští! Došla mne o tom zpráva, že si některé obce protiv svým vrchnostem bývalým rozličného násilí dovolily, a to buďto sahající násilně po jmění a statku, aneb žádající s vyhrůžkami všelijaká práva domnělá. Poněvadž to právě obyvatelé venkovští jsou, kteří zrušením roboty, desátků a všech gruntů a polností obtěžujících břemen tak mnohého a velkého prospěchu podosáhli, jak naprotiv tomu bývalé vrchnosti tím samým přetěžkou ztrátu utrpěly: tak takové jednání jest tím neslušnější i docela nespravedlivé a dělá ony obce, které se nápodobných přestupků dopustily, jen trestu hodnějšími. Jest mně to velmi lito, že Jeho C. J. náš nejmil. zeměpán o násilných těchto událostech již zprávu obdržel, a muselo by to Jeho srdci otcovskému, kteráž všechny své poddané stejnou láskou miluje, tím větší zármutek způsobiti a Jeho nejv. nevůli a nelibost zbuditi, poněvadž takové počínání vzhledem

Třebas že se 5. listopadu vrátila konečně brněnská nár. garda a stud. legie z Vidně, počtem asi 100 osob,¹⁾ sympatie k Videnským nepominuly. Dne 6. listopadu přednesl ve sněmě posl. Wilsdorf svůj návrh na podporu „posledními událostmi ve Vidni bez provinění do neštěstí padlých obyvatelův“²⁾ a to příspěvky jednotlivých poslanců, především však povolením z domest. fondu. Posl. Franz, přimlouvaje se za návrh ten, poznamenal ještě, že obavy, které projevil sněm v adrese k panovníkovi, staly se skutkem, a tu že „Morava jest nejbližší země a nejdříve povolána neštěstí Vidně uleviti: Jest to s vatý dluh, který Morava Vidni z částky oplati“. Návrh Wilsdorfův přijat s dodatkem Buchbergrovým, aby krajští úřadové byli vyzváni sně-

na obdržená dobrodini též hanebná nevděčnost jest. Já očekávám od počestného a dobrého směřlení obyvatelů venkovských, že takové násilné jednání a nesprávná s vyhrůžkami spojená požadování více se nepříhodí. Důvěřuji se a skládám svou naději v to, že, když by se také v některých obcích jednotliví buřičové nacházeti měli, těm hned statně se opřou všickni druzí dobře a rozšafně směřlející obyvatelé, jenž pravou cestu k podosažení svého práva ne v násilí a samovolnosti, nýbrž v ouřadech nadřazených uznávají, kteří ustaveni jsou k tomu cíli, by bez všeho ohledu práva a jmění veškerých občanů hájili. Jako já o bývalých vrchnostech přesvědčen jsem a jich vyzývám, aby v nynějších tak vážných a nepokojných časech na mírné a slušné žádosti svých bývalých poddaných dle možnosti dobrý ohled braly, tak zároveň musím varovati tím přísněji všechny ty, kteříž by z vlastní moci sročením se, vyhrůžkami neb násilím práva domnělá vynutiti chtěli, aneb statek a vlastní jmění rušili. Takovým na paměť uvádím §§ 70, 71, 72, 73, 74, dle okolností §§ 169, 170, 171, 172, 174 knihy práv trestních, dle kterých na zločin veřejného násilí a loupeže dle okolností trest dvacitiletého vězení ustanoven jest. Zároveň se ouřadům nařizuje, aby se nápodobných zločinců hned zmocnili a soudově kriminální budou s nimi ve vši přísnosti práva trestního nakládati. (Registratura mor. místodrž.)

¹⁾ Jos. Milbacher v podání na gubernium ze dne 6. listopadu 1848 sděluje, že se vrátil se 100 brněnskými a 16 gardisty ze země Moravské (registratura místodrž.); s tím souhlasí zpráva v Br. Tagskourieru (1848 č. 131), že se vrátilo na 120 v průvodu několika gardistů olomouckých a jihlavských.

²⁾ Návrh ten zněl v překladě takto: Mnozí obyvatelé nešťastné Vidně, stížení osudem nezaviněně, dotčení ještě tělesně i duševně hrůzami a útrapami posledních dní, bloudí bez přístřeší, bez nutného oděvu, vydáni zimě a hladu, v zoufalství sem a tam. Otcové rodiny pozbyli posledního balíce, vdovy a sirotky lomí rukama a žalují Bohu i lidem své nezaviněně, bezměrné neštěstí! Nejde o nic jiného, než jednati lidsky a konati milosrdenství. Dochází proto k slav. shromáždění, které účast svou projevilo tak velkodušně, jménem trpící lidskosti prosba nejdůtklivější, přispěti k umírnění neštěstí obyvatelů města Vidně.

mem, by „shromáždění příspěvků k podporování obyvatelů Vídeňských ve svých úředních okresích způsobili.“¹⁾ A již na-
zejtří podával Krinner zprávu komise „pro účty“, která navrhla
5000 zl. stř. jako podporu pro nejnuznější,²⁾ s čímž většina proje-
vila souhlas,³⁾ když ještě Čambala podepřel návrh ten pro-
hlásiv, „že Vídeňané na nás nezapomenouce všechno nadsadili,
aby nám svobodu vydobyli. Chybili-li třeba někteří, přece ne-
může srdnatost Vídeňanů dosti slavena býti a čin jejich má ne-
vyslovitelnou cenu“. Povolený příspěvek byl odeslán ihned obec-
nímu výboru do Vídně,⁴⁾ současně pak podána žádost k mini-
sterstvu vnitra za dodatečné schválení a dožádáno zem. gubernium,
aby vyzvalo venkov k zavedení sbírky ku podpoře zchudlých
Vídeňanů.

Brno a tím spíše ovšem venkov moravský, stichlo a umklo
na dobro — bylo tu, jak čteme v novinách, „jako po bouři a
lijavci“⁵⁾ — než sněm zem. nehodlal ni nadále přihlížeti mlčky
k tomu, co se dělo ve Vídni za ohlášeného stavu obležení pod
správou generála Weldena. Sotvaže došlo první sdělení o chy-

¹⁾ Při tom přešel sněm přes návrh Uhlířův, jenž si přál: „1. by sl.
sněm uzavřítí ráčil, aby sl. přednostensství zem. povolení dáti ráčilo všem
městským, též venkovským obcím, které obecní neb kontribučenské kase mají,
z nich pomoc Vídeňanům dle libosti obyvatelů těch obcí bez odkladu vydě-
lati. 2. Pak aby venkovští úředníci připomněli představeným obci, též ty,
kterých obecní kase nemají a přec každá nějaký roční příjem má, i z takových
dle možnosti částku rozdělití. Přijme-li sl. sněm v libost návrh, poujistiť býti
může, že vyjádřené přání sněmovní pro nešťastné se v brzy v skutek uvede,
poněvadž tímto časem se z kontribučenských a obecních kapitálů interesy též
obecní příjmy skládají.“

²⁾ Zjištěno v zem. účtárně, že hotovost domest. fondu činila koncem
října 97.513 zl. 46 kr., z nichž po odečtení potřebných 72.373 zl. 25¹/₃ kr. a
18.000 zl. původního kapitálu zbývá jen 7.140 zl. 20¹/₄ kr. „k oblíbenému vy-
naložení“, a přece darováno 5.000 zl.

³⁾ Jiní poslanci žádali 8.000—10.000 zl.

⁴⁾ List z obec. rady vídeňské ze dne 16. listopadu přečetl ve sněmu ta-
jemník Mayer dne 21. listopadu. Mohlo býti sněmu jistým zadostiučiněním, když
obecní rada, děkujíc za „hojný“ dar — odesláno bylo celkem 5.440 zl., z nichž
440 zl. sebráno mezi poslanci — poznamenala, ovšem opožděně, že „cítí se také po-
vinnou poděkovati vys. sněmu za vynasnažení, jímž chtěl město Vídeň ochrániti
před žalostnými událostmi, které mu zasadily hlubokou ránu, aneb aspoň uči-
niti je méně škodlivými.“ Obecní rada vidí v tom „bratrské účastenství, vřelý soucit
se sousední zemí, jsouc přesvědčena, že jen na něm spočívá naděje i ruko-
jemství mírného porovnání zmatků, jež rozdrbují nyní naše mocnářství.“

⁵⁾ Mor. Noviny, 1848 č. 13.

staných popravách, podal Wilsdorf dne 9. listopadu — právě v den, kdy byl zastřelen jako první Robert Blum — návrh na nejrychlejší přimluvu u císaře „o šetření života nešťastných vinníků a o prominutí trestu v blud uvedeném“. ¹⁾ Po návrhu Mitrovského byl přikázán jest podnět Wilsdorfův komisi adresní na vypracování zvláštního projevu k panovníkovi ve smyslu prosby, „aby se s zablouzenými Videaňany milosrdně zacházelo,“ který by byl již druhého dne předložen. A skutečně již nazejtří četl návrhovatel jako referent komise adresu, která byla sněmem přijata ²⁾

¹⁾ Jeho návrh zněl věrně takto: Die vielseitig sich verbreitenden Nachrichten stattfindender Hinrichtungen in Wien machen uns vor Schauer beben und wir entsetzen uns bei dem Gedanken, dass die Todesstrafe auch die Jugend, die in einer bis zum Wahnsinn gesteigerten, irregeleiteten Begeisterung für Freiheit — zugegeben, straffbare Handlung beging — treffen könne. . Überwältigt und gedrängt von diesen Gefühlen richte ich an die Versammlung inständig die Bitte, bei Sr. M. schleunigst um Schonung des Lebens für die unglücklich Schuldigen und Amnestie für die Irregeleiteten in Wien Fürsprache einzulegen. Gelänge es, durch diesen Schritt auch nur ein einziges Menschenleben zu retten, so wird uns die Mitwelt für diesen, im Geiste der Humanität getanen Schritt segnen.

²⁾ Přijatá adresa zněla ve věrném překladě: vaše Majestátnost! Nejposlušnější zástupcové Moravy jednají jen dle pudu srdce svého, an neponiženější prosbu před Vaší Majest. kladou, přesvědčení jsouce, že prosby národů u nejdobrotivějšího mocnáře vždy ochotně vyslyšeny budou. Události hlavního města Vídně, které nás žalem přeplnily a následující*) mimořádní poměry přinutily Vaši Majestátnost, je zbrannou mocí rozluštití a hlavní město v stav obležení postavití. Ať zločiny, jenž vůbec v ošklivosti jsou, spravedlivému soudci se neodcizují, lidé však, jenž v politickém bludu stáli a na bouři v nadšeném rozjitření podílu bráli, ti, jenž větším dilem mladici, pro svobodu rozhorlení, zle vedení a zneužívání byli, tito budou, kdyby také trestu hodné činy byli vykonali, velkomyslností svého císaře skormoucení a stanou se tak jeho nejposlušnějšími poddanými a dobrými občany. Vaše Majestátnost ráčila v dějepisu zaznamenanou velikomyslností našim zbloudilým bratrům ve Vlasce a v Haliči promin ti trestu**) poskytnouti, a zástupcové Moravy oddávají se té pevně naději, že otcovské srdce Vaší Majestátnosti také těmto politickým zbloudilcům Vašeho otcovského města stejné prominutí trestu uděliti ráčí. Zástupcové Moravy totéž za svou svatou povinnost uznávají, o takovou císařskou velkomyslnost pro své bratry co nejvroucněji žádati, a spojují s tím opakovaně nejponiženější pojištění nevyvratitelné věrnosti a lásky k svému nejdobrotivějšímu zeměpánu. Dne 10. listopadu 1848.

*) Podle návrhu posl. Krinnera zaměněno slovo „následující“ za slova: „jenž následovaly“.

**) K návrhu hrab. Mitrovského na místo „prominutí trestu“ postaveno „milost za právo“, protože — pravil — jen na srdce mocnáře se dovoláváme, uznávajíce vinu mnohých.

a rozhodnuto většinou.¹⁾ že se má odeslati cestou úřední. prostřednictvím ministerstva.²⁾ Odpovědi se však sněm nedočkal — aspoň v aktech sněmovních ani v protokolech se nečiní o tom nikde zmínky — a kdož ví, jak s adresou naložilo nově zatím utvořené ministerstvo Schwarzenbergovo. Jinak ovšem gubernium vyšlo sněmu vstříc, nařídívši úřadům krajským, aby zavedly sbírky pro příspěvky k podpoře Vídeňských, „mimoobvyčejnými událostmi do neštěstí bez provinění uvržených“.³⁾ A rovněž i ministr vnitra „neváhal“ listem, daným 15. listopadu,⁴⁾ projevití souhlas s udělením příspěvků z domest. fondu „potřebným obyvatelům“ města Vídně.

Z rozkazu zem. gubernia vyzvaly pak úřady krajské podřízené orgány postarati se o to, aby byla veřejnost náležitě poučena o posledních událostech vídeňských v zájmu křiveného pokoje a míru. V úředním tomto projevu, datovaném z 20. listopadu, se praví: Poslední události v síd. městě Vídní způsobily podle vyličení a ducha v jednotlivých zemích různý účinek. Za účelem opravy pojmův a uvedení skutečnosti na pravou míru jest nejvýše důležité, aby pravdivé vyličení posledních významných události dobře smýšlející povzbudilo a uklidnilo, špatně smýšlející ale aby zvěděl, že vláda má vůli i sílu, by čelila snahám podvrzatým a zachovávala zákony i pořádek. Za tím účelem dává c. k. mor.-slez. zem. presidium dokumenty, sdělené kníž. Windischgrätzem. do

¹⁾ Poslancové Franz, Čambala a Čížek se přihlásili sice, že by adresu odevzdali císaři osobně a na útraty vlastní, ale sněm na to nepřistoupil.

²⁾ Předsednictví sněmovní doprovodilo adresu k ministerstvu listem, v němž se praví: Mor. sněm zem. přijal v sedění svém dne 10. listopadu 1848 adresu k J. V., aby vyprosil jeho velkodušné laskavosti pro ty, kdož při nedávných mimořádných událostech v hl. a síd. městě, zaujati v politickém omylu, zúčastnili se tamějších hnutí ve vášnivém, svedeném a zneužitém rozčilení, aniž mají ujiti zločiny, kterých se lidská povaha oškliví, svému spravedlivému trestu. Dovolují si následkem tohoto usnesení podati hofejší adresu s žádostí k Vysokoblahorodí, aby ji ráčilo předložiti co nejrychleji (schleunigst) J. V. s ujištěním nepomíjející věrnosti a lásky mor. sněmu zem. a v ni projevem prosbu usilovně podporovati tím spíše, že otcovské srdce J. V. taktéž politicky zbloudilým v Haliči a v Itálii projevilo stejnou milost.“

³⁾ Odpověď zem. gubernia z Olomouce ze dne 14. listopadu byla oznámena ve sněmu 21. listopadu. Při té příležitosti byl přečten děkovný list obecní rady vídeňské ze 16. listopadu, který byl po návrhu Wilsdorfově uveřejněn v Mor. Novinách a v Br. Zeitungu.

⁴⁾ List ten přečten ve sněmu 23. listopadu.

„Brünner“ a „Troppauer Zeitung“ a k otištění v obou jazycích zemských, které bude úřadům zasláno dodatečně v potřebném počtu. Následkem rozhodnutí c. k. mor.-slez. presidia z 12. listopadu vyzývají se úřady z této příčiny, aby v naznačeném svrchu směru působily na ducha obyvatelstva, většinou dobrého, v dotyčném obvodu, jakož aby učinily energicky opatření, která podmiňují zachování veřejného pořádku a zákonitě uspořádaného stavu, by vystoupily především se vši přísností pevně proti rýpalům a byly přesvědčeny, že c. k. kraj. úřad bude každé jejich zákonitě opatření, pokud jest v jeho moci, podporovati se vším důrazem. — Ve schůzi sněmovní, konané 22. listopadu, navrhl posl. Thiery podati žádost k ministerstvu, aby rozkaz kníž. Windischgrätze, dle něhož má býti odměněn každý voják od šikovatele dolů 25 zl. k. m., který udá někoho, jenž ponoukal lid vojenský k porušení služební přísahy, neměl platnosti pro Moravu, ale návrh ten nebyl přijat.¹⁾ A s tímž osudem se setkal dodatek Petra Chlumeckého, který si přál pod dojmem nových rozsudků smrti a těžkého žaláře, vynesených voj. vyšetřující komisí ve Vídni,²⁾ aby byla požádána vláda, by osoby civilní nebyly již stavěny před soud vojenský. Ani tento návrh nedoznal potřebné podpory³⁾ přes přímluvu Wilsdorfovu, byť by byl býval konec konců i neproveditelný. Naposledy obíral se moravský sněm říjnovými událostmi vídeňskými počátkem roku 1849, krátce před svým odročením, když totiž 17. ledna, jak už bylo připomenuto výše, měl schváliti návrh účetní komise, aby z domestik. fondu byly uhrazeny útraty 280 zl. za zvláštní vlak, vezoucí 29. října poselstvo moravské z Břeclavě do Olomouce za Wessenbergem.

Ale tím nebylo ještě vše skončeno, neboť zatím konalo se soudní vyšetřování a zatýkání osob, podezřelých z účasti ve výtržnostech brněnských, jež se sběhly ve dnech 29. a 30. října, aby se zjistilo, zdali „nitka nepořádku netáhla se z Pešti přes Vídeň až do Brna“⁴⁾; a teprve na podzim r. 1849 vyneseny jsou rozsudky, aby zavřela se akta nad událostmi brněnskými, které lze považo-

¹⁾ Padl 66 hlasy proti 43.

²⁾ Dne 9. listopadu zastřelen R. Blum, 10. listopadu Ed. Jelowicki, dne 11. Presslern, dne 14. hned 3 osoby, 16. listopadu Messenhauser, 17. Brogin a k tomu přistoupil těžký žalář několikaletý, jenž postihl méně kompromitované.

³⁾ 80 hlasů se vyslovilo proti a jen 20 hlasů pro návrh Chlumeckého.

⁴⁾ Mor. Noviny, 1848 č. 4.

vati za bezprostřední ohlas říjnových bouří vídeňských.¹⁾ Již v prvních dnech listopadových věděly noviny.²⁾ že zatknuto více než 40 osob původců a účastníků vzbouření. Nelze mi z akt soudních zjistiti, kdy kdo byl zatčen a vyslýchán, také toho pro náš účel není třeba. Ve zvláštním seznamu zatčených účastníků čtou se 33 jmena osob u věku 16—40 let.

Jsou to: Mel. Hanuš, Jan Štěpán, Gabr. Sinibaldi, Mich. Nečas, Aug. Sabacký, Karel Dušánek, Martin Prokop, Ed. Findeis, Jan Zbořil, Ed. Schuster, Jan Šafařík, Jiří Komárek, Al. Rocháček, Jos. Bek, Jan Weiser, Jan Pátek, Fr. Findeis, Fr. Gabler, Rud. Schilhab, Josef Veselý, Fr. Vrbas, Ant. Halouska, Kar. Loos, Fr. Exler, Jos. Mutl, K. Mareš, Jos. Hoděnský, Václ. Haberland, K. Šoupal, Jan Malčevský, Jakub Soukop, Ferd. Mišurec. Mimo ně vyslýcháni soudně obžalováni Ed. Kosta, Ad. Husička, Jos. Losert, Fr. Harazda, Jak. Vodička, Jan Koubek, K. Hesse, Fr. Lešanovský. Na svobodě ponecháno, ale ve vyšetřování bylo dalších 37 osob kompromitovaných. Hlavní vinníci byli Škarda, Klement, Skácel a Waserová, kteráž však, považována jsouc za osobu nepřičetnou, nebyla zvláště potahována soudem. Překvapí, že tyto právě byli uvězněni hodně pozdě. Škarda byl vzat do vazby až 13. listopadu 1848, dokonce Klement teprve 24. května 1849, o Skácelovi se dovídáme, že byl od 25. května 1849 vyšetřován na svobodě. Soudní vyšetřování, ačkoliv trvalo skoro rok — od 1. listopadu 1848 do září 1849 — celkem nezjistilo mnoho, neboť hlavní otázky: Kdo dal popud k šturmování, kdo k hotovosti, kdo způsobil, že se táhlo ke Skácelovi, nebyly zodpověděny vůbec. A pokud se týče organisace hotovosti, zní soudní votum ku podivu takto: „Podle konaných šetření použilo mnoho lidí špatně smýšlejících tísně města Vídně v posledních dnech říjnových, a proto živých sympatií veliké části zdejšího obyvatelstva, dříve již vykonaného sbratření a konečně roztroušených lživých a zkreslených zpráv k tomu, aby podnítili prostý lid k hotovosti do Vídně; proto bylo

¹⁾ Poslední zmínka o událostech těchto se činí vlastně až z jara r. 1850. Je to dopis ministra Bacha hr. Lažanskému ze dne 1. března, v němž se dotazuje ministr stran žádosti sev. dráhy o zaplacení jízdy ze dne 7. října 1848 (deputace 22členná do Vídně) a 13. října (200 gardistů do Židlochovic), načež Lažanský odpověděl, že je vše již zapraveno z pokladny obecní. (Registr. místodrž.)

²⁾ Mor. Noviny, 1848 č. 4.

zvoněno, aby se lid shromáždil z předměstí i okolí a skutečněno
tažení k Vídní. Hnutí toto bylo sice namířeno proti vládě
a proti prostředkům jí vedeným, avšak nikoli ten-
dence velezrádné, neboť nejbližší účel nebyl jiný, než
obyvatelům města Vídně přispěti proti vojsku, ze
všech stran tísnícímu, k zachování císařem Ferdi-
nandem národům rakouským poskytnutých svobod.
Ježto není prokázáno dorozumění mezi obviněnými a vídeň-
skými povstanci, nýbrž nutno předpokládati, že hnutí lidové
v Brně na prospěch Vídeňských povstalo z vlastního
podnětu bez inspirace cizí, nemůže býti řeči o zločinu
velezrády.“ — Dne 25. září konečně vynesen rozsudek, ohlášen
však teprve v listopadu a v prosinci r. 1849.

Odsouzení jsou krim. soudem: Jos. Klement pro zločin
povstání k těžkému žaláři na 6 let,¹⁾ Vavřínek Škarda pro
zločin povstání a porušení vnitřního pokoje státu k těžkému
žaláři na 8 let.²⁾ Fr. Gabler, vinný zločinem vzbouření a účasti
v krádeži, k těžkému žaláři na 1 rok,³⁾ Fr. Findeis pro zločin
vzbouření a krádeže na 8 měsíců, Fr. Exler, pro zločin vzbou-
ření a účast v krádeži na 8 měsíců, Ed. Kosta, pro zločin vzbou-
ření a krádeže k těžkému žaláři na 1 rok a 6 měsíců, Adolf
Husička, zvaný též Glosák a Závodný, pro zločin krádeže na
6 měsíců těžkého žaláře,⁴⁾ Aug. Sabacký pro zločin povstání
k těžkému žaláři a veřejné práci 6 měsíců,⁵⁾ Jiří Komárek, pro
zločin „podílu krádeže“ potrestán žalářem 4 měsíců,⁶⁾ Jan Zbo-
řil pro zločin krádeže na 8 měsíců,⁷⁾ Jos. Hoďěnský, pro zlo-
čin vzbouření a účasti v krádeži k těžkému žaláři a veřejné práci

¹⁾ Rozsudek ohlášen 9. listopadu 1849. Není tedy správné, že dostal
10 let, jak se čte v Ostdeutsche Post, 1849 č. 230.

²⁾ Ve příčině zločinu veřejného násilí byl pro nedostatek důkazů osvo-
bozen. Také o něm sděluje Ostl. Post mylně, že potrestán 10letým žalářem.
Rozsudek mu byl ohlášen až 28. prosince 1849.

³⁾ Ohlášeno 9. listopadu 1849.

⁴⁾ Rozsudek ohlášen již 25. září s poznámkou, že se může odvolati.

⁵⁾ Zločinu krádeže byl sprostěn z nedostatku důkazů.

⁶⁾ Tento rozsudek je výjimečně český s německou poznámkou: Kund-
gemacht den 9. November 1849. Žaloba zněla „pro zločin povstání a kráde-
že“, ale „prohledávání s Jijim Komárek pro zločin povstání vedené z nedo-
statků důkazů právních za vyzdvižené se prohlašuje“.

⁷⁾ „Ortel“ český. Zločinu povstání osvobozen „z nedostatku důkazů
právních“.

na 8 měsíců,¹⁾ Fr. Harazda, zvaný též Gurča, pro zločin povstání k těžkému žaláři a veřejné práci na 3 roky,²⁾ Jan Weiser pro zločin povstání k těžkému žaláři a k veřejné práci na 2 léta,³⁾ Gabriel Sinibaldi pro zločin povstání a účasti v krádeži k těžkému žaláři a veřejné práci na rok a 6 měsíců, Jak. Vodička, zvaný také Spiess, pro zločin povstání a účasti v krádeži na 10 měsíců, Kar. Dušánek pro zločin povstání, veřejného násilí a krádeže k těžkému žaláři a veřejné práci na 3 léta, spojenému s pústem dvakrát týdně, Ed. Findeis pro zločin povstání na 8 měsíců, Ferd. Mišurec pro zločin povstání a krádeže k těžkému žaláři a veřejné práci na rok,⁴⁾ Jan Šafařík pro zločin povstání k těžkému žaláři a veřejné práci na rok,⁵⁾ Fr. Bubla pro zločin povstání a účasti v krádeži k těžkému žaláři na 7 měsíců,⁶⁾ Jos. Hnátek pro zločin povstání a účasti v krádeži k těžkému žaláři a veřejné práci na 7 měsíců, Fr. Greger pro zločin povstání k těžkému žaláři a veřejné práci na 9 měsíců, Jan Michálek pro zločin povstání a účasti v krádeži na 7 měsíců, Fr. Kratochvíl pro zločin povstání na 6 měsíců,⁷⁾ Ed. Bauxberger pro zločin povstání na 6 měsíců,⁸⁾ Leop. Sklenský pro zločin povstání a účasti v krádeži k těžkému žaláři a veřejné práci na 6 měsíců, Jos. Schwalb pro zločin povstání k těžkému žaláři a veřejné práci na 10 měsíců, zostřenému postem jednou týdně, Jos. Skácel pro zločin rušení veřejného pokoje státu k těžkému žaláři na 10 měsíců, zostřenému postem jednou týdně,⁹⁾ Fr. Lešenovský, zvaný Pohrabáč, pro zločin krádeže k těžkému žaláři na 7 měsíců,¹⁰⁾ Sproštění z nedostatku právních důkazů úplně jakéhokoliv trestu: Fr. Vrbas zločinu povstání a krádeže,¹¹⁾ Karel Šopal zločinu povstání a krádeže, Jan Koubek zločinu povstání, Jos. Losert zločinu povstání.¹²⁾

¹⁾ Zločin krádeže nebyl mu dokázán.

²⁾ Rozsudek český. Harazda osvobozen zločinu krádeže z nedostatku důkazů.

³⁾ Zločinu krádeže sprostěn pro nedostatek důkazů.

⁴⁾ Počinaje tímto rozsudkem byly ohlášeny ortele 26. září.

⁵⁾ Rozsudek český. Zločinu krádeže sprostěn z nedostatku důkazů právních.

⁶⁾ Zločinu krádeže osvobozen pro nedostatek důkazů.

⁷⁾ Zločinu krádeže sprostěn z nedostatečných důkazů.

⁸⁾ Zločinu krádeže osvobozen z nedostatků důkazů právních.

⁹⁾ Nepochopitelně, kde vzala Ostdeut. Post (1849 č. 230) zprávu, že Skácel dostal 12 let!

¹⁰⁾ Zločinu povstání a veřejného násilí sprostěn z nedostatku důkazů.

¹¹⁾ Ortel český. Vrbas odsouzen „taxu ortelní v 12 zl. stříbra, pak outraty výživní zaplatiti“.

¹²⁾ Poslední tři odsouzení zaplatiti 12 zl. a útraty za výživu ve vazbě.

Dodatky ku květeně moravské.

Prof. dr. Jos. Podpěra.

(Dokončení části první.)

Juncus trifidus L. Jeseník: Petrštýn, 1824 (Meyer)!!, Backofenstein (Form.)!!, Furmanštýn (Form.)!!. Koperník (Laus)! — Vrcholové skály Kladského Sněžniku!!

J. squarrosus L. Ochoz u Lomnice (Form.)!, Nové Město (Form.)!, velice hojně na krajích rybníku Sykovce u Vršavy!! — Roztroušeně na rašelinných lukách mezi Novým Dvorem a Dombrovou u Frýdku (Weeber).

J. Gerardi Lois. Na halofilním území na jihových. Brna často: Těšany!!, Nosislav pod Výhonem!!; Čejč (Form.)!, Hustopeč (Laus)!, Rakvice (Laus), Zaječí (Laus), Pulgarov (Suza)!, St. Břeclava (Form.)!

J. tenuis Willd. Vidnava ve Šlezsku (Dr. Jan Hruby). — V údolí Sázavy u Šilperku (Pouč)!

J. supinus Mönch. Krumvíř (Form.)!, Náměšť (Schwöder)!, Pikarec (Form.)!, u Věchnovského rybníka nedaleko Bystrice n. P. (Bohuňovský)!

v. uliginosus Fries. Slavonice (Oborny)!

J. atratus Krock. Znojmo: Kuhberge (Oborny)!, Pulgarov!!, Příkludy (Laus)! — Olomouc: k Chomoutovu ve spoustách, ač každým rokem nekvete!! Těšín: Josefinerhügel (bez sb.)!

J. alpinus Vill. Brno: dle dráhy u Sokolnic!! — Železniční příkopy mezi Frýdkem a Dombrovou (Weeber). Heraldice (Meyer)!

J. effusus L. *v. elatus* A. et Gr. Vyškov: Kravečný žleb u Zelené hory. Vysoká chabá odruda rostoucí ve stínu křoví [č.].

J. lamprocarpus Ehrh. *v. viridiflorus* A. et Gr. Louka u Zvolenovic (Form.)!, Ptáčovský rybník u Trebiče (Zavřel)!

J. conglomeratus $\times$ *glaucus* (*J. Ruhmeri* A. et G. (Valašské Klobouky: mezi bařinatém místě při trati Hušti u Bílnice. Liší

se od *J. conglomeratus* silněji rýhovaným stéblem a pochvou načernalou (Čouka).

J. alpinus × *lamprocarpus* (*J. Buchenau* Dörfler). Olomouc: příkopy u vojenské střelnice s rodiči!!

Luzula flavescens Gaud. Radhošť: při cestě z Kněhyně k Martináku!! Druh posud ze Slezských Beskyd známý.

L. pilosa Wild. var. *albescens* Podp. Perigonii phyllis albescens, bracteis anthellarum albis, folio fulcrante basin albido. — Olomouc: na mýtině mezi Velkou Bystřicí a Mariánským údolím v dubnu 1904 (Fr. Čouka)!

L. silvatica Gaud. Jeseník: Hoksár (Hruby)!, Frývaldov (bez sb.)!. Mooslehne (Form.)!, Schlögelwald (Form.)!, Františkova myslivna (Laus)!, Keilig (Form.)!, Ochsenwiese (Form.)!, Karlsdorf (Laus)!: cesta k Sněžniku (Form.)!, les Pradědův u Raškova, vzácné (Laus)!. — Beskydy: Smrk (Gogela)!

v. *pallida* A. et Gr.

Beskydy: Baraňa (Kotschy, 1825)!: Jeseník: Praděd (Form.)!

v. *congesta* Podp. Inflorescentia contracta. Zlín (Form.)!

L. nemorosa E. Mey. var. *cuprina* A. et Gr. Jeseník: Reigersdorf (Laus)!, Koperník (Form.)!, Ochsenwiese (Form.)!, Petrštýn (Form.)!, Císařská bouda (Form.)!, Praděd (Form.)!, Saugraben (Form.)! — Beskydy: Čertův mlýn na Radhošti!!

L. sudetica D. C. Jeseník: Leiterberg (Form.)!, Klein-Seeberg (Form.)!, Švýcarňa (Form.)!, Bärenstein (Form.)!, Petrštýn (Form.)!, Praděd (Form.)!, Kotlina (Form.)!, Ovčírna (Form.)!, Černý vrch (Form.)!, Vysoká hole (Laus)! — Českomoravská vysočina: u Studnice ve výši asi 700 m (Servít), confer Domin 1910 p. 285.

L. pallescens Bess. Brno: Bystře (Niessl)!, Holedná u Jundrova (Form.)!, Evanovice (Weighart)!, les u Zastávky (Form.)!, Leskoun!! — Nové Město: Radešín (Wildt)!, Vyškov: Ferdinandsko, Rychtářov!! — Olomouc: Křiby u Semničky!, Hrubá Voda (Laus)!, Chlum nad Velkým Týncem!! — Rajnochovice (Gogela)! — Jeseník: Václavov (Šchenk)!, Bradlo (Laus)! — V lese Bzinku u Bzence (Bubela)!, u Vracova!! — Na pasekách mezi Hocheckem a Milovicemi u Mikulova!!

L. campestris Lam. et D. C. v. *collina* A. et Gr. Kopce u Čejče (Schierl)!, Rajnochovice (Gogela)!

v. *luteola* A. et Gr. Brno: Černovice (Form.)!; Nové Město, Radešín (Wildt)! — Olomouc: paseky nad Náměstí k Novým Dvorem!!

var. *Althii* A. et Gr. Heraltice ve Slezsku (Meyer)!

L. multiflora Lej. var. **fallax** Wildt. Z. M. L. XII. 2. s. 1912 str. 271. Prašniky třikrát delší svých nitek. Radešín, Račice (Wildt).

var. *pallens* A. et G. f. *robusta* Podp. Floristické poznámky. (II. p. 8. 1907). Olomouc: paseky nad Náměstí k Novým Dvorem!!

var. *congesta* Koch. Sněžník (Form.)! — Kozlovka u Fryšavy (Form.)!

Liliaceae.

Tofieldia calyculata Huds. Jediné doklady jsem viděl z rak. Slezska: Opava (bez sb.)!, Ottendorfer Berge (bez sb.)!

Veratrum Lobelianum Bernh. Nizkou polohou jsou zajímavá stanoviště: Červenka u Litovle (Bubák)! a Sadelich u Svitav, kde však byla kychavice vyhubena přesazením do zahrádek (Schreiber)!

Colechicum autumnale L. f. *pannonicum* Domin Kritische Studien p. 286 (1910).

C. pannonicum Gris. et Schenk in Wieg. Arch. I 359 (1852).

C. multiflorum Schur Enum. Pl. Transs. 678 (1866).

C. autumnale L. var. *pannonicum* Baker 1879.

C. autumnale L. subsp. *pannonicum* Asch. et Gr. 1905.

Habitu robustiore, floribus majoribus, perianthii laciniis ca 5—5½ cm. longis, ellipticis usque obovato-ellipticis apice plus obtusis.

Třebíč: na louce Poštůvka řečené (Zavřel)! Confer Domin l. c. Sám jsem prozkoumal velký materiál musejní v tom směru, ale nemohu dosíci vlastního úsudku o systematické hodnotě řečené odrudy. Myslím však, že stanovisko Dominovo, který uvádí tento ocún jako formu, daleko více pravdě odpovídá, než stanovisko citovaných autorů.

Na lukách u Frývaldova sbíral F. Matějček formu ocúnu, která ve velikosti květů jest uprostřed mezi f. *typicum* a *pannonicum*, při tom má velmi široké (až 19 mm) lístky okvětní, jakož i čnělku na konci nápadně ztlustělou (Domin l. c.).

K formě *pannonicum* řadí se ohromné exempláře rostoucí s *Leucojum aestivum* na podýjských lukách u Dolních Vistic. Dosahují v plodném stadiu výšky (listy) 50 cm, listy jsou až 6 cm. široké. Květů jsem posud nesbíral.

f. *vernum* Rehb. Brno: Braslávky u Lysic (Berger jun.) — Pržno u Vsetína (Macháček)! — Olomouc: louky u Novosadů (Laus). — Frýdek, místy (Weeber).

Anthericus ramosus L. Brno: Klajdovka, Jehnice, Bílovice, Medlánky, Písárky, Jundrov, Bystř. Řečkovice, Šiberná Bosonohy, Kohoutovice, Nebovidy (Form.)!, ještě v údolí Bobravy u Radoštic!., Soběšice, Čebinka (Skýva)! — Z Adamova do Josefova (Form.)! — Židlochovice, Hostěrádky (Form.)!, Ivančice (forma širokolistá, Schwöder)! — Letonice (Form.)!, kopce u Slatinek (listy 8 mm široké, mohutně vyvinuté, Spitzner)!, Mohelno (Zavřel)!, u Čučic v Holině (Dvořák)!, Znojmo (Oborný)!, Velká (Form.)!

var. *simplex* Klinggr. U Brna (1834 Veselý)!

Gagea Bohemica Röm et Sch. Brno: Kraví hora (Form.)!, Vizina 1913)!, Žlutý kopec (Theimer)! Znojmo (Ob.)!, Mannsberg v údolí Hranice (Ob.)!

G. minima Ker-Gawler. Brno: v údolí Svitavky k Adamovu (Hochstetter)!, Holedná (Form.)!, u Bilovic (Form.)!, Černovice (Form.)!, pod Lišní!., Hvozdec!! Všeobecně rozšířen v údolí Oslavy pod Rénou od Ivančic po Budkovice!! — Třebíč: Koněšín, Lišti (Zavřel)! — Pálavské kopce (Schieerl)!

G. pusilla Röm. et Schult. Brno: Borky u Židenic (Form.)!, kopec u Ivančic (Schwöder)!, Pálavské kopce (Steidler)!, Znojmo: Milfron (Oborný)!, Obecny u Bzence (Bubela)!

Ornithogalum sphaerocarpum A. Kerner. Pole u Boršic ve spoustách, již u Blatnice, ale vzácněji (Wildt)!, pro Velečsko význačná plevel (Čouka).

O. nutans L. Brno: pouze v zahradách (Wildt)! — Opava: na polích u Štěplovic (A. C. Meyer)! Myslím, že většina stanovisek, na př. Formánkem (191) pro Moravu uváděných — ať nedím všechna — patří k druhu následujícímu.

O. chloranthum Saut. Brno: Rajský les (Wessely)!, Chrlice!., Rebešovice (Wildt)!, Rajhrad!., Uherčice (Schieerl)! -- Třebíč: louky na levém břehu Jihlavy (Zavřel)! — Bzenec:

mezi Ratiškovícemi a Vacenovicemi (Wildt)! — Kroměříž:
Květná zahrada (Skřivánek)!

Ornithogalum Wildtii Podp.

Bulbus ovatus, scapus erectus affinium teretior, 15—30 cm altus, folia linearia, canaliculata, plana, 8 mm lata, longissima, flores racemosi, racemis demum elongatis (fl. 5—8), laxis, etiam post anthesin erecti, stricti, nec unquam nutantes, angulo acuto patentes, pedunculis flores post anthesin superantibus vel sub anthesi aequantibus, 2—3 cm longis, bractejas aequantibus vel parum superantibus, perigonii phyllis oblongo-lanceolatis, obtusis, ex albo viridulis, 15 mm longis, stria dorsali viridi, latissima, ad margines solum albis. Filamentis oblongis, apice arcuatim attenuatis, perigonio duplo brevioribus. omnibus simplicibus. Ovario ovato (5 mm), stylo sub anthesi fere aequilongo (4 mm).

Habitat in arenosis (in agris, ad margines pineti, in substep-
posis) inter Vlkoš et Bzenec urbem Moraviae meridionalis, ubi
hanc plantam ing. A. Wildt, Brünensis, detexit.

Rostliny nápadny jsou svou jemností u srovnání se statnými
příbuznými druhy *O. nutans* a *O. chloranthum*. Porovnáme-li
naše druhy podrodu *Myogalum* v klíč, máme tento přehled:

a) Tyčinky obdélné, bez postranních zoubků. Květy drobnější,
na, tuhých, ostrým úhlem odstávajících stopkách.

O. Wildtii Podp.

b) Tyčinky po každé straně s přímým zubem.

a) Tyčinky na vnitřní straně s lištnou bezzubou. Semeník
vejčitý, kratší než čnělka. Okvětní lístky tupé, bílé, jen na vnějšku
se širokým zeleným pruhem.

O. nutans L.

β) Tyčinky na vnitřní straně s lištnou v ostrý zub vybiha-
jící. Semeník kuželovitý, tak dlouhý, jako čnělka. Plátky okvětní
přirostlé, bílé, na vnějšku i uvnitř se širokým, zeleným pruhem.

O. chloranthum Saut.

Lilium bulbiferum L. V obilí mezi Ramzovou a Kol-
štýnem roztroušeně!! — Prof. V. Večeřa ve Strážnici našel ji
v dosti četných exemplářích pod vrcholkem Kobely, kde jest
samorostlou.

L. Martagon L. Provenit in formis duo:

1. *glabrum* Podp. Tota planta glabra, caulis nitens. Kolem Brna (Hochstetter)! Vojenská střelnice nad Královým Polem!! v údolí Punkvy!! — Jeseník: Holštýn (bes sb.)!. Praděd (Oborný)!. Burgberk u Krňova (bez sb.)!

2. *hirsutum* Beck. Caulis $\pm$ hirtulus.

Diváky (Schierl)!. Orlovský les u Vyškova (Dobýšek)! — Třebíč: na skalách u Střebenického mlýna (Dvořák)!. Jurdova stráň (Zavřel)!

Tulipa silvestris L. Uherské Hradiště (Form.)! — Travníky v zámecké zahradě ve Štěplovicích (Meyer)!

Muscari tenuiflorum Tausch. Jest na jižní Moravě daleko více rozšířen, než se ve květenách udává. Brno: Hady!!, stráž nad Židenicemi!!. Stránská skála!!. Šlapanice (Iltis)!!. Moravany (Wildt)! — Čejč (Steidler)!. Mikulov: Turola (Laus)!!. Katzstein!!

M. racemosum Med. Brno: Červený Kopec (Hochstetter)!. Františkov (Form.)! Rosice!!, po kraji lesa při císařské silnici mezi Medlovem a Hrušovany často!!, Čejč (Form.)!. Krumvít (Form.)!. M. Krumlov (Form.)! — Znojmo (Schwöder)!

M. botryoides D. C. Štěplovice (Meyer)!

Scilla bifolia L. V údolí od Ivančic (Schwöder)!! po Budkovice roztroušeně, na některých místech hojněji!!, M. Krumlov (Form.)! — Pálava (Schierl)! — Třebíč: vlhká louka na pravém břehu Jihlavy (Zavřel)! — Lipovský háj u Strážnice (Večeřa).

Allium Victorialis L. Jeseník: Koperník (C. A. Meyer 1827)! Karpaty: Čertův mlýn na Radhošti!! Tím potvrzeno starší všeobecné udání Slobodovo.

A. angulosum L. Vranovice (Form.)!. Strachotín (Wildt)!. Jezero u Bzence, Dobrolesný rybník u Skoronic (Čouka). Podivín!!. Příkludy (Laus)! Horní Dunajovice (Zavřel)!, Strážnice (Form.)!. Mikovice, Písek (Čouka)!

A. montanum Schmid. Brno: Sv. Antoníček, Bilovice. Líšeň, Ořešín, Horákovský kopec, Soběšice (Form.)!. Hostěnice-Horákov (Skýva)!!. Rozdrojovice (Skýva)!!. Býčí skála (Form.)!. Sloup (Veselý)!. Květnice (Form.)! — Střelice (Laus), M. Krumlov (Form.)!. Mohelno (Dvořák)! — Štramberk (Form.)! — Pálavské kopce (Schierl)!, Znojmo: údolí Dyje (Oborný)!

A. schoenoprasum L. Brno: zdivočelý na stráni pod Červeným kopcem!!

A. sibiricum Willd. Jeseník: pramen Opavy (Blaha 1836)! Petrštýn, Česnekový příkop, Praděd (Meyer)!, Studénková hole (Form.)!, Kotlina (Form.)!

A. flavum L. Brno: Stránská skála (Hochstetter)!, Hády (Wessely 1833)!, Horákovský les za Líšní (Form.)!, v údolí Říčky mezi Šlapanicemi a Bedřichovicemi velmi hojně!! Ivančice (Schwöder)!, M. Krumlov (Fo.)!, Němčice (Fo.)!, Mohelno (Zavřel)!; Hardek na Dyji (Lukeš)!, Pálavské kopce (Hochstetter)!

var. *Webbii* (Clem.) A. et Gr. Rostlina nízká, většinou nepřevyšující 1·5 dm. Stvol často zprohýbán, květenství většinou více méně chudokvěté, listen kratší než květenství neb málo je přesahující. Květy živě zbarveny.

Odruda vzácně na suchých kopcích pozorovaná (Morava, Uhry). *A. et G.* III. 144 ji uvádějí z Moravy, odkudž viděli doklady. Podávám diagnosu této odrudy, protože jsem sám moravských rostlin neviděl, ač jsem revidoval hojný materiál *Allium flavum*.

A. oleraceum L. v. *virens* Regel. Brno: Písárky, Jundrov, Horákovský les za Líšní, Stará hora u Syrovic, Němčice (Form.)! — Velké Meziříčí (Form.)!, Olešnice (Člupek)! Žďár (Form.)! — Javorník (Form.)!, pod Hostýnem (Form.)!, — Břeclav (Form.)!

v. *roseum* Regel. Na mezích za zámkem v Třebíči (Dvořák)!, Rajnochovice (Gogela)!

v. *pauciflorum* A. et G. Stránská skála (Wildt)!, les u Králova Pole, Bilovice (Form.)! — Pod Hostýnem, Čáp u Vsetína (Form.)!

A. scorodoprasum L. Brno: střelnice u Sv. Antoníčka, Komárov, Písárky, Kohoutovice, Černovický les (Form.)!; Mladkov u Boskovic (Form.)! — Třebíč: Poušova stráž (Dvořák)!, Olomouc: za kaštany u Bělkovického potoka (Otruba)! — Ještě ve vlhkém příkopu na Oberscharu u Václavova (Schenk)! — Frýdek: Zámecký vrch a Zámecká zahrada vzácně (Weeber).

A. vineale L. Olomouc: stráž „Zabitý“ u Náměště (Otruba)! Křiby u Seničky!!; Prostějov na rolích u Drahan (Spitzner)! Šternberk (Form.)!, Podštát (Form.)! — V obilí u Raškova nedaleko Hanušovic (O. Richter). — Frýdek, Paskov, Hrabová (Weeber).

A. rotundum L. Brno: Jundrov. Královo Pole, Sv. Antoněk, Obřany (Fo.)! Žlutý kopec (Bohuň.)!. Řečkovice. Maloměřice, Klajdovka. Černovice, Rozdrojovice, Bosonohy (Form.)!, Moravany (Wildt)!, Stará hora u Syrovic (Form.)!, Vážany (Form.)!, Hostihrádky (Form.)!, Hustopeč (Laus)!. Pálavské kopce (Wildt)!.. — Ivančice (Schwöder)!, Řeznovice (Fo.)!. — Lulč (Skýva)!!

A. sphaerocephalum L. Pouzdřanské kopce (Wildt)!, Hustopeč (Schierl)!. Čejč (Spitzner)! — Znojmo!, Konice!, Steinberg u Tasovic (Oborny)!

var. *viridialbum* Regel. Květenství kulaté, květy za květu bělavé. Vzácná, jižní odruda. Morkůvky u Hustopeče (Formánek)!

Majanthemum bifolium F. W. Schmidt. lus. *trifolium* Baenitz. Rostlina s tremi listy. Hády u Brna, v lesích u Střelice!!

Streptopus amplexifolius D. C. Jeseník: Praděd (Hochstetter)! Studénková pole (Form.)!, Teplice (Steidler)!, v údolí Mertvy (Laus)!, Schlägelwald (Form.)!, Černá kupa, Císařská bouda (Form.)!, Král. Sněžník (Opiz)!. — Beskydy: Czantory (Kotschy)! — U Sražené vody v horstvu Žákové hory u Žďaru (Kovář)!

Polygonatum odoratum Druce. Forma s listy přitupě obloukem zakončenými, kratšími a širšími, eliptičnými roste na Turoldu sev. Mikulova mezi stepní vegetací (délka listů 5·5 cm, šířka 3 cm) a v lesích u Veverí nedaleko Brna (délka 5 cm a šířka 3 cm)!!

P. multiflorum All. Nápadny jsou úzkolisté a dlouze zakončené listy (šířka 1·5 cm při délce až 8 cm) rostlin z písčín v Doubravě u Bzence!!

P. verticillatum All. Brno: u Křtin 450 m (v. Teuber), Radešín (Iltis), Třebíč: Heraltické lesy (Dvořák)!, Svitavy, Opatovské lesy (Schreiber)!: Žákova hora (Bohuň.) — Místek (1834, Wessely)!, Rajnochovice (Gogela)!, Kolkový u horní Jasenky u Vsetína (Form. Bubela)!. — Jeseník: Domštát (Form.)!, Oberschar u Václavova (Schenk)!, Karlova Studénka (Form.)!, Karlovo údolí (bez sb.)!, vodopád Opavy (Schierl)!, Ochsenwiese, (Form.)!, Františkova myslivna (Laus). — Kladský Sněžník: Stubenseifen (Form.)! — Beskydy: Lysá hora (Weeber).

Paris quadrifolius L. lus. *quinquefolius* Baenitz.
Brno: Černovice!!; les Žlábek u Zbejšova ned. Rosic (Form.)!,
Dianaberk u Kunštátu (R. Tenora)!

var. *rotundata* Domin l. e. 1910. Listy okrouhlo-vejčité ku
špičce tupé, asi 7—8 cm dlouhé a 5—6 cm široké. V křovinách
u Frývaldova (Matějček).

Amaryllidaceae.

Galanthus nivalis L. Formae ad G. Imperati Bert.
vergentes (v. Spitzneri Podp.) Rajnochovice (Gogela)!, Třebíč
Konešín (Zavřel)!, Olomouc: (f. vaginis non fissis) u Chomou-
tova hojně!!

Leucojum vernum L. Brno: Střelice (Form.)!, Bučín
(Form.)!, Křtiny (Wildt)!, Kanice, Račice (Form.)! Letovice,
břeh Bělé u Boskovic, V. Tresné (Form.)! Lamberk u Olešnice
(Form.)! — Třebíč: Heraltice (etiam flore bino), loučka ve „Žle-
bě“ blíže bažantnice, nad Týnským rybníkem (Zavřel)!, Nová
Říše (f. biseapa. 1855 Schiedek)! — Vranov na Dyji (Schwö-
der)! — Opava (bez sb.)!, Schachendorf (Mayer)!

L. aestivum L. Pouze na dolní Dyji: Iváň!!; Nové mlýny
na Dyji!!; Trachtín!!; Dolní Vistonicе!!

Iridaceae.

Crocus Heuffelianus Herb. Opava: na Hořínských lu-
kách u Heraltic objevil C. A. Meyer v roce 1821!

Iris pumila L. Sokolnice (Makowsky)!, Pouzdřanské
kopce!!; Čejč (Wildt)!, Krumvír (Form.)!, Pálavské kopce
(Schierl)! — Znojmo: Konice, Milifron, (Oborny)!, Šatava
(Galle).

I. arenaria W. et K. Stanovisko Turolu u Mikulova!! jest
vážně ohroženo lomy!

I. Fieberi Seidl. Svatý Kopeček u Mikulova (bez sb.)!

I. variegata L. Brno: Hády (1914!!), Blučina (Wessely)!,
Vedrovice (Form.)!, Kolby u Pouzdřan (L aus)!!, Kurdějov
(Schierl)!, Hocheck u Mikulova!! — Strážnice: za Hájem u Ra-
dějova (Čouka), Vojšice (Večeřa).

I. squalens L. Zdivočilý v zahradách v Hustopeči (Schierl)!

I. spuria L. Břeclava (Form.)!

I. graminea L. Les u Divák (Schierl!), Příklady (bez sb.)! Velká (Form.)!, Kamenný (bez sb.)! Temeno Lesné u Strání, velmi hojný; pod Paličkami a na Muchových lukách a nad Petrachovým mlýnem u Javorníka: úklony Vyskuněk Radějovskému potoku, Hájová u Lipova, Boršické louky (Čouka); na horských lukách za Jiřikovcem a na Kobele (Večeřa).

I. sibirica L. Brno: Kuřim (Form.)! Mor. Třebová Pirkelsdorf (Czerný)!, Lipník (Oborný): — Hodoninský les (Bubela)!. Strážnice: Machovy louky, v horním údolí Radějovského potoku, údolní louky u Javorníka (Čouka). Kaidling u Znojma (Oborný)!, — Opava: Jaktář (bez sb.)!

Gladiolus paluster Gaud. Svitavy (bez sb.)!

G. imbricatus L. Lesy u Bukové v okrese boskovickém (Spitzner)!, Třebová: kraj lesa Kukele (Schreiber)! — Velice rozšířen jako typický průvodce luk karpatských od Velké po Ústroní!! — Jeseník: Ostružná (Laus)!, Gansdorf (Form.)!, Štěbrovice (bez sb.)!, Seitendorf, Boidensdorf, Radun, Einsiedel (Meyer)!

Orchidaceae.

Cypripedium calceolus L. Brno: Klajdovka směrem k Lišni (1836 Reissek)!, Hačky na Babě u Bosonoh!!, Mladý les u Žebětína (flore bino)!, na Chajdě u Ivančic (Laus)!, Střelice (Form.)! — Žďánský les (Rothe)!, Rašovice (Skřivánek)!, pod Bílým vlkem (Vitek). — Čučice u Třebíče (Zavřel)!, Senohrady u Mohelna nedaleko myslivny (Hypř). — Třebová: Muslov (Schreiber)!, — Habří u Bystřice (Form.)! — Ilraničský les u Znojma (Oborný)!

Ophrys fuciflora Rehb. (*O. arachnites* Lam.) Uherský Brod: Velká (Wildt)! za Jiřikovcem (Dr. Votruba), na svazích Hradiska u Javorníka (Večeřa*)!, u Strání (Štefán)!, les Mandlový (Čouka).

Údaje o výskytu jiných tořičů na Moravě nelze potvrditi.

Orchis coriophorus L. Druh na Moravě vysoce vzácný, sám jsem neviděl posud rostlin z Moravy; naše doklady jsou ze Slezska. Vidnov (Form.)!, Štěmplevice (Meyer)!

O. ustulatus L. Údolí Svitavy u Brna (Reissek)!, Doubravnik u Tišnova!!, Senohrady (Dvořák). — Hustopeč: stepní

*) Srovnej: Večeřa Vilém: Příspěvky ku květeně okresu strážnického. VII. Program gymnasia ve Strážnici r. 1911 str. 24.

louky na Kamenném vrchu, vzácně (Laus). — Strážnice: Kůtek u Rozsocháče, Velká: Suchov, Nová Lhota, Draha u Blatničky (Čouka). Údaní Zlikovo u Frýdku Weeber (1901) nepotvrzuje.

O. tridentatus Scop. Olomouc: Grygovské kopce (1906!!), 1908 Laus!, 1912 Otruba!), Hukvaldy (bez sb.)!, Ústroní (Kotschy)! Novou lokalitou jsou Ševy u Mouřinova nedaleko Bučovic (Em. Vitek)!

O. militaris L. Brno: Stránská skála, v zadních keřnatých roklinách!!, Klajdovka (Form.)!, Jundrov (Suz a), v údolí Řičky nad Lišní (Form.)!, Vostopovice!! — Martinice u Klobouk (Tarouca)!, hojně v revíru u Bílého vlka jižně Slavkova,!! nad Dambořicemi k Bošovicům často!! (tu i formy s přilbou nachovou), Ždánice: jasanový žleb (Form.)!, Pouzdřanské kopce!! — Rajnochovice (Gogela)!, Vsetín: luka nad Huti (Form.)! — Karpaty: pod Kobylím u Blatničky, louky Boršické, Nová Lhota, Javorník, Lhota Tvarožná: Fojtovské, Radějov: Kůtek (Čouka). Lesní louka u Greifendorfu (Schreiber)!

O. purpureus Huds. Brno: Klejdovka k Lišní!!, Kanice (Form.)!, Zlobice u Kuřima, Ousoši u Tišnova (Form.)!, Jalový dvůr u Rašovic (Vitek), rozšířen v lesích jižně Bílého vlka po Dambořici a Bošovice!!, lesní stráň nad Kurdějovem u Hustopeče (Schierl)! — Pálavské kopce (Schwöder)!

O. globosus L. Rajnochovice (Gogela)!, Hoštálková (Hochstetter)!, hojně na lukách karpatských u Radějova a Velké u Strážnice!! Valašské Klobouky (Čouka). Jeseník: Malá Kotlina (Schierl)!, Kotlina (Schierl)!!

O. masculus L. Lesní louky u Oberscharu u Václavova (Schenk)!, Fulnek (Oborny)!: Kleinbressel (bez sb.)!, Neu Erbersdorf (Meyer)! Frýdek: Lipina často, louky u Starého Města, Nového dvoru a Skalice, na Čupku u Metylovic (Weeber). Ústroní (C. Kotschy jako *O. palustris*).

O. pallens L. Strážnice (Form.)! asi v Doubravě k Radějovu!! a na Mandátu (Večeřa), Vsetín: Bečevná (Úlehla)! — V několika exemplářích v Satinském údolí pod Lysou horou v Bezkydech (Weeber).

O. paluster Jacq. Brno: mokřiny dle trati u Sokolnic 1912 1 ex.!!, Čaganov u Bzene!!, Rakvice u Podivína (Skřivánek)!,

Břeclav (Steidler!., Form!., Rothe!). — Při Odře u Studénky (bez sb.)!

O. incarnatus L. Černovice!!., Komárov!! — Vranovice u Hustopeče (Schierl)! — Velká, Boršické louky, Tvarožná Lhota (Čouka).

v. macrophyllus Schur. Listeny prodloužené, všechny delší květů. Černovír u Olomouce!!

O. latifolius $\times$ *incarnatus* (*O. Aschersonianus* Haussknecht). Olomouc: louky sev. vodovodu hojně!! — Bohdalec u Nového Města (Wildt)!

O. maculatus L. Rudice u Blanska (Form.)!. Jevíčko: lázně (Form.)!. Třebíč: Vilímovský les (Zavřel)!. Heraltice (Zavřel)!. Temeno Javorníku (Form.)!. mokré louky u Jarevce a Zašové (Form.)!. — Louky mezi Novou Lhotou a Javorníkem, Boršické louky, Lesná u Strání (Čouka), Czantory (Kotschy)!. — Jeseník: Oberschar (Schenk)!. Einsiedl (bez sb.)!. Karlsbrunn (Form.)!. Krnov (Spatzier)!. Frýdek: na kraji městského lesa (Weeber).

var. sudeticus Poech. Kladský Sněžník: louky při čáře smrčkové, často 1913!!

var. ovalifolius Beck. Jeseník: při Opě (bez sb.)!

O. incarnatus $\times$ *maculatus* (*O. ambignus* Kerner). Strážnice: na stanovisku *Pedicularis carpathica* pod Lesnou u Velké v Karpatech. Mísenec na první pohled nápadný růžovým okvětem. *O. maculatus* má bílé, *O. incarnatus* nachové květy. I v ostatních znacích stojí uprostřed (Čouka).

O. sambucinus L. Brno: Hády hojně!!., hojně u Ivanovic (Weighart ! Žebětín (Form.)!, Střelice (Form.)!, Horákov (Form.)! — Na Křebě u Drahan (Form.)!, Jemnice (Wessely)!. Čechy u Prostějova (Tarouca)!. Šternberk: k Loděnici (Čouka). Vsetín: Mezný (Bubela)!. Val. Meziříčí (Form.)! — Krnov (bez sb.)!, Geppersdorf (bez sb.)!. Frýdek: Malenovice, Ondřejník, u Skalky, na Lysé hoře místy hojně (Weeber).

O. masculus $\times$ *maculatus* (*O. Kromayeri* M. Schulze). Slezsko: Ústroní r. 1825 sbíral Karel Kotschy jako *O. masculus*!

Himantoglossum hircinum Spreng. Hády u Brna (1832, Wessely), v herbáři jest 1 statný a 1 slabší exemplář. Poslední

tuto nádhernou Orchideu sbíral na Moravě asi Makowsky v letech sedesátých. Ona neroste ani na Hádech ani u Židlochovic.

Anacamptis pyramidalis Rich. Kloboučky u Bučovic. (Wildt. 1896)!. — Vsetín: na jednom místě na horní lučině „nade Mžíky“ za hutí (Bubela 1884)! — Strážnice: Velká (Beňa)!, Vojšice (Dr. Votruba), Čertoryje v Radějovském údolí, mez Novou Lhotou a Javorníkem; miluje keřnaté, k severu skloněné stráně (Čouka).

Coeloglossum viride Hartmann. Jeseník: Praděd, Leiterberg, Studénková pole (Meyer)!, Kladský Sněžník!! — Bezkydy: velmi vzácně na lukách mezi Kunčickami a Palkovicemi (Gogela), hojně na Čupku u Metylovic, Lysá hora, Ondřejník (Weeber). — Valašské Klobouky: při cestě mezi Kosákem a Kanurem u Brůmova (Čouka).

Gymnadenia odoratissima Rich. Kopce u Židlochovic (Schierl, 28. května 1897): na archu nalézají se dvě rostliny; pravá rostlina jest *G. conopea*, levá *G. odoratissima*!! Zaručený jest výskyt na Lopenicích u Uherského Brodu (Dr. V. Skřivánek)!

Sem kladl bych též udání o nálezu *G. albida* Rich. pod Kobelou u Strážnice (Sr. Večeřa l. c. p. 24).

G. albida Rich. Jeseník: Praděd (Oborný)!, Koperník (Meyer)! Petrštýn (Laus)!, Kotlina (Form.)!

Platanthera bifolia Rehb. fo. **viridiflora** Podp. Okvětní lístky vesměs i s ostruhou nazelenalé. V lesích nad Sobotínem směrem ku Klepáčovu!!

P. chlorantha Custor. Brno: Hády (Form.)!, často! Uh. Brod: Valy u Bojkovic, Bystřice u Bánova, Březová (Čouka). — Náměšť n. O.: vinohrady u Čučie (Piebauer).

Epipactis palustris Cranty. Brno: Černovice (Form. 1883!, 1912!!), Čejč (Bayer 1844)!, Rusava (Sloboda)!, Svitavy (Schreiber)!, Strážnice: Lhota Tvarožná (bez sb.), Vojšice (Večeřa); Čouka udává četná stanoviška. Bělíce (Reissek)! — Roztroušeně v železničním příkopu mezi Frýdkem a Dombrovou, mezi Kunčickami a Palkovicemi (Weeber), v okolí Chlebovic (Gogela).

E. atrorubens Schult. Údolí Punkvy (Hochstetter)!, Suché údolí u Vilimovic!., Obora u Hranic (Form.)!, Czanatory (Kotchy, 1825)!

E. microphylla Sv. Lopeník u Uh. Brodu (Holuby, 1895)!

Cephalanthera alba Simonk. Brno: Soběšice (Wessely 1835)!, Klejdovka (Form.)!, Líšeň (Form.)!, Písárky (Juda)!, Vomice (Form.)!, Říčka (Skýva)!! mezi Brnem a Adamovem (Hochstetter)!, Mokrá u myslivny (Skýva)!! Černá hora (Form.)! Květnice u Tišnova (Form.)! — Svitavy: Dietz (Schreiber)!, Muslov (Schreiber)! — V Žďánském lese často!! Náměšť n. Osl.: v Archlebu u Čučie (Suza)! U Strážnice častěji (Večeřa). Litovel: u Ludmírova (Slavíček)!, Kotouč (Laus)!. Místek: na Štandlu 1 ex. (Gogela), na Čupku a Metýlovic hojně (Weeber).

C. longifolia Fritsch. Brno: Evanovice (Weighart)! Vomice (Zounek), Adamov (Hochstetter)!, Vranov (Bobuň.)!. Klučanina u Tišnova (Form.)!, Rotkov u Bystřice n. P. (Form.)!. Jeseník: Petersdorf (Blodig)!, Krňov, Sucholazce, pod Lobensteinem (Spatzier)!

C. rubra Rich. Brno: Hády (Veselý)!, pod Líšní v údolí Říčky!! Evanovice (Weighart)!. Křtiny: na vápenci nad Mariánskou jeskyní!! — Vysoká ve Žďánském lese!! Diváky u Hustopeče (Schierl)! — Strážnice: na Hradisku u Javorníka, v Mandátu (Večeřa), Strání (Štefán)!, Mikulov (Schwöder)!

Limodorum abortivum Sr. Les mezi Kurdějovem a Diváky u Hustopeče po prvé r. 1890 (Schierl 1901)!

Epipogon epipogon Karsten. Brno: Bilovice (Wildt, 1906)! stráň Holedné nad potokem u Jundrova ve větším počtu (zemský oficiál F. Veselý)!, lesy u Evanovic (K. Weighart)!

Spiranthes spiralis K. Koch. Krnov (Spatzier)!, Slezsko (Reissek)! Nejhojně na Čupku u Metýlovic (Weeber), na lukách Chlebovických výšin, u Staříče (Gogela).

Listera cordata R. Br. Jeseník: Hungerlehne (Meyer)!, Kriech (Grubowski)!, prameny Opavy (Laus)!! pod Kotlinou ku Karlově vsi!! — Beskydy: Baraňa (Kotschy)!

Neottia nidus avis Rich. l. *pallida* Ph. Wirtgen. Znojmo: lesy nad Hrádkem!!, Brno (Wessely)!

var. *glandulosa* Beck. V údolí Punkvy!! Dietzwald (Schreiber)!. Rabenstein u Václavova (Schenk)!. Sobotín!! Sem patří též exempláře mého herbáře v Čechách na úpatí Milešovky sbírané!!

Goodyera repens R. Br. Rosice (Hochstetter)! — Les mezi Štítáry a Pavlovicemi (Oborný)!, Kraví hora (Schwöder)! (asi u Znojma). — Olomouc: paseky u „Obrázku“ neda-leko Náměště (Otruba)! — Jindřichov (Schwöder)!, Krnov: Mösnitzer W. (Spatzier)!

Liparis Loeselii Rich. Čejč (Hochstetter)!, Vrbátky!! První stanovisko patří dnes minulosti!, u Vrbátek udržuje se v ojedinělých exemplářích.

Coralliorhiza coralliorhiza Karsten. Brno: Hády!!, Bilovice (Skýva)!!. Líšeň (Form.)!, Kouty u Evanovic (Weig-hart)!, Žebětín (Wessely. 1833)!, Krasenský les (Form.)! — Ve spoustách v lesích mezi Bílým vlkem jižně Slavkova, Dambo-ricemi a Bošovicemi!! — Třebová: Rotmühl (Schreiber)! — Třebíč: Heraltické lesy (Dvořák)! Senohrady (Matoušek)! — Jeseník: pod Kotlinou ku Karlově vsi!!, nad Malou Moravou!!

Achroanthus monophyllos Greene. Jeseník: Malá Morava (Grabowski)! — Beskydy: Velký Cžantory (Kotschy!) — Na lesní louce Babí hory u Hukvaldů (Gogela).

Zprávy vědecké a národopisné.

Fr. Zvěřina.

J. Domínek, ředitel v Bítově.

Rodné městečko Hrotovice netilo památku svého slavného rodáka pěkným originelním pomníkem a výstavou obrazů zvěčnělého mistra. Byv vyzván místním komitétem, abych u příležitosti té promluvil, ochotně vyhověl jsem žádosti a to jednak z piety ku vzácnému umělci, jednak z lásky ku svému rodnému kraji — Hrotoviceku — v němž kolébka mistrova stála.

Podotýkám však předem, že omezím se ve své promluvě o životě a díle mistrově jen na to, kolik jsem měl při svých více než 20letých osobních stycích a z dlouholeté korespondence příležitost seznati, ponechávaje kritické posouzení umělecké jeho činnosti odborníku povolanejšímu.

Podáváje krátký životopisný nástin tohoto svérázného umělce, nemám v úmyslu unavovati posluchače výčtem suchých dat, jimiž se stávají životopisy zpravidla jednotvárnými a suchopárnými, avšak životní běh Zvěřinův je tak zajímavým, dobrodružným a romantickým, že předpokládám, že bude et. posluchače zajímati již z toho důvodu, že bude zároveň doprovodem ku jeho výtvorům, tak ojedinělým a zvláštním.

Frant. Zvěřina narodil se před 78 lety v Hrotovicích z úřednické rodiny, jsa ze 12 sourozenců v řadě 10. a ze 6 bratrů nejmladším. Otec jeho byl duchodním na panství hraběte Harnoncourta, později barona Siny. Hrabě Harnoncourt byl milovníkem obrazů a měl pozoruhodnou galerii obrazů mistrů starých i novějších, která byla hojně navštěvována. Baron Sina sám rád maloval zvláště zvířata na svobodě, při čemž

směl maličký Zvěřina přihlížeti a obstarával zároveň baronovi úlohu tlumočníka při jeho stycích s venkovským lidem.

V rodině Zvěřinově byl ostatně talent kreslířský doma, neboť všichni jeho bratři kreslili, ovšem diletantsky, a sami příbytek rodičů pěknými quašovými obrazy vyzdobili.

Také malý Frant. Zvěřina nečinil výjimky; kreslil rád již na obecné škole a později na německé reálce ve Znojmě. Na přímluvu svého strýce prof. Dubského přijat na vyšší reálku v Praze, po jejíž absolvování jako 17letý jinoch vstoupil na malířskou akademii pražskou, která byla tou dobou německá a kde národní vědomí českých žáků patričním způsobem bylo tlumeno.

Zde vzpomínal nejraději svého učitele Hausdorfa, malíře Chiemského jezera, jenž nadanému žáku byl přátelsky nakloněn. O prázdninách rád spěchal domů do svého rodiště, kde ve volných chvílích kreslival a konal studie, hlavně v malebném údolí Jihlavy.

Když pak ve 3. roce svého pobytu na akademii vystavil dva obrazy: »Krajina v bouři« a »Partie domů«, upoutaly pozornost obecnstva a kritiky, tak že obrazy byly hned zakoupeny a Zvěřinovi dostalo se cestovního stipendia.

Kdežto vrstevníci Zvěřinovi vydávali se na studijní cesty na západ do německých Alp, obrátil se mladý Zvěřina na východ na Slovensko, do Tater, odkudž přinesl si hojně zajímavých obrazů. Jeho práce byly něčím novým, odlišným i předmětem i provedením. Poněvadž se líbily, byly hojně kupovány, a ježto motivy jejich byly výhradně slovanské, vzbudily brzy zájem vlády a — mladému umělci bylo důtklivě raděno, aby tohoto způsobu tvoření zanechal, jinak že se od něho více nekoupí, že bude opuštěn, a to proto, že z jeho obrazů prý příliš číší — panslavismus.

Avšak Zvěřina zůstal věren svému uměleckému nadšení pro své zamilované slovanské motivy a pracoval pilně v tom směru dále a u veřejnosti objevovaly se stále obrazy ze slovanských krajů a ze života jich obyvatelů, které byly obecnstvem vědeckě a rády vítány. Když pak vystavil obraz rusínského dudáka, sedícího na koni a hrajícího mládeži k tanci —

přetekla konečně míra trpělivosti a shovívavosti vládních kruhů, které viděly v obrazech těch velezrádný panslavismus, a ředitel akademie Max Haushofer byl pověřen, aby oznámil Zvěřinovi jeho propuštění z akademie

Ředitel Haushofer, muž etihodný i jako umělec i jako člověk, jenž velice si vážil talentu Zvěřinova a byl mu proto velmi nakloněn, nerad a s těžkým srdcem loučil se se svým vynikajícím žákem a slibným umělcem.

Nyní nezbyvalo Zvěřinovi než ohlédnouti se po jiné existenci a tak rozhodl se pro dráhu učitele kreslení; mohl mluvíti o štěstí, že se mu podařilo státi se suplujícím učitelem na reálce v K. Hoře. Zde založil si rodinu, v níž byl šťasten, avšak ne tak spokojen byl s poměry na ústavě a proto toužil dostati se na některý ústav státní. Po šestiletém pobytu v K. Hoře dostalo se mu místa na státní reálce v Gorici v Přímoří, kde byla vyučovacím jazykem sice němčina, ale žáci byli vesměs Vlaši a Jihoslované, jichž jazyk Zvěřina brzy si osvojil. Z Gorice podnikal daleké výlety do jihoslovanských končin, kam jej vedla touha po malebnosti a rázovitosti.

Tam ocitl se Zvěřina ve svém živlu. Zajímavý slovanský lid ve svém kraji s divokou scénérií krajinářskou a malebnou architekturou zaujaly ho cele a obrázek za obrázkem objevoval se udivenému obecenstvu v ilustrovaných listech našich i cizích.

Když pak lipská »Illustrierte Zeitung« přinesla serii jeho obrazů, obrácena byla pozornost širšího světa na zajímavého umělce a Zvěřina zahrnut pojednou všestrannou chválou a skvělými nabídkami všeho druhu. Jméno jeho stalo se známým a hledaným i za hranicemi a Zvěřinu těšilo zvláště při tom vědomí, že umění, které bylo v úzkoprsých poměrech domácích a vládních zneuznáváno, nenáviděno — konečně zvítězilo a oceněno velikým uměleckým světem cizím.

Tedy pune uznání musel přijíti z ciziny, jak je u nás chvalným zvykem, a potom teprve logicky přišlo uznání i doma. Zvěřinovi nabízeno skvěle honorované místo redaktora velkého německého časopisu za velmi příznivých podmínek;

dostalo se mu lákavého pozvání od jistého německého šlechtice ku velkým cestám mimoevropským . . .

Zvěřina byl šťasten, však štěstí jeho bylo na krátko — neboť brzy se cítil nejnešťastnějším člověkem, neboť byl postižen největším neštěstím, jaké malíře může postihnouti — onemocněl totiž těžkou chorobou oční, tak že byl blízek slepoty. Musel se zříci svého milého umění, svého štětce i tužky, a hrozil se přímo myšlenky, že již vícekrát k svému umění se nevrátí; kromě toho týrán byl obavou, že bude zbaven svého místa, že bude pensionován . . . Trudné chvíle prožíval tehdy náš umělec.

V těchto trudných chvílích oddal se Zvěřina jinému umění, umění hudebnímu, a sice hře houslové, v níž ho evičil krajan, vojenský kapelník, rodem Čech. Housle staly se mu útěchou za dlouhých dnů 2leté oční choroby, staly se mu nepostradatelným průvodcím na pozdějších cestách po Balkáně, a jen jim vděčil, že se dostal na místa jinak nepřístupná — jako národní guslar, a jim děkoval dokonce nejednou i za záchranu svého života.

Však i později, kdy trávil léto na Bítově, vyžádal si pravidelně o prázdninách ode mne housle, jimiž za deštivých, nevlídných dnů, kdy mu nebylo možno pracovati v přírodě, krátil si čas hraje ukrajinské a jihoslovanské tance, zpívaje si při tom, a nám poslouchajícím zdávalo se, jako bychom ho viděli v jihoslovanském kroji na balkánských planinách ve společnosti polodivých Albáncův. I jemu vybavovaly se mimoděk vzpomínky na ty doby, neboť odloživ housle rád a zájímavě se o svých příhodách rozpovídal.

Zajímavo jest, jakým způsobem se Zvěřina své těžké choroby oční zbavil. Při jedné delší vycházce z Gorice postižen byl prudkou borjou; z obavy, aby nebyl strašnou vielnřící smeten do propasti, uchýlil se k statnému dubu, jehož se pevně zachytil. V této nebezpečné situaci ztrávil plných 5 hodin, čekaje s úzkostí, kdy vítr poleví. Konečně za temného večera vrátil se domů a druhého dne ku svému radostnému úžasu zpozoroval, že větší část choroby oční ztratil, tak že se mohl volně na slunečním svitu opět pohybovati bez ochranných brejlí.

Zvěřina byl nevýslovně šťasten, že vrácen byl opět svému umění, a poněvadž na jedné z vycházek poznal blahodárný zdravotní účinek její, počal znovu konati tím větší a delší výlety do neznámých a těžko přístupných krajin. Tak proputoval Přímoří, Krajinu, Dalmácii, vnikaje stále hloub do vnitrozemí divokých a těžce přístupných krajů divoké Krivošije, turecké tehdy Bosny a Hercegoviny, i na Černou Horu. Rozumí se, že i na Italii, eldorádo malířů, nezapomněl, ta však ho méně zaujala než slovanský Balkán.

Osvojiv si jihoslovanský jazyk i kroj prochází s guslemi v tlumoku krajiny civilisovanému člověku nedostupné, pouštíje se dál a dále do tajemného vnitrozemí tureckého Balkánu, kam jej neodvolatelně vábily divoce romantické skály se svými borjou zkřivenými borovicemi, opuštěné pevnůstky, ponuré kláštery a zastrčené kuče.

Touha po umělecké kořisti byla u něho tak mocná, že odvážil se s nasazením života i tam, kde jen domorodý Albáнец se svými kozami uměl přejíti, vyhledávaje se zálibou rozbité chýše, pusté mlýny, turecké sruby, ano i loupežnická sídla skalní, kam mohl se odvážiti jen jako potulný guslař.

Neobyčejná příroda, zajímavý, rázovitý slovanský lid vedli ho do neschůdných pustin a divočin albánských, až dostal se přestrojen za žebravého mnicha na předhoří Athos v Egejském moři, kam byl pozván archimandritou Dušičem a kde maloval své pověstné macedonské kláštery.

Kolik nebezpečství bylo mu přestáti v těch pustinách s divokým, nedůvěřivým lidem, před jehož úklady jej jen mnišský hábit zachránil, a jehož důvěru si jako potulný guslar a písničkář získal.

Ne jednou sápara se naň již četa podezřelých a zlotřilých individuí svými kriváky a handžáry, ale Zvěřina, jako slovanský Orfeus, vyňal housle a počal jim hráti, zpívaje jímavé junácké popěvky ..., domorodci se uklidnili, pěvce pohostili a až na hranice vyprovodili.

Při tom ovšem bystře pozoroval a všímal si zajímavých zjevů, čině si úkradkem a tajně náčrtky a skizzy, neboť nebylo radno v krajinách, kde umění malířské zapovězeno, jím se pochlubit.

Proto zájem náš pro obrazy Zvěřinovy je tím větší, víme-li, za jakých často těžkých okolností vznikaly.

Mát každý jeho obraz z té doby svoji zajímavou historii, již mistr prožil a o níž zajímavě dovedl vyprávěti. Ač jeho obrazy samy mnoho mluví svým podáním, přece jen volají po bližším slovném doprovodu, a jest opravdu jen čeho litovati, že nám mistr nezanechal více písemných zpráv.

Po 5letém pobytu v Gorici přesazen byl do Mariboru v již. Štýrsku, odkudž po roce dostal se do své vlasti, do Brna, kde byl Zvěřina velmi pilným, neboť obrazy jeho z této doby plnily naše i cizí ilustrované listy. Zajímavým je, jakým způsobem dostal se odtud do Vídně.

Ve Vídni vznikla tehdy myšlenka, založiti veliký ilustrovaný list, který by rakouské umění důstojně representoval. Byl tu již potřebný kapitál, redaktor i zvukné jméno nového časopisu, »Heimat«, ale nebylo ilustrátorů. Jak je chvalným zvykem našich milých sousedů, obrátili se o pomoc ke svému bohatšímu strýci do Němec. Redaktor »Heimatu« odebral se proto do Lipska, aby tam získal potřebných přispívatelů. Tam však mu řekli v redakci velkého časopisu »Illustrierte Zeitung«: »Jak, vy hledáte ilustrátory u nás? Vždyť tam u vás v Brně žije výtečný ilustrátor a vy o něm ani nevíte? Toho si hleďte předně získati!«

I bylo zahájeno vyjednávání se Zvěřinou a v zápětí toho byl přesazen na státní reálku do Vídně, kde se stal hlavním spolupracovníkem »Heimatu«. Od té doby žil Zvěřina stále ve Vídni.

Když r. 1878 obsazena Bosna s Hercegovinou, zúčastnil se prof. Zvěřina na vyzvání vlády válečného tažení ne sice s puškou na rameni, ale s tužkou v ruce. Zde na tomto válečném jevišti kreslil obrazy vysoce zajímavých momentů, jež budily nevšední pozornost.

Kromě hojné a zajímavé umělecké kořisti přivezl si však odtud zdoluhavou, tvrdošíjnou zimnici, již ve svém rodišti léčil. Od té doby konával jen kratší cesty po své vlasti, trávil prázdniny v Jevišovicích, v Jaroměřicích a v Bítově, všude pilně kresle a maluje.

Zvláště v Bítově se mu zalíbilo; neboť v tichém, romantickém kraji našel množství zajímavých motivů, fantastických skal, křivých borovic i s těmi stády koz na stráních. Nejednou se také vyjádřil, že krásnějšího letního pobytu nemohl najíti a jezdíval pak rok jak rok na letní pobyt do Bítova.

Za jasných slunečných dnů, neboť jen tehdy mistr pracoval v přírodě, vídali jsme statného kmeta, jak v plné výzbroji malířské ubírá se do svého ateliéru, jak žertem přírodě říkal, a zde v uměleckém zápalu zapomínal na vše vůkol sebe, a kdyby zapadající slunko neupomenulo ho na návrat, byl by se ze svého »ateliéru« nehnul.

Své motivy uměl vybírat i s rafinovaností zkušeného krajináře a častokráte odvážil se ve svém stáří i tam, kam by se byl mnohý mladík neodvážil.

Bylo také radost patřiti, s jakou pružností a přímo báječnou virtuositou ovládal 70letý stařec svoji tužku, a často říkával, že, usedne-li na svoje »bosanské« sedátko s tužkou v ruce k práci, cítí mladistvý zápal a nadšení k umělecké tvorbě.

Vůbec byl Zvěřina povahy dobré, přímé, otevřené a při tom velmi skromný, že rád vyhledával styky s lidem prostým, venkovským. Společníkem býval znamenitým, že, rozhovořili se o svých dobrodružstvích balkánských, ztichnul kde kdo, neboť byl nevyrovnatelným vypravovatelem příhod; bylť mistrem nejen štětce, ale i slova.

Jak zajímavými a svéráznými byly jeho obrazy, tak putavými a originálními byly jeho výklady životních příhod, jež dovedl svým jadrným, řezavým vtípem kořeniti. Byl typickým zjevem v našem zátiší, kam se vždy první z letních hostů z jara vracíval, a na nějž těšil se kde kdo. A proto, když došla o vánocích r. 1908 zpráva, že Zvěřina ve Vídni zemřel, bolestně dotčen byl každý lítostí, že bodrý kmet již se nevrátí do smavého údolí, kde i ty opuštěné skály, křivé borovice a kosmaté kozy nad svým osiřením zatruchlily

Zbývá mi ještě promluvit několik slov k výstavě jeho prací. Umění Zvěřinovo je tak svérázné, ojedinělé v našem i cizím uměleckém světě, že obrazy jeho poznáš i bez obligát-

ního podpisu. Je to náš moravský Aleš, jehož nám neúprosná Morana právě skosila. Byl také Zvěřina svým časem nejznámějším a nejplodnějším ilustrátorem našich obrázkových listů.

Ovšem, že obrazy jeho známy byly obecnstvu jen ze zmenšených reprodukcí, originály zůstávaly majetkem umělcovým, který se nerad s nimi loučil, a tak v pozůstalosti jeho nachází se několik set vzácných děl, jichž část jest tu právě vystavena.

Zde teprve lze poznati ten velký rozdíl mezi originálem a reprodukcí... Ten jemný tón, ten svěží nádech obrazu, jemnost tužky a štětce ztrácí se i při nynější pokročilé reprodukční technice. Mistr nejednou právem se mrzival, viděl-li, že jeho velký karton zmenšen na miniaturní reprodukcí.

Jeho kresby vyznačují se nejen svérázností motivů, ale i zcela originálním pojetím a zpracováním.

Na jeho obrázcích nenajdeš jediné přímky; vše je zprohýbáno, rozerváno, rozvlněno; lidé a zvířata v prudkém pohybu. Proto oblíbil si Zvěřina zvláště rozsochaté borovice a kosmaté kozy, které charakteristiku obrazu zvyšují a vy-
zdvihují.

Vizme na př. jeho obraz: »Bóra«. Rozjizvená skaliska, z jichž úžlabí plazí se kostrbatá borovice svými zkroucenými větvemi, jimiž zmítá svištíci bóra, rvoucí stromy i kamení do propasti, mečíci stáda koz a oveí, skrývající se se svými pastevci v závětrí skalních úkrytů, držíce se křečovitě skalních výstupků, aby je strašlivý orkán nesmetl do propasti.

A naproti tomu zase idylické obrazy něžných motivů ze života stepních pastevců a horalů karpatských, představující dostaveníčko, loučení milenců nebo svatbu — anebo jeho poslední akvarely bitovské, svítící jasnými, veselými barvami, tak přiléhavé náladou slunného údolí.

Životní dílo Zvěřinovo jest nejen svojí originalitou, ale i početností opravdu úctyhodné.

Rodné jeho městečko Hrotovice z vděčnosti uctilo památku slavného rodáka pěkným žulovým pomníkem, avšak jeho rodná vlast Morava nemohla by památku jeho uctíti lépe, než kdyby, jak to bylo přáním samého mistra, zakoupila

aspoň část jeho pozůstalosti, a to dříve, než se obrazy jeho rozprodejem dostanou do soukromých rukou.

Ve Zvěřinovi odešel znamenitý umělec — a jen ty obrazy po něm tu zůstaly, z nichž zjevna jeho veliká láska ku krajům slovanským, a jeho umělecké vytvory navždy mu zabezpečují skvělé místo v dějinách českého umění vůbec a na Moravě zvláště.

Příspěvek k historii národní gardy bučovské.

F. Slabý uveřejnil v tomto časopise r. 1912 článek: Národní garda v Bučovicích. Jako vhodný doplněk, který podává v lecčems vysvětlení o příčině založení, o náladě, o počtu účastníků a j., přinášíme zde dokument z doby založení, chovaný mezi jinými písemnostmi z pohnuté doby té v registratuře moravského místodržitelství. V žádosti národní gardy bučovské k mor.-slezskému guberniu ze dne 20. května 1848, podepsané Gläserem jako velitelem, dvěma hejtmany, dvěma nadporučíky a jedním poručíkem, čte se: Podle nejv. předpisů byla v Bučovicích založena národní garda. Počet účastníků dosáhne výše 400. V Bučovicích jest více továren, kterým bude v nejkratším čase následkem tísnivých poměrů zastaviti výrobu. Z práce propuštění dělníci tovární tvoří proletariát, od něhož lze očekávati to nejhorší, a který již při výtržnosti (Excess), propuknuvši dne 27. března t. r., nepokrytě projevil své záměry. Mimo to mají Bučovice mínění veškerého obyvatelstva venkovského z té příčiny proti sobě, protože jejich volitelé dne 13. března t. r. při volebním shromáždění ve Vyškově odevzdali hlasy své pro odeslání deputovaného do parlamentu frankfurtského, v čemž oni (venkované), zneuznavše vlastního účelu odeslání poslance a svedení byvše, domnívají se viděti vlastizrádu. Proto jeví se veřejný klid jakož i bezpečnost osob a majetku velmi ohrožena a tomuto nebezpečí lze čeliti toliko zřízením imponující moci. Za tím účelem jeví se ozbrojení národní gardy naléhavou nutností.

Pokladna obecní není s to, aby kryla ze svého takové značné náklady, a kdyby i byly potřebné fondy, nebylo by nyní možno zakoupiti zbraně ani za drahé peníze. Proto žádá nár. garda zem. gubernium o 200 kusů pušek buďto navždy, aneb aspoň k dočasnému užívání a k navrácení, ale co nejdříve, po případě by

jim stačily pušky. které nár. garda brněnská, jež byla nově vyzbrojena. odložila. Tímto opatřením čelilo by se též všeobecně rozšířenému mínění, že vys. zemské gubernium pečuje toliko o pokoj, pořádek a bezpečnost v městech, přenechávajíc obyvatelstvo venkovské svému osudu.

H. Traub.

Literatura.

Česká Politika. Díl pátý. Kulturní, zvláště školské úkoly české politiky. Napsali dr. Jan Auerhan, F. Bělehrádek, dr. Břetislav Foustka, dr. Jos. Grubr, prof. V. Hulík, dr. Ot. Kádner, F. V. Moravec, dr. Zd. Tobolka, G. Žalud. Redakcí dr. Z. V. Tobolky.

Souborná kniha o dějinách, i dnešní organizaci školství byla všeobecnou potřebou. Pokusy o ni po stránce historické děly se prof. J. Šafránkem. Bylo však nutno jednou přehlédnouti metodou vědeckou vše, co vztahuje se k nejdůležitějšímu oboru české politiky: školská politika v minulosti, v přítomnosti a v budoucnosti. Toho dosáhnouti měla na mysli jistě přítomná kniha, ale nevyplnila plně úkolu svého. Statě v ní obsažené jsou ceny nejednotné, mnohde chybí mezi nimi řádné a úplné souvislosti, jinde zase vadí jim přílišná stručnost.

Úvaha prvá: Ochrana dětství a mládí (B. F o u s t k a) je z nejčasověj. a důležitá i z ohledů národnostních. Němci v říši pečovali o své dítě po způsobu anglickém, houževnatě a s obětmi, u nás však převedli ochranu mládeže ve výboj národnostní a tím celý ráz české práce v tom směru bylo nutno upravit. Autor krátce historicky sleduje vyvoj péče o mládež u národa i jednotlivců, jeho sociální význam, který osamostatňuje i individualitu mladých duší, že chtějí si vytvořiti lidstvo své, vlastní (7), ale vedle toho jsou stále ještě děti, u nichž nelze, aby individualita jejich řádně se uplatnila. Autor podává sociální patologii takového dětství a mládí. Podrobně se zabývá zjevem týrání a mučení dítěte a správně připomíná (jak nejnověji učinil prof. Mareš v Přehledu v čl. Otcové děti), že zapotřebí jest vedle Zemských komisí pro ochranu mládeže nových ochranných institucí, jež staraly by se od kořene o reformní výchovu dítěte doma, v rodině i veřejnosti, na ulici.

Zmiňuje se zvláště o výtěžné práci dítěte, o bojích kapitalismu u nás i v cizině se zákony humanitními dokládá materiál statistický. (Nejlépe probráno na rakouském sjezdu pro ochranu dítěte v Salzburku 1912). Ale je tu i agrární práce mladistvých (úlevy),

která podrývá síly mladých generací a působí zhoubně morálně (42). Až dvě třetiny zločinců mladistvých bývá ze záhy vřdělečně pracujících dětí.

Důležitá kapitola jest o sebevraždnosti mládeže (49 a d.), pracována hodně na díle Gerhardtově Schülerselbsmorde. Z úředních záznamů podává autor statistiku sebevražd českých dětí (55) a odvozuje z dat různých výsledky podobné, jako v dřívějším svém spise: Slabí v lidské společnosti. Obhazuje školu, že by měla značný vliv na sebevraždnost žákovu, ale přiznává, že tu třeba zvláště humanity, přátelství, rodinného čistého poměru.

Jaké jsou sociální povinnosti dnešních generací k mládeži? 1. Má se starati předem o lepší biologický rozvoj mladého pokolení (68). Stane se tak jednak pomocí eugenistiky, po druhé bojem proti degeneračním činitelům, ohrožujícím mládež jako hlad (70), alkoholismus (77), kouření (38), zdravý pohlavní rozvoj mládeže (84). Konečně jest to péče o dítě neplnomyslné a neplnosmyslné: mrzáčci (86), slepí (statě tyto jsou nepochybně stručné a neúplné), hluchoněmí (89), děti neduživé a chorobné (91), epileptické (97), slabomyslné (98). Dotýká se i učelišť, zvláště škol lesních (92), ústavu pro skrofulosní v Luži (95), Albertina v Žamberku (též pro skrofulosní), Ernestina (dětí duševně zatížené). Sleduje moderní hygienu školy, hry, sport, feriální kolonii, všimá si hlavně mládeže v době předškolní (109).

Samostatnou část Foustkovy úvahy tvoří pojednání o mravném rozvoji dítěte. Závisla je jemu na výchově tělesné. Chce pozorovací stanice pro mládež (odkazuje k Uhrám, na něž nejdříve upozornil Národohospodářský obzor). Určuje, jak třeba postarati se o sirotky, děti nemanželské a spustlé, nebo zločinné. Je tu zvláště třeba politiky profylaxe (135), to jest: odstraňovati všechny sociální škodliviny, jež ohrožují společnost fysicky, hospodářsky a mravně; posilovat pozitivně všechny obrodné proudy a ideální snahy v národě. Poslední závisí na povznesení ideje národnostní (prof. Zucker) a zdravém sociálním hnutí; zejména i hnutí ženském, vytvářet rodinu — making of the home, vyprostit dítě z okolí je ohrožujícího. Rakousko v ochranné výchově jest mnohem pozadu za Německem a zvláště za Anglií, Amerikou a Australií, což vidno i z přehledu, jež dále Foustka podává (str. 147 a d.).

Ku konci shrnuje autor, jaká v zásadách má býti příští péče o mládež a dětství: 1. zákonitá (požaduje všeobecný rámcový zákon v tom směru — str. 164); 2. organicky vybudovaná, přihlížející ku všem druhům mládeže ochrany potřebné (tu zapomíná na mládež normální), přiměřená věkovým stupňům mládeže, organicky učleňující všechny praktické instituce (státní, zemské, dobrovolné). Chce třeba, aby Zemská komise stala se pomocným orgánem zemského výboru (169); 3. světská, bez ohledu na konfese; 4. výrazem ducha

opravdově ušlechtilé sociálně citlivého, humanitního (5). »Otázka dětská je po výtce — otázka dětská« (178). Následuje podrobný soupis literatury.

F. V. Moravec napsal stať: Česká politika obecněškolská. Nelze ovšem na tak malém rozsahu probrati vše, co k tomu oboru by se příslušelo, ale i to, co podáno, mohlo se státi úplněji. Z valné části autor probírá jen zákony, jich úpravu a krátké ocenění. Dobrý byl by vzřetel (jak podobně činí V. Hulík, ovšem zas zbytečně dlouze) pedagogický a přesná odůvodnění po stránce vychovatelské a vyučovatelské.

Hned na počátku zmiňuje se o prvním zákonu rakouském, školském z r. 1774. Vidí v něm značné plus: 1. posílil demokratismus, 2. laický živel připustil do administrativy školní, 3. zlepšil průpravné vzdělání učitelstva, 4. položil první základ moderní školy.

Dále líčí éru Rottenhannovu za Františka II., dobu největší reakce ve školství, kdy učitel byl pouhým řemeslníkem, dívčí výchova přenechala se úplně klášterům. Na základě reakčního zákona »Politische Verfassung der deutschen Volksschulen« mělo se spravovati veškeré školství do roku 1869.

Přechází ku krásným návrhům Feuchterslebenovým 1848, dle nichž zavedeny do škol realie, mateřština, vzdělání učitelstva, částečná autonomie. Kritisuje Thunova pozdější nařízení, konkordát (1855), t. j. úplné zkonfesionálnění škol až k r. 1870, do vydání řádu školního, celkem pokrokového. Ale r. 1880 biskupové žádali, aby měla škola ráz úplně náboženský a skutečně dva roky na to uzákoněna novela, která značí všeobecnou reakci ve školství. Docházka osmiletá snížena úlevami, na třídu zvyšuje se počet dětí z 80 na 100, sníženo průpravné vzdělávání učitelstva, zavedeny povinné zkoušky z náboženství u učitelstva. Dále šel ještě návrh Lichtensteinův, který ze škol mýnil vyloučiti veškeré realie, tělocvik, kreslení i ženské ruční práce. Z pozdějších reakčních návrhů sluší uvést zvláště agrární (Práškův), jímž měla býti snížena docházka na sedm let, aby dítě časněji mohlo býti používáno k výdělečné práci. Od něho později sama strana upustila a uznala veškeré požadavky učitelstva, týkající se vnitřní organizace školy.

Vedle dějin politické úpravy školství všímá si autor zvláště i politického hnutí v učitelstvu, pokud má se školstvím souvislost. Chronologicky vypočítává vznik jednotlivých českých učitelských spolků v Čechách, na Moravě i ve Slezsku a v Dolních Rakousích, upozorňuje zvláště na zhudování školského programu českého, vypracovaného 1903 J. Černým, F. V. Moravcem, Tučkem, Tůmou, Úřehlou. Vytýká i slovanské vzájemné styky učitelstva datuje jich vznik z doby působení Amerlingova.

Mnoho všímá si i školy v otázce národnostní, mnohde tak doplňuje následující stať Fr. Bělehrádka, jinde s ní však probíráje totéž. Ku konci vytýká naléhavé potřeby našeho školství v budoucnosti. A to u škol měšťanských zvláště: (305) revise otázky vlastního účelu školy měšťanské, úpravu poměru měšť. školy k obecné atd. Obecná škola musí potom v zásadě chtít: 1. konečné provedení zásady všeobecné docházky zrušením úlev, 2. vybudování úplné organisace měšťanských škol újezdních, obvodových, 3. uzákonění školství českého pro menšiny v korunních zemích i v Dolních Rakousích, 4. zrušení školního platu a doplnění škol školami pomocnými. Chce školu volnou (321), protože jenom ta bude národní. Škola má se opírat o pevný základ národních dějin (328) a musí býti pozemštěna (329) úplně, ve všem. V celé stati jest jistě materiálu velice mnoho, ale mnohde dotčeno kuse a nedostatečně citovaného.

O menšinovém školství a Ústřední Matici školské jedná Fr. Bělehrádek (324 a. d.). Ač stať pracována jinak pečlivě, jest přece důkazem, že chybí nám vědeckých knih, které by řešily otázku minoritní. Nestačí ovšem na to jedince, nebo neúplných sto stran studie. Je zvláště třeba i po stránce teoretické řešiti otázky tyto. (Viz třeba Jellinkovu knihu: Právo menšin.) Vedle zákonů a vynesení, zasahujících menšinové školství, dává autor mnoho praktických rad, jak počínati si při zveřejňování a zřizování školy (353) a tím oddíl tento má důležitost i pro širší veřejnost. Soustavně podává autor dějiny a přehled práce Ústřední Matice školské (395) a (404), jakož i schematismus veškerých menšinových škol (pořízený uč. Hockem).

Na str. 391. shrnuje stručně, v čem by měla spočívatí obrana české národnosti. 1. Ve výchově národní, t. j., aby každý příslušník vážil si kultury a národnosti české a byl vychováván českým jazykem (spíše úplněji ve školách duchem českým). 2. Působením na úřady, aby alespoň na upozornění v mezích platných zákonů vyhovovaly kulturním potřebám menšin povolováním a rozšiřováním škol. 3. Ochranou proti snahám národa cizího rozšiřovati svou kulturu mezi příslušníky národa českého. — Jsou to pojmy velmi široké, třeba je konkrétněji řešiti. Autor vůbec pojímá otázku menšinových škol jen po stránce jazykové, zapomínaje na důležité složky hospodářské a sociální, které jsou důležitější tu, než při školách veřejných.

Hulíkova stať: Česká politika středoškolská jest z nejpropracovanějších v knize. Spisovatel hodně opírá svá tvrzení o zkušenosti pedagogické, ale má z valné části cizí úsudky, čerpaje hlavně z Paulsena. Školu staví na základy všelidské, pedagogika sama musí zůstatí filosofickou a politickou, nepolitická jest špatná, jako konfesionalní (437). Autor zbytečně dlouho obírá se úvahami povšechnými, podává i v krátkosti dějiny výchovy (439) a vytýká

úkol školy střední (441). Ona dle Hulíka má uschopňovati své absolventy i k politickému a společenskému vedení. Proto hned na počátku a obšírně zabývá se státoobčanskou výchovou. Občanská výchova má pronikatí veškerý předměty, všecko vyučování, proto třeba, aby právník přednášel na fakultě filosofické alespoň 3 hodiny týdně základy vědy občanské. Chce ještě v tom směru kursy zvláštní.

Autor sleduje poměr všech škol ku škole střední, nejprve ovšem k obecné. Přimlouvá se za zvláštní přípravky na střední školy, jaká jest třeba v Břeclavi (454), žádá, aby dítě smělo již před 10. rokem býti na ústav přijato. Potom obšírně zabývá se organisací gymnasií a reálék. Vyslovuje se proti řečtině na gymnasiu, za nejlepší uznává reálné gymnasium frankfurtského typu a vyslovuje se rozhodně pro reálné gymnasium (507), jako je pro jednoduchou frekvenci. Země měla by zříditi po jednom vzorném typu každé střední školy (551). Sleduje historický rozvoj gymnasií a reálék, všímá si i školství dívčího (stať příliš stručná a neúplná), srovnává střední školu s vysokou a odvozuje z potřeb povolání a badání nutnost jednotlivých řečí.

Vytýká obšírně úkoly ministerstva vyučování (534) a kritisuje je. Požaduje, aby rozhodování o školách částečně předáno bylo i zemi, národu a obcím (546), ano i rodičům. Posuzuje naše školy i s hlediska národnostního, chce, podobně jako před ním dr. Fr. Čupr, aby na všech ústavech českých zavedeny byly slovanské jazyky (ruština, nebo polština, srbochorvatština) (572), všímá si školy střední i v otázce minoritní a vyslovuje konečně důležitý požadavek, aby duševní vzdělání inteligence bylo regulováno. — V přehledu podává českou a německou literaturu.

Dr. J. Gruber napsal o politice odborného školství. Podrobně historicky sleduje vznik těchto druhů škol (první školy včelařské (1761—1781). Stať má převážně ráz historický. Dnešní zemědělské vzdělání dělí na mimoškolní (kočovními přednáškami) a školní. Má zde ovšem málo vlastních resultátů, jaké de facto by toto školství míti mělo. Tentýž autor pojednává o školách průmyslových. Zase počíná obšírně historií (pečlivě zpracováno), mluví i o prvých technických ústavech a školách reálných, oceňuje zvláště práci Amerlingovu v tom směru. Při dnešním stavu požaduje sezemštění školství pokračovacího, finanční zabezpečení existence těchto škol, odstranění vyučování večerního a nedělního, zvýšení počtu týdenních hodin vyučování, výchovu kvalifikovaných sil učitelských (752). Nesmí však býti jen výchova výrobců, ale i odběratelů (773), a to přehlednými výstavami, přednáškami, musei technickými a umělecko-průmyslovými. Volá po z odbornění škol pokračovacích (po příkladu mnichovském), zařízení školní dílny.

Gruber všímá si i dívčích škol pokračovacích (814). Ku konci pojednává o dnešním stavu průmyslového školství a jeho potřebách.

Je třeba pevného programu v tom, čeho a jak se na státu v tomto směru domáhati (836). Předem: řádná česká škola grafická budiž zřízena (837), ústřední ústav pro šití šatstva a prádla, vyšívání a paličkování krajek v Praze (jako jej má Vídeň, vyšší české učiliště (jako mají Němci v Brně, Ašl. v Praze, neb východních Čechách, nejlépe v Hradci Králové, rozdělení a specialisování státní průmyslové školy v Praze, zřízení stavitelské školy v Plzni, strojnicko-technické v Pardubicích, na Kladně, zřízení školy mydlářské, odborné školy hodinářské, knihařské (837 a d.). Pro Moravu požaduje zvláště: rozdělení státní průmyslové školy brněnské ve strojnickou, elektrotechnickou, stavitelskou a přenesení této do některého českého předměstí. 2. Zřízení školy elektrotechnické a strojnické na Ostravsku; 3. mistrovské školy pro řemesla stavební a umělá v Olomouci; 4. strojnické školy pro hospodářské stroje v Prostějově; 5. kamenické školy v Telči; 6. obuvnické v Třebíči, 7. truhlářské v Brně atd. (846).

Tentýž autor pojednává i o školství obchodním. Po opětném historickém přehledu i stavu nynějšího podává opět vady a reformy těchto škol. Píše proti vysokému jich školnému, pro lepší vzdělání učitelstva škol těchto a účelnější organizaci učilišť (875). Chybou jest, že autor postupuje ve svých statích od vyšších učilišť k nižším. Vyslovuje se i pro vysokou obchodní školu českou a obhajuje své stanovisko proti Němcům. Ku konci pojednává o obchodním školství dívčím a podává podrobnou českou literaturu.

Je škodou, že pěkná a zajímavá stať profesora dra. Ot. Ká d n e r a »Politika českého školství vysokého«, jest tak stručnou, neboť snad v ničem není veřejnost tak málo informována, jako v oboru tomto. Po historickém přehledu o vysokých školách (universitách), podává autor i dějiny úsilí o reformy těchto učilišť, organizaci jejich v Rakousku, i svépomocných našich akcí pro vyšší lidové vzdělání (extense, Osvětový Svaz atd.). Mluví i o potřebě druhé české university. Podobný postup má i v druhém oddílu o technikách (956) a vysokých školách odborných

Poslední dvě práce v pátém díle České politiky jsou příbuzné svým obsahem. Prvá (Aug. Ž a l u d a) pojednává o kulturní politice a českých museích, druhá (dr. J. A u e r h a n a) o politice českého knihovnictví. Jsou obě stručné. Prvý autor vytýká úkoly musejnictví takto: 1. uspořádání sbírek, 2. řešení otázky musejní návštěvy (čím ji dosíci), 3. zabezpečení musejního materiálu, 4. třídění, specialisace museí. Ku konci podává přehled rozvoje ústavů těchto (statistiku počtu, míst i obsahu). V literatuře podává přehled museí v Čechách, na Moravě, ve Slezsku i na Slovensku (českých).

V poslední stati pojednává se hlavně o významu lidových knihoven. Autor konstatuje, že zakládání lidových knihoven a jejich působení není dnešními normami u nás usnadněno, ale stěžováno. Žádá, aby

bylo úplně uzákoněno (1003). Cenný jest přehled návrhů, které u knihovnictví byly u nás i v cizině učiněny (1009). Zatím, než bude státně uzákoněna péče o knihovnictví, třeba domáhati se zřízení zemského knihovního řádu (1020). Ku statí Auerhanově připojen menší článek dra. Zd. V. Tobolky o úkolech české politiky v příčině státního knihovnictví vědeckého. Jsou to předem dle autora řádné místnosti, jichž je třeba nejvýše universitní i technické knihovně v Praze; universitní potřebuje samostatné budovy. Studijní knihovna v Olomouci jest doménou německou, čemuž nutno čelit, jakož i třeba starati se, aby přestěhována byla do Brna, do sídla budoucí university. Knihovna německého gymnasia v Opavě nemůže býti bibliotékou povinných výfisků. Dále požaduje samostatnou bibliografii Rakouska (jaká jest třeba na Rusi nebo v Bulharsku), uvolnění styku se zahraničními bibliotékami, zřizování bibliotéckářských kursů.

Česká politika díl V. jako celek jeví se nám jako materiál a pobídka k práci větší a definitivní, již nejlépe ovšem uskutečniti by bylo lze, v řádné vědecké školské encyklopedii, jakou mají třeba Němci, Francouzi, nebo Poláci.

Frant. Pražák.

Mor.-Krumlovský okres. Napsal Vilém Haňák. — V Brně, Musejní spolek, 1913. Str. 366. 8°. Vlastivěda Moravská. — K recenzi o okrese přiměly mne některé kritiky o Vlastivědě v posl. době; jsou povrchní (i o okr. Pohořelském i Strážnickém) a psány za jedním a týmž účelem; také odpověď v „Hlase“ na kritiku o Strážnicku nevybočuje z mezí všednosti. Jakmile při posuzování nějaké knihy napřed se běře zřetel na jméno spisovatelovo a pak teprv na obsah, vždy octneme se na kluzké a nebezpečné cestě subjektivnosti. Naopak zase spisovatelé mají býti tak svědomití, aby hledali pravdu a napsali ji; jejich snahou musí býti, aby alespoň již tisknuté na základě přístupných pramenů poopravili. Když však někdo máje knihu psáti přeloží špatně zastaralého autora, a koukna pouze do některých pramenů cituje je, jako by s nimi pracoval, a vida pouze hřbety vázaných foliantů a hrůzou trna nad jich neznámým obsahem uvádí je jako doklady své práce, dělá si blázna z vědy a ze čtenáře. A zde má kritika zakročiti, nikoli, aby od práce spisovatele odstrašovala, nýbrž vytčením chyb dovedla v nich zachovati ještě chuť k další práci, povzbudila jejich nadšení, oživila naději v nové lepší budoucí dílo. Bourati dovede leckdo, ale stavěti málokdo.

A právě za čtení nadepsaného okresu lze poznati, že nebyl pracován v dějepisných částech z pramenů; až na málo stránek jest historie pouhým a dosti neúplným a někdy chybným překladem obou děl Volného, do něhož vsunuty někde věty z některého jiného dějepisného díla (Wiedertäufer od Becka, Slavikovy Moravy, Dvořákových Dějin). Omezím se upozorniti jen na některé hrubší chyby, jež neměly býti v díle, jehož vyšlo 30 svazků!

Pohořelský okres jest částí Mikulov. hejtm. a nikoliv Hustopeckého (1); Nosislav neleží v Hustopeč. okr. (66, 257), nýbrž v Židlochovském.

Věta, že zemské desky nesou do r. 1640 zápisy české, odtud již pouze německé (24), jest nesprávná: V Brněn. kraji jest poslední český zápis až

r. 1732 (vklad poslední vůle Eustacha Josefa Gerstmanna z Gerstfeldu), v Jihlavském r. 1699 (kšaftu Kristiny Kateřiny Babkové roz. Sukové z Hiršova a trhové smlouvy o stateček Palupín mezi Václavem Jindřichem Radkovským z Mirovic a Adamem Jindřichem Allmannem z Alnštejna), v Olomuckém r. 1714 (testamentu Marie Magdaleny ovdovělé Švábenské roz. Haclerky z Ostfeldu), v Znojenském r. 1712 (posl. porizení Marie hr. z Rederů. roz. Šubířky z Chobině). — Listina na str. 93.—97. uveřejněná není doslovně ze zem. desk vyňata, nýbrž ze špatných vidimovaných opisů při deskách, což snadno poznati, že ku konci vytisknuto i úředníkovu vidí!!

Na 30. str. vynecháno, že 2. díl Chlupic býval u Slatinského panství, u Lidměřic, že díl patřival ke Krumlov., díl k Braníšovskému panství. Miroslav čítá 3 katastry (M. s žid. obcí, Böhmendorf a Václavov), okres, město dva a troje číslování domů. Chybí úplně statistika něm. škol a statistický přehled.

Nelze vůbec pochopiti slova na str. 92: „Čeněk z Lipého, nejvyšší maršálek český, zachránil vysoké školy bratrské v Ivančicích a ve Vel. Meziříčí, zakročiv u cis. Rudolfa II. Nikolí Čeněk, ale Jan z Lipého obhajoval u cis. Rudolfa II. bratrské gymnasium (šlechtickou školu) v Ivančicích!“ nebylať to ale vysoká škola; ve Vel. Meziříčí bylo naopak gymnasium luteránské, kteréž zachraňovala Alena Meziříčská z Lomnice.²⁾

R. 1423 zavedl maj. hradu (Krumlovského) bohoslužbu utravy, či husitskou a nikoli evangelickou (117): počátkem 16. věku byla fara prý v rukou Jednoty bratrské, neboť r. 1571 zemřel zde Jan Blahoslav prodávaje na visitaci zboru (117). — Far vůbec neměli bratři; zdejšími čes. bratřím, ač nemnohým, náležel zbor; vyslovil se p. Pertolt z Lipého r. 1568, že kdyby zapověděl své ženě choditi do zboru, že by hned tam žádného nebylo. (X. fol., 352 b.) Visitace netýká se far, ale kostelů.

Jiří Medek (1590—5) a r. 1626 Jiří Halouzka (má státi Hlouska) byli luteránskými kněžími, a nikoli „asi z Jednoty bratrské“ (117). — Bylo záhodno přechísti si str. 182, 183 a 221 Ivančic!

R. 1660 daroval prý kníže Ferdinand z Lichtenštejna mlýn v Ivančicích pavlánskému klášteru v Krumlově (120); a přece až r. 1661 dne 28. září koupil jej týž kníže od p. Daniela Fr. Nesslingra z Sternfeldu!³⁾

Na str. 183 se píše, že počátkem 16. stol. rozšířili se v Hostěradicích silně Novokřtenci, tak že svolali sem velkou schůzi, o níž vydán spis v Mikulově s nápisem: „Handlung ver der 13 Tag Marcu diß 26 (1526) Jabres So zu Osterlay in Werthern...“ — Než v udané době nebylo zde žádných novokřtenců, a schůze nebyla v Hostěradicích, nýbrž ve Slavkově (něm. Austerlitz).⁴⁾ Jenž byl blizek Dubčanskému z Habrovan, svolavatelé oně schůzky. U dra. Becka⁵⁾

¹⁾ Aug. Kratochvíl, Ivančice, 247—253.

²⁾ Aug. Kratochvíl, Luteránská škola ve Vel. Meziříčí, Č. M. M., XXIX., 197.—201. — Fr. Kameníček, Zemské sněmy a sjezdy moravské. III., 912.

³⁾ Ivančice, 115.

⁴⁾ Tatáž chyba se opakuje v článku Bohumíra Bunže, Bratři Lilečtí čili Habrovanští, Hlídka, 1914, 336, 432.

⁵⁾ Dr. J. Beck, Die Geschichts-Bücher der Wiedertäufer in Österr.-Ung., 54.

výslovně přece udáno: „... welchen (sc. den Convent) der mährische Edelmann Dubčanský 1526 auf den 14. März nach Musterlig (nicht Hosterlig, Hostěradice), anberaumt hatte.“ Volný na konci předprotireformačních hostěradických dějin přidává, že ve Skalici zřídili si novokřtenci dům r. 1563 a dokládá pod čarou „S. meiner Wiedertäufer“ a p. spisovatel si udělal poznámku z toho u luteránských kněží r. 1576 na téže straně „Dr. Beck: Die Wiedertäufer“.

Když se poznamenává dle Volného, že r. 1657 byl do Hostěradic k duchovní správě přikázán Kadov (184), mělo se důsledně uvést, že i Lito-
bratřice, jak má Volný.

Velmi ledabylo, ba neodpustitelně popsány umělecké památky v okrese: Hostěradický kostel částečně v románském, částečně v přechodním slohu vystavěný, nezasloužil si, aby byl popsán alespoň dle nedostatečné topografie Hruďčkovy? Sloupové chodby na faře, got. zazděná okna v okolních budovách zůstala nepovšimnuta.

Ač o kostele sv. Markety „na Topanovských“ blíže Rybníků bylo psáno mnoho (Volný, K. T., II., 273; Kar. Zap., Památky arch. a místopis., III., 227; Mořic Trapp, Notiz.-Bl. 1865, 101 a 102; Ferd. Lehner, Method, XX., 110—113; V. Houdek, Č. V. S. M. O., 1900, 1—5), nevšiml si p. spisovatel ničeho z uvedené literatury a odbyl tuto vzácnou památku stavitelskou několika bezvýznamnými slovy (z Volného) a nepravdivými (300). — Nemělo tam dáno býti vyobrazení starého kostelíka dle Zapa, ideálního od Lehnery a oprava (či poprava) nynější po r. 1895 z článku V. Houdka? — Ač nápisy na zvonech jsou čitelné a v jmenovaných pracích poznačeny, napsáno v okrese, že jsou nečitelné. — Dějiny Rybníkův a zaniklého Topanova odbyty třemi řádky, ač důležitou zachovanou památkou mohly býti rozšířeny; stáť za apsidou starého kostela na hřbitově starý náhrobek s čes. nápisem v minuskulích, jenž sice povětrím mnoho utrpěl, ale přece zasloužil si lepšího osudu, než jaký mu udělen za poslední opravy; sloužit za schod před dveřmi dnešní kaple. Kdyby se bylo pídilo po pramenech náhrobků, našlo by se, že V. Volák ve své sbírce o některých náhrobech četl na zmíněném kameni:

„Zeta od narození Božího Syna tisíczého pětistého ošmactého ... tuto leží pan Matej ... Bezdie ...“. Nápis lze doplniti ze Zemských desk (XII.) z r. 1493 a knih püh. (V. 340, 341; VI., akt 918)¹⁾ slovy: „Matěj Vacek z Bezděkova a z Tupanova (neb z Tupanow)“.

Ve Křtěnici u far. kostela mělo alespoň býti upozorněno, že v článku Ferd. Lehnery (Method, XXI., 40 a 41) možno se dovědět, že dnešní sakristie bývala původním románským kostelem, z něhož se dochovala apsida opírající se o bývalý štít lodí, jenž tvoří teď jednu stranu věže; na základech románské lodí vystavěna věž.

V Rakšicích mělo býti vyobrazeno sanktuarium a uveden nápis dochovaného náhrobku: LETHA · PANIE · 1507 TV NEDIELI PO SWATIM BARTHOLOMEGI PROSTRZEDKEM SMRTI PAN BVH WSEMOHVOCI

¹⁾ A přece v „Doslovu“ uvedeny Zemské desky jako pramen!!

**RACZIL POGITI ANNY CZERV VROZENEOHO PANA IANA BOHDALICZKIHO
Z BVKOWA A TVTO GEST POCHOWANA.**

Vynechány jsou zprávy o svobodných dvorech¹⁾ v Rakšicích, Jamolicích, Výmyslicích, Křtěníci, Višňově, Jiřicích a Chlupicích. — V oslavan klášteře byli cisterciáčky a nikoli řádu augustinského, Grusbach není Mikulov (184), nýbrž Hrušovany, Ulrich jest Oldřich, Niklas jest Mikuláš, Skt. Thomasstift jest klášter sv. Tomáše, a nikoliv ústav sv. Tomáše (267), klášter Maria Saal na Starém Brně (276) nazývá se také česky a sice: Králové klášter.

Poněkud obsírněji zmíním se jen o 4 vesnicích, aby bylo zjevno, jak dějinné pravdy o nich nebyly vyličený dle pramenů.

Biskoupky. Dějiny zde neuvedeny. Proč? Poněvadž prý jsou později založenou vesničkou, a ježto Volný ničeho neuvádí o vsi, a není po ní žádných dějinných stop! Co slovo, to chyba. Volný ovšem u hesla „Biskoupky“ ničeho nepíše, ale píše u hradu Templstýna (III. 322), že Biskupska či Biskupky neb Biskupice náležely v 2. pol. 13. stol. neb s poč. 14. věku ke statku Templstýnskému. R. 1379 zapsal Držislav ze Šelenberka dědičně p. Jindřichovi z Lipého s Templstýnem Jamolice, Řeznovice, Dobřínsko a Biskoupky (Z. d. b., VI., 644); od r. 1447 sloučena ves s právě koupeným Krumlovem.

Zprávy o svob. dvoře vynechány, ač alespoň opsáno mělo býti několik řádků z Č. m. m. z., X., na str. 188. Náležel r. 1582 vlád. Janovi Vančickému z Jemničky (Ivančice. 182), 1602 p. Trystramovi Hostakovskému z Arklebic, r. 1612 p. Kateřině Hostakovské roz. Obranec ze Štěkře, r. 1614 p. Janovi Katharynu z Katharu. — Zmíněný p. Trystram jest uveden ve sborských ivančických registrech jako český bratr; manž. jeho byla p. Anna Jankovská z Vlašimě.

Budkovice. Dějiny vsi jsou v knize pouhým překladem Volného; alespoň měl býti tento poopraven a doplněn; na př.: Jan z Lipého zapsal až r. 1535 (a nikoli 1530) vládkovi Janovi Herultovi z Herultic a potomkům své všecko právo, kteréž měl na tvrzi Budkovicích s dvorem, se vsi a přísl. (Z. d. b., XX., 23.) Pan Jan Herult, jenž měl za znak 2 rači klepeta, zemřel r. 1549; jeho muž. byla vládky Bohunka z Ertišovic, jež zemřela též r. 1549. Oba odpočívají v Řeznovicích, kdež posud jejich náhrobníky se spatřují.

O býv. svob. dvoře nečiní p. pisatel zmínky. Jeho majitel p. Václav Huvar z Lobenštejna a na svob. dvoře v B. byl svědkem r. 1585; manželka jeho p. Zuzanna Hokovská z Hokova († 1594: pochována v Ivančicích, kdež se dochoval podnes její pomník); r. 1614 p. Markýta Bořková Dohalská z Dohalic a na dvoře v B. byla kmotrou při křtu sv. v Ivančicích (Ivančice).

Čermákovice. Kdyby byl p. spisovatel okresu šel po stopách uvedených u Volného, byla by zjevna snaha dopřít se pravdy; ježto ale špatně a otrocky přeloženy pouze Volného zprávy o osadě, lépe sáhnouti k onomu zastaralému německému dílu, než tomuto českému svazku. R. 1350 zapsáno zde popluzí s dvorem a přísl. a 4 lány v Dobřínsku v 75 hřivnách věna, a nebylo postoupeno 1 pole s dvorem; jistá Anna jest určitou osobou; bylať druhou manželkou Bransuda z Čermákovic či lépe Čermankovic.

¹⁾ Vyšly již tiskem!!

Šavel připomínaný při r. 1415 nazýval se Šavel ze Stražova a koupil si v r. 1409 v Čermákovicích dvůr s 2 poplužimi a mlýn pod vsí; odtud slul Š. z Čermákovic.

Povedena jest tato věta: „... ale hned na to tvrž, dvůr a ves Čermákovice dvěma bratrum ze Saska rodilým, Bohunkovi a Baškoňovi z Holovsi, prodal“ (t. j. Šavel z Č.). V Z. d. b., XI., 573 (tišť.) přeče ale stojí: „... Czmankowicz Bohuncioni et Basseconi fratribus germanis dictis Bawor de Holowirz . . . Munitionem in Czmankowicz et ibidem Curiam cum duabus araturis, . . . Molendinum ibidem . . .“ Volný toto místo přeložil: „... aber gleich darauf die Befestigung und Dorf C. an die aus Baiern stammenden BB. Bohunek und Baškon v. Holowes überlassen hatte.“ Jestliže Bavor de Holowirz bylo přeloženo aus Baiern stammend, přeložil to p. spisovatel ze Saska rodili!!

Basskoní = Vasskoní = Václavovi; místo Bavorák má státi Bavor; místo 1490 má býti 1498, místo 1517 jen 1511.

Zpráva při r. 1490 jest špatná. Má tam státi: „Bohus Talafus z Řičan vložil do desk r. 1498 Matoušovi z Myslova a jeho erbům své zboží, dvůr a ves Čermákovice se vším přísl. mimo 2 lány, které příslušely k záduší do Hor. Kounic.“ Též údaj u r. 1530 neodpovídá pravdě; měloť tam býti napsáno: „Synem Oldřicha z Náchoda byl Jindřich, jemuž dědičně Zikmund a Jošt, vlastní bratři Vyšňovští z Petrovce, i na místě sirotkův pozůstalých po † Jiříkovi, bratru jejich, vložili do desk své dědictví 3 lány v Čermákovicích. (Z. d. b., X., 56, 57; XII., 856, 865; XIII., 12; XIV., 12.)

Maršovice. Věta: Ještě r. 1537... vinohradem“ jest úplně nesprávná a nehistorická. Má státi: „Když cis. Ferdinand r. 1537 prodal statky býv. kláštera Kounického p. Jiříkovi z Limberka, jmenována i „ves Maršovice s jedním dvořákem a platem“ (Z. d. b., XXII., 2). Po smrti páně Jiříkové držel díl tento syn Burian Žabka z L., od něhož získal jej (von einzeln [Volný, III., 95] není „v celku“) Jiřík z Lembistu, a po něm Mikuláš z Lembistu, který zůstavil po sobě sirotka; tehdejší zemský hejtman p. Zdeněk z Valdštejna staral se o pozůstalého sirotka a jeho statek (nikdy ale p. hejtmanovi nenáležel!). Když ale zemřel p. Zdeněk, vložili v desky r. 1564 (a nikoli r. 1563) mocní otcovští poručníci sirotků a statků po něm, Václav Hodičský z Hodie, Anna Krajírka z Krajku a Zdeněk Krajír z Krajku zmíněný stateček Maršovický p. Matyášovi Žalkovskému z Žalkovic (Z. d. b., XXIV., 35).

Jeho dědic p. Jindřich Žalkovský z Žalkovic a na Skaličce prodal však tvrž, dvůr a ves Maršovice s poplužím, dvorem panským, též s obilím s ozimým na rolich dvořských vládýkovi Bernartovi Jurmanovi z Krásenska za 6000 zl. a vložil v desky r. 1601. (Z. d. b., XXIX., 14). Týž účastnil se českého povstání.

Poněvadž Volný (III., 95) má Burian místo Jurman, ponechán též název; byly zde dvory a nikoli dvorce; landrechtliche má se přeložiti zeměpanští, císařští?

Z uvedeného možno poznati, jak daleko se uchýlil p. spisovatel od ideálu sepsání Vlastivědy!!

Aug. Kratochvíl.

Sdělení z Mor. musea zemského.

Zemský výbor markrabství moravského ustanovil pomocnými silami pro oddělení lidovědné sl. Madlenu Wanklovu a p. red. Kretze. M. Wanklova ujala se již s ředitelem práce v oddělení. Kuratorium chová naději, že tato část musea, pro Moravu tak vysoce důležitá, konečně dojde odborného zpracování, na nějž ji tak dlouho bylo čekati. Prosíme pp. interesenty, aby svými dotazy, nabídkami a zprávami obraceli se na prof. Josefa Vlěka, v Brně, Špilberská ul. č. 61.

Při lidovědném oddělení Františkova musea v Brně zřízena byla pracovna pro odborníky, umělce a vyšivačky. Řád pracovny a vysvětlení, za jakých podmínek správa studium dovoluje, podá ochotně ředitel oddělení Josef Vlček, c. k. profesor v Brně, Špilberská ul. č. 61.

Sdělení redakční.

V zájmu ukončení několika pojednání bylo třeba vyřaditi pokračování článku P. Tesaře: Výpisky archivu Napajedelského.

PERIODICKÉ SPISY

DOCHÁZEJÍCÍ DO ZEMSKÉ KNIHOVNY MORAVSKÉ.¹⁾

SESTAVILI DR V. SCHRAM A DR H. JARNÍK.

A. ČESKÉ.

Almanach České Akademie.
Almanach kr. hl. m. Prahy.
Almanach, Batovcův. Polit. kalendář
a adresář, schematismus a statis-
ka zemí koruny české.

Archa.

Archiv Český.

Archiv na přírodověd. prozkoumání
Moravy.

Archiv pro badání o J. A. Komen-
ském.

Archiv pro lexikografii a dialektolo-
gii (Č. Akademie).

Archiv pro přírodověd. výzkum Čech.

Archiv, Historický (Č. Akademie.)

Archiv, Selský

Co měsíc dal.

Časopis katolického duchovenstva.

Časopis Matice Moravské.

Časopis moravského musea zemského.

Časopis Musea král. Českého.

Časopis Mus. slovenskej spoločnosti,

Časopis pro moderní filologii.

Časopis pro pěstování matematiky
a fyziky.

Časopis Společnosti přátel starožit-
nosti českých.

Časopis turistů.

Časopis učitelek škol mateřských.

Časopis vlasten. spolku musejního
v Olomouci.

Časopis, Český, historický.

Dalibor.

Dílo.

Doba, Naše.

Domov, Náš.

Epocha.

Eva.

Flora, Česká.

Háj.

Hlídka.

Hospodář, Moravský.

Kodym, Hospodářský časopis.

Komenský. Týdenník vychovatelský.

Kraj, Brdský.

Krása našeho domova.

¹⁾ S vyloučením politických listů, spolkových zpráv bez vědeckého obsahu, školních programů, kalendářů, obyčejných adresářů. Z periodik docházejících pro Matici Moravskou (značeny †) a pro Deutscher Verein f. die Geschichte Mährens u. Schlesiens (znač. *) pojata jen ta, jež chybějí Zemské knihovně.

Kultura, Česká.
Květy.

Lid, Český.
Listy filologické.
Listy, Biologické.
† Listy Vychovatelské.
Lumír.

Museum. Časopis bohoslovců česko-
slovenských.
Mysl, Česká.

Niva. (Brno.)
Noviny, Mor.-sl. řeznické.

Obec, Naše.
† Obzor Národohospodářský.
Obzor, Hudební.
Obzor, Lovecký.
Obzor, Nový.
Obzor, Obchodní.
Obzor, Slanský.
Obzor, Spořitelní.
Obzor, Vinařský.
Obzor, Ženský.
Ochrana dítěte.
Ochrana mládeže.
Osvěta.
Osvěta, Česká.

Památky archeolog. a místopisné.
† Pohľady, Slovenské.
Poklady, Umělecké, Čech. (La riches-
se artistique de la Bohême.)
Politika, Zemědělská.
Praha, Zlatá.
Pravěk.
Právník.
Protokoly obchod. a živnost. komory
v Olomouci.
† Průdy.
Přehled. Týdenník věnovaný veř.
otázkám.
Přehled revuí.
Přehled, Slovenský.
Přehled, Učitelský.

Příroda (a škola).
Příručka, Statistická, král. Českého.

Revue, Česká.
Revue, Hudební.
Revue, Mor.-slezská.
Revue, Pokroková.
Revue, Ženská.
Ročenka. Rozhledy po písemnictví
pedagogickém.
Rozhledy, Literární.
Rozhledy, Pedagogické.
Rozpravy České Akademie.

Sbírka pramenů ku poznání liter.
života v Čechách, na Moravě a
v Slezsku. (Č. Akademie.)
Sborník české společnosti zeměvědné.
Sborník filologický. (Č. Akademie.)
Sborník historického kroužku.
Sborník Měst. histor. musea v Plzni.
Sborník Mus. slovenskej spoločnosti.
Sborník Mus. společnosti ve Val.
Meziričí.
Sborník věd právních a státních.
Sborník, Hudební.
Seznam úředníků a zřízenců při úřa-
dech mor. zem. výboru a při mor.
zem. ústavech, jakož i učitelstva
na zem. reálkách a na hosp. a
lesn. školách.

Směry, Volné.
Smetana.
Stráž Moravy.
Studie a texty k nábož. dějinám
českým.
Svaz. Věstník Zem. svazu pro po-
zvnes. návštěvy cizinců.
Svět, Český.
Svět, Literární.

† Škola, Měšťanská.

Včela Moravská.
Včelař, Pokrokový.
Věda Česká.
Veraikon. Edice grafická.
Vesna. List žen československých.

Věstník České Akademie.
 Věstník českých profesorů.
 Věstník Jednoty katol. duchovních
 diec. Brněnské.
 Věstník Klubu přírodovědeckého v Pro-
 stějově.
 Věstník kr. č. společnosti nauk.
 Věstník Matice Opavské.
 Věstník těsnopisný.
 Věstník Ústřed. spolku jednot učit.
 na Moravě.
 Věstník Ústř. svazu družstev živno-
 sten. pro Mor. a Sl.
 Věstník, Národopisný, českoslovanský.
 Věstník, Živnostenský.
 Vlast.

Zákonník říšský.
 Zákony a nařízení pro vév. Horní
 a Dolní Slezsko.

Zákony a nařízení zemská pro markr.
 Moravské.
 Zpráva Meterol. komise přírodozp.
 spolku v Brně.
 Zpráva o stud. roku c. k. české
 university v Praze.
 Zpráva, Statist., kr. hl. m. Prahy a
 spojených s m. stat. komisí obcí.
 Zprávy Mor.-sl. Svazu osvětového.
 Zprávy Právnické jednoty mor. v Brně.
 Zprávy Zem. archivu král. Českého.
 Zprávy Zem. statist. úřadu král.
 Českého.
 Zprávy, Jednací, obchodní a živnost.
 komory v Praze.
 Zvon.

Živa.
 Živnostník, Moravský.

B. NĚMECKÉ.

Abhandlungen der kgl. Akademie der
 Wissenschaften zu Berlin.
 Abhandlungen der kgl. bayerischen
 Akademie der Wissenschaften.
 Abhandlungen der k. k. geographi-
 schen Gesellschaft in Wien.
 Abhandlungen der naturforschenden
 Gesellschaft zu Görlitz.
 Abhandlungen der naturhistorischen
 Gesellschaft zu Nürnberg.
 Abhandlungen der schweizerischen
 paläontologischen Gesellschaft.
 Abhandlungen des deutschen natur-
 wiss.-mediz. Vereines f. Böhmen
 „Lotos“.
 Abhandlungen, herausgegeben vom
 naturwiss. Verein zu Bremen.
 Abhandlungen u. Berichte des Mu-
 seums f. Natur- u. Heimatkunde
 zu Magdeburg.
 Acta, Nova. Abhandlungen der Kais.
 Leop. Carol. deutschen Akademie
 der Naturforscher.
 Almanach der kaiserl. Akademie der
 Wissenschaften in Wien.

Almanach, Wiener. Jahrbuch f. Lite-
 ratur. Hrsg. v. Jacques Jaeger.
 Altvater. Organ des mährisch-schle-
 sischen Sudeten-Gebirgs-Vereines.
 Annalen der Naturphilosophie.
 Annalen des k. k. naturhistorischen
 Hofmuseums in Wien.
 Annalen des Vereins f. nassauische
 Altertumskunde u. Geschichtsfor-
 schung.
 Anzeiger der ethnographischen Ab-
 teilung des ungarischen National-
 museums.
 Anzeiger der kaiserl. Akademie der
 Wissenschaften in Wien.
 Anzeiger des germanischen National-
 museums.
 Anzeiger f. schweizerische Altertums-
 kunde.
 Anzeiger, Archäologischer.
 Anzeiger, Zoologischer.
 *Anzeigen, Kunstgeschichtliche. Bei-
 blatt der Mitteilungen des Instituts
 f. österr. Geschichtsforschung.

- Arbeit, Deutsche. Monatschrift f. das geistige Leben der Deutschen in Böhmen.
- Archiv des Vereines f. siebenbürgische Landeskunde.
- Archiv f. Brakteatenkunde.
- Archiv f. das Studium der neueren Sprachen u. Literaturen.
- *Archiv f. Frankfurts Geschichte u. Kunst.
- *Archiv f. hessische Geschichte u. Altertumskunde.
- Archiv f. Kulturgeschichte. Hrsg. v. Steinhausen.
- Archiv f. naturwiss. Landesdurchforschung von Böhmen.
- Archiv f. österreichische Geschichte.
- Archiv f. slavische Philologie.
- Archiv f. Religionswissenschaft.
- *Archiv f. vaterländische Geschichte u. Topographie in Kärnten.
- Arkadia. Ein Jahrbuch f. Dichtkunst.
- Ärzteblatt, Deutsch-mährisches.
- Aussenhandel u. Zwischenverkehr der im Reichsrath vertretenen Königreiche u. Länder und der Länder der heiligen ungarischen Krone.
- Beiträge zur Hydrographie Österreichs.
- Beiträge zur österreichischen Erziehungs- u. Schulgeschichte.
- Beiträge zur Statistik der Personaleinkommensteuer.
- Beiträge zur Statistik der Stadt Frankfurt a. M.
- Bericht der k. k. Permanenzkommission f. die Handelswerte (des Ausenhandelsverkehrs) im k. k. Handelsministerium über die Bewertung u. Bewegung des Zwischenverkehrs zwischen den im Reichsrath vertretenen Königreichen u. Ländern und den Ländern der ungar. Krone.
- Bericht der meteorologischen Kommission des naturforschenden Vereines in Brünn.
- Bericht der naturforschenden Gesellschaft in Bamberg.
- Bericht der naturwissensch. Sektion des Vereines „Botanischer Garten“ in Olmütz.
- Bericht der oberhessischen Gesellschaft f. Natur- u. Heilkunde.
- Bericht der Senkenbergischen naturforsch. Gesellschaft in Frankfurt a. M.
- Bericht des Clubs f. Naturkunde (Section des Brünnner Lehrervereines).
- Bericht über die Fortschritte der römisch.-germanischen Forschung.
- *Bericht, Summarischer, der Handels- u. Gewerbekammer in Brünn.
- Berichte über die Verhandlungen der königl.-sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig.
- *Berichte u. Mittheilungen des Altertums-Vereines zu Wien.
- Berichte, Mathematische u. naturwissenschaftliche, aus Ungarn.
- Beschlüsse des Landtags der Markgrafschaft Mähren.
- Bibliophilen-Kalender, Deutscher.
- Bibliotheca geographica.
- Bildungs-Blätter, Freie.
- Blätter f. Obst- Wein- u. Gartenbau u. Kleintierzucht (Brünn).
- Buchhändler-Correspondenz, Österreichisch-ungarische.
- Carinthia. I. Mittheilungen des Geschichtsvereines f. Kärnten. II. Mittheilungen des naturhistor. Landesmuseums f. Kärnten.
- Chronik der ukrainischen Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg.
- Chronik des Wiener Goethe-Vereines.
- *Darstellungen u. Quellen zur schlesischen Geschichte.
- Denkschriften der kaiserl. Akademie der Wissenschaften in Wien.

- Echo, Das literarische.
Eckart.
*Erde, Deutsche.
Euphorion.
- Fontes rerum Austriacarum.
*Forschungen u. Mitteilungen zur Geschichte Tirols u. Vorarlbergs.
*Forschungen zur brandenburgischen u. preussischen Geschichte.
Fortschritte der naturwissenschaftlichen Forschung.
- Gem.-Verwaltung u. Gemeinde-Statistik der Landeshauptstadt Brünn.
Geschäftsbericht der Handels- u. Gewerbekammer in Wien.
*Geschichtsblätter, Deutsche.
*Geschichtsblätter, Schlesische.
Gesetz- u. Verordnungsblatt f. Schlesien.
Gewerbezeitung, Mährisch-schlesische
Globus. Zeitschrift f. Länder- u. Völkerkunde.
Goethe-Jahrbuch.
- Halbjahrs-Katalog, Hinrichs.
*Handbuch, Österreichisches statistisches.
Handbuch, Statistisches, der Stadt Frankfurt a. M.
Handbuch, Statistisches, des Königreiches Böhmen.
Handbuch, Statistisches, f. das Königreich Württemberg.
*Heimat, Deutsche.
*Heimat, Oberschlesische.
Hofkalender, Gothaischer genealogischer.
Hof- u. Staatshandbuch der österr.-ungar. Monarchie.
- *Jahrbuch der Gesellschaft f. die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich.
Jahrbuch der Grillparzer-Gesellschaft.
Jahrbuch der k. k. geologischen Reichsanstalt.
- Jahrbuch der k. k. heraldischen Gesellschaft „Adler“ in Wien.
Jahrbuch der k. k. Zentralkommission f. Denkmalpflege.
Jahrbuch der mittleren Unterrichtsanstalten mit deutscher u. zum Teile deutscher Unterrichtssprache.
Jahrbuch der Naturwissenschaften.
Jahrbuch der St. Gallischen naturwissenschaftl. Gesellschaft.
Jahrbuch des Brünner Stadttheaters.
Jahrbuch des Bukowiner Landesmuseums.
- *Jahrbuch des histor. Vereins f. das Fürstentum Liechtenstein.
Jahrbuch des höheren Unterrichtswesens in Österreich,
Jahrbuch des k. k. hydrographischen Central-Bureaus.
Jahrbuch des naturhistor. Landes-Museums von Kärnten.
Jahrbuch des städt. Museums für Völkerkunde zu Leipzig.
*Jahrbuch des Stiftes Klosterneuburg.
Jahrbuch des ungar. Karpathen-Vereines in Igló.
- Jahrbuch f. Altertumskunde (Wien).
*Jahrbuch f. Geschichte, Sprache u. Literatur Elsass-Lothringens.
*Jahrbuch f. Landeskunde von Niederösterreich.
- Jahrbuch, Biographisches, u. deutscher Nekrolog.
Jahrbuch, Bremisches.
Jahrbuch, Geographisches.
Jahrbuch, Historisches, der Görresgesellschaft.
Jahrbuch, Kirchenmusikalisches.
Jahrbuch, Ornithologisches.
Jahrbuch, Statistisches, der autonomen Landes-Verwaltung.
Jahrbuch, Statistisches, des k. k. Ackerbauministeriums.
Jahrbücher der k. k. Centralanstalt f. Metereologie u. Erdmagnetismus.
Jahrbücher des Nassauischen Vereines f. Naturkunde.

Jahrbücher für Nationalökonomie u. Statistik.

*Jahrbücher u. Jahresberichte des Vereins f. mecklenburgische Geschichte u. Altertumskunde.

*Jahrbücher, Bonner.

Jahrbücher, Neue, für das klassische Altertum, Geschichte u. deutsche Literatur.

*Jahrbücher, Neue Heidelberger.

*Jahrbücher, Pommersche.

Jahrbücher, Preussische.

Jahrbücher, Statistische, der kgl. Hauptstadt Olmütz.

Jahrbücher, Württembergische, f. Statistik u. Landeskunde.

Jahrbücher, Zoologische.

Jahresbericht der Gesellschaft für Natur- u. Heilkunde in Dresden.

Jahresbericht der kgl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften.

Jahresbericht der kgl. ungarischen geologischen Anstalt.

Jahresbericht der Kommission zur naturwissenschaftlichen Durchforschung Mährens.

Jahresbericht der Naturforschenden Gesellschaft Graubündens in Chur.

Jahresbericht der schlesischen Gesellschaft f. vaterländische Cultur.

Jahresbericht des Frankfurter Vereins f. Geographie u. Statistik.

Jahresbericht des Museum Francisco-Carolinum in Linz.

Jahresbericht des schweizerischen Landesmuseums in Zürich.

Jahresbericht des Vereines f. die Geschichte der Stadt Nürnberg.

Jahresbericht des Vereines f. siebenbürgische Landeskunde.

Jahresbericht über die Erscheinungen auf dem Gebiete der germanischen Philologie.

Jahresbericht über die Fortschritte der klassischen Altertumswissenschaft.

Jahresbericht, Botanischer.

Jahresbericht, Kritischer, über die

Fortschritte der romanischen Philologie.

Jahresbericht, Zoologischer.

Justiz-Statistik, Österreichische. Ein Handbuch f. d. Justizverwaltung.

Korrespondenzblatt der deutsch. Gesellschaft f. Anthropologie, Ethnologie u. Urgeschichte.

*Korrespondenzblatt des Gesamtvereines der deutschen Geschichts- u. Altertumsvereine.

Kreuz, Das rote.

Kuhländchen, Unser.

Kultur, Die.

Kunst, Die, für alle.

Kunstchronik.

Kunsthandbuch, Dresslers.

Kunstwart.

Landesgesetz- u. Verordnungsblatt f. Mähren.

Landtagsblatt, Mährisches.

*Landtagsverhandlungen u. Landtagsbeschlüsse, Die böhmischen-vom J. 1526 an bis auf die Neuzeit.

Literatur der Landes- u. Volkskunde der Provinz Schlesien.

Literaturblatt f. germanische u. romanische Philologie.

Literaturblatt, Allgemeines.

Literaturkalender, Keiters katholischer.

Literaturkalender, Kürschners deutscher.

Literaturkatalog, Deutscher.

Lotos. Zeitschrift f. Naturwissenschaften.

Magazin, Neues Lausitzisches.

Mannus. Zeitschrift f. Vorgeschichte.

Merker, Der.

Minerva. Handbuch der gelehrten Welt.

Minerva. Jahrbuch der gelehrten Welt.

Mitteilungen aus dem Landesarchive des Königreichs Böhmen.

- Mitteilungen aus dem germanischen Nationalmuseum.
- Mitteilungen aus dem Jahrbuche der Kgl. ungarischen geologischen Anstalt.
- *Mitteilungen aus dem Provinzialmuseum der Provinz Sachsen zu Halle a. S.
- Mitteilungen aus dem Vereine der Naturfreunde in Reichenberg.
- Mitteilungen aus J. Perthes' geographischer Anstalt, v. Petermann.
- Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien.
- Mitteilungen der Erdbeben-Commission der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien.
- Mitteilungen der Gesellschaft f. Salzburger-Landeskunde.
- Mitteilungen der k. k. geographischen Gesellschaft in Wien.
- Mitteilungen der k. k. Zentralkommission f. Denkmalpflege.
- Mitteilungen des deutschen Ingenieurvereines in Mähren.
- Mitteilungen des Erzherzog Rainer Museums f. Kunst u. Gewerbe.
- *Mitteilungen des Instituts f. österreichische Geschichtsforschung.
- Mitteilungen des k. k. Finanz-Ministeriums.
- Mitteilungen des Oberhessischen Geschichtsvereines.
- Mitteilungen des österreichischen Vereins f. Bibliothekswesen.
- Mitteilungen des statistischen Landesamtes des Herzogtums Bukovina.
- Mitteilungen des statistischen Landesamtes des Königreichs Böhmen.
- *Mitteilungen des Vereines f. Heimatkunde des Jeschken-Isergaues.
- *Mitteilungen des Vereins f. Chemnitzer Geschichte.
- Mitteilungen des Vereins f. die Geschichte der Deutschen in Böhmen.
- Mitteilungen des Vereins f. die Geschichte der Stadt Nürnberg.
- Mitteilungen des Vereins f. Erdkunde zu Halle.
- *Mitteilungen des Vereins f. Kunst u. Altertum in Ulm u. Oberschwaben.
- Mitteilungen des Vereins für nassauische Altertumskunde u. Geschichtsforschung.
- Mitteilungen f. die Gesellschaft der Freunde Wilhelm Raabes.
- *Mitteilungen zur Volks- und Heimatkunde des Schönhengstler Landes.
- Mitteilungen, Entomologische.
- Mitteilungen, Mineralogische u. petrographische, hg. v. Tschermak.
- Monatsberichte, Ornithologische.
- Monatsblatt der k. k. heraldischen Gesellschaft „Adler“ in Wien.
- *Monatsblatt des Altertumsvereins zu Wien.
- *Monatsblatt des Vereines f. Landeskunde von Nieder-Österreich.
- Monatshefte der Comenius-Gesellschaft f. Kultur u. Geistesleben.
- Monatshefte der Comenius-Gesellschaft f. Volkserziehung.
- Monatsschrift f. christliche Social-Reform.
- Monatsschrift, Brünnner, f. Textil-industrie.
- Monatsschrift, Germ.-romanische.
- Monatsschrift, Statistische.
- Musikbuch aus Österreich.
- Nachrichten, Amtliche, des k. k. Ministeriums des Innern.
- Nachweise, Monatliche, des Zwischenverkehrs zwischen den im Reichsrate vertretenen Königreichen und Ländern und den Ländern der ungarischen Krone.
- Nord und Süd.
- Personalstand der Ämter des mähr. Landesausschusses, der mähr. Landesanstalten, der Landesrealschulen sowie land- u. forstwirtschaftlichen Schulen.
- Prometheus.

Protokolle der Sitzungen der Handels- u. Gewerbekammer in Brünn.

Protokolle über die öffentlichen Sitzungen der Handels- u. Gewerbekammer in Olmütz.

Protokolle über die öffentl. Plenarsitzungen der Handels- u. Gewerbekammer in Wien.

Protokolle, Stenographische, des Hauses der Abgeordneten des Reichsrates.

Protokolle, Stenographische, über die Sitzungen des Herrenhauses des österr. Reichsrates.

*Quartalblätter des histor. Vereins f. das Grossherzogtum Hessen.

*Quellen zur Geschichte der Stadt Wien.

Rechenschaftsbericht über die Amtswirksamkeit des mährisch. Landes-Ausschusses.

Revue, Cechische.

Rundschau, Brautechnische.

Rundschau, Deutsche.

Rundschau, Österreichische.

Schematismus, Neuester, der Herrschaften, Güter u. Zuckerfabriken in Mähren u. Schlesien.

Schlagwortkatalog, Karl Georgs.

Schriften der naturforschenden Gesellschaft, in Danzig.

*Schriften des Vereins f. Geschichte des Bodensees.

Schriften des Vereins f. Socialpolitik.

Schriften des Vereins zur Verbreitung naturwissensch. Kenntnisse in Wien.

Schulblatt, Deutschmährisches.

Schule und Haus.

Schulwart, Deutscher.

Sitzungsberichte der gelehrten estnischen Gesellschaft.

Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien.

*Sitzungsberichte der Königlich bayerischen Akademie der Wissenschaften (philosophisch-philologische u. historische Klasse).

Sitzungsberichte der Königlich böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften.

Sitzungsberichte der Königlich preussischen Akademie der Wissenschaften.

*Sitzungsberichte, der Kurländischen Gesellschaft f. Literatur u. Kunst.

Sitzungsberichte, hg. vom naturhistor. Verein der preussischen Rheinlande u. Westfalens.

Sitzungsberichte und Abhandlungen der königlich sächsischen Gesellschaft f. Botanik u. Gartenbau „Flora“ in Dresden.

Statistik des auswärtigen Handels des österr.-ungar. Zollgebietes.

Statistik des österreichischen Post- u. Telegraphenwesens.

Statistik des Zwischenverkehrs zwischen Österreich u. Ungarn.

Statistik, Österreichische.

Studien und Mitteilungen zur Geschichte des Benediktinerordens und seiner Zweige.

Taschenbuch, Genealogisches, der adeligen Häuser Österreichs.

Taschenbuch, Gothaisches genealogisches, der briefadeligen Häuser.

Taschenbuch, Gothaisches genealogisches, der freiherrlichen Häuser.

Taschenbuch, Gothaisches genealogisches, der gräflichen Häuser.

Taschenbuch, Gothaisches genealogisches, der uradeligen Häuser.

Tätigkeitsbericht der deutschen Sektion des Landeskulturrates f. die Markgrafschaft Mähren.

Tätigkeitsbericht der mährischen Museumsgesellschaft.

Tätigkeitsbericht des Zentralkollegiums des mährischen Landeskulturrates.

Übersichten, Statistische, betreffend den auswärtigen Handel der wichtigsten Staaten.

Übersichten, Statistische, betreffend den auswärtigen Handel des Vertragszollgebietes der beiden Staaten der österr.- ungar. Monarchie.

Vergangenheit und Gegenwart.

Verhandlungen der Forstwirte von Mähren und Schlesien.

Verhandlungen der gelehrten estnischen Gesellschaft zu Dorpat.

Verhandlungen der Handels- u. Gewerbekammer f. Schlesien.

Verhandlungen der k. k. geologischen Reichsanstalt.

Verhandlungen der k. k. zoologisch-botanischen Gesellschaft.

Verhandlungen der ornithologischen Gesellschaft in Bayern.

Verhandlungen des histor. Vereines der Oberpfalz u. Regensburg.

Verhandlungen des Landwirtschaftsrats von Elsass-Lothringen.

Verhandlungen des naturforschenden Vereines in Brünn.

Verhandlungen des naturforschenden Vereines der preussischen Rheinlande u. Westfalens.

Verhandlungen des Vereins f. Natur- u. Heilkunde zu Pozsony.

Veröffentlichungen des städt. Museums f. Völkerkunde zu Leipzig.

Verzeichnis, Halbmonatliches, von Aufsätzen aus deutschen Zeitungen.

Verzeichnis, Wöchentliches, der erschienenen u. der vorbereiteten Neuigkeiten des deutschen Buchhandels.

Vierteljahrsschrift f. Social- u. Wirtschaftsgeschichte.

Vierteljahrsschrift f. wissenschaftliche Philosophie u. Soziologie.

*Vierteljahrsschrift, Historische.

*Vierteljahrshäfte, Württembergische, f. Landesgeschichte.

Volksbildungsarchiv.

*Volkskunde, Deutsche, aus dem östlichen Böhmen.

Vorzeit, Schlesiens, in Bild. u. Schrift.

Wasserwirtschaft, Die.

Wer ist's? Hg. v. Degener.

Wochenschrift, Naturwissenschaftliche.

*Zeitschrift der histor. Gesellschaft f. die Provinz Posen.

*Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins.

Zeitschrift des deutschen Vereins f. die Geschichte Mährens u. Schlesiens.

*Zeitschrift des Ferdinandeums in Tirol u. Vorarlberg.

Zeitschrift des Harz-Vereines f. Geschichte u. Altertumskunde.

Zeitschrift des historischen Vereins f. Niedersachsen.

Zeitschrift des königl. sächsischen statistischen Bureaus.

Zeitschrift des mährischen Landesmuseums.

*Zeitschrift des nordböhmisches Gewerbemuseums.

*Zeitschrift des Vereins f. Geschichte Schlesiens.

*Zeitschrift des Vereins f. hessische Geschichte u. Landeskunde.

Zeitschrift des Vereins f. Volkskunde.

Zeitschrift f. allgemeine Physiologie.

Zeitschrift f. bildende Kunst.

Zeitschrift f. Brüdergeschichte.

Zeitschrift f. christliche Kunst.

Zeitschrift f. das private u. öffentliche Recht der Gegenwart.

Zeitschrift f. deutsche Philologie.

*Zeitschrift f. deutsches Altertum u. deutsche Literatur.

Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft.

Zeitschrift f. Ethnologie.

Zeitschrift f. Geschichte der Erziehung u. des Unterrichts.

Zeitschrift f. Geschichte u. Kultur-

- geschichte Österreichisch-Schlesi-
ens.
Zeitschrift f. Kranken- u. Humani-
tätсанstalten.
Zeitschrift f. österreichische Volks-
kunde.
*Zeitschrift f. osteuropäische Ge-
schichte,
Zeitschrift f. praktische Geologie.
Zeitschrift f. Volkswirtschaft, Social-
politik u. Verwaltung.
Zeitschrift f. wissenschaftliche In-
sektenbiologie.
Zeitschrift f. wissenschaftliche Zoo-
logie.
*Zeitschrift, Basler, f. Geschichte
u. Altertumskunde.
*Zeitschrift, Historische.
Zeitschrift, Landwirtschaftliche, f.
Österreichisch-Schlesien.
Zeitschrift, Öster. botanische.
Zeitschrift, Österreichische, f. Ver-
waltung.
Zeitschrift, Praehistorische.
Zeitschrift, Steirische, f. Geschichte.
Zeitschrift, Thüringisch-sächsische, f.
Geschichte u. Kunst.
Zeitung, Illustrierte.
Zentralblatt f. Bibliothekswesen.
Zentralblatt f. Landwirtschaft.
Zentralblatt, Biologisches.
Zentralblatt, Literarisches, f. Deutsch-
land.

C. OSTATNÍ.

- Acta, Nova, Regiae Societatis scient.
Upsalensis.
*Analecta Bollandiana.
Analele Academiei Române.
Anales del Museo nacional de ar-
queología, historia y etnología
(México).
Annali della R. Accademia d' agri-
cultura di Torino.
Anthropologie, L'.
Aquila.
Archives néerland. des sciences exac-
tes et naturelles.
*Archivum Franciscanum historicum.
Archiwum komisji historycznej.
Arkiv för botanik.
Arkiv för kemi, mineralogi och geo-
logi.
Arkiv för zoologi.
Athenaeum (London).
Atti della R. Accademia dei Lincei:
a Rendiconti della classe di scienze
fisiche, matematiche e naturali;
b Notizie degli scavi di antichità;
c Rendiconti delle sedute solenni.
Bidrag, Zoolog., från Uppsala.
Бюллетени литературы и жизни.
Boletín de la Biblioteca Nacional
de México.
Boletín del Museo nacional de ar-
queología etc. (México).
Bulletin de la section histor. de l'Aca-
démie Roumaine.
Bulletin de la Société Impér. des na-
turalistes de Moscou.
Bulletin de la Société polonaise pour
l'avancement des sciences.
Bulletin international de l'Académie
des Sciences de Cracovie. (An-
zeiger der Akademie der Wissensch.
in Krakau.)
Bulletin of the Agricultural experi-
ment station of Nebraska.
Bulletin of the Geological institution
of the University of Upsala.
Buletino di archeologia e storia
dalmata.
Carniola. Izvestja Muzej. društva za
Kranjsko. Mitteilungen des Museal-
Vereines f. Krain.
Časopis Mačicy Serbskeje.

*Catalogus cleri archidioec. Olomucensis.

Catalogus vener. cleri dioec. Brunensis.

Értesítő, Akadémiai.

Értesítő, Archaeologiai.

*Fataburen.

*Fornwänner.

Glasnik Hrvat. prirodoslovnoga društva.

Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini.

Journal des savants.

Извѣстія Импер. Академіи наукъ. Bulletin de l'Académie Impér. des sciences de S.-Petersbourg.

Извѣстія на семинара по слав. филология при Университета въ София

Извѣстія отдѣленія русс. языка и словесности Имп. Акад. наукъ.

† Извѣстія, Славянскія.

† Извѣстія, Университетскія. (Kiev).

Katalog literatury naukowej polskiej. Közleményei, A pozsonyi Orvostermészettudományi Egyesület. Verhandlungen des Vereins f. Natur- und Heilkunde zu Pozsony (Pressburg).

† Kwartalnik historyczny.

.Летопис (и Рад) Матице Српске.

.Летописъ на Българската Академия за наукитъ.

Ljetopis Jugoslav. Akademije u Zagrebu.

Lud. Kwartalnik etnograficzny.

† Materyały i prace komisji językowej Akademii umiej. w Krakowie.

Memoirs of the Boston Society of natural history.

*Miesięcznik kościelny (Unitas).

Modern language review, The.

Обозрѣніе, Этнографическое.

Oversigt over det Kong. Danske Vi-

denskabernes Selskabs Forhandlinger.

Rad Jugoslav. akademije znan. i umjet.

Report, Annual, of the Agricultural experiment station of Nebraska.

Revue critique d'histoire et de littérature.

*Revue d'histoire ecclésiastique.

Revue de Paris.

Revue des deux mondes.

Rocznik Slawistyczny. Revue slavistique.

Roczniki Towarzystwa przyjaciół nauk Poznańskiego.

Rozprawy Akademii umiejętności w Krakowie, wydział histor.-filozof.

Сборникъ отдѣленія русс. языка и словесности Имп. Акад. наукъ.

*Skrifter utg. af Kgl. humanist. vetenskaps-samfundet Upsala.

Списание на Българската Академия на наукитъ, клонъ истор.-филол. и философ.-общественъ.

Sprawozdania z czynności i posiedzeń Akademii umiejętności w Krakowie.

Świat Słowiański.

University of California publications in zoology.

Вѣстникъ, Русскій филологическій.

Vjesnik Hrvat. arheološkoga društva.

Записки Импер. Академіи наукъ. Mémoires de l'Académie des sciences de S.-Petersbourg. (Cl. phys.-math.)

† Записки Импер. новороссійскаго Университета (Одесса).

Записки Україн. наук. товариства в Київі

Записки, Ученыя, Имп. казанскаго университета.

Збірникъ, Етнографічний.

Zbornik. Izd. Slovenska Matica.

Зборник, Списки етнографіски.

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. (С.-П.)

493041

AS
142'
.B78
14pt.2
IMS

Brunn. Moravske
muzeum.
Casopis :

PONTIFICAL INSTITUTE
OF MEDIAEVAL STUDIES
59 QUEEN'S PARK
TORONTO 5, CANADA

